శ్రీకృష్ణాయ పరబ్రహ్మణే నమః.

అఖిలకలికల్మషాపహంబగు

శ్రీమద్భాగవతము

ఆంధ్రవచనము.

అయిదవభాగము. (1361-1632)

బ్రహ్మశ్రీ, కేతవరపు - వేంకటశాస్త్రిగారిచేఁ
ప్రణీతము.

శ్రీ దేవరాజసుధీమణిపరిశోధితము.

ఆనంద ముద్రాయంత్రాలయ ముద్రితము.

ఆర్ - వేంకటేశ్వర అన్డ్ కంపెనివారిచేఁ
ప్రకటితము.

1914.

విషయసూచిక.

పటముల పట్టిక.

ము గోరక యెవని మంగళచరిత్రములను పాడుచు, దానివలన జనితమగు నానందసముద్రమున మునుకలిడి సుఖించుచున్నా రో యాభగవంతుఁడు నన్ను రక్షించుఁగాక. ఎవఁడు నియతుఁడై బ్రహ్మాదులకుఁగూడఁ బరుఁడై ప్రాకృతము లయిన నేత్రములకుఁ గానరాక కేవలము భక్తియోగముచేతనే పొందఁదగినవాఁడై యింద్రియముల కతీతుఁడై మిక్కిలి సూక్ష్మరూపుఁడై యుపా యాంతరములచే సాధ్యుఁడుగాక వేల్పులకెల్ల మొదటివాఁడై లోకములందంతటను బూర్ణుఁడై యుండునో యా పరమేశ్వరుని నుతించెదను. ఏ మహాత్ముని కలలును, నంశములును, నంశాంశ ములును, నామభేదమును, రూపభేదమును బొంది బ్రహ్మాది దేవ తలును, జరాచరాత్మకము లగులోకములును, వేదములును నగుచున్నవియో యా పరబ్రహ్మము నాకు గతియగుఁగాక. అగ్ని హోత్రము మంటలును, సూర్యుని కిరణములును, మాటిమా టికి నిర్గమించి మగుడ నచ్చటనే లీనములగుచున్నట్లు, బుద్ధియు, మనస్సును, నింద్రియములును, దేవాది శరీరసంఘములును, గుణ పరిణామరూప మగుప్రపంచము నెవనియం దుద్భవించి లీనము లగుచున్నవియో యా భగవంతుఁడు దేవతలలో నొకండునుగాఁ డు; అసురుఁడునుగాఁడు; మనుష్యుఁడునుగాఁడు; పశుపక్ష్యాదుల లో నేదియునుగాఁడు; స్త్రీయునుగాఁడు; పురుషుఁడునుగాఁడు; నపుంసకుఁడునుగాఁడు; ప్రాణియును గాఁడు. అతఁడు గుణరహి తుఁడు, కర్మరహితుఁడు. అతఁడు జీవవర్గములలో నంతర్యామియుఁ డు కాఁడు. అతఁడు కేవలమును సద్గుణముల కాశ్రయుఁడై యు న్నవాఁడు. అతఁడు సమస్తమున కాధారుఁడు. అట్టి భగవంతుఁడు ముక్తికిఁ బ్రతికూలము లయిననా కర్మజాలమును నిరసించుఁ

గాక. ఇఁక నేనెంతమాత్రమును జీవింపను. అహంకార మమకారములతోఁగూడిన యీ గజ జన్మమెట్టిపురుషార్థమును సంపాదింపలేదు. కావున నీ జన్మమును విడిచి మరలఁ బుట్టుకకు రానీని మోక్షము గోరుచున్నాను. ఆత్మలోకము నావరించు కర్మమునకు మోక్షమును గోరుచున్న నేను, విశ్వమును సృజించినవాఁడును, విశ్వ శరీరకుఁడును, విశ్వమునకు వేఱయినవాఁడును, సకలము నెఱింగినవాఁడును, విశ్వమున కంతరాత్మయై నియమించువాఁడును, గర్భాధీన మగుజన్మాదులు లేనివాఁడును, జ్ఞానాదిగుణముల కాలయమును, భక్తులకుఁ బొందఁదగినవాఁడు నగుపరమాత్మకు నతు లొనర్చెద. ఉపాసనాత్మక మగుజ్ఞానముచే భగవద్దర్శనమునకు విరోధియగుకర్మజాలమును దహించిన యోగులు నిర్మలమనస్సునం దెవనిఁ జూచుచున్నారో నే నాపరమేశ్వరునిఁ జూడ శక్తిగలవాఁడను గానందున నతనికి శక్తికొలఁది నమస్కరించెదను. నిరంకుశ మగువ్యాపారము గలవాఁడై సృష్టిస్థితిలయము లనెడిశక్తిత్రయముతోఁగూడి భక్తులఁ బాలించుచు నపారమగుశక్తిగలవాఁడై యింద్రియముల జయింపనివారిచేఁ దెలియబడని మార్గము గలపరమాత్మకు వందనములు. ఎవనిమాయవలన సంచరించుచున్న దేహాత్మాభిమానముచే నే నాత్మస్వరూపమును దెలిసికోలేకున్నానో యూహింపఁ దరముకాని మహిమ గలయా భగవంతుని శరణుఁ జొచ్చెదను" అని యిట్లు గజేంద్రుఁడు భక్తియుతుఁడై హేయగుణరహితమగు భగవత్స్వరూపమును నుతింప నా నుతియందుఁ దమచిహ్నములుగాని తమ నామములుగాని లేనందున బ్రహ్మ శంకరుఁడు మొదలగువా రతని రక్షింపరారైరి. గజరాజు వర్ణించిన యసాధారణగుణములు

1377 గజేంద్రునకు శ్రీమన్నారాయణుఁడు ప్రత్యక్షమై మకరి శిరమును ఖండించుట.

తనయందుండుటచేత నిఖిలస్వరూపుఁ డయినహరి వచ్చి ప్రత్యక్షుమయ్యె. ఓ రాజా ! ఆశ్రీహరి కరిరాజు మకరిచేఁ బీడితుఁ డగుచున్నట్టు తెలిసికొని యతఁ డొనర్చిన స్తవమును వీనులవిందుగా విని ఛందోమయుఁ డయినగరుత్మంతునెక్కి చక్రమును దాల్చి దేవతలు పరివేష్టించి నుతించుచుండ గజేంద్రుఁ డున్నమడువును సమీపించెను. ఇట్లు సమీపింప మహాసత్వము గలమకరిచేఁ బీడితుఁ డయినగజరాజు గరుడు నధిరోహించి చక్రముదాల్చి యున్నహరి నాకసముపైఁ జూచి పద్మముతోఁ గూడిన తన తొండమునెత్తి 'ఓ నారాయణా! ఓ లోకగురూ! ఓ భగవంతా!' యని యతి కష్టముతోఁ గేకలిడెను. అంత హరి యార్తుఁడైన కరిరాజును వీక్షించి దయాళుఁడై గరుత్మంతునుండి దిగి త్వరలో నతని చెంతకుఁ బోయి దేవతలు చూచుచుండఁ జక్రముచే మకరిశిరమును ఖండించి మడువునుండి యుద్ధరించి రక్షించెను. ఇది మూఁడవయధ్యాయము.

క్షీరసాగరమథనము; గజేంద్రుని పూర్వవృత్తాంతము.

ఆ సమయమున దేవతలును, ఋషులును, గంధర్వులును, బ్రహ్మయు, శంకరుఁడు మొదలగువారు శ్రీహరియొనర్చిన యద్భుతకర్మమును నుతించుచుఁ బుష్పవర్షమును గురియించిరి. దేవతలు దేవదుందుభుల మ్రోయించిరి. గంధర్వులు నాట్యముసల్పుచుఁ బాడిరి. ఋషులును జారణులును సిద్ధులును బురుషోత్తముని స్తుతించిరి. ఓ రాజా ! ఆ మకరి హూహూనాముకుఁ డగుగంధర్వుఁడు సుమా ! అతఁడు దేవలముని శాపమువలన నీ మకరిరూపుఁ దాల్చెను; ప్రస్తుతమున శాపవిముక్తుఁడై యెప్పటి

రూపమును బొంది పవిత్రకీర్తియు, నాశరహితుఁడు నగుహరికి నమస్కరించి కొనియాడఁదగిన భగవంతుని యశస్సును, గుణములను గానముచేసెను. ఆ గానమునకు సంతసించి హరి యతని ననుగ్రహింప నా గంధర్వుఁడు మరల నతనికిఁ బ్రదక్షిణ నమస్కారములు గావించి బ్రహ్మాదులు చూచుచుండఁగనే శాపవిముక్తుఁడై తనలోకమున కేఁగెను. ఆగజేంద్రుఁడు శ్రీహరి కరస్పర్శమువలన నజ్ఞానబంధనమువలన విముక్తుఁడై పచ్చనివస్త్రమును నాల్గుభుజములును గలభగవంతునితో సమ మగురూపమును బొందెను. ఓ మహీశా! ఆ కరిరాజు పూర్వజన్మమునఁ బాండ్యదేశాధిపతి; ద్రవిడరాజులలో నతఁడు శ్రేష్ఠుఁడు; ఇంద్రద్యుమ్నుఁ డనునామము గలవాఁడు. అతఁడు విష్ణుభక్తిగలవాఁడై సంతతము హరిభజనము సల్పుచుండెఁ. అతఁ డొకప్పుడు మౌనియై చిత్తము నిశ్చలముగాఁ జేసికొని హరి నారాధించుచుండెను. ఆసమయమున విపులకీర్తి యగునగస్త్యుఁడు శిష్యగణములు గొల్చుచుండ నింద్రద్యుమ్నుని యాశ్రమమున కరుదెంచెను. అపుడు సమాధినిష్ఠుఁడై యుండుటచే నారాజేమియు మాటాడలేదు; పూజింపను లేదు; కూర్చుండుమనను లేదు. అందుల కమ్ముని కోపించి, "అయారె! ఈయింద్రద్యుమ్నుఁడు దురాత్ముఁడు, బుద్ధిహీనుఁడు; ప్రస్తుతమున బ్రాహ్మణుల నవమానించిన పాపాత్ముఁడు; ఏనుఁగువలె మత్తుఁడై తన్నునొరులను నెఱుఁగనివాఁడు. కావున నికమీఁద వీఁడు గజమై వర్తించుఁగాక" యని శపించెను. ఇట్లు శపించి యగస్త్యుఁడు శిష్యులతోఁగూడ గదలిపోయెను. అనంతర మింద్రద్యుమ్నుఁ డాశాపమును బ్రారబ్ధకర్మమునుగా నిశ్చయించి దాని ననుభవించియె నశింపఁజేయవలెనని భావిం

చి పరమాత్మస్మరణమును నశింపఁజేయు గజజన్మము నొందెను. అతఁడు గజరూపమున నున్నను బూర్వము విశేషముగా హరిని భజించియుండుటవలనఁ దత్ప్రభావముచేఁ దుదకుఁ బరమాత్మస్మృతి సంభవించినది. ఓరాజా ! నారాయణుఁడిట్లు గజరాజును విడిపించి యతఁడును బార్షదజనమును సేవించుచుండ గంధర్వులును, సిద్ధులును, సురలును, తానొనర్చిన యద్భుతకార్యముల నుతించుచుండ గరుడునిపైఁ గూర్చుండి తనలోకమున కేఁగెను. ఓ మహీపాలా ! హరి ప్రభావమును దెలియఁజేయు గజేంద్రమోక్షణకథను నీకోర్కె దొప్పున వివరించితిని. దీనిని విన్న జనులకు స్వర్గము గలుగును; యశస్సు లభించును; కలికల్మషము తొలంగును; దుస్స్వప్నములు రావు. ఈ గజేంద్రమోక్షణకథ యిట్టిది కనుకనే ప్రాతఃకాలమున లేచి పరిశుద్ధులై దుస్స్వప్ననాశననునిమిత్తము దీనినిఁ బఠింతురుమందురు. ఈ చరిత్రమం దిట్టిమహిమ మున్నదని భగవంతుఁడే సంతుష్టచిత్తముతో సర్వభూతములును వినుచుండ గజేంద్రునితో నిట్లనియె. "ఓకరిరాజా ! నన్నును, నిన్నును, నీ సరోవరమును, నీ కాననమును, నీ పర్వతగుహలను, నీ వెదురుఁబొదలను, నిందున్న మందారాది వృక్షములను, నాకును, బ్రహ్మకును, శంకరునకును నిలయములయినయీ పర్వతశిఖరములను, నాకుఁ బ్రియమయిన క్షీరసాగరమును, బ్రకాశమానమైన యీ శ్వేతద్వీపమును, నా శ్రీవత్సమును, కౌస్తుభమును, వనమాలను, కౌమోదకి యనెడి గదను, జక్రమును, పాంచజన్యమును, పక్షినాయకుఁడయినగరుత్మంతుని, ననంతుని, నాకుఁ గలాభూతయై, యూహింపఁదరముకానంత సూక్ష్మరూపముగల్గి నన్నాశ్రయించుకొనియున్న లక్ష్మీ

దేవిని, బ్రహ్మను, నారదుని, రుద్రుని, ప్రహ్లాదుని. నేఁదాల్చిన మత్స్య కూర్మాదు లగునవతారములను, నా యవతారములచేఁ జేసిన పుణ్యాచరిత్రములను; సూర్యునిఁ, జంద్రుని, వహ్నిని, ఓంకారమును, సత్యమును, బ్రకృతిని, భక్తిలక్షణ మగుధర్మమును జంద్రునకును గశ్యపునకును భార్యలగు దక్షతనయులను, గంగను, సరస్వతిని, యమునను, నలకనందను, నైరావతమును, ధ్రువునిఁ, బుణ్యశ్లోకు లగుసప్తర్షులను, ధార్మికు లగుమానవులను, నుదయ కాలమున లేచి సమాహితచిత్తులై యేజనులు స్మరింతురో, నాకు శరీరభూతు లయినయీ పుణ్యాత్ములందఱును సకలపాపములవలన విముక్తులై సుఖింతురు. ఎవరు ప్రాతఃకాలమున నీస్తోత్రముచే నన్ను నుతింతురో వారు మరణకాలమున నాయందు దాసక్తులగుదురు" అనిపలికి హరి పాంచజన్యము నూఁది బ్రహ్మాదులను సంతసింపఁజేసి గరుడు నధిష్ఠించె. కావున నీచరిత్రమం దెంతయో ప్రభావము గలదని నమ్ముఁడు. ఇది నాల్గవయధ్యాయము.

దుర్వాసుశాపముచే సంపదతఱఁగి దేవతలు హరిని స్తుతించుట.

ఓరాజా! పాపహారమైన గజేంద్రమోక్షణ కథను నీకుఁ జెప్పితిని. ఇఁక రైవత మన్వంతరమును జెప్పెదను. తామసుని సోదరుఁ డయినరైవతుఁ డైదవమనువయ్యె. అర్జునుఁడు, బలి మొదలగువారు మనుపుత్త్రులు. విభువనువాఁ డింద్రుఁడయ్యె. భూతదయుఁడు మొదలగువారు దేవతలయిరి. హిరణ్యరోముఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులైరి. శుభ్రుఁ డనువానికి వికుంఠ యనుభార్య యందు నారాయణుఁడు వైకుంఠుఁ డనునామముతో నవత

రించె. సురశ్రేష్ఠులు వైకుంఠులను నామముతో నుద్భవించిరి. అప్పుడు వైకుంఠుఁడు తనప్రియురాలైన లక్ష్మీదేవికిఁ బ్రియముసేయ నెంచి యామె కోర్కెచొప్పునఁ జక్రవాళపర్వతము నుపరిభాగమునందు వైకుంఠనగరమును గట్టించె. అది సకలలోక జనులచేతను గొనియాడఁబడుచున్నది. ఆ పరమేశ్వరుని ప్రభావమును గుణములను నింతకుఁ బూర్వమే కొంతవఱకు వర్ణించితిని. భూమి రేణువులనైనఁ బూర్తిగా లెక్కింపఁగలము; కాని యా భగవంతుని గుణముల లెక్కింపఁజాలము. చాక్షుషుఁ డనువాఁ డాఱవమనువయ్యె. పురువు, పురుషుఁడు, సుద్యుమ్నుఁడు మొదలగువారు మనుపుత్త్రులు. మంద్రద్రుముఁ డనువాఁ డింద్రుఁడయ్యె. ఆప్యాదులు దేవగణములైరి. హవిష్మంతుఁడు వీరకుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులైరి. అప్పుడు భగవంతుఁడు వైరాజునకు సంభూతి యనుభార్యయందు నిజాంశముచే నుద్భవించి యజితుఁ డనునామమును దాల్చె. అతఁడు క్షీరసాగరమును మథించి యమృతమును సాధించి దేవతలకిచ్చెను. మఱియుఁ గూర్మరూపము దాల్చి సముద్రమున మునుఁగుచున్న మందరపర్వతమును మోచెను' అని చెప్పుచున్న శుకుంగాంచి రాజిట్లనియె. "ఓమునీంద్రా! భగవంతుఁడు క్షీరసాగరము నెందులకు మథించెను? కూర్మరూపమును దాల్చి యెవరికొఱకే హేతువుచే మందరపర్వతము మోచె? దేవత లమృతము నెట్లుపొందిరి? సముద్రమథనమువలన నమృతమేకాక మఱియు నేయేవస్తువులుదయించినవి? అత్యద్భుతములైనభగవచ్చేష్టలను వర్ణించెదు భగవన్మహిమము నెంతవిన్నను జిరకాలము తాపత్రయముచేఁ బీడితమగునాచిత్తము తృప్తిచెందకున్నది" అని

యడిగిన నరేంద్రుని ప్రశ్నములను మిక్కిలి సన్నుతించి శుకుఁడు హరిప్రభావము నిట్లు చెప్పఁదొడంగె. ఓ రాజా! పూర్వము దేవాసురులకు ఘోరయుద్ధము సంభవించె. అందు రాక్షసులు వాఁడి యైనయాయుధములను దాల్చి దేవతలను బీడించి కూలవైచిరి. దేవతలలోఁ బెక్కండ్రు నిర్జీవులైరి. పూర్వ మొకప్పుడు దేవేంద్రుఁ డైరావతము నెక్కి పోవుచుండఁజూచి దుర్వాసుఁడు పుష్పమాల నొకదాని నిచ్చె. ఇంద్రుఁడు దాని గౌరవముతోఁ దీసికొని స్వీకరింపక యైరావతము కుంభమునకుఁ జుట్టె. అది పాదముచేఁ ద్రొక్కి చూర్ణము గావించె. అదిచూచి కోపించి "నీవు మూఁడులోకములతోఁగూడ శోభాహీనుఁడ వగుదువు గాక" యని శపించె. పై రెండుకారణములవలనను ముల్లోకములును శోభ దఱిఁగియుండె. యాగాదిక్రియలు తొంటివలె వానికి శోభను గల్గింపలేవయ్యె. ఇంద్రాదిదేవత లప్పుడు కూడికొని లోకములకు శోభను గల్గించుటకును, యుద్ధమునఁబడిన దేవతలను బ్రదికించుటకును దగినయుపాయమును గూర్చి పలు తెఱంగుల నాలోచించిరి; కాని నిశ్చయింపలేకపోయిరి. అంత నింద్రాదు లందఱును మేరుశిఖరమున నున్నబ్రహ్మసభకుఁ బోయి నమస్కరించి యతనికి విన్నవించుకొనిరి. అంత బ్రహ్మ, కాంతిహీనులై బలముఁ దొలంగియున్న యింద్రాది దిక్పాలురను, మంగళహీనములగు మూఁడులోకములను, దేజముతోను బలముతోను గూడిన దైత్యులను జూచి మిక్కిలి విచారించి సమాహితచిత్తముతోఁ బరమపురుషుని ధ్యానించి వికసితముఖుఁడై యింద్రాదులఁ గాంచి యిట్లనియె. "ఓ సురలారా! నేను, రుద్రుఁడు, మీరు, దైత్యులు, మనుష్యులు, పశుపక్ష్యాదులు, చెట్లు, స్వేదజ

ములు మొదలగుమనమందఱము నెవనియంశాంశముల లేశముల చేఁ బొడమితిమో యాపరమపురుషుని శరణుఁజొత్తము. ఆలోచింప నతనికి వధ్యులు లేరు; రక్షింపఁదగినవారును లేరు; అందఱును సమానులే. అతనికిఁ గొంద ఱుపేక్షింపఁదగినవారనియు, గొంద ఱాదరింపఁదగినవారనియు నేర్పాటు లేదు. అయినప్పటికి నతఁడు లోకమునకు సృష్టిస్థితిలయాదులుగల్గింప నాకాలకాలమందు సత్వాదిగుణముల మూఁడింటిని స్వీకరించుచుండును. ఆ మూఁడింటిలోను సత్వమును దాల్చి శ్రీహరి భూతములఁ బరిపాలించుచుండు. సత్వగుణప్రధానుఁ డగుహరి రక్షకుఁడై యుండుటచే సత్వప్రధాను లగు దేవతలకుఁ దప్పక జయముగల్గు. కావున మనము వేగముగానరిగి యతని నీడఁ జేరుదము. చేరినచో నతఁడు మనలఁ జేరఁదీసి సుఖింపఁ జేయు. అతఁడు దేవతలందుఁ బ్రేమగలవాఁడై యుండుటచే మనకార్యము తప్పక నెఱవేఱును" అని యిట్లు పలికి బ్రహ్మ దేవతలు గొల్చివచ్చుచుండఁ దమస్సుకంటెఁ బరమైన యజితుని నిలయమునకుఁబోయి యెట్టివారికిని గానరాని స్వరూపముగలవాఁడును, నింతకుఁబూర్వమే యజితుఁ డనునవతారము దాల్చియున్నవాఁడును నగుపరమేశ్వరునకు నమస్కరించె. అనంతరము బ్రహ్మాదులు సమాహితచిత్తులై యింద్రియముల జయించి యుపనిషద్వాక్యములచే నజితు నిట్లు నుతింపనారంభించిరి. "ఓ దేవా ! నీవు సకలదేవతలలో నుత్తముఁడవు. నీకు సమానుఁడుగాని నీకంటె నధికుఁడుగాని లోకమున లేఁడు. నీవు మనస్సునకును, వాక్కులకు నందనివాఁడవు. ఒకప్పుడు యోగులమనసునకు నీవు గోచరుఁడవయినను నింత శక్తిగలవాఁడవని నిర్ణయింప నశక్యుఁడవు. నీమహిమ మూ

హింపఁ దరముగానిది. నీకుఁ గర్మాధీన మగుప్రాకృతశరీరము లేదు. మావంటివారి హృదయగుహలయందు శయనించువాఁడవు. జీవుఁ డట్లు శయనించువాఁడైనను, నీవలె నుపాదానకారణము కాఁడు. నీకుఁ బ్రకృతికింబోలె మార్పులు లేవు. జీవుని స్వభావమువలె నీస్వభావము మాఱదు. నీ వనంతశక్తులు గలవాఁడవు. నీవు ప్రాణములను, మనస్సును, బుద్ధిని, జీవాత్మలను, సాక్షాత్కరించుకొనువాఁడవు. ఓ యీశా! నీవు శబ్దాదివిషయములను, వానిని గ్రహించు శ్రోత్రాదీంద్రియములను, బ్రకాశింపఁజేయువాఁడవు. నీకు జాగరాద్యవస్థలు లేవు. కర్మాధీన మగుశరీరము నీకు లేదు. అజ్ఞానముగాని మిశ్రజ్ఞానముగాని నీకు సంభవింపవు. నీ వాకసమువలె నన్నిచోట్లను వ్యాపించియున్నవాఁడవు. జ్ఞానాదులగునాఱుగుణములచేతను నిండినవాఁడవు.అట్టి నిన్ను శరణుఁబొందెదము. ఓ పరమేశా! సంసార మొక చక్రమువంటిది. అది మనోవ్యాపారమువలనఁ గల్గుచున్నది. అది నీమాయచేఁ ద్రిప్పఁబడుచున్నది. కర్మేంద్రియములును జ్ఞానేంద్రియములును బంచప్రాణములు నాఁబడు పదునేనంచులు గలది. అది యెప్పుడు శీఘ్రముగాఁ దిరుగుచుండును. దానికి సత్త్వము రజము తమము నాఁబడు మూఁడు నాభులు గలవు. భూమి, జలము, వహ్ని, వాయువు, గగనము, మనస్సు,బుద్ధి,యహంకారము ననెడి యెనిమిది నేములచే నది యొప్పుచుండును. అది మెఱుపువలె మిక్కిలి చంచలమైనది. ఆ మనోమయచక్రమున కెవఁ డాధారమో యట్టిపరమాత్మ వగునిన్ను శరణుసొచ్చెదము. ఏది కేవలము శుద్ధసత్త్వమయమై, ప్రకృతిమండలమునకుఁ బరమై సంసారులకుఁ గానరానిదై రాగాదిదోషములు లేనిదయి దరిలేనిదై వెలయు

చున్నదో, దేనిని బండితులు యోగమార్గముచే నుపాసించుచున్నారో, యాపరమపదము నధిష్ఠించి యున్ననీ పాదపద్మముల నాశ్రయించెదము. మావంటివా రెవనిమాయ నతిక్రమింపలేరో, యెవనిమాయచే మోహితులై మావంటివారు సకల భూతములం దంతరాత్మరూపమున వెలయుచుఁ బరమపురుషార్థమైయున్న యెవని నెఱుంగఁజాలరో, భూతములందు వర్తించుచున్నను నెవనికిఁ బ్రకృతిపురుషగతము లగుదోషము లంటవో, యెవఁడు దేవతలకుఁగూడ దేవుఁడో, యట్టిపరమాత్మకు నమస్కారము లొనర్చెదము. ఓ పరమేశా! నీకుఁ బ్రియశరీర మైనసత్త్వగుణముచే సృజింపఁబడిన దేవతలమును, ఋషులము నగు మేమే దురూహ మగు నీ చేష్టలను దెలిసికోలేనప్పుడు కేవలము రజస్తమోగుణములచే సృజింపఁబడు రాక్షసాదు లెట్లు దెలిసికోఁగలరు? జరాయుజము లనియు, నండజము లనియు, స్వేదజము లనియు, నుద్భిజ్జము లనియుఁ బిలువఁబడు నాల్గువిధము లగుభూతవర్గములకును దావైన యీ భూమి నిజసృష్టయై యెవనికిఁ బాదము లగుచున్నవో యా పరమపురుషుఁ డాస్వతంత్రుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. మూఁడులోకములును, దల్లోకములవారును, లోకపాలురును, దేనివలన నుద్భవించి జీవించుచున్నారో, వర్ధిల్లుచున్నారో యాజలమే రేతస్సుగాఁ గల్గి బ్రహ్మాశబ్దవాచ్యుఁ డయినమహావిభూతి మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. దేవతల కన్నమును, బలము నాయువును నొసంగుచు, వృక్షములకును, బ్రజలకును వృద్ధిగల్గించు చంద్రుఁ డెవనికిమనస్సని చెప్పుచున్నారో యా విరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. ఇంద్రాదిదేవతలకుఁ గ్రమముగా హావిర్భాగముల

నర్పించుచు, వేదపూర్వభాగమునఁ జెప్పఁబడిన యాగాదుల
కొఱకు జన్మించి సకలదేహములలోపలను వర్తించుచు నందున్న
సప్తధాతువుల నభివర్ధించు చున్నయగ్ని, యెవనికి ముఖ మగు
చున్నదో యా విరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక.
అర్చిరాది మార్గభూతుఁడైన వేదమయుఁడై బ్రహ్మోపాసనమునకు
స్థానమై, ముక్తికి ద్వారమై, మోక్షమును సాధించు పుణ్యముల నొ
నర్పఁదగినవాఁ డగుటచే ముక్తిసాధనుఁడై, యుదయముచేతను,
నస్తమయముచేతను నాయువును క్షీణింపఁజేయువాఁ డగుటచే
మృత్యువై పరఁగు సూర్యుఁ డెవనికి నేత్రమగుచున్నాఁడో యా
విరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. సకలచరాచర
ములకును, మనోబలమును, దేహబలమును, నింద్రియబలమును,
గల్గించుచుఁ బంచవిధము లగువృత్తులతోఁ గూడినవాయువును
బుద్ధ్యాదుల కధిష్ఠాతృదేవతల మగుమేము, సార్వభౌముని భృ
త్యులుంబోలె, ననుసరించుచుందుము. అట్టివాయు వెవనిప్రాణము
వలన నుద్భూతమైనదో యావిరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ
డగుఁగాక. ఎవని శ్రోత్రమువలన దిక్కు లుదయించినవో, దేహ
గతము లగురంధ్రము లెవనిహృదయమువలన సంభవించెనో,
కర్మేంద్రియములకును, జ్ఞానేంద్రియములకును, మనస్సునకును,
బంచప్రాణములకును, శరీరమునకును, నాశ్రయ మైనయాకాశ
మెవని నాభివలనఁ బుట్టెనో, యావిరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రస
న్నుఁ డగుఁగాక. ఎవనిబలమువలన నింద్రుఁడును, బ్రసాదము
వలన దేవతలును, గోపమువలన రుద్రుఁడును, సంతోషము
వలన బ్రహ్మయు, శరీరగతరంధ్రములవలన ఛందస్సులును ఋషు
లును, గుహ్యేంద్రియమువలనఁ బ్రజాపతియు సంభవించిరో,

యాపరబ్రహ్మము మాకుఁ బ్రసన్న మగుఁగాక. ఎవనివక్షస్స్థలము వలన సంపదయు, నీడవలనఁ బితరులును, స్తనమువలన ధర్మంబును, బృష్ఠభాగమువలన నధర్మమును, శిరస్సువలన నాకసమును, నప్సువలన నచ్చరలును నుదయించిరో యావిరాట్టు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. బ్రాహ్మణకులంబును, నింద్రియాతీతము లగుపదార్థములను దెలుపువేదంబును, నెవనిముఖమువలన నుదయించినవో, క్షత్త్రియకులంబును బలంబు నెవనిబాహువులవలనఁ గల్గినవో, వైశ్యకులమును, నైపుణ్యము నెవనితొడలవలనఁ బుట్టెనో, శూద్రకులమును శుశ్రూషావృత్తియు నెవనిపాదములవలన జనించెనో యా విరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. ఎవని క్రింది పెదవివలన లోభము, మీఁది పెదవివలనఁ బ్రీతియు, నాసికవలనఁ గాంతియుఁ దాఁకుడువలనఁ బశువులకు హితమగుకామము, కనుబొమలవలన మృత్యువు, కనురెప్పలవలనఁ గాలమును సంభవించెనో యామహాపురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. పంచమహాభూతములును, గాలమును, బుణ్యాపాపకర్మములును, సత్త్వాదిగుణములును, బ్రహ్మాండమును, దానియం దున్నకార్యవర్గమును, నేమహాత్ముని సంకల్పమువలనఁ గల్గుచున్నట్లు చెప్పుచున్నారో, ఎవ్వనిస్వరూపము చేతనాచేతనములతో సజాతీయ మయినట్టు లూహింపఁ దరముకానిదో, యేది కేవలము పండితులకుమాత్రమే తెలియఁదగినదో యాభగవంతుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. ఎవడు స్వతంత్రమై హద్దులేనిదై యున్న యానందమును సంతత మనుభవించుటచే సమస్తవాంఛితములను బొందినవాఁడో, మాయాగుణములకు లోఁబడని స్వభావసిద్ధమైన

మైశ్వర్యము గలవాఁ డెవఁడో, యాపరమేశ్వరునకు నమస్కారములు. ఉక్తవిధము లగునసాధారణగుణములు గల్గిన యో దేవా! నీదివ్యమంగళవిగ్రహమును జూడఁదలంపు గల నీ భక్తుల మగు మా కన్నులకు మందహాససుందర మగునీ ముఖపద్మము విందుగొల్పుఁగాక. ఓ పరమపురుషా! ధర్మము వినాశోన్ముఖ మయినకాలములందు స్వేచ్ఛచేతనే పెక్కు లవతారంబులు దాల్చి మానిమిత్తము దుష్కరము లగుకార్యముల నొనర్చుచున్నావు. అట్టి నీకు నీరూపము చూపుట యేపాటిదుర్ఘటకార్యము? ఇప్పుడు నన్ను స్తుతించినంతమాత్రమున నారూపము నెట్లుచూపుదు ననియడుగుదేని చెప్పెదము వినుము. మావంటి వారందఱును దమకుఁ బ్రియము లయినవిషయలాభములకొఱకుఁ బ్రయత్నించి యనేకవిధము లగుదుఃఖములను జెందుచు నధిక కష్టము స్వల్పసుఖము గలపనుల నాచరించుచున్నారు. అవి యన్నియు నీ కర్పింపఁబడినచో వ్యర్థములు కావు. ధర్మవిరుద్ధమైనను లౌకికవిషయ మైనను గర్మకలాపము నీయందుంచిన నది విఫలము కాదు. నీవాత్మకు నిరతిశయప్రియుఁడవై యుండ నట్టి నీ కర్పితమైనది నిష్ఫల మెట్లగును? మఱియు స్వల్పకర్మమయినను నీకర్పితమయినది యనంత ఫలము గల్గించు. కావున మాయొనరించిన స్తుతి స్వల్పమయినను నీ సుందరరూపమునుజూప సమర్థమయినదే! చెట్టు మొదట నీరు వ్రోసినచో నది తచ్ఛాఖోపశాఖల నన్నింటిని దృప్తిపొందించునట్లు నిఖిలదేవతలకును మూల మయిన నిన్నారాధించినచో నది యఖిలదేవతలను దనుపును; మఱియు సకలపురుషార్థములను సాధించును. ఓ దేవా! ప్రకృతి పురుషులకార్యములతోఁ బోల్ప వలనుపడని యద్భుతకార్యముల

నొనర్చుచు, ననంతుఁడవై హేయగుణములు లేనివాఁడవై సత్వాదిగుణములకు నియామకుఁడవై సత్వమును వర్ధించు కర్మమున కనుగుణముగాఁ బ్రవర్తించుచున్న నీ కిప్పుడు నమస్కారము లాచరించెదము. నిన్నుఁ బ్రసన్నునిఁగాఁ జేసికొనుట కింతకుఁ దప్ప వేఱొక యుపాయము లేదు.'' ఇది యైదవయధ్యాయము.

విష్ణువు ప్రత్యక్షమగుట; సముద్రమును మథింప మందరపర్వతమును గొనిపోవుట.

అని యిట్లు దేవతాగణములచే నుతింపఁబడి పరమేశ్వరుఁడు వేవురు సూర్యులతోఁ దుల్యమయినకాంతి గలవాఁడై వారికిఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. అతని దేహకాంతిచే దేవతల కన్నులు మిఱుమిట్లుగొనుటంజేసి వారు తమ్మునుగాని భూమినిగాని, యాకసమునుగాని, దిక్కులనుగాని చూడలేకపోయిరి. అప్పుడు భగవంతుఁ డగు బ్రహ్మయు శంకరుండును నా పరమేశ్వరుని దేహమునుజూచిరి. ఆ యీశ్వరుని దేహ మింద్రనీలమణులవలె శ్యామలవర్ణము గలది. అతని కన్నులు దామరపూవులోపలి దళములవలె నెఱ్ఱనివై యుండె. అతఁడు దాల్చిన పట్టువస్త్రము తప్తకాంచనమువలెఁ బ్రకాశించుచుండె. అతని సకలావయవములును బ్రసన్నములై సుందరములై యుండె. అతని కనుబొమలు మిక్కిలి సుందరములై యుండె. మంచి రత్నములు దాపిన కిరీటము బాహుపురులు మొదలగు నలంకారముల నతఁడు దాల్చియుండె. కర్ణకుండలముల కాంతులచే నినుమడింపఁబడిన చెక్కిళ్లకాంతి యతని ముఖపద్మమున కమిత

సౌందర్యమును గూర్చుచుండె. అతఁడు బంగారు మొలత్రాటిని, గడియములను, ముత్యాలహారములను, నందెలను, కౌస్తుభరత్నమును, శ్రీదేవిని, వనమాలను దాల్చి వెలయుచుండె. చక్రము మొదలగు నతని యాయుధములు పురుషాకృతులను దాల్చి యతని సేవించుచుండె. అట్టిపరమేశ్వరునిఁ జూచి బ్రహ్మ రుద్రుని తోడను, సకల సురులతోను సకలావయవములు భూమినిదాఁకునట్లుగా మ్రొక్కి పరమపురుషు నిట్లు నుతింప నారంభించె. 'ఓ దేవా! నీవు కర్మాధీనుఁడవు కాక యే సృష్టిస్థితిలయము లొనర్చుచున్నావు. సత్త్వాదు లగుప్రకృతిగుణములకు శత్రువవు. నీవు దుఃఖరహిత మగునానందమునకు సముద్రునివంటివాఁడవు. అణుస్వరూపుఁ డగుజీవునికంటెను సూక్ష్మతరుఁడవై యతనియం దంతరాత్మవై యొప్పుచున్నవాఁడవు. నీవు మహాప్రభావము గలవాఁడవు. ఊహింపఁ దరముకాని తేజస్సు గలవాఁడవు. ఇట్టి నీకు నమస్కారము లాచరించెదను. ఓ పురుషశ్రేష్ఠా! శ్రేయస్సును గోరువా రీ నీ రూపమును, వేదోక్తమును బాంచరాత్రాదులచే బోధితము నగుయోగముచే నారాధింతురు. ఈనీరూపమందు ముల్లోకములతోను గూడినమమ్మును జూచుచున్నాము. కావున విశ్వము నీకంటె వేఱయినదికాదని నిశ్చయింపవచ్చు. ఈ విశ్వము మొదటికాలమందును, మధ్యకాలమందును, నంత్యకాలమందును, స్వతంత్రుఁడ వయిన నీయందే కానవచ్చుచున్నది. ఉపాదాన కారణమయిన మంటికంటె ఘటము వేఱుగాన ట్లుపాదాన కారణను లయిననీకంటె నీ జగంబు వేఱయినదిగా నేరదు. అట్లగుటం జేసి జగత్తునకు సంభవించుచున్న యాద్యవస్థయు, మధ్యమావస్థయు, నంతిమా

వస్థయు నీవేకాని వేఱుకాదు. అట్లు జగంబున కభిన్నుఁడ వయ్యుఁ బ్రకృతి విలక్షణుఁడైన జీవునికంటెను విలక్షణుఁడవై తద్గతదోషముల నందవు. ఓదేవా! నిన్నువిడిచియుండలేనిదై నీకు వశంగతమై యున్నమాయచే నీ జగము నిర్మించి యం దంతరాత్మరూపమునఁ బ్రవేశించితివి. అట్లు ప్రవేశించి గుణ పరిణామమందు సైతమును జేతనాచేతనగతము లగునీచ గుణముల నొందక వర్తించు నిన్నుఁ బండితులు యోగపరిశుద్ధ మైనమనస్సుచే సాక్షాత్కారము చేసికొందురు. మఱియు మథించి కట్టెలందుండు నగ్నిని దీసికొనుచున్నట్లును, బితికి గోవులం దున్న పాలను గాంచువిధముసను, గృషిచేసి భూమియం దున్నయన్న మును సాధించుచందమునను, భూమిని ద్రవ్వి జీవనభూత మగు జలమును జేకొన్నట్లును, విద్వాంసు లగుపురుషులు చేతనాచేత నము లగుపదార్థములందున్న నిన్నును యోగపరిశుద్ధమైన మన స్సనెడిసాధనమువలనఁ బొందుచున్నారు. ఓలోకనాథా! ఓపద్మ నాభా! నిరతిశయపురుషార్థ మగునీరూపమును మిక్కిలి చిర కాలమునుండి కోరుచున్నాము. మాపూర్వపుణ్యవశమున నేఁటి కది మాకుఁ బ్రత్యక్షమైనది. కార్చిచ్చుచేఁ బరితాపముచెందు గజములు గంగాజలమునుబొంది సంతసించునట్లు నీ యీ రూప మునుబొంది సుఖించుచున్నాము. ఓ లోకనాథా! అట్టి నీవు మమ్ముఁ దయఁజూచి దేనినపేక్షించి నీపాదమూలమును జేరితిమో యా ప్రయోజనమును మాకు సమకూర్పుము. విశ్వమునకు లోపటను వెలుపటను నిండియుండి సమస్తమును సాక్షాత్క రించుకొనెడి నీ కింతకంటె నేమని విన్నవింపఁగలము? నేనును, శంకరుఁడును, దేవాదులును, దక్షాది ప్రజాపతులును మొద

లగు మే మందఱమును నగ్నివలన విస్ఫులింగములవలె నీవలన వేఱయితిమి. అట్టి మేమాత్మసుఖము నేమెఱుఁగుదుము. కావున నీవే బ్రాహ్మణులకును, దేవతలకును, వేదములకును, సుఖము గల్గించునుపాయము నాలోచించి యుపదేశింపుము'' అని యిట్లు బ్రహ్మాదులచే సన్నుతుఁడై పరమేశ్వరుఁడు వారి హృదయమును దెలిసికొని యింద్రియముల జయించి దోసిలికట్టి యెదుట నిల్చి యున్న బ్రహ్మాదులఁ గాంచి తా నొక్కఁడే సురలకార్యమును నెఱవేర్పఁ జాలినను సముద్రమథనాదులచే విహరింప నెంచి మేఘగర్జనమువలె గంభీర మగుస్వరముతో నిట్లనియె. "ఓ విరించీ! ఓశంకరా! ఓదేవతలారా! నావచనమును వినుఁడు. దానివలన మీకు శ్రేయస్సుగలుగును. మీకుఁ జా వెప్పటికిని సంభవింపదు. మీ రిప్పుడు వెంటనే పోయి మంచిమాటలాడి దైత్యులతోను దానవులతోను సంధిచేసికొనుఁడు. కాలవశమున వారు మీకు సఖులై యుండినచో మీ కభివృద్ధి తప్పక కలుగును. నెఱవేర్చుకొనవలసిన కార్య మున్నప్పుడు శత్రువులతోనైనను సంధి చేసికొనవలయు. అట్లు వారలతో సఖులై యుండియు మనస్సులలోఁ గ్రోధమును విడువక యహిమూషికముల వలె వధ్యఘాతుకభావముతో వర్తింపవలయును. అమృతమును సాధించుటకై మీరు శీఘ్రముగాఁ బ్రయత్నింపవలయును. ఆ యమృతమును ద్రావినవాఁడు మృత్యుగ్రస్తుఁడయ్యుఁ జావు లేనివాఁ డగును. అట్టి యమృతము మీ కున్నచో సమస్తము సమకూఱును. మీరు ముందుగా సమస్తము లగుగుల్మములను, తృణములను, లతలను, ఔషధులను, బాలసంద్రములో వైచి మందరపర్వతమును గవ్వముగాఁ జేసి వాసుకిని త్రాటినిగాఁ

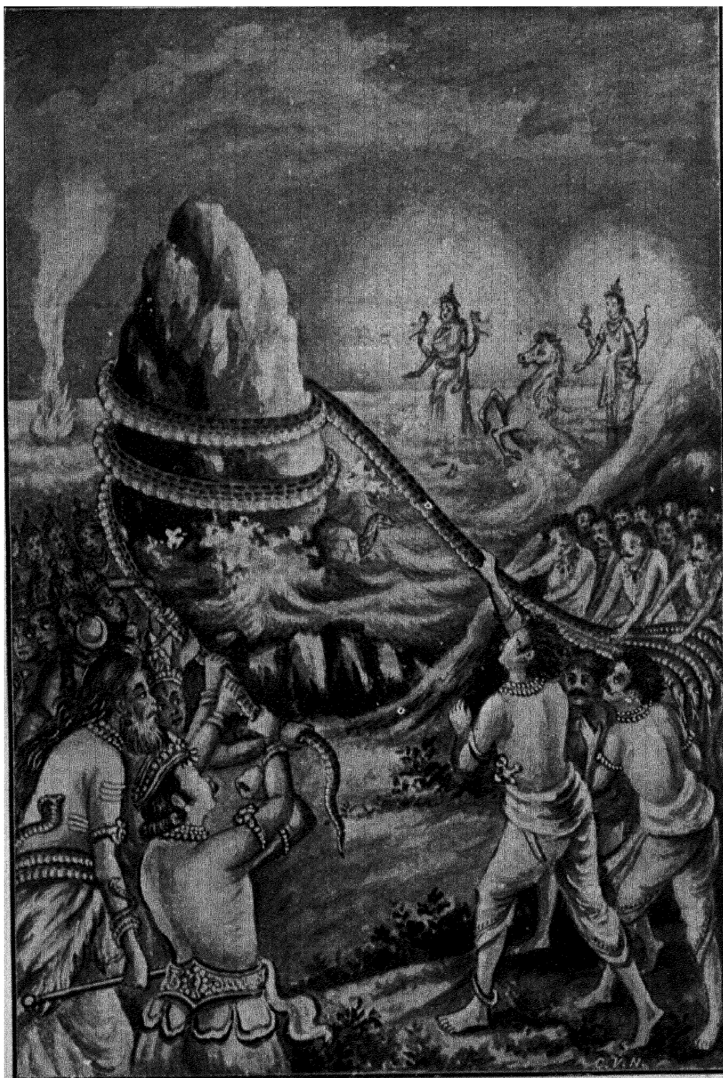
జేసి నా సాయమును బడసి జాగరూకులై మథింపుఁడు. దైత్యులు కేవలము గష్టమును జెందుదురు. మీరు ఫల మనుభవింతురు. ఓ సురలారా ! దైత్యులు దేనిని గోరుదురో దానికెల్ల మీ రను మోదింపుఁడు. మంచిమాటలచేఁ గార్యము సిద్ధించినట్లు కోపము చేతఁ గాదు. కావున మీ రిఁకఁ గోపము విడువవలయు. మీరు తరుచునపుడు ముందుగాఁ గాలకూటము పుట్టును. దానికి మీ రెంతమాత్రము భయపడకుఁడు. దానిని రుద్రుఁడు భక్షింపఁ గలఁడు. సముద్రమునం దుదయించిన వస్తువులలో నొకదానికిని మీ రాశపడరాదు; అపేక్షింపఁ గూడదు; ఒకప్పుడును గోపింపఁ గూడదు" అని యిట్లు బోధించి భగవంతుఁ డైనపురుషోత్త ముఁడు వారు చూచుచుండఁగా నచ్చటనే యంతర్ధానము చెందె. అనంతరము బ్రహ్మయు శంకరుఁడును, భగవంతునకు నమస్క రించి తమతమ నిలయముల కరిగిరి. ఇంద్రాది దేవతలు బలినిని సమీపించిరి. అంతఁ బుణ్యశ్లోకుఁ డైనబలి సంధి విగ్రహాదుల నెఱిఁగినవాఁడు కావున యుద్ధమును గోరక వినతులై వచ్చు చున్న దేవతలను జూచి చంప నుద్యుక్తులైన తనవారిని వా రించెను. సకలమును జయించి సకలలోకసంపదలను వశము గావించుకొని దైత్యులచే రక్షితుఁడై సభామధ్యమున నా సీనుఁడై యున్నబలిని సమీపించి దేవతలలో వరిష్ఠుఁ డయిన యింద్రుఁడు మృదుమధురము లైనవచనములతోఁ బురుషోత్త ముఁడు చేసిన యుపదేశప్రకారముగాఁ దెలిపెను. ఆవచనము బలికి శంబరునకుఁ ద్రిపురాసురులకుఁ, దక్కిన దైత్యనాయకుల కును హితముగాఁ దోఁచె. అంత దైత్యులును, సురలును, బర స్పరమును సమయ మేర్పఱుచుకొని సంధిచేసికొని యమృతము

నిమిత్తము మిక్కిలి ప్రయత్నముచేసిరి. అనంతరము దేవాసురులు మదాంధులై పరిఘలవంటి బాహువుల బలముచే మందరపర్వతమును బెల్లగించి సింహనాదములు చేయుచు దానిని సముద్రమును బొందింపఁ బ్రవృత్తులైరి. కాని కొంతదూరమేఁగునప్పటికి బలి యింద్రుఁడు మొదలగువారందఱును వివశులై దాని మోయలేక మార్గమధ్యమున విడిచిపెట్టిరి. మిక్కిలి బరువు గలయా పర్వతము క్రిందఁబడునప్పుడు దేవాసురులు పెక్కండ్రు నుగ్గయిరి. అప్పుడు భగవంతుఁడు నలఁగిన యవయవములు గలవారై భగ్నమనోరథులై యున్న దేవదానవులను గాంచి యచ్చటికేఁగి గిరిక్రిందఁ బడి చచ్చినవారి నందఱను గడకంటిచూపులచేఁ జూచి బ్రదికించె. భగవంతు ననుగ్రహామువలన వికలాంగు లగువారుగూడఁ బూర్ణాంగులై బాధారహితులైరి. అనంతరము పరమపురుషుఁడు వారందఱుఁ జూచుచుండఁగా సులభముగా నా పర్వతము నొక్కచేతితో నెత్తి గరుడునిపై నుంచి సురాసురులు గొలువ సముద్రమును సమీపించి యా పక్షిరాజు మూఁపునుండి యాగిరిని దింపిపోవ నతనికనుజ్ఞయొసఁగె. అప్పుడు పక్షిరాజు శీఘ్రగమనమున నెగిరి పోయెను. ఇది యాఱవయధ్యాయము.

సముద్రమున హాలాహలాదులు జనించుట.

అనంతరమున దేవాసురలు వాసుకి చెంతకేఁగి "నీ కమృతములోఁ బాలుపెట్టెద" మని చెప్పి యొప్పించి యతని నాపర్వతమునకుఁ జుట్టి సంతోషయుతులై యమృత మపేక్షించి సముద్రమును దరువ నారంభించిరి. ఓ రాజేంద్రా! శ్రీహరి

1395 క్షీరసాగర మథనము : ఉచ్చైశ్శ్రవాదులు పుట్టుట.

వాసుకిముఖము వైపు పట్టుకొనెను. దేవతలందఱా ప్రక్కనే పట్టుకొనిరి. ఆ భగవంతుఁ డెందుల కట్లు పట్టుకొనెనో యెఱుంగక రాక్షసులు, "మేము స్వాధ్యాయసంపన్నులము. శాస్త్రములఁ జదివినవారము. పుట్టువుచేతను, జేసిన కర్మకలాపము చేతను బ్రసిద్ధులము. అట్టి మే మంగళకరమైన వాసుకితోఁక నెంతమాత్రమును గ్రహింప" మని పలికి కార్యవిముఖులై యున్నఁగాంచి వాసుదేవుఁడు మందహాసముచేయుచు దేవతలతోఁగూడ ముఖభాగమును వదలి పుచ్ఛభాగమును జేకొనెను. దైత్యులు ముఖభాగమును గ్రహించిరి. కశ్యప నందనులైన దేవాసురు లిట్లు స్థానవిభాగమును జేసికొని యధిక ప్రయత్నముతో సముద్రమును దరువఁజొచ్చిరి. ఓ పాండవేయా! ఇట్లు మథించుచుండ మహాభారము గలయా కొండ నిరాధారమైనందున బలవంతు లగు దేవాసురులు పైకెత్తుచున్నప్పటికి నాఁగక జలములలో మునిఁగెను. సురాసురులు తమబలము బలీయమైన దైవముచే నశించుటంబట్టి సవిచారమనస్కులై తెలతెల పోయిన మొగంబులతో నూరక చూచుచుండిరి. అంత విఘ్నేశ్వరుఁ డొనర్చినవిఘ్నమును గాంచి సత్యసంకల్పుఁడు, నపారబలుండును, భగవంతుఁడు నగు నజితుఁడు మహాద్భుతమగు తాఁబేటిరూపము నొంది జలములలో మునుఁగుచున్న పర్వతము క్రింద నిలిచి పైకెత్తఁగా సురాసురులు దానిని గాంచి సంతసించి మగుడ మథింప నుద్యుక్తులైరి. ఓరాజా! ఆ కూర్మమూర్తి లక్షయోజనముల విస్తీర్ణత గల్గి రెండవ జంబూద్వీపమో యన్నట్లు సొంపారుచున్న తన వీఁపుచే ధరించియుండుటం బట్టి యక్కొండ నిరపాయముగా నుండెను. సురవరులును,

దైత్యశ్రేష్ఠులును దమ బాహుబలముచేఁ గడువేగముగాఁ ద్రిప్పుచున్నయా పర్వతపుపరివర్తనము లమితబలుఁ డయిన యా కూర్మమూర్తి యొడలి దురదను దొలఁగింప ననుకూలముగా నుండెను; కాని రవంతేనియు బాధ గల్గింపలేకపోయెను. జలమందుఁ దాఁబేటిరూపుననుండియే పరమేశ్వరుఁ డా యసురులలోఁ బ్రవేశించి వారికి బలవీర్యములను గల్గించుచు, నట్లే దేవరూపమున దేవతల బలవీర్యాదులను వర్ధించుచు వాసుకిని నిద్రామత్తునిఁగాఁ జేయుచు, నా గిరి యుపరిభాగమున రెండవ గిరివలె నొప్పుచు నేకహస్తముచే దాని నాక్రమించుచు వెలయుచుండుటం జూచి బ్రహ్మాదు లతని మహిమను నుతించుచుఁ బూలవానఁ గురియించిరి. ఓరాజా! భగవంతుఁ డిట్లు పర్వతమునకుఁ గ్రిందను మీఁదను, నాధారముగా నుండి తమయందును, వాసుకియందును బ్రవేశించి బలకరుఁడై యుండుటం జేసి దేవదానవులు మదించి తమ బలమునంతను వినియోగించి జలజంతువులకు క్షోభ గలుగునట్లు సముద్రమును వడివడిగాఁ దరుచుచుండిరి. అంతలో ముఖభాగము నవలంబించి యున్న రక్కసులు వాసుకి నేత్రములవలనను, సహస్రముఖముల వలనను, నిట్టూర్పు వాయువులవలనను బుట్టిన యగ్నిచేతను బొగచేతను దేహకాంతిని దొలఁగి దావాగ్నిచే దగ్ధములైన సరళవృక్షములవలె నుండిరి. ఆ యగ్నియుఁ బొగలును దేవతలకుఁగూడ సోఁకి వస్త్రములను గంధమాలలను, గవచములను, ముఖములను వివర్ణములగాఁ జేసి శరీరకాంతిని దఱిఁగింపఁ దొడంగెను; కాని యింద్రునకు వాహనము లయిన మేఘములు వర్షించుచుండుటచేతను, సముద్ర తరంగము

లలో దాఁగియున్న శీతలవాయువులు ప్రసరించుటచేతను నంతగా వారు బాధలనొందలేదు. దేవదానవులచే మథింపఁబడి నను సముద్రమువలన నమృత ముదయింపనందున భగవం తుఁ డగునజితుఁడు స్వయముగానే మథింపఁ దొడంగెను. ఆసమ యమున హరి మేఘమువంటి దేహకాంతిగల్గి పచ్చని పట్టువస్త్ర మునుదాల్చి మెఱపుఁదీవెలవలెఁ బొలుపాఱు కంఠాభరణములచే నొప్పుచుఁ గిరీటసహిత మగుశిరస్సుచే నాకాశమును బ్రకాశింపఁ జేయుచు జ్వలించు చున్నవనమాలను ధరించి, యెఱ్ఱని నేత్ర ములు గలవాఁడై యలరుచుండెను. అతఁడు లోకముల కభ యము నీయఁజాలిన తన భుజములతో సర్పమును బట్టికొని సముద్రమును మథించుచు రెండవపర్వతమువలెఁ బ్రకాశిం చెను. ఇట్లు మథించుచుండఁ బర్వతభ్రమణమువలనఁ జేఁపలు, మొసళ్లు, సర్పములు, దాఁబేళ్లు, తిమింగిలములు, తిములు, గజ ములు మొదలగు జలజంతువు లన్నియు మిక్కిలి క్షోభ చెందు చుండెను. ఇట్లు మథింపఁబడు సముద్రమునుండి ముందుగా హాలాహల మనెడి దుస్సహ మగువిష ముదయించె. అది సాటి లేనిదై భయంకర మగువేగము గలదై దిక్కులకును విదిక్కుల కును, మీఁదికిని, క్రిందికిని వ్యాపించుచుండెను. దానింగాంచి సురాసురలును, ముల్లోకములందలి ప్రజలును, మిక్కిలి భయ పడి దిక్కులేనివారై శంకరుని శరణువేడఁ బర్విడిరి. ఇట్లు సురా సురాదులు త్వరగాఁబోయి లోకముల యభివృద్ధినిమిత్తము పార్వతితోఁగూడఁ గైలాసమునఁ గూర్చుండి మోక్షమునకై తప మొనర్చుచున్నవాఁడును మునీశ్వరులకుఁ బూజనీయుఁడును నగు శంకరుని సమీపించి నమస్కరించి స్తోత్రము లొనర్పనారంభిం

చిరి. "* ఓశంకరా! నీవు దేవతలకుఁగూడ దేవుఁడవు. నీవు సర్వభూతములకు నంతరాత్మవు. నీవు సకలభూతములను సృజించువాఁడవు. అట్టి నీ పాదమూలములఁ జేరినమమ్ముఁ జేరఁదీయుము. ముల్లోకముల దహించి వచ్చుచున్నయీ విషము నడఁచి రక్షింపుము. † సకల లోకములకును నీ వొక్కఁడవే యీశ్వరుఁడవు. సంసారబంధము గల్గించుటకును మోక్షము గల్గించుటకును, నీవే ప్రధానుఁడవు. నీవు లోకములకు గురువవు. అట్టివాఁడ వగుటచేతనే బుద్ధిమంతులు నిన్నుఁ బూజించు

---

* ఇట రుద్రునిఁ బరమకారణునిఁగాఁ జెప్పి భగవంతునియందుండు నసాధారణధర్మము లతనియందున్నట్లు వర్ణించుచున్నారు. అట్లు చేయుట భగవద్ధర్మములు రుద్రునియం దారోపితములగుటవలన నని యొఱుంగవలయును. లేదా రుద్రుఁడు భగవంతుని యావేశావతారమే కావున పరమేశ్వరబుద్ధిచే నట్లు వర్ణించుట సముచితమని తెలియవలయు.

† ఈప్రకరణమున విషభీతులగుటంబట్టి దేవతలు శంకరునే పరబ్రహ్మనుగా భావించి యిట్లునుతించుచుండిరి. కాని యతఁడు వాస్తవముగాఁ బరబ్రహ్మము కాఁడు. కావుననే శంకరుఁడు తన్నుఁ బరమేశ్వరునిఁగా నుతించుచున్నప్పటికిని దానుమాత్రము తిన్నట్లుతలంపక పార్వతితో "ఆపన్నులగువారికి యథార్థజ్ఞానముండదు. కావుననే యాపన్నులగుసురలు పరమేశ్వరుఁడను గాని నన్నుఁ బరమేశ్వరునిఁగా భావించి నుతించుచున్నారు. వీరల యవివేకమును జూడుము" అని యీక్రిందివిధమునఁ జెప్పుచున్నాఁడు, "అహోబతభవాన్యే తత్ప్రజానాం పశ్యవైశసం। పుంసః కృపయతో భద్రే సర్వాత్మా ప్రీయతే హరిః॥ ప్రీతే హరౌ భగవతి ప్రీయే హం సచరాచరం॥ ఈచెప్పటచే భూతదయకు సంతసించువాఁడును సర్వాంతరాత్మయుఁ దనకంటె నుత్కృష్టుఁడు నగుపరమేశ్వరుఁడున్నట్లు శివుఁడే తలంచుచున్నాఁడు. కావున నీస్తుతి రుద్ర శరీరకుఁడయిన పరబ్రహ్మమునకే చెందునని తెలియవలయు.

చున్నారు. ఓస్వప్రకాశా! నీ కంశభూతమై త్రిగుణములుగల్గి యున్నమాయచే నీ ప్రపంచమునకు సృష్టిని, స్థితిని, లయమును బొందించుచు బ్రహ్మ యనియు,విష్ణువనియు, శివుఁడనియు నామములఁ జెందుచున్నావు. చిదచిద్రూపము లగుపదార్థములను సృజించు పరబ్రహ్మవు నీవే; చిదచిత్తులచేఁ బ్రకాశించు ప్రపంచమవు నీవే;దాని కంతరాత్మవై యున్నవాఁడవును నీవే; శాస్త్రముచే సాధనీయుఁడవు నీవే; జగములకుఁ గారణభూతుఁడవు నీవే; ఆత్మవు నీవే; కాలశరీరకుఁడవు నీవే; నిఖిలయోగములును నీవే; నిర్వికారుఁడవును సర్వాంతరాత్మవు నగుపరబ్రహ్మవు నీవే; సకల ధర్మములచేతను బూజనీయుఁడవు నీవే; అకారోకారములును మకారమును గలిసి యేర్పడిన యోంకారము భవద్విషయక మని యే చెప్పుదురు. ఓశంకరా! నీవు సకలదేవతాస్వరూపుఁడవు. అగ్ని నీకు ముఖమనియు,భూమి నీకుఁ బాదములనియు, గాలము గమనమనియు, దిక్కులు నీచెవులనియు, వరుణుఁడు నీ నాలుక యనియుఁ జెప్పుదురు. ఆకాశము నీపొక్కిలి; వాయువు నీ నిట్టూర్పులు; సూర్యుఁడు నీనేత్రములు; జలము నీ రేతస్సు; నీ యాత్మ యఖిలజీవాత్మలకును నాధారము; చంద్రుఁడు నీ మనస్సు; దివి నీశిరస్సు; సముద్రములు నీకుక్షి; పర్వతములు నీ యస్థిసమూహములు; ఓషధులును, లతలును, నీరోమములు; గాయత్ర్యాది ఛందస్సులు నీధాతువులు. ఓ వేదమయా! వేదోక్తమగు ప్రసిద్ధధర్మము నీహృదయము. తత్పురుషము, అఘోరము, సద్యోజాతము, వామదేవము, ఈశానము నాఁబడు ననువాకము లైదును నీముఖవ్యాపారరూపములు. అయనువాకము లేకదా ముప్పదియెనిమిది మంత్రవర్గము లయినవి. స్వయం

ప్రకాశమై శివ మను పేరు గలయాత్మతత్త్వము నీయవస్థానము. అధర్మసంభూతము లగులోభము. దంభము మొదలగునవి నీ నీడలు; ప్రపంచసృష్టి నొనరించు సత్త్వరజస్తమములు నీ నేత్రములు; గాయత్రి మొదలగు ఛందస్సులచేఁ బ్రచురమై పురాతన మయినవేదము సర్వజ్ఞుఁడవును, శాస్త్రప్రణేతవు నగు నీ యీక్షణము. ఓ గిరీశా! ఓ లోకపాలకా! స్వప్రకాశ మగు * నీస్వరూపమును బ్రహ్మకును, విష్ణువునకు నింద్రునకునుగూడ తెలిసికోఁదగియున్నది. దానియందు రజస్సు మొద లగుప్రాకృత గుణములు లేవు. దేవమనుష్యాది భేదముగూడ నందు లేదు. ఓ దేవా! నీ విదివఱకు భూతద్రోహముచేసెడి మన్మథుని, దక్ష యజ్ఞమును, దక్షునిఁ ద్రిపురాసురులను సంహరించితివి. అయిన నా నీ చేష్టలు నిన్ను నుతించుటకుఁ జాలవు. ప్రళయకాలమున నీవు చేసిన ప్రపంచమును నీకంటి మంటలచేత భస్మముచేయుదువు. అట్టి యసాధారణకృత్యమునే నీవు గొప్పగానెంచవు. అట్టుండ నీ స్వకార్యములు నీమనమునకు గొప్పలని యెట్లుతోఁచును? వానిని సాధనముగా నుంచుకొని మా చేసిన నుతి నీకెట్లు సంతసింపఁజేయును? ఆత్మారాములైనగురువులచే సంతతమును

---

* ఇందులకు మూలము. 'విరించవైకుంఠ సురేంద్రగమ్యమ్' అని యున్నది. దీని నాలోచింప శంకరుఁడు విష్ణువునకుఁగూడ నమస్కరింపఁ దగినవాఁడ నట్లు తోఁచుచున్నది కాని యది సరికాదు. మఱి యెట్లనఁగా, ఈప్రకరణము రుద్రశరీరకుఁ డయినపరమేశ్వరుని నుతించుచున్నది. పరమేశ్వరస్వరూపము పరిచ్ఛేద్యము కాదు. పరమేశ్వరుఁడుగూడఁ దన స్వరూప మిట్టిదని చెప్పలేనట్లు గ్రంథములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కాన విష్ణువు తనమహిమను తానే తెలిసికోవలసియున్నదని యర్థమయినట్లిచ్చట గ్రహింపవలయు.

దమతమ హృదయములందు స్మరింపఁబడు చున్న నీ సామర్థ్య మెఱుంగక కొందఱు పార్వతితోఁ జరించుటం జేసి కాముకుఁడవనియు, ఫలమున పేక్షించి తప మొనర్చుచున్నా వనియు, శ్మశానము నందుఁ జరించువాఁడ వనియుఁ, గ్రూరుఁడ వనియు, హింసా కృత్యముల నొనర్చువాఁడవనియు, నిందించుచున్నారు. నీ చేష్టను దెలిసికోలేనివా రందఱును సిగ్గులేనివారని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి వాఁడ వగుటంబట్టి కార్యావస్థను, గారణావస్థను బొందెడి చిద చిత్తులకంటె విలక్షణుఁడవై సర్వవ్యాపివై యున్న నీ స్వరూప మును దెలిసికొనుటకే బ్రహ్మాదులు సమర్థులు కారని చెప్పవలసి యుండ నుతింప నెట్లు సమర్థు లగుదురు? బ్రహ్మాదు లశక్తు లగు చున్నప్పుడు నీచే సృష్టింపఁబడిన బ్రహ్మాదులచే సృజింపఁబడిన మావంటివా రెట్లు శక్తు లగుదురు? కావున మాశక్తికొలంది నీస్తోత్రమును జేయుచున్నాము. ఓయీ! మీరు నుడివిన సర్వ ధర్మములు పరమాత్మవికాని నావికావు. నేను పుణ్యాతిశయ మునఁ బొందఁబడిన యధికారము గల జీవుఁడనుగాని మీరన్నట్లు పరమాత్మను కానే! యందువేని చెప్పెదము వినుము. ఓ పర మేశ్వరా! నీవు పరమాత్మవైనను గాకపోయినను నీకంటెఁ బరతత్త్వ మున్నదోలేదో మాకుఁ దెలియకపోయినను నీవు లోకసుఖము నపేక్షించి పెక్కులు కర్మము లాచరించుచున్నా వని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. సర్వము పరమేశ్వరున కధీన మయియుండుటచేతను, నతఁడు లేకుండ నెవరికయినను స్వరూప స్వభావములు లేకుండుటంజేసియు, దద్దృష్టిచేత నే తద్ధర్మముల చేత నే సమస్తమును నుతింపవలయును గాన నిన్ను నట్లె నుతిం చితిమి. కావున మానుతిని జేకొని మా యభీష్టమును దీర్పుము"

అని యిట్లు పరమాత్మ ధర్మములచే నుతింపఁబడుచుండు సర్వ
భూతహితుఁ డయినయీశ్వరుఁడు సంతసించి యా దేవతలకుఁ
గాలకూటమువలన సంభవించిన దుఃఖమును దెలిసికొని తన ప్రి
యురా లగుపార్వతి కిట్లనియె." ప్రియురాలా! ఆహా! ఎంతకష్టము!
ఎంతకష్టము! క్షీరసాగరమును దరుచుటవలన భయంకర మగు
హాలాహలము పుట్టెను. దానివలన నీదేవతలకును, లోకముల
కును, గొప్పయాపద సంభవించినది. ఇప్పు డాప్రజలకు సంప్రాప్త
మయినదుఃఖమును జూడుము. దీనులై శరణాగతు లగువారిని
రక్షించుటయే ప్రభువు లగువారికి ముఖ్యధర్మము. కావున జీవిం
పఁదలంపు గల వీరిని రక్షింపఁ దగినయుపాయము నాలోచింపవల
యును. లోకమున సజ్జనులు క్షణభంగురములగు తమ ప్రాణ
ములచేఁ బ్రాణుల ప్రాణముల రక్షించుచుందురు. దానివలన
నెంతయో లాభము గలదు. భగవన్మాయచే భూతములు మో
హితములై పరస్పరమును ద్వేషించుచుండును. అట్టివానియందు
దయగల్గి వర్తించెడి పురుషునందు సర్వాంతరాత్మ యగుపరమ
పురుషుఁడు ప్రీతిఁ జెందును. జ్ఞానాది పరిపూర్ణుఁ డగునహరి
ప్రీతుఁ డయినచో జరాచరసహితుఁడ నగు నేను బ్రీతిఁ జెందెదను.
కావున నే నీ విషమును భక్షించెదను. ప్రజల కిఁక సుఖము
గల్గుఁగాక " అని యిట్లు లోకసుఖకరుఁ డయినరుద్రుఁడు విష
భక్షణమున కభిముఖుఁ డయ్యె. తనభర్తప్రభావ మెఱుఁగును
గాన పార్వతియు యందుల కనుమోదించె. అంత శంకరుఁ
డంతటను వ్యాపించి వచ్చుచున్నవిషమును గరతలమునఁ జేర్చి
కొని దయతో భక్షించెను. ఓ రాజా! జలకల్మష మయిన
విషము తనబలము నీశ్వరునకుఁగూడ జూపకపోలేదు. ఆ విషము

తన వేడిమిచే నీశ్వరుని కంఠమును నల్లగాఁ గమలునట్లు చేసినది. అయిన నది రుద్రున కలంకారమే యయ్యె. అయారే! లోకమున సాధువులు స్వార్థమును ద్యజించి లోకహితమునెంచి పరితాపము చెందుదు రనుట కిదియొక నిదర్శనముగదా! అట్టి పరోపకారము సకలాత్ముఁ డయినపరమేశ్వరునికి సంతసము గల్గింపకమానదు. ఆశ్రితుల యభీష్టము నెఱవేర్చు శంకరుఁ డొనర్చిన యద్భుతకర్మమున కచ్చెరువడి బ్రహ్మయు, విష్ణువును, బ్రజలును, దాక్షాయణియు మిక్కిలి స్తుతించిరి. ఈశ్వరుఁడు భక్షించునపుడు జాఱిపడిన విషలేశములను, తేళ్లును, పాములును, విషౌషధులును, మఱికొన్ని జంతువులును స్వీకరించెను. ఇది యేడవయధ్యాయము.

క్షీరసాగరమున నైరావతాదులు జనించుట.

శంకరుఁ డిట్లు విషమును భక్షించినందులకు దేవదానవులు మిక్కిలి సంతసించి వేగముగా సముద్రమున కరిగి తొంటియట్ల సముద్రమును బలముతోఁ దరుచుచుండ గామధేనువుదయించె. దేవతలకుఁ బ్రీతిఁ గల్గించు యాగములకుఁ బనికివచ్చు పాలు, పెరుఁగు, నేయి మొదలగు హోమద్రవ్యముల నిచ్చునుగదా యని యెంచి బ్రహ్మవాదులగుఋషీశ్వరులు దానిని స్వీకరించిరి. అనంతరము చందురునివలెఁ దెల్లనిదగునుచ్చైశ్శ్రవ మనెడి గుఱ్ఱ ముద్భవించినది. దానిని బలి పుచ్చుకొనియె. ఇంద్రునకుఁ గూడ దానియం దాసపొడమెను, కాని భగవంతుని యుపదేశముచొప్పున మనస్సుఁ ద్రిప్పికొనెను. పిమ్మటఁ దెల్లనికాంతుల నీనుచు శిఖరములఁబోలు నాలుగు దంతములచేతను గైలాసము

శోభనాకర్షించుచు గజశ్రేష్ఠ మగునైరావతమం దుదయించెను. దానివెంటనె తక్కిన దిగ్గజములును, వానివెనుక నెనిమిది యాఁడేనుఁగులును జన్మ మందినవి. అనంతరము కౌస్తుభమనెడిరత్నము సంభవించె. ఆ రత్నమును హరి గ్రహించి వక్షమున నలంకారముగాఁ దాల్చె. అటుపిమ్మట దేవలోకమున కలంకారభూత మగు కల్పవృక్షము పుట్టెను. అది యెల్లప్పుడు నర్థులుకోరిన వాంఛితములనెల్లఁ బూరింపఁజాలినది. పిమ్మట బంగారునగలచే నందమైన మెడలతోను, సుందరము లగువస్త్రములతోను నచ్చర లుదయించిరి. వారు మనోహరము లైన గమనములచేతను, గడకంటిచూపులచేతను, సురలమనంబుల నాకర్షించి రతిసుఖము గల్గింపఁజాలినవారు. వారివెనుకఁ బరమేశ్వరునియందు లగ్నమగు మనస్సుగల్గి మెఱపుఁదీవియవలె నిజకాంతులచే దిక్కుల వెల్గించుచు లక్ష్మీదేవి సముద్రమునుండి యావిర్భవించె. ఆమె సౌందర్యాతిశయమునకును లేఁబ్రాయమునకును, దేహకాంతికిని, జిక్కినహృదయములు గలవారై దేవాసురు లందఱు నామెయందుఁ గోర్కి వహించిరి. ఆసమయమున నద్భుతమై మిక్కిలి విలువ గలసింహాసనము నొకదాని నింద్రుఁడు గొనివచ్చి యామె కర్పించెను. రమాదేవి దానిపైఁ గూర్చుండెను. గంగ, యమున, సరస్వతి మొదలగునదులు శరీరములఁ దాల్చి స్వర్ణకుంభములతో నిర్మలజలమును దెచ్చిరి. భూమి మూర్తిమతియై యభిషేకమునకుఁ దగినయోషధులఁ గొనివచ్చె. గోవులు పంచగవ్యము నొసంగినవి. వసంతుఁడు మూర్తిమంతుఁడై నానావిధ పుష్పముల సమర్పించె. ఋషులు మంత్రపూర్వకముగా గంగాదిజలములచే నభిషేకించిరి. గంధర్వులు మంగళ

ములను బాడిరి. స్త్రీలు నృత్యము గావించిరి. మేఘములు మూర్తి మంతములై మృదంగములు, దప్పెటలు, దుందుభులు, గోముఖములు, శంఖములు, వేణువులు, వీణలు మొదలగువానిఁ జేకొని తుములముగా వాయింపఁదొడంగిరి. అనంతరము దిగ్గజములు పూర్ణకలశములఁ దాల్చి బ్రాహ్మణులు మంత్రము లుచ్చరించుచుండఁ బద్మహస్త యగులక్ష్మిని దానమాడించినవి. స్నాన మగు నప్పటికి సముద్రుఁడు పచ్చని పట్టువస్త్రములఁ దెచ్చియిచ్చెను. మకరందపానములచే మదించిన తుమ్మెదలు గలవై జయంతి యను పుష్పమాలచే నమ్మహాదేవిని వరుణుఁ డలంకరించె. విశ్వకర్మ మనోహరము లగుభూషణములను, సరస్వతి ముత్యాలహారమును, బ్రహ్మ పద్మమును, నురగులు గుండలములను, దెచ్చి యిచ్చిరి. ఇట్లలంకరింపఁబడిన లక్ష్మీదేవి తన కభిమతుఁ డయిన పతిమెడలో ధ్వనిచేయు చున్నతుమ్మెదలు గల యుత్పలమాలను జేత ధరించి చెక్కిళ్లయందుఁ బ్రతిఫలించెడి కుండలములచేతను, సిగ్గుతోఁ గూడిన మందహాసము చేతను,సుందర మగువదనమును, జందన కుంకుమముల పూఁతలచే నొప్పుచు సమములై పరస్పర మొరసికొనుచు నున్న స్తనద్వయమును, కృశించిననడుమును గల దై,మధురము లగునూపురధ్వనులనల్లడ గడలుగొలుపుచుసంచారముచేయు చున్న హేమలతవలెఁ బ్రకాశించుచు నిట్టటు నడయాడుచుండెను. నిత్యమును, నిత్యము లగుకల్యాణగుణములు గలదియు, హేయగుణములు లేనిదియు, నగునాశ్రయమును దనకు సంపాదింపనెంచి యందులకై గంధర్వులందును, యక్షులందును, నమరులయందును, జారణులందును, దక్కినవారి యందును వెదకెనుగాని యామె కనుకూల మగుస్థానము లభింప

లేదు. ప్రతివానియందు నొక్కొకలోపము గానవచ్చుటచే నెవఁడును నామెమది కిష్టుఁడు గాఁడయ్యె. రుద్రుఁడు, దూర్వాసుఁడు మొదలగువారికిఁ దపోధనంబు గలదు. కాని వారు కోపమును జయింపలేకపోయిరి. గురువు, శుక్రుఁడు మొదలగువారికి జ్ఞానము గలదు. కాని వారి జ్ఞానము సంగరహితమైనది కాదు. బ్రహ్మ మిక్కిలి గొప్పవాఁడె. కాని యతఁడు తన కుమారికనే మోహించినవాఁడగుటంజేసి కామమును జయింపలేక పోయె. ఇంద్రాదు లైశ్వర్యము గలవారే. కాని యా యైశ్వర్యము పరుల యనుగ్రహమువలన సంపాదించుకొన్నది కాని స్వభావసిద్ధమైనది కాదు. అట్టివారు ప్రభువు లెట్లగుదురు. యమాదులు ధర్మశాలులే కాని వారియందు భూతదయ లేదు. కొందఱియందు వితరణగుణము గలదు కాని యది ముక్తిహేతువు కాదు. కొందఱకుఁ జాలినంత పరాక్రమము గలదు కాని యది మఱికొందఱచేఁ బరిహృతమగును. ఆలోచింప భగవంతునికంటె నితరులెవ్వరును బ్రాకృత గుణవర్జితులు కారు. చిరాయువు గలవారికి మంగళ స్వభావము లేదు. మంగళ స్వభావముగలవారికిఁ జిరాయువలవడుట యరుదు. సుస్వభావంబును జిరాయువు నుభయమునుగలవారికి మంగళకర మగువేషము లేదు. ఇట్టి సద్గుణములన్నియుఁ గల్గి సుమంగళవేషమున నొప్పువాఁడు పరమేశ్వరుఁడు కలఁడు. కాని యతఁ డవాప్తసకల కాముఁడగుటంజేసి నన్ను వరించునో వరింపఁడో" అని యిట్లు తలపోయుచు నసాధారణములును మంగళములును, నగు సకల గుణముల కాశ్రయుఁడై ప్రాకృతగుణములు లేక యపేక్షారహితుఁ డై యఖిలమునకు నాశ్రయణీయుఁడై యున్నముకుందునిఁ బతిగా వరింపఁ దలంచి,

ఝుంకారము లొనర్చు మత్తమధుకరముల సమూహములు గల తన చేతిలోని పద్మమాలచే నతని మెడ నలంకరించి లజ్జామంద హాసములచేఁ బ్రకాశించు చూపులు ప్రసరింపఁజేసి యతని వక్షస్థలమును దనకునివాసముగా నొనర్చుకొనవలెనన్న యూహతో మాటాడక యతని యనుగ్రహమును బ్రతీక్షించుచుండెను. ముల్లోకములకుఁ దల్లియు నఖిలసంపదల కాధారయు నగు శ్రీదేవికి ముల్లోకములకుఁ దండ్రియగునారాయణుఁడు తన వక్షస్థలమును నివాసస్థానముగా నిచ్చెను. ఆ శ్రీదేవి యందుండి తన కడకంటిచూపులచేతనే లోకములను లోకాధిపతులను వర్ధింపజేయుచుండె. శ్రీదేవి హరివక్షము నధిరోహించుసమయమున శంఖములు పూరింపఁబడె. మృదంగములు, తప్పెటలు, దుందుభులు వాయింపఁబడె. గంధర్వులు పాడిరి. అచ్చరలును, దక్కిన దేవస్త్రీలు నాడిరి. బ్రహ్మయు, రుద్రుఁడు, మొదలగు వారందఱును బుష్పముల వర్షించుచు, భగవద్గుణములను దెలుపు సత్యములగు మంత్రములచేత నుతించిరి. దేవతలును, బ్రజాపతులును శ్రీదేవి కరుణాకటాక్షములకుఁ బాత్రులై సకల సద్గుణములును, సుస్వభావమును, గలవారై యానందము నొందిరి. దైత్యులును, దానవులును, లక్ష్మిచే నుపేక్షితులై దుర్బలులై, నిరుద్యోగులై మోహము నొందిరి. అనంతరము సురకధిదేవతయగు వారుణీకన్య కమలములవంటి నేత్రములు గలదై సముద్రములోనుండి నిర్గమించెను. దైత్యదానవులు హరియాజ్ఞచొప్పున నామెను బరిగ్రహించిరి. ఓ మహారాజా! దేవదానవు లిట్లు విడువని పట్టుదలలతో నమృతము నపేక్షించి సముద్రమును మథించుచుండ నాశ్చర్యముగొలుపు నొకమహాపురుషుఁ

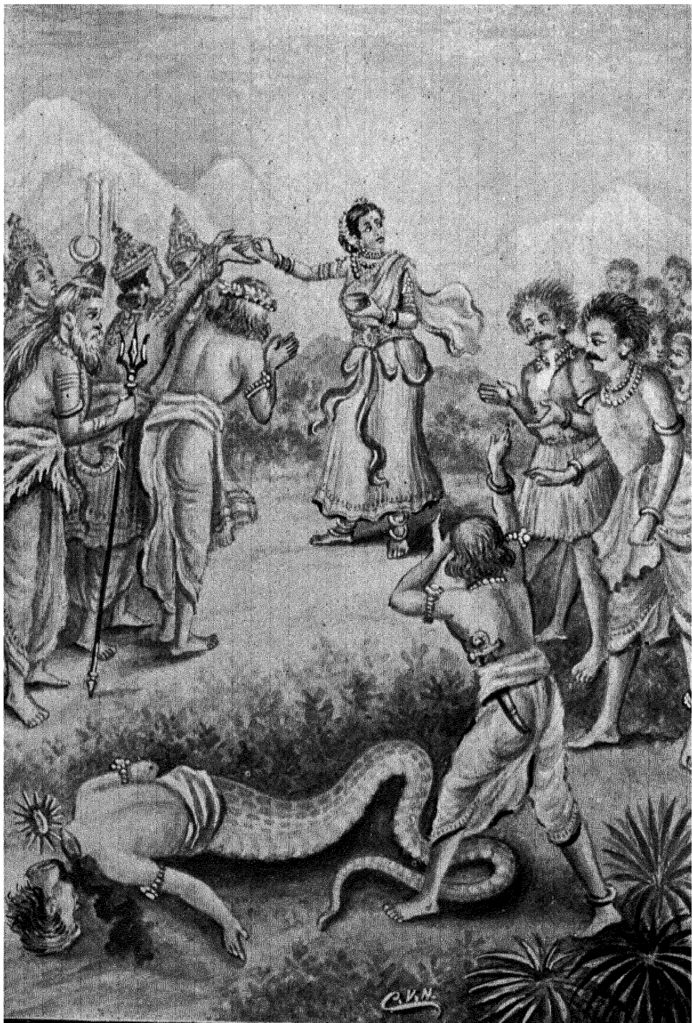
డుదయించె; అతని బాహుదండములు బలిసినవై దీర్ఘములై యుండె. అతని మెడ శంఖమును బోలుచుండె. అతని నేత్రము లెఱ్ఱగా నుండె. అతఁడు లేఁబ్రాయము గలవాఁడై యుండె. అతని వక్షమున వనమాల ప్రకాశించుచుండె. అతఁ డనేకవిధము లగునలంకారములఁ దాల్చియుండె. అతని పచ్చని పట్టు పుట్టములు, ఉన్నత మగువక్షస్థలము, రత్నమయములై, మనోహరములై యున్నకుండలములు, నల్లని కుటిలకేశములు, జూపఱ హృదయముల నాకర్షించు చుండెను. అతఁడు సింహామువంటి పరాక్రమము గలవాఁడై మందహాసము చేయుచుఁ 'గంకణాలంకృతము లగుచేతులతో నమృత భాండమును దాల్చియుండె. అతని పేరు ధన్వంతరి. అతఁడు విష్ణువు నంశాంశములవలన నవతరించినవాఁడు. ఆతఁడే యాయుర్వేదమును గనిపెట్టెను. అతఁడు యాగములందు దేవతలతోఁ బాటుభాగము గలవాఁడు. ఇట్లు వచ్చిన ధన్వంతరిని, నమృతపూర్ణ మగుకలశమును జూచి రాక్షసు లందఱును మిక్కిలి సంతసించి శీఘ్రముగా దాని హరించుటయేకాక సముద్రమునఁ బొడమిన సమస్త వస్తువులనుగూడ దీసికొనిరి. దైత్యులు బలోత్కటులై యమృత కలశమును హరింప దేవత లేమియుఁ జేయఁజాలక విచారించుచు హరిని శరణుసొచ్చిరి. సేవకుల కోర్కుల నెఱవేర్చు నారాయణుఁ డాదేవతల దుఃఖమును జూచి దయగలవాఁడై "ఓ సురలారా! మీరు విచారింపకుఁడు. నామాయచే నమృతమును సాధించి మీకిచ్చెదను" యని యిట్లు దేవతల నోదార్చుచు హరి యచ్చటనే యంతర్ధానము చెందెను. ఆ సమయమున నమృతమందలి యభిలాషముచే దైత్యులు "నీవుకాదు, నీవుకాదు, నేనే ముం దమృత

మును ద్రావెదను" అని యిట్లు పరస్పరమును గలహించుకొను చుండిరి. వారిలో దుర్బలు లగువారు, "అమృతము నిమిత్తము మనవారుగూడ నెంతయు నర్హులు. సత్త్రయాగమందు యజమానులవలె నీయమృతమందందఱును సమాన ఫలమందవలెను. ఇదియే సనాతనధర్మ" మని పలుకుచు మచ్చరముతోఁ దనువారిని నిషేధించుచుండిరి; కాని వారు వారి మాటల సరకుగొనక యమృతకలశమును దీసికొని పోవుచుండిరి. అంతలో సకలోపాయముల నెఱింగిన విష్ణువు దేవాదిస్త్రీలందఱును నిరసింపఁజాలిన స్త్రీరూపమును దాల్చి జగముల మోహింపఁజేయు సౌందర్యము గలదగుటచే మోహినియను నామమును వహించె. ఆమె శరీరము నల్లఁగలువవలె శ్యామలమై చూడఁ దగియుండె. ఆమె యవయవములన్నియును, సుందరములై మనోహరములై యుండె. ఆమె చక్కని కర్ణములం దాభరణము లొప్పుచుండె. ఆమె చెక్కిళ్లు మిక్కిలి చక్కఁగానుండె. ఆమె నాసిక యున్నతమై మొగము నందమిచ్చుచుండె. నవయౌవనముచే బలిసి వట్రువలై యున్న స్తనముల భారము నామె కృశోదరము మోయఁజాలకుండె. ముఖపరిమళము నపేక్షించి వచ్చు తుమ్మెదల ఝుంకారములకు భయపడి నేత్రములు మిక్కిలి చలించుచుండె. వికసించిన మల్లెపువ్వులదండ యామె కేశపాశమును జుట్టి నెత్తావుల నీనుచుండె. సుందరమగు నామె మెడయం దాభరణములు వెలయుచుండె. శుభప్రదములగు నామె బాహువులందు బాహుపురులు ప్రకాశించుచుండె. ఆమె నితంబము శుభవస్త్రముచే నావృతమై ద్వీపమువలె విశాలమై యుండెను. దాని జుట్టును జుట్టికొనియున్న బంగారుమొలత్రాడు మిక్కిలి సుందర

ముగానుండె. ఆమె చరణములందు నూపురములు మధురముగా ధ్వనిచేయుచుండె. లజ్జాసహితమగు మందహాసములచేతను, భ్రూవిక్షేపముల విలాసములచేతను, సుందరములగు నామె కడ కంటిచూపులు దానవుల మనస్సులందు మోహమును మాటి మాటికిని వర్ధింపఁజేయుచుండె. ఇది యెనిమిదవయధ్యాయము.

మోహిని దైత్యులను వంచించి యమృతమును దేవతలకే పంచుట.

ఇట్టి సౌందర్యవిలాసముతోఁ దమచెంతకు వచ్చుచున్న మోహినీదేవినిఁ గాంచి దైత్యులు పరస్పరమును స్నేహమును విడిచి సుధాపాత్రము నొకనివలన వేఱొకఁడు హరించుచు నామెను సమీపించి" అయారే! యేమిసౌందర్యము! భళీ! యెట్టి దేహకాంతి! వహ్వారే! దీనియౌవన మెంతబాగుగానున్నది!!' యని యిట్లు తలంచుచుఁ గామపీడితులై యామెను వెంబడించి యిట్లనిరి. "ఓకంజాక్షీ! నీవెవతెవు? ఎందుండివచ్చితివి? నీవేమి చేయఁదలంచి యిట్లువచ్చితివి? నీ వెవనిభార్యవు? నీ వృత్తాంత మును దెలియఁజెప్పుమా! నీ సౌందర్యము మా మనస్సులను గలంచి యాకర్షించుచున్నది! సురలుగాని దైత్యులుగాని సిద్ధులుగాని, గంధర్వులుగాని, చారణులుగాని, యోగీశ్వరులుగాని, యీసౌందర్యముగల నిన్ను వరింపలేదని యెఱుంగుదుము. ఆలోచింప వారు నిన్ను వరింపఁ దగనే తగరు. అమరులే యనర్హులగు చుండ మానవు లెట్లర్హులగుదురు? కావున నీ వెవరిభార్యవును గావు? ఓసుందరీ! దయాళు వయినయీశ్వరుఁడు శరీరులమగు మామనస్సులకును, మాయింద్రియములకును సంతుష్టిని గల్గింప

1411. మోహినీరూపియైన భగవంతుఁడు దైత్యులను వంచించి
దేవతల కమృతమును పంచి యిచ్చుట.

నిన్నను సృజించిపంపించెనుగాఁబోలు ! ఇదియే నిశ్చయము. ఓ మానినీ ! మే మీయమృతమునిమిత్తము గలహించుచుంటి మి? బద్ధవైరులమును జ్ఞాతులము నయినమాకు దీనిని లెస్సగాఁ బంచియిమ్ము. మేము కశ్యపుని సంతతివారము. కొందఱ మతని పుత్రులము. మఱికొందఱ మతని సోదరులము. మేము సత్కులజా తులమయ్యు నీ యమృతమునకై వివదించుచుంటిమి. ఈవివాద మునశించునట్లమృతమును బంచిపెట్టుము”అవి యిట్లు ప్రార్థించు చున్నదైత్యుల మొఱ నాలించి మోహినీదేవి మందహాసము గావించి కడకన్నులచే వారినిజూచుచు నిట్లనియె. “ఓదానవు లారా! మీరు పవిత్రమయిన కశ్యపసంతతివారు. నేను గులటను. అట్టి మీరు నాయందు విశ్వాసముంచి “యికార్యంబు నెఱ వేర్పు” మనుట కచ్చెరువు చెందుచుంటిని. పండితు లగువారు స్త్రీల నెప్పుడును విశ్వసింపరుసుఁడీ ! ఓ సురవైరులారా ! మా వంటి కులటలస్నేహము తోఁడేళ్లస్నేహమువలె ననిత్యమైనది. అప్పటి కప్పుడే క్రొత్తమార్గములఁ బట్టుచుండును. కావున నన్ను మీరు నమ్ముట యుక్తముగాలే”దని పలుక నామెపరిహాస వాక్యములు విని దైత్యులు చంచలచిత్తులై గంభీరముగా నవ్వి యమృతపాత్రమును నొసంగిరి. మోహిని యాపాత్రమును జేకొని మందహాసముచేయుచు వారింజూచి “ఓయసురలారా ! నాచేసిన పంపక మొకప్పుడు న్యాయ్యమైనను, నన్యాయ్య మైన మీ రంగీకరించినచో నీ సుధను బాగుగా విభజించె దను” అని పలికెను. దానవు లావాక్యమును విని తద్వాక్యనిశ్చ యమును దెలియఁజాలక “నీ యిష్టప్రకారము చేయు” మని పలికి యనుమోదించిరి. అనంతరము వారామె యాజ్ఞచొప్పున

నుపవాసముచేసి స్నానముచేసికొని హవిస్సుచే నగ్నినిబూజించి బ్రాహ్మణులకును, భూతములకును, దదితరులకును, యథార్థ్యముగా నానాదానములను జేసి వారివలన నాశీర్వచనములను గైకొని నూతనవస్త్రములఁ దాల్చి యలంకరించుకొని తూర్పునకుఁ జివరలుండున ట్లమర్పఁబడినదర్భలపైఁ గూర్చుండిరి. సురలు నట్లె చేసిరి. ధూపములచే సువాసితమై, పూలదండలచేతను దీపములచేతను నలంకృతమై, యున్న శాలయందు సురాసురులు ప్రాఙ్ముఖులై దర్భలయందుఁ గూర్చుండియుండఁగా నమృతకలశమును జేకొని మోహినీదేవి యాశాలను బ్రవేశించెను. ఆమె తొడలు వర్తులములై కరితుండములను బోలుచుండె. ఆమె నితంబము సుందరవస్త్రముచేఁ దనరారుచుండె. విశాలమైన కటిభారముచే నామెగమనము మందమగుచుండె. మదముచే నామె నేత్రములు తిరుగుడుపడుచుండె. ఆమె బంగారపు టందెలు మనోహరముగా ధ్వనిచేయుచుండె. ఆమె స్తనములు కుంభములఁబోలుచుండె. ఇట్లు శ్రీదేవివలె నొప్పారుచు, సుందరములయినకుండలకాంతులచేఁ గర్ణములును, నాసికయును, జెక్కిళ్లును, ముఖమును, బ్రకాశింప, పైఁటకొంగు జాఱుచుండఁ బరదేవతవలె నిరుపమానసౌందర్యముతో నందుఁ బ్రవేశించిన మోహినిని గాంచి యామె కడకంటి చూపులకుఁ జిక్కి దేవాసురులు మోహమును జెందిరి. అనంతరము మోహిని దైత్యులకమృతమొసంగుట పాములకుఁ బాలుపోయుటవంటిదనియు, స్వభావముచేతనే దుష్టులయినవారి కమృతమొసంగిన లోకములు నిలుచుటకష్టమనియుఁ దలంచి దేవతలను, దైత్యులను, వేఱువేఱుగాఁ గూర్చుండఁబెట్టి మందహాసముచేతను, ప్రియ

వాక్యములచేతను, గడకంటి చూపులచేతను దైత్యులను వంచించి జరామరణములను హరించు నా యమృతమును దేవతలచేఁ ద్రావించె. దైత్యుల కొక యమృతబిందువైనను దక్కలేదు. అయినను వారు తొలుత మోహినియెదుటఁ బలికినమాటలను దాఁటఁజాలక యామెయందు నమ్మకముగలవారగుట చేతను స్త్రీతోవివదించుట నింద్యమని యెఱిఁగినవారగుట చేతను నేమియుఁ బలుకకూరకుండిరి. మఱియుఁ దామొకవేళ నిష్ఠురముగా నడిగినచో నామె స్నేహము చెడునని భయపడుచు, నామె బహుమానవచనములకు సంతసించుచుఁ,గొంచెమేనియు విప్రియముపలుకలేకపోయిరి. రాహువను రక్కసుఁడొకఁడు దేవతావేషమును దాల్చి దేవతల పంక్తిలోఁ గూర్చుండి యమృతమును ద్రావెను. అది సూర్యచంద్రులు గనుఁగొని మోహినికిఁ గనుసన్నచేయ నామె నిశితధారలు గలచక్రముచే నమృతమును ద్రావుచున్న యారాహువుతలను ఖండించెను. వాని మొండెమున కమృతమంటకపోవుటచేఁ గ్రిందఁబడెను. వాని శిరస్సు సుధాసంస్పర్శమువలన నమరత్వమునొందెను. బ్రహ్మ యారాహువును గ్రహమునుగా నొనర్చె. గ్రహత్వమును బొంది యు రాహువు పూర్వవైరమును విడువక పర్వదినములందు సూర్యచంద్రులను గ్రసించుచుండును. దేవతలంద ఱమృతమును ద్రావినతోడనే మోహిని దైత్యులు చూచుచుండఁగాఁ బురుషరూపమునొందెను. ఓరాజా! దైత్యులు దేవతలతోఁ బాటు క్షీరసాగర తీరమునుజేరి మందరపర్వతముచే మథించి మిక్కిలి శ్రమలొంది యమృతమును సాధించినవారయినను దైవానుగ్రహమువలన సురలమృతమును సుఖముగాఁ ద్రావఁ

గల్గిరి. దైత్యులు విష్ణువునకుఁ బ్రతికూలు రగుటం జేసి యమృతము నొందలేకపోయిరి. పృథగ్భావము నొందియుండుటచేఁ జెట్టు కొమ్మలకుఁ జేసిన జలసేచనము వ్యర్థమగును. అట్లె ప్రాణము చేతను, ధనముచేతను, మనస్సుచేతను, వాక్కులచేతను, తన దేహమునిమిత్తము, దారసుతాదులనిమిత్తము చేయఁబడిన కర్మ, మహంకారము మమకారము మొదలగు వేఱువేఱు అభిమాన ములు గలదగుటచే నిష్ఫలమగుచున్నది. చెట్టునకుఁ బ్రధాన మయినమూలమును జలాదులచేఁ దడిపిన సఫలమగు. అట్లె సర్వ మున కంతరాత్మయై సర్వకారణుఁ డై యున్న యీశ్వరునిమి త్తము ప్రాణాదులచేఁ జేయఁబడిన కర్మము సఫలమగును. కావున సమస్తము బ్రహ్మాత్మకమనియే నిశ్చయించి తదారాధన బుద్ధితోఁ జేసినదంతయు ఫలవంత మగునని యెఱుంగును. ఇట్టి బుద్ధి లేకపోవుటచేతను, హరిభక్తికి విముఖు లగుటచేతను దాన వులు హరిని సంతసింపఁజేయ లేకపోయిరి; తత్ఫల మగు నమృత మును జెందలేకపోయిరి. ఇది తొమ్మిదవయధ్యాయము.

—•❖•—

దేవదానవ యుద్ధము.

ఓ రాజా! భగవంతుఁ డీప్రకారముగా సుధారసమును సాధించి సురలచేఁ ద్రావించి గరుడునిపైఁ గూర్చుండి సర్వభూత ములును జూచుచుండఁగనే యటనుండి వెడలిపోయెను. పిమ్మట దైత్యులు తమజ్ఞాతు లయినదేవతలకుఁ గల్గిన మహాఫలమును గాంచి సహింపలేక యాయుధములను దాల్చి సురలను జంప వెంబడించిరి. సురగణము లమృతపానముచే నతిబలులై నారా

యును పాదపద్మముల నాశ్రయించినవారై తమ్మెదిరించివచ్చుచున్నరక్కసుల నెదుర్కొనిరి. ఆ సముద్రతీరమున దేవదానవులకు ఘోరయుద్ధము సంభవించె. దానిఁ దలంచుకొన్న దేహమునఁ బులకలు వొడమును. జ్ఞాను లయినయా దేవదానవులు పరస్పరమును గోపమును వహించి యొకరినొకరు దార్కొని ఖడ్గములచేతను, బాణములచేతను, నానావిధాయుధములచేతను గొట్టుకొనిరి. ఆసమయమున శంఖములు, మద్దెలలు, దుందుభులు మొదలగు వాద్యవిశేషముల ధ్వనులును, గజముల బృంహితములును, గుఱ్ఱముల హేషలును, రథముల చప్పుళ్లును, బదాతుల సింహనాదములును గలిసి భూమ్యాకాశముల నిండించె. ఆరణమున రథికులు రథికులతోను, బదాతులు పదాతులతోను, గుఱ్ఱములు గుఱ్ఱములతోను, గజములు గజములతోను దార్కొనిరి. దేవాసురులలోఁ గొందఱు లొట్టియల నెక్కిరి. కొందఱు గజములపైఁ గూర్చుండిరి. కొందఱు గాడిదల నారోహించిరి. కొంద ఱెలుఁగుబంట్ల నధిష్ఠించిరి. కొందఱు పెద్దపులులను, కొందఱు సింహములను, గొందఱు గద్దలను, గొందఱు రాఁబులుఁగులను, గొందఱు తోఁడేళ్లను, గొందఱు డేగలను, గొందఱు తిమింగిలములను, గొందఱు శరభమృగములను, గొందఱు గాఱుదున్నలను, గొందఱు ఖడ్గమృగములను, గొందఱు గోవులను, గొంద ఱెడ్లను, గొందఱు గవయములను, గొందఱు నక్కలను, గొంద ఱెలుకలను, గొందఱు తొండలను, గొందఱు కుక్కలను, గొందఱుమనుష్యులను, గొందఱు మేఁకలను, గొందఱు దుప్పులను, గొందఱు హంసలను, గొందఱు పందులను, మఱికొందఱు స్థలజల పక్షులను, నింకొకకొందఱు

వికృతాకారము గలజంతువులను నెక్కి యుభయసేనాముఖములను బ్రవేశించిరి. ఓ రాజా! చిత్రము లగుధ్వజపటముల వలనను, మిక్కిలి విలువగల్గి వజ్రదండములైన తెల్లనిగొడుగులచేతను, వజ్రదండములు గలవీవనలచేతను, వింజామరలచేతను, వాయువుచేఁ జలించుచున్న తలపాగలచేతను, ధ్వని చేయుచున్న కవచములచేతను, భూషణములచేతను, సూర్యకాంతిలోఁ దళతళమని మెఱయు శస్త్రములచేతను, వీరసమూహములచేతను బ్రకాశించుచున్న దేవదానవుల సైన్యములు జలజంతువుల పంక్తులతోఁ గూడిన సముద్రములవలె నొండొంటిఁ దార్కొనియె. దానవసేనల కెల్ల నధిపతి యగుబలి, మయనిర్మితమై, యుద్ధసాధనములతోఁ గూడినదై, పెద్దదై, యందఱకు నచ్చెరువు గొలుపుచు నిరుపమానమై, కామగమనము గలదై, మిక్కిలి కాంతిగల దగుటచే దుర్నిరీక్ష్యమై, వైహాయస మనుపేరు గల్గియున్న విమానము నెక్కి ఛత్రచామరములు మొదలగు రాజచిహ్నములతోఁగూడి సకల సైన్యములచే సేవింపఁబడుచుఁ బొడుపుఁగొండయం దున్నచంద్రునివలెఁ బ్రకాశించుచుండె. సేనాధిపతు లయిననముచియు, శంబరుఁడును, బాణుఁడును, విప్రచిత్తియు, నయోముఖుఁడును, ద్విమూర్ధుఁడును, గాలనాభుఁడును, బ్రహేతియు, హేతియు, నిల్వలుఁడును, శకునియు, భూతసంత్రాసుఁడును, వజ్రదంష్ట్రుఁడును, విరోచనుఁడును, హయగ్రీవుఁడును, శంకుశిరుఁడును, గపిలుఁడును, మేఘదుందుభియు, దారకుఁడును, నుగ్రనేత్రుఁడును, శుంభుఁడును, నిశుంభుఁడును, జంభుఁడును, నుత్కలుండును, నరిష్టుఁడును, నరిష్టనేమియు,ద్రిపురులును, బౌలోమకాలకేయులును,

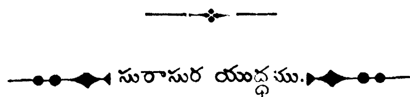
నివాతకవచులును, మఱికొందఱు దానవశ్రేష్ఠులును, బలికి నలుదిక్కులనడుచుచు సేవించుచుండిరి. ఈ రాక్షసవీరు లందఱు నమృతము నిమిత్తము మిక్కిలి శ్రమచెందియుఁ దద్భాగమును బొందలేకపోవుటచే నతికోపమును వహించి యింతకుఁబూర్వము దేవతల మర్దించినవారే కావున నిప్పుడు నట్లే చేయవచ్చునని తలంచి సింహనాదములఁ జేయుచు, శంఖములను బూరించుచుఁ బైకిఁ గవయుచుండిరి. ఉద్ధతులై తమపైకి విజృంభించు చున్న శత్రువులంగాంచి యింద్రుఁడు సెలయేళ్లతోఁ గూడిన యుదయాద్రిని సూర్యునివలె దిగ్గజమైనయైరావతము నెక్కి యాకాశమునఁ బ్రకాశించెను. ఆసమయమున నానావిధము లగునాయుధములఁదాల్చి పలురకము లగుధ్వజములు ప్రకాశింప, వాయువు, వహ్ని, వరుణుఁడు మొదలగులోకపాలకు లందఱును దమతమ సైన్యములతో నింద్రునికిఁ జుట్టును నడుచుచుండిరి. ఇట్లు ప్రోవుపడి యుభయపక్షముల వీరులును బరస్పరము నాక్షేపించుకొనుచు, నొకరినొకరు పిలుచుకొనుచు, రణముఖమును బ్రవేశించి ద్వంద్వయుద్ధముచేయ మొదలిడిరి. అందు బలితో నింద్రుఁడును, దారకునితోఁ గుమారస్వామియు, హేతితో వరుణుఁడును, బ్రహేతితో మిత్రుఁడును, గాలనాభునితో యముఁడును, మయునితో విశ్వకర్మయు, శంబరునితో ద్వష్టయు, విరోచనునితో సవితయు, నముచితోఁ బరాజితుఁడును, వృషపర్వునితో నశ్వినీదేవతలును, బాణాసురుఁడు మొదలగు బలిపుత్రులు నూర్గురతోను సూర్యుఁడును, రాహువుతో జంద్రుఁడును, బులోమునితో వాయువును, శుంభనిశుంభులతో బలవతి యగుభద్రకాళియు, జంభునితో వృషాకపియు, మహిషా

సురునితో విభావసువును, వాతాపితోను నిల్వలునితోను బ్రహ్మ పుత్త్రులును, దుర్మర్షునితోఁ గామదేవుఁడును, నుత్కలునితో బ్రాహ్మి మొదలగు సప్తమాతృకలును, శుక్రునితో బృహస్పతి యు, నరకునితో శనైశ్చరుఁడును, నివాతకవచులతో మరుత్తులును, గాలకేయులతో వసువులును, పౌలోములతో విశ్వేదేవులును, క్రోధవశు లనెడిరక్కసులతో రుద్రులును, నెదుర్కొని యుద్ధ మొనర్చుచు సమీపించి జయేచ్ఛ గలవారై తీవ్రము లయినబాణములచేతను, ఖడ్గములచేతను, తోమరములచేతను, భిండివాలములచేతను, చక్రములచేతను, గదలచేతను, పట్టిస ములచేతను, శక్తులచేతను,గొడ్డండ్రచేతను, గండ్రగొడ్డండ్లచేత ను,నిస్త్రింశములచేతను,బల్లెములచేతను,బరిఘములచేతను,ముద్గ రములచేతను, గొట్టికొని శిరస్సును ఛేదించుకొనిరి. ఏనుఁగులును, గుఱ్ఱములును, బదాతులును, రథములును, సారథులును బెక్కు విధములుగా ఖండింపఁబడిరి. భిన్నము లయిన బాహువులును నుగ్గిన తొడలును, తెగిన కంఠంబులును, శిథిలము లయినపాద ములును, శకలము లయినధ్వజములును, జూర్ణము లయిన యమ్ములపొదలును, జినిఁగిన కవచములును, రాలిపడిన యలం కారములును గల్గి యుద్ధభూమి భయంకరముగా నుండె. దేవ దానవవీరుల పదఘాతములచేతను, రథచక్రములచేతను బూ ర్ణిత మైనసమరరంగమునుండి పరాగము మొదట దట్టముగా లేచి దిక్కులను, నాకాశమును, సూర్యునిఁ గప్పివుచ్చెను. కాని యనంతరమందే యాభూమి రక్తధారలచేఁ దడియుటంబట్టి యా ధూళులు నివర్తించినవి. శిరోవిహీనము లయిన మొండె

ములు చేతులతో నాయుధములు దాల్చి యా యుద్ధభూమి యందు భటులవలె సంచరించుచు జూపఱ కాశ్చర్యముపుట్టించు చుండెను. ఆసమయమున బలి ఘోరముగాఁ బోరుచు నింద్రునిఁ బదిబాణములచేతను, మూఁడుశరములచే నైరావతమును, నాలుగమ్ములచే నాల్గు గుఱ్ఱములను, నొకబాణముచే మావటీని నొప్పించెను. విలువిద్యయందు నేర్పు గలయింద్రుఁడు తనపైకి వచ్చు చున్నయాబాణములను జూచి మందహాసము చేయుచు వాఁడిశరములఁ బ్రయోగించి మార్గమధ్యమందే ముక్కలు గావించెను. ధనుర్విద్యయం దా యింద్రునకుఁ గల నేర్పు పెంపునుజూచి బలి సహింపఁజాలక భయంకర మగుశక్తిని బ్రయోగించెను. మహోల్కవలెఁ బ్రకాశించుచుఁ దనపైకి వది వచ్చుచుండ నింద్రుండు దాని క్షణములోనే తునిమివైచెను. అనంతరము బలి క్రుద్ధుండై శూలమును, బిమ్మటఁ బ్రాసమును, దరువాతఁ దోమరమును బ్రయోగించెను; కాని వానినన్నింటిని నింద్రుండు త్రుంచివైచెను. అంత బలి యంతర్ధానము చెంది తనమాయలను సృజించెను. తోడనే సురసైన్యములపైఁ బర్వతములును, కార్చిచ్చుచేఁ గాలుచున్నవృక్షములును,వాఁడియైన శిఖరములు గలశిలలును బడి చూర్ణము గావించుచున్నట్లు తోఁచించెను. ఆ యుద్ధభూమియందుఁ గ్రూరసర్పములును దంద శూకములును, తేళ్లును, సింహములును, బెద్దపులులును, వరాహములును, గజములును సంచరించి దేవతల బాధింపఁ జొచ్చెను. వందలకొలఁది రాక్షసులును, రాక్షసస్త్రీలును శూలహస్తులై వస్త్రవిహీనలై నలుదిక్కుల నిండి "చంపు. పొడువు" అని పలుకుచు, దేవసైన్యముపై గవిసిరి. మేఘము గంభీరము

గాను, గర్ణకఠోరముగాను ధ్వనిచేయుచు నాకసమున నిట్టట్టు సంచరించుచు నిప్పులను వర్షింపఁజొచ్చె. బలిచే సృజింపఁబడిన వాయుసహిత మగు నగ్ని ప్రళయాగ్నివలె భయంకరముగాఁ జూపట్టుచు దేవ సైన్యమును దహింపఁ దొడఁగెను. ఆ సమయమున నాల్గు దిక్కులనుండియు గట్టుల నతిక్రమించి వాయూద్ధూతము లయినతరంగములచేతను సుళ్లచేతను, భయంకరమై పొంగి పొరలివచ్చుచున్న సముద్రములు దేవతలకుఁ గానవచ్చె. ఇట్లు బలి పలువిధములును, భయంకరములును, నగు మాయలను సృజింప సురసైనికులు మిక్కిలి దుఃఖించిరి. దేవేంద్రాదు లామాయల నడఁగింపఁజాలక విష్ణువును ధ్యానింప జగత్కర్త యగునాపరమేశ్వరుఁడు గరుడునిమూఁపుపైఁ బాదములుంచి పచ్చని పట్టువస్త్రములను ధరించి పద్మములవంటి లోచనములు గలవాఁడై శ్రీవత్సముచేతను, మిక్కిలి విలువ గలకిరీటముచేతను, గుండలములచేతను, బ్రకాశించుచు, నెనిమిదివిధములగు నాయుధములను ధరించి వెంటనే సాక్షాత్కరించెను. మెలఁకువ వచ్చినపిమ్మట స్వప్నములవలెను, హరిస్మరణము గల్గినతర్వాత సకలవిపత్తులవలెను, భగవంతుఁడు సాక్షాత్కరించినతోడనే యతని తేజోమహిమచే బలి సృజించిన మాయాజాలమంతయును నశించెను. యుద్ధభూమి కరుదెంచిన విష్ణువును గాంచి సింహవాహనుఁడై నకాలనేమి భయంకర మగుశూలమునొకదానినిగొని గిరగిరఁద్రిప్పి విష్ణువుపైకిఁ బ్రయోగించె. అది పోయి గరుడుని మూఁపుపైఁ బడెను. త్రిలోకాధిపతి యైనవిష్ణు వాశూలమును లీలగాఁ గొని వాహనముతోఁ గూడ నా రక్కసునిఁ జక్కడఁచెను. వాని మరణమును జూచి మాల్యవంతుఁడు

తీవ్ర మయినగదను దాల్చి హరికి వాహన మయినపక్షీంద్రునిఁ బొడిచి సింహనాదము చేసెను. అట్లు మహాధ్వనిచేయుచున్న శత్రువును మాల్యవంతునిఁ జూచి హరి సహింపలేక వాని శిరమును జక్రముచే ఖండించెను. ఇది పదవయధ్యాయము.

సురాసుర యుద్ధము.

అనంతరమునఁ బరమపురుషుఁ డయినవిష్ణువుదయవలన రాక్షసమాయలనుగడచి యింద్రాదిదేవతలు పూర్వము తమతో ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ దారసిల్లిన దైత్యులతో మగుడ యుద్ధమునకు సమకట్టి వారల నానావిధములఁ బీడించిరి. అందు దేవేంద్రుఁడు మిక్కిలికోపించి తన్నెదురుకొన్నబలిని వజ్రాయుధముచేఁ జంప యత్నింప నదిచూచి ప్రజలు హాహాకారములు చేయఁ దొడంగిరి. అప్పుడింద్రుఁడు మిక్కిలి కోపిష్ఠుఁడై యుద్ధాభిలాషగల్గి యుద్ధభూమియందు మహాగర్వముతో సంచరించుచున్నబలింజూచి తిరస్కరించుచు నిట్లుపలికెను. "ఓరీమూఢా! నానావేషములచేఁ గన్నుదెఱవని యజ్ఞులను మోసపుచ్చి వారి ధనంబు హరించునట్లు నీచందమున సకలమాయాధిపతులమగు మమ్ము నీమాయలచే జయింపనెంచితివి. నీమాయలకుఁ జిక్కువారముకాము. ఓ తెలివిమాలినవాఁడా! ఇంతకుముం దనుభవించు పదవులకంటె నున్నతపదవులను, నింతకుమున్ను మీరున్నలోకములకంటె నుత్తమలోకములను బొందఁ దలంచుచున్నారు. వానిని మీ రపహరింప సమకట్టుచున్నదొంగలు. అట్టి తుచ్ఛులగుమిమ్మిప్పుడే ఛంపెదను. ఓ మందబుద్ధీ! ఇదిగో

నూఱంచులు గలయీవజ్రాయుధముచే నిప్పుడే చెడుమాయలు పన్నునట్టి నీశిరంబును ఖండించెదను. పాఱిపోక నీజ్ఞాతులతోఁ గూడి నీపౌరుషము చూపుము" అని పలుకుచున్న యింద్రుని వాక్యములువిని బలి యిట్లనియె. "ఓసురేంద్రా! ఏలగర్వించెదవు? పూర్వము చేసికొన్నకర్మమే కాలచోదితమై మనకీ జన్మమున వరుసగా జయమును నపజయమును సుఖదుఃఖములును గలిగించుచుండును. అట్టికర్మము గలవీరులకవి కాలక్రమమున సంభవించుచుండును. నీ విప్పు డొకవేళ యశమును జయమును బొందినను నీ కవి సర్వదా నిలిచియుండవు. నాపూర్వకర్మము మంచిదైనచో నీకిప్పుడు సంభవించినజయాదులు నాకే సంభవించును. ఇంతమాత్రమున సంతసించుట కేమున్నది? లోకమునఁ బండితులగువారు కర్మవశమున సంభవించెడి సుఖదుఃఖముల ననుభవించు జనులనుగాంచి సంతసింపరు; దుఃఖింపరు. ఇట్లుండ నీ వది యెఱుంగక జయాపజయములను గూర్చి సంతసించుచు విచారించుచు నున్నావు. నీవవివేకులలో మొదటివాఁడవు. కీర్తికిని జయమునకును, దేహమే సాధనమని తలంచినచో సాధువులు మిక్కిలి విచారింతురు. అట్టి యవివేకులగుమిమ్ము ను మీవలె మేము నిందావాక్యములు పలుకము" అనియిట్లా యింద్రునాక్షేపములచేతనే కాక వీరశ్రేష్ఠుఁడయినబలి కర్ణాంతమువఱకు నాకర్షింపఁబడిన బాణములచేతను నతనిఁ గొట్టెను. యథార్థవాది యగుబలిచేఁ దిరస్కృతుఁ డయినయింద్రుఁ డా యాక్షేపము నంకుశఘాతమును గజమువలె సహింపలేక శత్రువులఁ జంపునదియు, వ్యర్థముకానిదియు నగు తన వజ్రాయుధము నతనిపైఁ బ్రయోగించెను. బలి యాదెబ్బఁదిని ఱెక్కలు

దెగిన పర్వతమువలె వాహనముతోఁగూడ నేలఁగూలెను. అంత జంభాసురుఁడు యుద్ధభూమిపైఁ బడిన తనమిత్రుని బలినిగాంచి యతనిస్నేహమును బురస్కరించుకొని యింద్రు నెదుర్కొనెను. సింహవాహనారూఢుఁ డయినజంభుఁ డిట్లు దేవేంద్రుని సమీపించి యతిరయమున గదనుదీసికొని గిరగిరఁద్రిప్పి యతని కంఠముపైఁ గొట్టెను. అట్లే యైరావతమునుగూడ నొప్పించెను. ఆ గజ మాగదాఘాతమునోర్వలేక వివశత్వమునొంది మోఁకాళ్లఁ బడి మిక్కిలి దుఃఖమునుజెందెను. ఆసమయమున సారథి యగు మాతలి వేయిగుఱ్ఱములఁ బూన్చినరథమును గొనిరాఁగా నింద్రుఁ డా గజమును విడిచి రథమధిరోహించెను. మాతలి తన ప్రభువునకుఁ జేసినయుపకారమును మెచ్చుకొనుచు జంభుఁడు ప్రకాశించు చున్నశూలము నొకదానిఁ గైకొని మందహాసము చేయుచు నింద్రసారథిని బొడిచెను. కాని యతఁ డంతతోఁ జలింపక ధైర్యమవలంబించి యాపోటును లక్ష్యము చేయలేదు. మరల నారక్కసుఁ డాయుధమును దీసికొనునంతలో నింద్రుఁడు వజ్రముచే వాని శిరస్సును ఛేదించెను. ఇంద్రునిచే జంభుఁడు చచ్చెనన్నవార్త నారదునివలన విని వాని జ్ఞాతులయిననముచియు, బలుఁడును బాకుఁడును నతిరయమునఁ బఱతెంచి యింద్రుని సమీపించి పరుషవచనములచే వాని మర్మస్థానములను ఛేదించుచు, మేఘములు జలధారలచేఁ బర్వతములనువలె బాణవర్షముచే వానిఁగప్పివుచ్చిరి. అందు శరసంధానమందు మిక్కిలి నేర్పు గలబలాసురుఁడు దేవేంద్రుని నొకబాణముచేతను నతని గుఱ్ఱముల వేయింటిని వేయిబాణములచేతను, నొక్కమాఱు నొప్పించెను. అప్పుడే పాకాసురుఁడు చూచువా రాశ్చర్యము

చెందునట్లు బాణముల సంధించుచు విడుచుచు, నవలీల రెండు వందల శరములచే మాతలిని, రథమును దట్టముగాఁ గొట్టెను. ఓరాజా! ఆసమయమునఁ బాకాసురుని ధనుర్విద్యాకౌశలమున కచ్చెరువొందనివారు లేరు. మూఁడవవాఁ డగునముచి బంగారు పిడులుగల పదునేనుమహాశరములచే నింద్రుని నొప్పించి వర్షాకాల మేఘమువలె గంభీరముగా నఱచెను. ఈవిధమున నా రాక్షసవీరులు వర్షాకాలమందు సూర్యుని మేఘములవలె రథసారథులతోఁగూడ నింద్రుని శరవర్షముచేఁ గానరాకుండఁ జేసిరి. తమ ప్రభువయినయింద్రునిఁ గానక సురగణములు మిక్కిలి వివశత్వమునొంది దిక్కులేనివారయి సముద్రమధ్యమున నావ పగిలిపోవుటచే మిక్కిలిభీతిచెంది తమ రక్షణకై విలపించు వర్తకులవలెఁ గడుంగడు వాపోవఁజొచ్చిరి. అంతఁ గొంతవడి కింద్రుఁ డాశరపంజరమును భేదించుకొని తన యశ్వములతోను రథముతోను, సారథితోను, ధ్వజముతోను బైకివచ్చి నిశావసానమందు సూర్యునివలె నిజతేజముచే భూమ్యాకాశములను దిక్కులను బ్రకాశింపఁజేయఁ జొచ్చెను. రాక్షసవీరులచేఁ బీడింపఁబడుచున్న తనసేననుగాంచి మిక్కిలి కోపించి యింద్రుఁడా శత్రువుల దండింప వజ్రాయుధమును గైకొని బలపాకాసురుల శిరముల నొక్కమాఱె ఛేదించెను. అదిచూచి వారి జ్ఞాతులు మిక్కిలి భయమందిరికాని మహాబలుఁ డగునముచిమాత్ర మెంతమాత్రమును జంకక తన జ్ఞాతుల మరణమువలనఁ గల్గిన శోకమునకును, గోపమునకును నధీనుఁడై యింద్రు నెట్లయినను జంపవలెనని నిశ్చయించి ఘంటలతోను, బంగారునగలతోను, వెలయుచున్నలోహమయ మగుశూలమును స్వీకరించి "ఓరీ!

యింద్రా! దీనిచేఁ జచ్చితి" వని సింహనాదముచేయుచు ప్రయోగించెను. ఆకాశమునుండి మహోల్కవలె భయంకరమై వచ్చు శూలమును గాంచి యింద్రుఁడు బాణపరంపరచే వేయిముక్కలుగాఁ జేయుటయేకాక కోపోద్దీపితుఁడై వజ్రాయుధమును వాని శిరస్సును ఛేదింపఁ బ్రయోగించెను. వజ్ర మిట్లు దేవేంద్రుని యూవచ్ఛక్తిచేతను బ్రయుక్తమైనను, నింతకుఁ బూర్వ మతిబలుఁ డయినవృత్రునిఁ జంపినదైనను నది నముచిచర్మమునైనను ఛేదింపకపోయెను. ఆ యశక్తతనుఁ జూచి యచ్చటివారందఱు నచ్చెరువడిరి. తన వజ్ర మతనియెడ వ్యర్థమైనందుల కింద్రుఁడు మిక్కిలి భీతుఁడయి "అకటా! దైవయోగముచే నా యాయుధము భూతలోక మాశ్చర్యము చెందునట్లు వ్యర్థమైనదేమి? తమభారముచేఁ బ్రజాక్షయముచేయు పర్వతముల ఱెక్కల నేది ఛేదించెనో, యేది త్వష్టృప్రజాపతి తపోతిశయమునఁ గల్గిన వృత్రు నవలీల జయింపఁగల్గెనో, యేది యితరాయుధములచే జయింపఁబడని బలిని, జంభుని, బలునిఁ, బాకుని నిర్జింపఁగల్గెనో, యట్టి వజ్రాయుధము నాచేఁ బ్రయుక్తమయ్యు నల్పుఁ డయిననముచిని జయింపక లేకపోయెను. బ్రహ్మతేజమునకు నిధి యైనదధీచి మహాముని సామర్థ్యమేయైన నిది యిప్పుడు నిష్కారణముగా సామాన్యదండమువంటిదయ్యె. ఇట్టిదాని నేఁ బరిగ్రహింపను" అని యిట్లు తనలో విచారించు చున్నసమయమున "ఓయీ యింద్రా! యీరాక్షసుఁడు తడి గలయాయుధములచేఁ జావఁడు. తడిలేని యాయుధములచేతను జావఁడు. అట్లు చావకుండుట కితనికిఁ బూర్వము వరమిచ్చియున్నాను. నీవజ్రము శుష్కమైనందున దీనిఁ జంపలేకపోయెను. వీని మరణమునిమిత్త ముపాయాం

తర మాలోచింపవలయు" నని వినవచ్చిన యశరీరవాక్కు విని సమాహితచిత్తుఁడై తాదృశవస్తువేదియో యని చింతించి చింతించి తుద కట్టివస్తువు నురుఁగుగాక వేఱొకటిగాదని నిశ్చయించి దానిని దెచ్చి వజ్రమునకుఁ బులిమి దానిచే నముచిని సంహరించెను. ఇట్లతి ప్రయత్నముచే నముచి సంహారమును గావించిన యింద్రునిఁ గాంచి మునులు మిక్కిలి నుతించి పుష్పమాలికలచే నలంకరించిరి. గంధర్వశ్రేష్ఠు లయినవిశ్వావసు పరావసులు గానము చేసిరి. దేవతలు దుందుభుల మ్రోయించిరి. దేవతాస్త్రీలు నాట్యముచేసిరి. ఆయింద్రుఁడు బలి పాకాదులను జయించినట్లే వాయువు వరుణుఁడు మొదలగువారందఱును భయంకరము లగునాయుధములఁ దాల్చి తమ్ముఁ దార్కొన్న దానవులను, సింహములు మృగములవలె, సంహరింపఁ జొచ్చిరి. ఆసమయమున ఘోరముగా జరుగుచున్న దానవనాశనమును గాంచి దానిని వారింపనెంచి నారదునిఁ బంపెను. నారదుఁ డప్పుడు సత్వరమున వచ్చి దేవతలం జూచి" ఓ సురలారా! నారాయణ పాదాశ్రయు లయినమీ రమృతమును ద్రావఁజాలు భాగ్యము నందితిరి. దాన ముల్లోకములును లక్ష్మీసంపన్నము లయి వఱలుచున్నవి. మీ కిఁకఁ గలహముతో నేమి ప్రయోజనము? మరలుఁడు మరలుఁడు" అని పల్కిన నారదుని పలుకులు మన్నించి యింద్రాదిదేవతలు కోపము నడంచుకొని తమతమ సేవకబృందములు గొలువ స్వర్గపురమున కరిగిరి. నారదుని దయవలనఁ జావకుండ మిగిలిన దైత్యులుగూడ వజ్రప్రహారము దిని నేలమూర్ఛిల్లి యున్నబలిని దీసికొని యస్తాచలంబునకుఁ బోయిరి. అంత దైత్యగురు వగుశుక్రుఁడు తన మృత

సంజీవినీవిద్యచే యుద్ధమునఁ బడినదైత్యులలోఁ బెక్కండ్రను బ్రదికించెను. అనంతర మతఁడు మూర్ఛిల్లిన బలియొద్ద కేఁగి స్పృశింప నతఁడును లేచి కూర్చుండెను. ఓరాజా! బలి యస్సహా మగు పరాజయము నొందినను, జయాపజయంబులును, సుఖ దుఃఖంబులు మొదలగునవి కర్మాధీనములయి వచ్చుచుండు ననెడిజ్ఞానము గలవాఁడౌటంజేసి దానికై సుంతేనియు విచా రము నొందలేదు. ఇది పదునొకండవయధ్యాయము.

శంకరుఁడు మోహినీరూపమును జూచి మోహితుఁడై వెంబడించుట.

ఓరాజా! శ్రీహరి మోహినీరూపముఁ దాల్చి దానవుల మోసపుచ్చి సురగణములచే నమృతము ద్రావించినట్లు శంక రుఁడు విని పార్వతీ సహితుఁడై వృషభమునెక్కి భూతగణ ములు గొల్చివచ్చుచుండఁగా బయలువెడలి విష్ణువుచెంత కేఁగి యతనిగౌరవమును బడసి సుఖాసనమున నాసీనుఁడై హరికిఁ బ్రతిపూజ లర్పించి మందహాసము చేయుచు నిట్లనియె "ఓపర మేశ్వరా! నీవు బ్రహ్మాదిదేవతలకుఁగూడ దేవుఁడవు. సకల జగ ములందును వ్యాపించినవాఁడవు. జగత్తులే శరీరముగాఁ గల వాఁడవు. చేతనాచేతనాత్మకము లగుపదార్థములకు నీ వా త్మవు. నీవు సమస్తమునకును గారణభూతుఁడవు. "ఓదేవా! సూక్ష్మ చిదచిద్విశిష్టుఁడగు నీవలన నీజగము పుట్టుచున్నది. నీవల ననే, దీనికి నాశము గలుగుచున్నది. నీవలననే యిది వర్ధిల్లు చున్నది. ఈ విశ్వముకంటె విలక్షణుఁ డయినప్రత్యగాత్మ నీకు శరీరమగుచున్నది. ప్రకృతియు నీకు శరీర మగుచున్నది.

ప్రకృతిపురుషశరీరకుఁడ వయ్యుఁ దద్గతము లగువికారము
లను బొందనివాఁడవు. నీకుత్పత్తివినాశాదులు లేవు. స్వరూ
పముచేతను స్వభావముచేతను గలుగు మార్పులు నీకు
లేవు. ఒకప్పుడు సంకోచమునొందని యపరిచ్ఛిన్నజ్ఞాన
మున కాధారుఁడవు. నీవు స్వరూపముచేతను, గుణములచేతను
మిక్కిలి గొప్పవాఁడవు. నీవిట్లు జగములకుఁ గారణభూతుఁడ
వగుటంజేసియే ముముక్షువు లగుమును లిహలోకసుఖములను,
పరలోకసుఖములను గోరక యితరప్రయోజనమును దేని నపే
క్షింపక నీపాదపద్మములను గొల్చుచున్నారు.* "ఓపరమేశా! నీవు
పరమాత్మవు. నీవు స్వరూపగుణములచే గొప్పవాఁడవు. నీవు

*ఇందులకుమూలము=శ్లో॥ త్వంబ్రహ్మపూర్ణమమృతంవిగుణంవిశోక।మానంద
మాత్ర మవికార మనన్య దన్యత్। విశ్వస్య హేతు రుదయస్థితి సంయమానా।
మాత్మేశ్వరశ్చ తదపేక్షతయా నపేక్షః॥ అని యున్నది. ఇందుఁ బూర్ణపదముచే
"పూర్ణం పురుషేణసర్వ"మ్మనెడి శ్రుతియు, విగుణపదముచే "అస్థూలమనణ్వ
హ్రస్వ"మ్మనెడిశ్రుతియు, విశోకమనుపదముచే "ఏషఆత్మాఽపహతపాప్మా"య
నుశ్రుతియు, ఆనందపదముచే "విజ్ఞానమానంద"మ్మనెడి శ్రుతియు, అవికారపద
ముచే "నిష్క్రియం నిష్కల" మ్మనుశ్రుతియును, "అనన్యత్" అను పదముచే
"ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం తత్సత్యం స ఆత్మా, అయమాత్మా బ్రహ్మ తత్త్వమసి,
సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ" అనుశ్రుతియు, "అన్యత్" అనుపదముచే "యఆత్మని
తిష్ఠన్, యః పృథివ్యాంతిష్ఠ" న్నిత్యాదిశ్రుతియు, "విశ్వస్యహేతుః" అను
పదముచే "సదేవసోమ్య దమగ్ర ఆసీత్, అనేన జీవేనాత్మ నాను ప్రవిశ్య।
సన్మూలాస్సోమ్యేమా స్సర్వాః ప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠా" యను
శ్రుతియు, "ఆత్మేశ్వరః" అనుపదముచే, "పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరం నతస్య
మశ్చాభ్యధికశ్చదృశ్యతే స్వే మహిమ్ని ప్రతిష్ఠితః" అను శ్రుతియు స్మరింపఁ
బడుచున్నవి.

సర్వవ్యాపివి. నీకుస్థౌల్యాదిగుణములు లేవు. నీకు దోషాదులు లేవు. కేవల మానందమే స్వరూపముగాఁ గలవాఁడవు. నీ కెట్టి మార్పులును లేవు. సకలము శరీరముగాఁ గలవాఁడవగుటచేతను, సమస్తమునకుఁ గారణభూతుఁడవగుటచేతను, ప్రకృతపురుషాత్మకమగుజగముకంటె వేఱయినవాఁడవు కావు. ప్రపంచమునకు సృష్టి స్థితిలయములు గల్గించువాఁడవు. నీకు నీవే యధిపతివి. నీ కెట్టికోర్కియు లేదు. ఓ మహనీయా! నామరూపముల విభజింపఁదరము కానంత సూక్ష్మరూపములు గలచిదచిత్తులు శరీరముగా గల నీవొక్కఁడవే! కార్యరూపమై చిదచిద్రూప మైనయీ జగమునకును గారణ మైననీకును భేదము చెప్పవచ్చును. కారణావస్థయందును గార్యావస్థయందును నున్న బంగార మొక్కటియేకదా! కార్య మయినబంగారునకును గారణ మైనబంగారునకును భేదములేనట్లు కార్య మైనజగమునకును గారణ మైన నీకును భేదము లేదు. ఇట్లు కార్యకారణరూపుఁడ వయిననీయందు వస్తుభేదము కల్పింపఁబడుచున్నది. అది యజ్ఞానకృతమని వేఱ చెప్పవలయునా? కాని గుణపరిణామాత్మక మయిన యీ ప్రపంచము ప్రకృతిపురుషవిలక్షుణుఁడ వయిననీకు శరీరభూతమయినది. కావున నీస్వరూపము దానికంటె భిన్నమైనదే. ఓ యీశా! కొందఱు వేదాంతులు నిన్ను బ్రహ్మమునుగాఁ జెప్పుచున్నారు. మీమాంసకులు నిన్ను ధర్మమునుగాఁ దలంచుచున్నారు. సాంఖ్యులు నిన్నుఁ బ్రకృతిపురుషులకంటె వేఱయినవానిఁగాఁ దలంచుచున్నారు. కొందఱు నిన్ను నవశక్తులతోఁ గూడినవానిఁగాఁ జెప్పుచున్నారు. కొందఱు నిన్ను వికార రహితుఁడును, స్వతంత్రుఁడును నగుమహాపురుషునిఁగాఁ దలంచు

చున్నారు. ఓ పరమేశ్వరా! నేను బ్రహ్మమరీచ్యాది ఋషులు మొదలగు మేమందఱము నీ మాయచే జ్ఞానమునకు దూరమయి నీచే నిర్మిత మగువిశ్వమును యథార్థముగాఁ దెలిసికోలేనప్పుడు నీ యనంతగుణములను స్వరూపము నెట్లు తెలిసికోఁగలము. మేమే దానితత్త్వము నెఱుంగఁజాలనపుడు జ్ఞానసంకోచము నొందించు పాపకర్మముల నాచరింపఁ గుతూహలు లైనదైత్యులు, మానవులు మొదలగువా రెట్లు తెలిసికొనఁగలరు? అటువంటి నీవు చరాచరాత్మక మగువస్తువును వాయువువలె నాకాశమువలె సకలమునం దంతరాత్మరూపముగా వ్యాపించి జ్ఞానస్వరూపుఁడవై యీ జగమునకు సృష్టిస్థితిలయములను, భూతహితమును, లోకమునకు బంధమోక్షములను గల్పించుచు లీలారసమనుభవించుచున్నావు. కల్యాణగుణములచే లీలారస మనుభవించుచున్న నీ వరాహాద్యవతారములను బెక్కింటిని జూచితిని. కాని దైత్యుల మోహింపఁజేసి సురలచే నమృతము ద్రావించిన నీ మోహిన్యవతారమును జూడలేదు. ఆరూపమును జూడఁ దలంచి వచ్చితిని. దానిఁ గనుఁగొన నామనం బువ్విళ్లూరుచున్నది" అని యిట్లు ప్రార్థించుచున్న రుద్రునివచనములు విని విష్ణు వాకానొకభావముచే గంభీరముగా నవ్వి యతని కిట్లనియె. "ఓశంకరా! అమృతకలశము దానవు లపహరింపఁగా మదోన్మత్తు లైనదైత్యుల మోహింపఁజేసి దేవకార్యము నెఱవేర్పఁ జాలినది స్త్రీ వేషము దక్క వేఱొక్కటి గాదని యాలోచించి దైత్యుల వేడుకకొఱ కారూపమును దాల్చితిని. నీ వా రూపమును జూడఁ గుతూహలపడి వచ్చితివి; కావునఁ గాముకజనులకు బహూకరింపఁదగినదియు, నెట్టివారికయిన మన్మథోద్రేక

ము గల్గింపఁజాలినదియు నగునా మోహినీరూపమును జూపెద”
నని పలుకుచు నతఁ డచ్చటనే యంతర్ధానము చెందెను. శంకరుఁడు
పార్వతితోఁగూడ నచ్చటనేయుండి తన నేత్రములను నలుదిక్కు
లకుఁ బ్రసరింపఁజేసి చూచుచుండెను. అంత శంకరునికిఁ బూవుల
తో, నెఱ్ఱని చివుళ్లతో వెలయు తరువులు గలయుద్యానవనము
లోఁ దనకు సమీపమున విహరించు నొక స్త్రీలలామము గాన
వచ్చెను. ఆసుందరి సలీలముగా బంతియాడుకొనుచుండె. ఆమె
పిఱుఁదులందుఁ దళతళలాడు వస్త్రముపై బంగారు మొలత్రాడు
ప్రకాశించుచుండె. కందుక క్రీడావశమున నిట్టట్టు తిరుగాడుచు
సత్వరముగా నూపిరి విడుచుచుఁ దీసికొనుచుండుటచే నామె స్తన
ములును, వానిమీఁదఁ బ్రకాశించు హారములును, గంపించు
చుండెను. విహరించుచున్నప్పు డామెపాదములు చలించు
చున్నచిగుళ్లవలె రంగు లీనుచుండెను. నలుదిక్కులందు నెగి
రిపడుచు నతిచంచల మయిన బంతిని జూచుచుండుటచే
మిక్కిలి చపలము లయిననల్లగ్రుడ్లు గలవిశాలనేత్రములచే
తను, గర్ణకుండలములచేఁ బ్రకాశించు చెక్కిళ్లచేతను
నల్లని ముంగురులచేతను, నామె మొగము మిక్కిలి యందమై
యుండె. గమన వేగముచే జాఱుచున్న కట్టుపుట్టమును గేశ
పాశమును నామె యందమగు తన యెడమచేతిచే బంధించు
చుండెను. ఆమె రెండవచేతితో బంతిని నేలఁగొట్టుచుఁ దన
కపటవృత్తిచే జగమును మోహింపఁ జేయుచుండె. రుద్రుఁ డా
యువతినిజూచి తదీయ కందుకక్రీడావిలాసములచేతను, సిగ్గుచేఁ
బ్రకటితముగాని మందహాసముతోఁ గూడ బ్రసరింపఁజేయఁ
బడిన కడకంటిచూపులచేతను, హృతచిత్తుఁడై స్వయముగా

నామెను చూచి చూడఁబడుచుండుటచేఁ బరవశ మగునాత్మ గలవాఁడై తన్నును, దనచెంత నున్న పార్వతిని, దనతో వచ్చిన ప్రమథగణములను మఱచిపోయె. ఇట్లుండ నా మోహిని దూర ముగాఁ బోయిన బంతిని గొనివచ్చుటకై రయంబునఁ బోవు చుండ వాయుప్రసారమువలన మొలత్రాటితోఁగూడఁ గట్టు పుట్టము జాఱి నేలఁబడెను.అంత రుద్రుఁడు దిగంబరయై సుంద రములగు కడకంటిచూపులు గల్గి చూచువారి చిత్తముల హరిం చుచు సిగ్గుచే నవయవములను సంకోచింపఁజేసి తన్నుఁ దాఁ జూచుకొనుచు నున్న యా యువతినిజూచి వివేకహీనుఁడై యామె విలాసములకుఁజిక్కి మిక్కిలి మదనబాధనొందుచుఁ బార్వతిచూచుచుండఁగనే యతిరయమున నామెచెంత కేఁగెను. తన చెంతకు వచ్చుచున్నరుద్రునిఁగాంచి యా మోహిని వస్త్ర విహీనురాలై యుండుటచే మిక్కిలి సిగ్గుపడి నవ్వుకొనుచుఁ జెట్లలోని కరుగుచుండె. రుద్రుఁడదిచూచి చంచలము లగునిం ద్రియములు గలవాఁడై కామునికిఁ జిక్కి యాఁడేనుఁగును మగ యేనుఁగుంబోలె నామె ననుసరించి పోఁజొచ్చెను. ఇట్లు పోయి రుద్రుఁ డతిరయమున నా కాంతను సమీపించి యామె యిష్ట పడకున్నను దదీయ కేశపాశమును బట్టికొని తన చెంతకు లాగి కొని చేతులు సాఁచి గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొనెను. కరిచేఁ గరిణి వలె రుద్రునిచే నాలింగితయై విడివడిన కేశపాశము గలదై యున్నయా మోహిని యతని కౌఁగిలింతనుండి తప్పించికొని పరువెత్తుచుండెను. ఆమె ననుసరించి శివుండును బరువెత్తఁ జొచ్చె. మత్తకుంజరము కుంజరినివలె నా కాంతను వెంబ డించి రుద్రుఁడు పోవుచుండ నమోఘు మగునతని రేతస్సు భూమి

వైఁ బడెను. అట్లు రేతస్సు పడినచోట్లు సువర్ణక్షేత్రములును, రజతక్షేత్రములు నయ్యె. మఱియు నతని రేతస్సు పడిన నదులం దతఁడు తప్పక సన్నిహితుఁడై యుండును. అతని నుపాసించు ఋషులుకూడ నచ్చటనే నివసింపఁజొచ్చిరి. ఓరాజా! రేతస్ఖలన మయినతోడనే రుద్రుఁడు భగవన్మాయాభూత యగు నా కాంత చే మోహితుఁడగుటను దెలిసికొని తనకుఁ దానే సిగ్గుపడుచుఁ గామమును ద్రోసిపుచ్చెను. పిమ్మట శంకరుఁడు జగద్రూపుఁ డయినపరమేశ్వరునిమహిమను దెలిసికొని యా స్త్రీరూపమును నామె చేష్టలును మహాశ్చర్యకరములని మనమునఁ దలపోయఁ జొచ్చెను. భగవంతుఁడగువాసుదేవుఁ డెప్పటియట్ల పురుషరూప మును దాల్చి నిర్వికారుఁడై త్రపావిహీనుఁడై యున్నరుద్రునిఁ జూచి వేగముగాఁ దన మాయను దెలిసికొనుటను సంతసించి యిట్లనియె. "సురశ్రేష్ఠా! నీవు నిశ్చయముగాఁ గామాది వికా రముల విడిచినవాఁడవే. అయినను నా మాయ యెట్టివారికిఁ గూడ దుస్తరమగుటచే నీవు మోహమును జెందితివి. ఆలోచింప నా మాయకధీనుఁ డగువాఁ డెవఁడు చంచలేంద్రియు లగువారికి దుస్తరము లగు కామక్రోధాదిభావముల నీవలె నవలీల నతిక్ర మింపఁ గలఁడు? కాలము శరీరముగాఁ గలదియు సృష్ట్యాదుల భాగముల స్వీకరించునదియు, నగు నా మాయ యిఁక నిన్ను మోహింపఁజేయలేదు!" అని యిట్లు పల్కు వాసుదేవు ననుగ్రహ మును గాంచి రుద్రుఁ డతనికి నమస్కరించి యతని యనుమతివడసి తన ప్రమథగణములను గలిసికొని పార్వతీసహితుఁడై కైలాస మున కరిగెను. ఓ రాజేంద్రా! అనంతరము శంకరుఁడు శరీరార్ధ భూత యగు పార్వతితో మునిశ్రేష్ఠులందఱు వినుచుండ నిట్లు

నియె. ఓ పార్వతీ ! కర్త్రాయత్త మగుజననాదులులేని పరమపురుషుని మాయామహిమమును జూచితివిగదా ! సకల విద్యలకు నధిపతి నగునేనే మోహమును జెందితిని. సామాన్యు లగుమానవులు దానవులు మొదలగువారు మోహమును జెందుదురని వేఱె చెప్పవలయునా ! ఓ సుందరీ ! వేలకొలఁదివత్సరములపర్యంతమును దపమును జేసి యంతమున దానినుండి మఱలిన నన్నుఁ జూచి "నీ వుపాసించిన పరవస్తు వే" దని యడిగితివి. ఎవనిని గాలము సైతము వశము గావించుకొనలేదో, యెవఁడు సమస్తము నొక్కమాఱుగాఁ దెలిసికొన సమర్థుఁడో, యా పరమపురుషుని నేను సర్వకాలములందు నుపాసించుచున్నాను" అని పార్వతికిఁ జెప్పె నని చెప్పి రాజునకు మునీంద్రుఁడు వెండియు నిట్లనియె. "ఓ నరేంద్రా ! ఎవఁడు కూర్మరూపమును దాల్చి క్షీరసాగరమథనకాలమున మహాపర్వత మగుమందరమును మోచి యమృతమును సురలకిచ్చెనో యా పరమేశ్వరుని విక్రమమును నీకుఁ దెలియఁజేసితిని. ఈ చరిత్రమును జదువువారును, విన్నవారును, జేసెడు ప్రయత్నములన్నియుఁ దప్పక సఫలములగును. భగవంతుని సద్గుణములను వెల్లడించు నీ చరిత్రము భయంకరము లగునాధ్యాత్మికాదితాపములను హరింపఁ గలుగును. సముద్రమును మథించి తీసిన యమృతము దైత్యు లపహరింప మోహినీరూపమున వారిని మోహింపఁజేసి దానిఁ గైకొని తన భక్తులకోర్కులఁ బూరించువాఁడును, సంసారుల కగమ్యుఁడు నగుభగవంతునకు నమస్కరించెద." ఇది పంద్రెండవయధ్యాయము.

శ్రీ శుకుఁడు తక్కిన మన్వంతరముల వివరించుట.

ఓ రాజేంద్రా! ఇఁక దక్కిన మన్వంతరముల విశేషములఁ జెప్పెద నాలింపుము. ప్రస్తుతకాలమున వైవస్వతమనువు వర్తించుచున్నాఁడు. అతనిపేరు శ్రాద్ధదేవుఁడు. అతఁడు వివస్వంతుని కుమారుఁడు. అతఁడు సప్తమ మనువయ్యె. అతని కిక్ష్వాకుఁడును నభగుఁడును, ధృష్టుఁడును, శర్యాతియు, నరిష్యంతుఁడును, నాభాగుఁడును, దిష్టుఁడును, గరూషకుఁడును, బృషద్ధ్రుఁడును వసుమంతుఁడు ననుకుమారులు గలరు. ఈసప్తమమన్వంతరమున నాదిత్యులును, వసువులును, విశ్వేదేవులును దేవతలైరి. పురందరుఁ డనువాఁ డింద్రుఁడయ్యె. కశ్యపుఁడు, నత్రియు, వసిష్ఠుఁడును, విశ్వామిత్రుఁడును, గౌతముఁడును, జమదగ్నియు, భరద్వాజుఁడును సప్తర్షులయిరి. ఈ మన్వంతరముననే భగవంతుఁడదితి కశ్యపులకుఁ గుమారుఁడై యుదయించి వామనుఁ డను నామమును దాల్చి ప్రఖ్యాతిగాంచెను. అతఁ డాదిత్యుల కందఱకును దమ్ముఁడు. ఓరాజా! ఏడుమన్వంతరముల విశేషములను సంగ్రహముగా నీకు వినిపించితిని. విష్ణువు నంశావతారములచే వెలయు తక్కిన మన్వంతరములనుగూడ వర్ణించెదను వినుము. వివస్వంతునకు ఛాయాదేవి యనియు, సంజ్ఞాదేవి యనియు నిద్దరు భార్యలు గలరని వెనుకనే చెప్పితిని. వారు విశ్వకర్మ కుమారికలు. అతనికి బడబయను మూఁడవభార్య గలదని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. సంజ్ఞయే బడబారూపమును దాల్చెనని కొందఱందురు. వారిలో సంజ్ఞాదేవికి యముఁడు యమున శ్రాద్ధదేవుఁడు ననెడి ముగ్గురుకుమారులును, దపతి యనుకన్యకయుఁ గలిగిరి. ఆ తపతిని సంవరణుఁడు వరించెను. మూఁడవది యగు

బడబ కశ్వికుమారు లుదయించిరి. ఎనిమిదవ మన్వంతరమున సూర్యపుత్త్రుఁ డగుసావర్ణి మనువయ్యెను. నిర్మోహుఁడు విరజస్కుఁడు మొదలగువారు మనుపుత్త్రులు. అప్పుడు సుతపస్కులు మొదలగువారు దేవగణములగుదురు. బలిచక్రవర్తి యింద్రుఁడయి వారిఁ బాలించు. ఓరాజా! ఆబలి మహాయశస్కుఁడు. అతఁడు పదత్రయపరిమిత మగుభూమిని యాచించుచున్న విష్ణువునకొసంగి యతని యనుగ్రహమువలన నింద్రపదవిని ముక్తిని బెందును. మొదట విష్ణు వతని బంధించినను బిమ్మట నతని ననుగ్రహించి స్వర్గలోకముకంటె నధిక మగుపాతాళమున కధిపతినిగాఁ జేసెను. అతఁ డిప్పు డింద్రునివలె నచట సుఖము లొందుచున్నాఁడు. ఆమన్వంతరమున గాలవుండు, దీప్తిమంతుఁడు, పరశురాముఁడు, ద్రోణపుత్త్రుఁ డగునశ్వత్థామ, కృపాచార్యుఁడు, ఋశ్యశృంగుఁడు నాతండ్రి యగువ్యాసభగవానుఁడు తమ యోగప్రభావమువలన సప్తర్షులగుదురు. ప్రస్తుతమున గాలవాదులు తమతమ యాశ్రమములందే వర్తించుచున్నారు. అప్పుడు భగవంతుఁడు దేవగుహ్యుఁ డనునతనికి సరస్వతి యనునామెయందుఁ గుమారుఁడయి యవతరించి సార్వభౌముఁ డనెడిపేరు వహించి తనశక్తిచేఁ బురందరునివలన నింద్రపదవిని దీసికొని బలి కర్పించును. వరుణపుత్త్రుఁ డగుదక్షసావర్ణి తొమ్మిదవ మను వగుధృతకేతువు, దీప్తకేతువు మొదలగువారు మనుపుత్త్రు లగుదురు. దాత, మరీచి, గర్గుఁడు మొదలగువారు దేవగణములగుదురు. శ్రుతుఁ డనువాఁ డింద్రుఁ డగు. ద్యుతిమంతుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులగుదురు. అప్పు డాయుష్మంతున కంబుధార యనుభార్యయందు విష్ణువు ఋషభుఁ డనునామముతో

నవతరించి ముల్లోకములను నిరపాయముగా రక్షించుచు నింద్రు నిచే నేలించును. ఉపశ్లోకుని తనయుఁ డగుబ్రహ్మసావర్ణి పదవ మనువయ్యెడు. భూరిషేణుఁడు మొదలగువారు మనుపుత్రు లగుదురు. హవిష్మంతుఁడు, సుకృతి, సత్యుఁడు, జటామూర్తి మొదలగువారు సప్తర్షులగుదురు. సువాసనుఁడు,విబుద్ధుఁడు మొదలగువారు దేవగణములగుదురు.శంభుఁ డనువాఁ డింద్రుఁడగు.అప్పుడు విష్ణువు విశ్వజితుఁడనువానికిఁ దద్భార్య యగువిషూచియందు స్వాంశముచే నవతరించి యింద్రునికి సఖుఁ డగుచుయుండును. ప్రశస్తమనస్కుఁ డయినధర్మసావర్ణి యేకాదశమనువగును. సత్యధర్ముఁడు మొదలగువారు పదిమంది మనుపుత్రు లగుదురు. విహంగములు, కామగములు, నిర్వాణులు, రుచులు, సురగణములయ్యెదరు. వృషుఁ డనువాఁ డాగణముల కింద్రుఁడగు.అరుణుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షు లయ్యెదరు. అప్పుడు శ్రీహరి యార్యకుఁ డనువాని భార్య యగువైధృతియం దవతరించి ధర్మసేతు వను నామమును వహించి మూఁడులోకములను రక్షించును. ఓరాజా! రుద్రసావర్ణి యనువాఁడు పండ్రెండవ మనువగును. దేవవంతుఁడు, ఉపదేవుఁడు, దేవజ్యేష్ఠుఁడు మొదలగువారు మనుపుత్రు లయ్యెదరు. ఆ మన్వంతరమున ఋతుధాముఁ డనువాఁ డింద్రుఁడగును. హరితాదులు దేవగణములగుదురు. ఆగ్నీధ్రుఁడు తపోమూర్తి మొదలగువారు సప్తర్షు లయ్యెదరు. అప్పుడు పరమేశ్వరుఁడు సత్యసహుని భార్య యగుసూనృతకుఁ గుమారుఁడై స్వధాముఁ డను పేరితో నామన్వంతరమును రక్షించును. దేవసావర్ణి యనువాఁడు పదుమూఁడవ మనువగును. చిత్రసేనుఁడు మొదలగువారు మనుపుత్రు లయ్యెదరు. సుకర్ములు

సుత్రాములు ననువారు దేవగణము లయ్యెదరు. దివస్పతి యను వాఁ డింద్రుఁ డగు. నిర్మోకుఁడు, తత్త్వదర్శుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షు లయ్యెదరు. అప్పుడు శ్రీహరి దేవహోత్రునిభార్య యగు. బృహతికిఁ గుమారుఁడై యోగీశ్వరుఁ డనునామమును వహించి యింద్రునకుఁ దోడ్పడును. ఇంద్రసావర్ణి యనువాఁడు పదునాల్గవమనువగు. ఉరువు, గంభీరుఁడు, వసువు మొదలగువారు మనుపుత్రులగుదురు. పవిత్రులనువారును, జాక్షుషులనువారును దేవగణము లగుదురు.శుచి యనువాఁ డింద్రుఁడగును.అగ్ని,బాహువు, శుచి,శుక్రుఁడు మాగధుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులయ్యెదరు. అప్పుడు హరి సత్రాయణుఁ డనువాని భార్యయగు వితానకుద్భవించి బృహద్భాను వనెడిపేరు వహించి యజ్ఞాది కర్మములను విస్తరింపఁజేయును. ఓమహారాజా ! భూతకాలమందును వర్తమానకాలమందును రాఁబోవు కాలమందును వర్తించు మనువులు పదునల్వురు. వారి చరిత్రములను సంగ్రహముగా వివరించితిని. కృతత్రేతాదియుగములు నాలుగును వేయుమాఱులు పరివర్తించినచోఁ బదునాల్గు మన్వంతరములు గతించును. ఈ మన్వంతరము లొక్కమాఱు పరివర్తించినచో దైనందిన కల్పమగును" ఇది పదుమూఁడవయధ్యాయము.

రాజుప్రత్యేకముగా మన్వంతరముల కార్యములనడుగుట.

అని చెప్పుచున్న మునీంద్రునిఁజూచి నరేంద్రుఁడు "ఓ మునీంద్రా ! మన్వంతరకాలములందును మనువులును, దత్పుత్త్రులును మునులును మొదలగువా రెవనిచే నీకార్యము నొనర్పని

యుక్తులెరి? వారినిగూర్చి తెలియఁజేయు" మనిపలుక నమ్మునీంద్రుఁ డతని కిట్లనియె. ఓ రాజేంద్రా! మనువులును, మనుపుత్త్రులును, మునులును, నింద్రుఁడును, సురగణములును, నాయా మన్వంతరములకాలమున నాయాయవతారములఁ బొందిన పరమేశ్వరునిచే శాసింపఁబడు చుందురు. అట్లు నియుక్తులయి మన్వాదులు జగత్పోషణమును జేయుచుందురు. ఎట్లు చేయుదురందువేని, చెప్పెదను. ఆ మన్వాదులలో మునులు మన్వంతరముతుదను బోధకులు లేకపోవుటచేఁ జెడిపోయిన వేదగణములను వానివలన నేర్పడు సనాతన ధర్మములను దమ తపః ప్రభావమువలనఁ దెలిసికొందురు. మనువులు తమతమ కాలములందు శ్రీహరి యనుమతిని బడసి మునుల యుపదేశము చొప్పున ధర్మమును నాల్గుపాదములను నడపించు చుందురు. మనుపుత్త్రులు మనువులు స్థాపించిన ధర్మమును మన్వంతరావసానమువఱకును, దమ పుత్త్రపౌత్త్రాదిక్రమముచేత నాయా వర్ణాశ్రమములకుఁ దగునట్లుగాఁ బ్రవర్తింపఁజేయుదురు. దేవగణములు పంచ మహాయజ్ఞములందును భోక్తలగుబుుషులతోను, బితృదేవతలతోను, యజ్ఞభాగముల ననుభవించుచుందురు. పరమేశ్వరుఁడు తనసామర్థ్యముచే సంపాదించి యిచ్చినముజ్జగముల శ్రీల ననుభవించుచు,నింద్రుఁడుయథేష్టము స్వర్గమునుగురియించి లోకములఁ బరిపాలించెను. పరమేశ్వరుఁడు యజ్ఞాద్యవతారములను గపిలాద్యవతారములను దాలిచి జ్ఞానమును యుగానుసారముగా నుపదేశించును. మఱియు నతఁడు మరీచ్యాది రూపమునొంది సృష్టినొనరించుచు, రాజమూర్తియై దుష్టులను సంహరించుచు, సృష్ట్యాదుల కుపయుక్తము లగుగుణముల నవలం

బించి కాలరూపమున సమస్తజంతువులు లయమొందించుచు నామరూపముల వహించిన మాయచే మోహితులయి జ్ఞానముచే నేకాకారు లయినయాత్మలందు దేవమనుష్యాదిభేదమును బాటించు జనులకుఁ గానరాక కేవలము నుతింపఁదగినవాఁడునై, ప్రవర్తించుచుండును. కల్పయాథాత్మ్యమును దెలిసిన పండితులు దైనందిన కల్పప్రమాణము పదునాల్గు మన్వంతరముల కాలమని చెప్పుచున్నారు. ఇది పదునాల్గవయధ్యాయము.

వామనావతార కథా ప్రారంభము.

అని చెప్పుచున్న శుకుంజూచి రాజిట్లనియె "ఓ మునీంద్రా! విష్ణువున కెట్టికోర్కెయును లేదు. అతఁడవాప్తసమస్తకాముఁడు; తాను సమస్తమునకును బ్రభువు. అట్టిహరి దీనునివలె బలిచెంతకేఁగి మూఁడడుగులభూమి నెందులకు యాచించెను? యాచించి పుచ్చుకొనియు బలిని బంధించుటకుఁ గారణమేమి? పరిపూర్ణుఁడయినవిష్ణువు యాచించుటయు నిరపరాధుఁడయినబలిని బంధించుటయు నా కాశ్చర్యమును గొలుపుచున్నవి. ఆవృత్తాంతము లనువిన నామనస్సు కుతూహలపడుచున్నది. దయచేసిచెప్పుము" అని యడుగుచున్న రాజునకు శుకుఁడిట్లనియె. "ఓ రాజేంద్రా! దేవాసురయుద్ధమున బలి యింద్రునకోడి ప్రాణహీనుఁడై శుక్రాదుల దయవలన జీవించి యుదారమనస్కుఁడై వలయునంత ధన మర్పించుచుఁ ద్రికరణశుద్ధిగా వారిని సేవించెను. తమ్ము సేవించుచు స్వర్గమును జయింపవలెనన్న తలంపు గలవాఁడయి యున్న బలిభక్తికి సంతసించి బ్రాహ్మణులు మంత్రపూర్వకముగా నభిషేకించి యతనిచే విశ్వజిత్తనెడి యాగమును జేయిం

౮౮. విశ్వజిద్యాగమందలి హవిస్సుచే సంతృప్తి గాంచిన యగ్ని వలనఁ గనకమయ మయినపరికరముతోఁగూడినరథంబును, నింద్రుని తురంగములవంటి తురంగములును, సింహధ్వజంబును గాంచన పరికరముతో బద్ధ మగువిల్లును, నక్షయ తూణీరము లును, దివ్యమగుకవచమును, సంభవింపఁగా బలి వానిని స్వీక రించెను. అప్పుడు పితామహుఁ డయిన ప్రహ్లాదుఁడు బలికినాఁడని పద్మమాల నొసంగెను.గురు వయినశుక్రుఁ డతనికిఁ బ్రశస్త మగు శంఖము నిచ్చెను. పిమ్మట బలి శుక్రాదుల దయవలన సంపాదిత మైనయుద్ధపరికరమును జేకొని బ్రాహ్మణులకును, గురువులకును నమస్కరించి వారివలన నాశీర్వాదములను బెంది ప్రహ్లాదుని యనుమతివడసి దివ్యరథంబుపైఁ గూర్చుండి ప్రహ్లాదుఁ డొసఁగిన పద్మమాలను ధరించి కవచమును దొడిగి ఖడ్గమును, విలునమ్ము లను నమ్ముల పొదులను దాల్చి యుద్ధసన్నద్ధుఁడై బాహువు లందు బాహుపురులును, గర్ణములందు బంగారు మకరకుండల ములును బ్రకాశింప వనమందుఁ బ్రజ[illegible] వలె విలసిం పఁ జొచ్చెను. అప్పుడు బలి [illegible]
శ్రీచేతను దనతో స[illegible]
దిక్కులను నప[illegible]
కులచేఁ బరి[illegible]
భూమా[illegible]
నుల్లసి[illegible]
ధ్వని[illegible]

చేతను, ప్రకాశించు నందనవనము నాపురమున మిక్కిలి విరాజిలు
చుండెను. ఆ నందనవనమందు నిర్మలజలముతోఁ నిండిన పద్మా
కరములు పెక్కులుగలవు. అవి యన్నియు హంసలకును సారస
పక్షులకును జక్రవాకములకును గన్నెలేడిపిట్టలకును నిలయము
లయి, సురలకును, సురస్త్రీలకును గ్రీడాస్థానములై చూపఱచి
త్తములను హరించుచుండెను. ఆ పురమునకుఁ ద్రివిక్రమదేవుని
కాలిబొట్టనవ్రేలివలన నుదయించిన గంగానది కందకమై వెల
యుచుండెను. మఱియు నది యుపరిభాగమున నిర్మితము లగు
యుద్ధస్థానములు గలదై, సువర్ణమయమగుటచే నగ్నివలె మెఱ
యుచు నున్న యున్నతప్రాకారముచేఁ బరివేష్టితమై, శత్రువుల
కసాధ్య మయియుండెను. విశ్వకర్మ తననేర్పునంతను జూపి
దానిని నిర్మించెను. దాని పురద్వారములు సువర్ణమయములగు
తలుపులతోను, స్ఫటికములతోఁ గట్టిన గోపురములతోను బ్రకా
శించుచుండెను. అందలి వీథులు విశాలములయి మనోహరము
లయియు [illegible] గవనములచేతను నంగణములచేతను,
[illegible] ండె. దానియందుఁ గల
[illegible] ులచేతను నిర్మితము
[illegible] చ్చటఁజూచినను
[illegible] మార్పు
[illegible] భ, వస్త్ర
[illegible] బ్రకా
[illegible] హాలి

రించుచుండెను. అందున్న యచ్చరలు శుభ్రవస్త్రములచేఁ బరిచ్ఛిన్నము లయినమార్గములందు సంచరించు చుండిరి. ఆపురము ముత్యాల వితానములచేతను, మణిమయములయి పలువిధము లయి యున్నధ్వజములచేతను, గనులపండువు చేయుచుండె. అందెచ్చటఁ జూచినను మయూరముల కేకలును, పావురముల నినాదములును, దుమ్మెదల ఝుంకారములును, వినవచ్చుచుండెను. దేవతాస్త్రీల పాటలు మిక్కిలి మధురములై వినువారి కానందము గొలుపుచుండె. మద్దెలలను వాయించుచు శంఖములను బూరించుచు, దుందుభులను మ్రోయించుచు, వీణెలను మీటుచు, వేణువుల ధ్వనిచేయుచుఁ, దాళాది నినాదముల కనుయుక్తముగా నాట్యముచేయుచు, నెల్లచోట్లను మృదుమధురముగాఁ బాడుచున్నగంధర్వులపాటలు మిక్కిలి మనోహరము లయి యుండెను. ఆలోచింప నాపురము సంగీతాధిష్ఠాత్రియగు దేవతకు నిలయమైనట్లు తోఁపక మానదు. ఆ పురము దురాత్ములకును, మూర్ఖులకును, నహంకారులకును, వంచకులకును, నధర్మపరులకును భూతద్రోహకులకును, గాముకులకును బొందఁ దరముకానిది. బలి యట్టిపురమును బ్రవేశించి తన సైన్యములచే నరికట్టి దేవతాస్త్రీలు భయమందునట్లు, శుక్రుడు తనకొసంగిన శంఖమును బూరించెను. ఇంద్రుఁ డదివిని యదరిపడి బలి యొనర్చిన మహాప్రయత్నమును దెలిసికొని దేవగణములతోఁ గూడికొని బృహస్పతి చెంతకుఁబోయి యిట్లనియె. "ఓ గురువర్యా! పూర్వము నాచేఁ బరాజితుఁ డయినబలి యిప్పుడు యుద్ధసన్నద్ధుఁడై యిచ్చటికి వచ్చెను. అతని పరాక్రమ మిప్పట్టున నెట్టివారికిని దుస్సహమని తోఁచెడిని. ఇట్టి బలి నెవఁడైన నే యుపాయముచేతనై

నను జయింపలేఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈ బలి లోకములను దిక్కుల నొక్కపెట్టు మ్రింగువానివలెను, ప్రళయాగ్నివలె దీవ్రము లగుచూపులచే నాకాశమును దహించువానివలెను బ్రకాశించుచున్నాఁడు. ఇట్టి యింద్రియబలమును, నిట్టియుత్సాహమును, నిట్టి దేహబలమును, నిట్టి పరాక్రమమును నా శత్రువగు బలి కెట్లుఁలభించెను ? వాని పరాక్రమాదు లిట్లసాధ్యములయి యుండుటకుఁ గారణమేమి ?" అని యడిగిన యింద్రునకు గురు విట్లనియె. "ఓ దేవేంద్రా ! శత్రువున కిట్టియభ్యుదయము గలుగుటకుఁ గారణమేమియో తెలియవచ్చె. బ్రహ్మవాదు లయినశుక్రాదులు తమశిష్యుఁ డయినబలికి నిట్టి యభ్యుదయమును గల్గించిరి. పరమేశ్వరుఁ డయిన శ్రీహరి తప్ప నీవంటి యితరులుగాని నీవుగాని యతనియెదుట నిలువఁజాలరు. కావున నిప్పట్టున నీవును, దేవతలును నీ లోకమును విడిచి స్థలాంతరమునకుఁబోయి శత్రు పరాజయకాల మెపుడువచ్చునో ప్రతీక్షించి యుండుఁడు. బ్రాహ్మణప్రభావమువలన నితఁడు క్రమ క్రమముగా నధిక మగుచున్న మహాపరాక్రమము గలవాఁడయ్యె. అట్టి యితఁడు బ్రాహ్మణుల నవమానించుటవలనఁ దప్పక నశించును. ఆ కాల మేతెంచునంతవఱకును నిరీక్షించియుండుఁడు " అని కార్యజ్ఞుఁ డయినబృహస్పతి లెస్సగా నాలోచించి చెప్పిన హితవాక్యములను విని కామరూపు లగు దేవతలు స్వర్గమునువిడిచి మాయమైరి. అందువలన బలి నిరాటంకముగా స్వర్గసింహాసనమునఁ గూర్చుండి లోకత్రయమును దన వశము గావించుకొనెను. అంత శిష్యవత్సలు లయిన శుక్రాదులు విశ్వజిద్యాగము జేసినబలి కింద్రపదవి స్థిరముగానుండు

నట్టు చేయ నెంచి యతనిచే నూఱశ్వమేధములను జేయించిరి. అనంతరము బలి యశ్వమేధశతమును జేయుటవలనఁ గల్గిన ప్రభావముచేఁ దన విమలకీర్తిని ముల్లోకములందును వ్యాపింపఁ జేయుచుఁ జంద్రునివలెఁ బ్రకాశించుచుండె. మఱియు దీర్ఘ సంకల్పుఁ డయినయా బలి బ్రాహ్మణుల దయవలనఁ బొందఁబడిన దల ననుభవించుచుఁ దన్నుఁ గృతార్థునిఁగాఁ దలంచుచుండెను. ఇది పదునేనవయధ్యాయము.

{ అదితి తన కుమారులను గూర్చి చింతించి విష్ణువు నారాధించుట. అతఁ డామె గర్భమున వామనుఁడయి పుట్టుట. }

అంత దేవతలకుఁ దల్లి యగునదితి తన పుత్త్రులగునింద్రాదు లదృశ్యులయినట్టును, దైత్యు లమరావతి నపహరించినట్టును విని గతిలేనిదానివలె మిక్కిలి పరితపించుచుండెను. ఇట్లుండ నొక ప్పుడు కశ్యపుఁడు సమాధిని విడిచి యదితియాశ్రమమునకు వచ్చెను. అతఁడు వచ్చునప్పటి కా యాశ్రమము మిక్కిలి కాంతి హీనమై వెలవెలపోవుచుండెను. కశ్యపుఁడు దానిఁగని పెట్టి మనం బున సందేహించుచుఁ దన ప్రియురాలి చెంత కేఁగి యామెవలనఁ బూజలనంది యుచితాసనమునఁ గూర్చుండి దీనవదనయై యున్న యామెంగాంచి యిట్లనియె. "ఓ శుభురాలా ! బ్రాహ్మణులకును, గోవులకును, ధర్మమునకును, మృత్యువున కధీనులయి వర్తించు జనమునకును నమంగళములు సంభవింపలేదు గదా ? ఓ గృహ స్థురాలా ! యోగాభ్యాసము లేనివారికిఁగూడ ధర్మము, నర్థ మును,గామమును సమకూర్పఁజాలిన గృహములక మంగళములు

సంప్రాప్తింపలేదుగదా? కుటుంబాసక్తురాల వగునీయింటికి కతిథులు వచ్చి నీపూజల నందక వెడలిపోయిరా యేమి? ఆలోచింప నతిథు లేగృహమునకువచ్చి సలిలమునైనఁ గైకొనకుండ వెడలిపోవుదురో, యాగృహము కేవలము నక్కలకు నివాసభూతమగు బిలమువంటిది. ఓ సతీమణీ! ఆహవనీయాదు లగునగ్నులను నీయధీనముచేసి నేను సమాధి కరిగితిని. నావియోగభరమును సహింపఁజాలక భయాకులవై యున్న నీవు వేళదప్పకుండ హవిస్సుచే నా యగ్నుల నుపాసింపలేదా యేమి? అట్లు చేయనిచో మిక్కిలి విచారింపవలసినదే? ఆ యగ్నులు సకల వాంఛితములను నెఱవేర్పఁజాలినవి. వానిఁ బూజించియే గృహస్థులు పుణ్యలోకముల నందుచున్నారు. బ్రాహ్మణులును, వహ్నియు సకల దేవస్వరూపుఁ డయినవిష్ణువునకు ముఖమేయని నిశ్చయింప వచ్చును. అట్టి యగ్నుల నారాధింపకపోవుట పెద్దనష్టమును గల్గింపక మానునా? ఓ ధీరురాలా! నీ పుత్త్రులందఱును సుఖులై యున్నారా? చిన్నవోయిన నీముఖమును లక్షింప నేదోయమంగళము సంప్రాప్తమైనట్లు తెలుపుచున్నది. అందుచే శంకించుచు నిట్లడుగుచున్నాను. వేగముగా నీవిచారకారణ మెఱింగింపుము."
అని యడుగు చున్నభర్తను గాంచి యదితి యిట్లనియె. "ఓ నాథా! బ్రాహ్మణులకును, గోవులకును శుభముగలదు; ధర్మమునకేమియు భంగముగలుగలేదు. తక్కిన లోకులకు సుఖము లేకపోలేదు. మన గృహస్థాశ్రమము ధర్మార్థకామములకు నిలయమై వెలయుచున్నదని నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁగలను. ఓ వల్లభా! సంతతమును మీ పాదపద్మముల ధ్యానించుచు నేనగ్నులను వేల్చు చున్నాను. అతిథుల సత్కరించుచున్నాను. నావలనఁ

బూజలు గైకొను తలంపుతో వచ్చినభిక్షువులను బూజించు చున్నాను.భృత్యులను బోషించు చున్నాను.నా కిట్టి సామర్థ్యము గలుగుట భగవంతుఁడ వగునీ యనుగ్రహమువలననే చుమీ? ఓ ప్రాణనాథా ! ప్రజాపతి వయిననీకు ధర్మపత్నినై నీవలన సకలధర్మముల నభ్యసించు చున్ననా కభీష్ట మగుధర్మమేది నెఱవేఱదు? సమస్త ధర్మములు సమకూరుచున్నవి. ఓ మరీచి నందనా! సత్వగుణప్రధాను లగుదేవతలును రజస్తమోగుణ ప్రధాను లయినదైత్యులును నీ మనస్సువలనను,శరీరము వలనను జన్మించిరి. ఆ నీపుత్త్రు లందఱయందును నీవు సమబుద్ధివై వర్తింతువు. అయినను సమర్థుఁడ వగునీవు నీ భక్తులందుఁ బక్షపాతము వహించుట న్యాయ్యము. కావున నీ భక్తురాల నగునా శ్రేయస్సు వర్ధిలున ట్లాలోచింపుము. శత్రువు లగుదైత్యులు స్వర్గలోకమును హరించుటచే నిలువ నీడలేక నాకుమారులు దేశముల పాలయిరి. దయయుంచి వారిని బాలింపుము. నీ పత్ని నగుటచే నా కిదివఱకు దుఃఖములు సంభవింపలేదు; కాని నా కిప్పుడు ప్రాప్తమైనది. దైత్యులు నన్ను నా నిలయమునుండి తఱిమి దుఃఖ సాగరమున ముంచివైచిరి. నా ప్రభుత్వమును, నా సంపదలను, నా నివాసదేశమును లాగికొనిరి. ఓ సజ్జనవర్యా ! నా కుమారు లేయుపాయముచేఁ దొంటి యభ్యుదయమును బొందుదురో దాని నొనర్పుము.నన్ను దయఁ జూడుము"అని యిట్లు కడుంగడుఁ బ్రార్థించుచున్నయదితిని గాంచి మందహాసము సేయుచు నిట్లనియె. "ఓ సాధ్వీ ! పుత్త్రాదులందలి స్నేహపాశముచే బంధించు విష్ణువు మాయాబలము నతిక్రమింపఁ గలుగుట మహాకష్టము గదా!అయారే! ఏమి యాశ్చర్యము? పంచభూత పరిణామాత్మక

మగు దేహమెక్కడ ? ప్రకృతికంటె విలక్షణ మగునాత్మ యెక్కడ ? ఈ దారపుత్త్రాదు లెవ్వరికి సంబంధించినవారు ? వీరు దేహమునకు సంబంధించినవారా ? లేక యాత్మకు సంబంధించినవారా ? ఆలోచింప నాత్మకును బుత్త్రాదులకును దేహమూలకముగా సంబంధము కలదుగాని సాక్షాత్సంబంధము లేదు. ఈ దేహము పంచభూతాత్మక మగుటచేతను, వృద్ధిక్షయములు గలదగుటచేతను, నిత్యము కానిదగుటచేతను, దీనికి సంబంధించిన పుత్త్రాదులును నిత్యులుకారు. అట్టి పుత్త్రాదులందు స్నేహము చూపుట కేవల మజ్ఞానమూలకము కాని వేఱుకాదు. కావున నీ పుత్త్రులందు మోహమును విడువు'' మని యిట్లు కశ్యపుఁడు మొదట తత్త్వోపదేశము చేసెను. కాని దాని కామె సంతుష్టిచెందలేదు. అది తెలిసికొని యమ్ముని యామెకు వెండియు నిట్లనియె. "ఓ సుందరీ ! విష్ణువు త న్నారాధించువారికి హితమొసద్చువాఁడు. సకలభూతముల హృదయకుహరములందును నివసించువాఁడు. శ్రేయస్కాము లగువారిచే యాచింపఁబడి వారి వాంఛితముల నెఱవేర్చువాఁడు. ఇంతేకాదు. అతఁ డడిగినదానికంటె నధికముగా నిచ్చువాఁడు. అట్టి వాసుదేవుని నీవు భక్తితో నారాధింతువేని దీనవత్సలుఁడగు నతఁడు తప్పక నీ కోర్కుల నెఱవేర్చును. అతనిసేవ యితర దేవతాసేవవలె నెప్పుడును విఫలముకాదు '' అని చెప్పిన పతినిగాంచి యదితి యిట్లనియె. "ఓ నాథా ! జగత్పతి యగుభగవంతు నేయుపాయముచే భజింపవలయు ? ఎట్లు భజించినచో సత్యసంకల్పుఁ డగుపరమేశ్వరుఁడు నా మనోరథంబు నెఱవేర్చును ? పుత్త్రులతోఁగూడఁ బలుపాట్లుపడుచున్న నాకు దేనిచే భగవం

తుఁడు సాక్షాత్కరించునో యాయుపాయము నుపదేశింపు”మని పలుక నాకశ్యపుఁడిట్లనియె. “ప్రియురాలా! పూర్వము నేనుసంతానము గల్గించు వ్రతమునుగుఱించి బ్రహ్మనడుగ నతఁడుదయార్ద్రహృదయుఁడై పయోనామకమగువ్రతముపదేశించెను. అది తప్పక విష్ణువును సంతసింపఁజేయఁగలదు. నీ కావ్రతము నెఱింగించెద. ఫాల్గునశుక్లపక్షమున బ్రతిపది మొదలు పండ్రెండుదినములాచరింపవలయును. నీవు నిశ్చల మగుభక్తితోఁగూడికొని యీవ్రతముచే నరవిందాక్షుని విష్ణువు నారాధింపుము. చంద్రకళ గల్గిన యమావాస్యలభ్యమైనచో నవు డడవిపంది త్రవ్విన మట్టిని గొనివచ్చి “ఓ భూదేవీ! నీవధిక ప్రభావము గలదానవు. నిన్ను యథాస్థానమును జేర్పఁదలంచిన వరాహమూర్తిచేఁ బాతాళమునుండి యుద్ధరింపఁబడితివి. అట్టి నీకు నమస్కారము. నా పాపములను దొలఁగింపుము” అను మంత్రమును బఠించుచు నామృత్తికను దేహమునఁ బూసికొని స్నానము చేయవలయు. అనంతరము సంధ్యావందనాదికృత్యములను నెఱవేర్చుకొని నిశ్చలచిత్తుఁడై ముగ్గులచే నలంకృత మయినభూమియందును, సూర్యునియందును, జలమందును, వహ్నియందును, గురువునందును హరిని భావించి పూజింపవలయును. ఆసమయమున “ఓన్నమోభగవతే వాసుదేవాయ” యనుమంత్రము నుచ్చరించు చుండవలయును. “ఓవాసుదేవా! నీవు సకలమునకు నాధారమవు. నీవు నిజతేజముచే నంతటను వెలుఁగువాఁడవు. నీ వొరులకుఁ గానరాక యేనమస్తవస్తువులకును సాక్షివగుచున్నావు. నీ వందఱిలోను మహాపురుషుఁడవు. అట్టి నీకు నమస్కారము. ఓమహాపురుషా! నీ

* వీచక్షుస్సు మొదలగు నింద్రియములకుఁ గానరావు. మిక్కిలి సూక్ష్మరూపుఁడయిన జీవున కంతరాత్మవై ప్రవేశింపఁ దగియుం డుటచే నతనికంటెను మిక్కిలి సూక్ష్ముఁడ వగుచున్నావు. నీవు ప్రకృతిపురుషులు శరీరముగాఁ గలవాఁడవు. చతుర్వింశతి తత్త్వములుగూడ నీకు శరీర మగుచున్నవి. ఇంతేకాదు. చతుర్వింశతి తత్త్వరూపమునఁ గార్యావస్థ చెందిన సత్త్వాదిగుణములకు హేతు భూతుఁడవు. ఇట్లు కార్య కారణ రూపములగు ప్రకృతి పురుషులు శరీరముగాఁ గలవాఁడ వగుటయేకాక వానికంత రాత్మవై కారణుఁడవై యున్న నీకు నమస్కారములు. ఓ పరమే శ్వరా! † శబ్దరూప మగుప్రపంచ మపూర్వ మగువృషభమును

* ఇందులకు మూలము "అవ్యక్తాయ" అనియున్నది. దీనిచే "శ్రు॥ యత్తదదృశ్య మగ్రాహ్య మగోత్ర మవర్ణ మచక్షుశ్శ్రోత్రం త దపాణిపాదం నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మం తదవ్యయం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యంతి ధీరాః" అను నుపనిషదర్థము సంగ్రహింపఁ బడుచున్నది,

† దీనికి మూలము 'నమోద్విశీర్ష్ణే త్రిపదే చతుశ్శృంగాయ తంతవే। సప్తహస్తాయ యజ్ఞాయ త్రయీవిద్యాత్మనే నమః॥ దీనిచే శ్రు॥ చత్వారి శృంగా స్త్రయో అస్యపాదా ద్వే శీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య। త్రిధాబద్ధో వృషభో రోరవీతి మహాదేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ॥ అను మంత్రార్థము ప్రకటిత మగుచున్నది. ఈమంత్రమందు శబ్దాత్మకప్రపంచము లోకవిజాతీయ వృషభముగా నిరూపింపఁ బడుచున్నది. అదెట్లన—మహాన్ దేవః=శబ్దస్వరూపుండగు దేవుఁడు, త్రిధా =మూఁడువిధములుగా, బద్ధః=ఉత్పత్తిఁజెంది, అనఁగా వక్షస్థలమందును, గంధమందును, శిరస్సునందును మాత్రమే శబ్దజాలము పుట్టుచుండును గాన యట్లు చెప్పఁబడియె. వృషభః=లోకవిజాతీయమగు వృషభరూపమునొంది, మర్త్యాన్=నశ్వరములును బరమాత్మకు శరీరభూతములును నగు దేవ మనుష్యాది పదార్థములను, ఆవివేశ=తెలుపుటచేయుటకయి వర్తించెను. అనఁగా దేవ

బోలుచున్నది. సామాన్య వృషభమునకు రెండు కొమ్ములును, నాలుగు కాళ్లును, నొక తలయు నుండును. కాని యీ శబ్ద వృషభమునకు నామము, క్రియ, నిపాతము, ఉపసర్గము నాఁబడు నాలుగు శృంగములును, భూతము, భవిష్యత్తు, వర్తమానము నాఁబడు మూఁడు పాదములును, ప్రవృత్తినిమిత్తము తదాశ్రయము నాఁబడు రెండు శిరస్సులును, నేడు విభక్తులనెడి యేడు చేతులును గలవు. అట్టి శబ్దప్రపంచము నీకు శరీరభూతమగుటచే రెండు శిరస్సులతోను మూఁడుపాదములతోను నాలుగుశృంగములతోను, నేడు హస్తములతోను వెలయుచు యజ్ఞాదిక్రియాఫలమును విస్తరింపఁజేయుచు వేదముచే బోధిత మగురూపముగలవాఁడవై యజ్ఞరూపుఁడ వయియున్న నీకు వందనములారించెదను.

మనుష్యాదులను దెలియఁబఱిచెనని భావము. అస్య=శబ్దాత్మక మగునీవృషభమునకు, చత్వారి=నామము, క్రియ, నిపాతము ఉపసర్గము నాఁబడునాలుగు, శృంగాః=కొమ్ములును, అస్య=దీనికి, త్రయః=భూతభవిష్యద్వర్తమానము లనెడి మూఁడు, పాదాః=కాళ్లు, ద్వే=ప్రవృత్తినిమిత్తము, తదాశ్రయము నాఁబడు రెండు, శీర్షే=తలలు, అస్య=దీనికి, సప్త=ప్రథమాదివిభక్తులగు నేడును, హస్తాసః=చేతులగుచున్నవి. ఈ శబ్దజాలరూప మగువేదము పరమాత్మను బోధించుచున్నదని ఫలితార్థము. వెనుకఁ గార్యకారణాత్మక మగువస్తురూపప్రపంచమంతయును బరమాత్మకు శరీరభూత మని చెప్పి యీశ్లోకముచే నామరూపప్రపంచము భగవంతునిరూపమును బోధించుచు నతని కపృథగ్భూత విశేష మయియున్నదని తెలియఁబఱిచెను. నామాత్మకప్రపంచమంతయు వేదమేయగుటచేతను, అది పరమాత్మకపృథక్సిద్ధవిశేషణమగు రూపప్రపంచమును జెప్పుచుండుటచేతను, అట్టివిశేషణములను దెల్పు శబ్దములకు విశేష్యమందుఁ బర్యవసన్నములగుట స్వాభావికమగుటచేతను నిగమాగమాదిశబ్దజాతమంతయుఁ బరమాత్మను బోధింప సమర్థమైనదని స్పష్టమగుచున్నది.

ఓ మహాదేవా ! రుద్రశరీరకుఁడవయి భవుఁడవనియు నంబి కాపతివనియు, శివుఁడవనియు, విద్యాధిపతివనియు, భూతపతి వనియుఁ, బిలువఁబడుచు విశ్వమును నశింపఁజేయుచున్న నీ కభి వాదము గావించెద. మఱియుఁ జతుర్ముఖ శరీరకుఁడవయి సృష్టి నొనరించుచు సమస్తప్రాణుల కంతరాత్మవై, జగద్రూ పుఁడవై, యోగైశ్వర్యమును నిర్వహించుచు, యోగమునకుఁ గారణుఁడ వయిననీకు నమస్కారములు. ఓ యీశ్వరా ! నీవు బ్రహ్మరుద్రాదులకుఁగూడ గారణభూతుఁడవు. నీవు స్వీయతేజ ముచేఁ బ్రకాశించుచు బ్రహ్మాదులను బ్రకాశింపఁజేయుచున్నాఁ డవు. నరనారాయణరూపమున నవతరించి లోకము నాపదల నుండి కాచుచున్నావు. నీ వాశ్రితుల కష్టముల నపహరించు వాఁడవు. ఇంద్రనీలమువలె శ్యామలకాంతితో నొప్పువాఁడవు. పచ్చని పట్టువస్త్రములతోను, నెప్పుడును విడిచియుండని లక్ష్మి తోను వెలయుచున్నవాఁడవు. ఇట్టి మహనీయుఁడ వగునీకు వందనము లర్పించెదను. ఓ పరమపురుషా ! నీ వాశ్రితులకుఁ బూర్తిగా వరముల నొసంగి వరదశ్రేష్ఠుఁడ వనిపించుకొను చున్నాఁడవు. కావుననే భక్తులందఱును శ్రేయస్సు నభిలషించి నీ పాదపద్మములఁ గొల్చుచున్నారు. లక్ష్మియును, బ్రహ్మాదులును నెవనిపాదపద్మముల యామోదమునకు వశులయి నిత్యము నను సరించుచున్నవారో యా వాసుదేవుఁడు నాకుఁ బ్రసన్నుఁడగుఁ గాక' యనెడి మంత్రములచేతను, నావాహనముచేతను హరిని దమ సన్నిధినిఁ జేర్చుకొని పాద్యమొసఁగి యాసనమిచ్చి యర్ఘ్యమ మర్పించి గంధముచేతను, బుష్పములచేతను, మధుపర్కాదుల చేతను బూజించి పాలచే స్నానముచేయించి శ్రద్ధాయుక్తుఁడై

వస్త్రమును, యజ్ఞోపవీతమును, నాభరణములను, సమర్పింప వలయును. ద్వాదశాక్షరవిద్యను బఠించుచు నిట్లు సకలోపచారముల నొనర్చి నేతితోను బెల్లముతోను గూడిన పాయసాన్నమును శ్రీహరికి నివేదింపవలయును. మూలవిద్యను బఠించుచు హోమము చేయవలెను. పిమ్మట నివేదితమగు నా పాయసమును స్వయముగా భక్షింపవలెను. లేనిచో నొక బ్రాహ్మణున కర్పింపవలయును. పరమేశ్వరున కాచమన మొసంగి తాంబూల మర్పించి ద్వాదశాక్షర మంత్రమును నూటయెనిమిదిపర్యాయములు జపించి స్తోత్రములను బఠించి నుతింపవలయును. తరువాత నా భగవంతునకుఁ బ్రదక్షిణము చేసి దండప్రణామములర్పించి నిర్మాల్యమును దీసికొని శిరసునఁ దాల్చి, యనంతర ముద్వాపనము చేయవలయు. పిమ్మట నిరువురు బ్రాహ్మణులను బాయసముచే భుజింపఁజేసి వారిని యథోచితముగాఁ బూజించి వారియనుమతి చొప్పున నా శేషమును బంధువులతోఁగూడ భుజించి స్త్రీసంగరహితుఁడై యారాత్రిపుచ్చి వేకువనే మేల్కొని స్నానము చేసి శుచియై సమాహితచిత్తుఁడై వెనుకటియట్లు పూజింపవలెను. పాలనుమాత్రమే యాహారముగాఁగొనుచు నీవ్రతము నాచరింపవలెను. పూర్వమువలె హోమము చేసి బ్రాహ్మణుల భుజింపఁజేయవలెను. ఓ సుందరీ! వ్రతి యిట్లు ప్రతిదినమందును విష్ణుపూజను, బ్రాహ్మణ భోజనమును, హోమమును జేయుచు, మూఁడు పూఁటలును స్నానమొనరించి బ్రహ్మచర్యము పూని క్రింద శయనించుచు శుక్లపక్ష ప్రతిపత్తు మొదలు త్రయోదశివఱకును నీ పయోవ్రత మాచరింపవలయును. ఆసమయమున వ్రతి వాసుదేవపరాయణుఁడై యసద్వాక్యముల నుచ్చ

రింపరాదు. భోగముల ననుభవింపరాదు. సకలభూతములకును హింసచేయఁ జనదు. పదుమూఁడవదినమున యథావిధిగా మంత్రకోవిదు లగుబ్రాహ్మణులు మంత్రము లుచ్చరించుచుండఁగాఁ బంచామృతములచేతను విష్ణువును స్నానముచేయింపవలెను. ధనలోభమునొందక సకలోపచారములతోను విష్ణువును బూజించి విష్ణుదేవతాక మగుచరువును సిద్ధముచేసి నిశ్చలచిత్తుఁడై పురుషసూక్తముచే హోమముచేసి షడ్రసోపేతమగు నైవేద్యము నర్పింపవలెను. జ్ఞానసంపన్నుఁడయిన తన గురువునకు విప్రులకును, వస్త్రములను, నాభరణములను, గోవులను నొసంగి సంతసింపఁజేయవలెను. ఆ గురు ద్విజతోషణము హరిని సంతసింపఁ జేయుటవంటిదే కాన తప్పక యాచరింపవలయును. ఓ ప్రియురాలా! వ్రతి గురువునకును, తక్కిన బ్రాహ్మణులకును, సంతృప్తిగా భోజనమిడవలయును.ఋత్విక్కులకును,గురువునకును యథార్హముగా దక్షిణలొసంగి పిమ్మట సర్వవర్ణములవారిని భోజనాదులచేఁ దనివినొందింపవలయును. దీనులును, గ్రుడ్డివారును,గృపణులును దనివి సన భుజించినచో విష్ణువు తప్పక సంతసించును.ఇట్లుచేసి తానుబంధుగులతోను,విద్వాంసులతోను భుజింపవలయును. పూజాదినములందు గానము చేయింపవలయును. హరికథలను వినిపింపవలయును. ఇట్లు భగవంతు నారాధింపవలెను. పయోవ్రతమని దీనిపేరు. ఇది పరమేశ్వరుని సంతసింపఁజేసినట్లు వేఱొకటిచేయలేదు. బ్రహ్మ పూర్వ మీవ్రతమును నాకుపదేశించెను. దానిని నీకు విధిసహితముగా నుపదేశించితిని. ఓ పుణ్యాత్మురాలా! నిర్మలమగు నంతఃకరణము గలదానవై నీ వీవ్రతముచే హరిని బూజింపుము. ఈ పయోవ్రతము సకల

యజ్ఞములతోను, సకలవ్రతములతోను సమానమైనది. అన్ని విధములచేత నొనర్పఁబడు తపస్సారమునకును, సకలదానములకును, నిది తుల్యమైనది. పరమేశ్వరుని సంతసింపఁజేయుటకు దీనితో నీడైనదిలేదు. విష్ణువును సంతసింపఁజేయునట్టి నియమములుమాత్రమే యత్యుత్తమములు. కావున నీవు మిక్కిలి ప్రయత్నముచేసి శ్రద్ధాయుతురాలవై యీ వ్రతము నాచరింపుము. పరమేశ్వరుఁడు నీవ్రతమునకు సంతసించి వలయు వరంబుల నిచ్చును. ఇది పదాఱవయధ్యాయము.

వామనమూర్తి యవతరించుట; బ్రహ్మాదులతని నుతించుట.

అని యిట్లు తన భర్త యగుకశ్యపుఁ డుపదేశింపఁగా నదితి మిక్కిలి సంతసించి నిశ్చలచిత్తురాలై పండ్రెండుదినంబు లా వ్రతము నాచరించెను. ఆమె బుద్ధియనెడి సారథి సాయమున మనస్సు నింద్రియంబు లనెడి దుష్టతురంగములను జయించి యితరాసక్తముకాని బుద్ధిచే మనస్సును సర్వాంతరాత్మయును, షాడ్గుణ్యపూర్ణుఁడును నగువాసుదేవునియందు స్థిరముగా నిలిపి సర్వదా యమ్మహాపురుషుని ధ్యానించుచు నావ్రతమును యథావిధి సమాప్తినొందించెను. అంత నాదిపురుషుఁ డగువాసుదేవుఁడు పీతాంబరమును దాల్చి శంఖము, చక్రము, గద మొదలగు సాధనములఁ జేకొని యామెకుఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. అట్లు సాక్షాత్కరించిన వాసుదేవునిఁగాంచి యా సాధ్వి త్వరగాలేచి నిలువఁబడి ప్రేమాతిశయముచేఁ దడఁబడుచుఁ గన్నులనుండి యానందబాష్పములు స్రవింప, దేహమంతయుఁ బులకరింప భగవంతుని

దర్శనమువలన గల్గిన నిరతిశయానందముచే దేహము కంప మెత్తనతనికి దండప్రణామములాచరించి దోసిలివట్టి యూరక నిల్చియుండె; కాని నుతింప సమర్థురాలు కాకపోయె. ఓ రాజేంద్రా! ఆ యదితి యట్లు కొంతసేపుండి క్రమక్రమముగా నింద్రియములను స్వాధీనము గావించుకొని యజ్ఞస్వరూపుండయిన రమాపతిని తెప్పవాల్పకుండఁ జూచుచుఁ బ్రీతిపూర్వకముగా హరినిట్లు నుతించెను. "ఓ పరమేశ్వరా! నీవు యజ్ఞాధిపతివి; నీవు యజ్ఞభోక్తవు; నీ వాశ్రయించినవారి నెప్పుడును విడుచువాఁడవుకావు. గంగాదిరూప మగుతీర్థము పాదమందుఁ గలవాఁడవు. పవిత్రమగు కీర్తి గలవాఁడవు. శ్రవణములకు మంగళకరమగు నామధేయము గలవాఁడవు. ఓ దేవా! ఆపన్నులయి నిన్ను శరణుచెందిన లోకులదుఃఖములఁ దొలఁగింప సమకట్టిన మహాత్ముఁడవు నీవే? నీవు మావంటి దీనులకు నాథుఁడవు. కావున దయయుంచి మాకు సుఖము నొసంగుము. ఓ మహాపురుషా! నీవు విశ్వస్వరూపుఁడవు. ప్రపంచమునకుసృష్టిస్థితిలయములఁగల్గింపఁ గారణభూతుఁడవు నీవే? లీలకయి నానావిధములుగాఁ బరిణమించు సత్త్వాదిగుణములను జేకొని సృష్ట్యాదికార్యముల నొనర్చువాఁడవగుటచే నీవు విశ్వకారణుఁడవయినను వికారముల నొందవు. నీ వనంతకల్యాణములచే నిరతిశయుఁడవు. మార్పుచెందని స్వరూపమును,గుణములును గలవాఁడవగుటచేఁ బ్రకృతిపురుషసంబంధము సదా గలవాఁడ వయినను దద్గతదోషములు నిన్నుఁ బొందలేవు. సంతత మభ్యుదయముగలదై కల్యాణగుణములకు నిలయమై యవిచ్ఛిన్నానందమైయున్న నీస్వరూపమును జూపి జీవుల యజ్ఞానమును దొలఁగించువాఁడవు. ఆశ్రి

తుల కష్టముల నపహరించువాఁడవు. నట్టి యనంతశక్తి యగు నీకు నమస్కారము లాచరించెదను. ఓ మహాత్మా! నిన్ను సంతసింపఁజేసిన నరులకు నీదయవలనఁ జిరాయువును,బలపరాక్రమాదులతోఁ గూడిన శరీరమును, సకలసంపదలును, స్వర్గాదులును, సమస్తములయిన యోగసిద్ధులును, ధర్మార్థకామములును, సందేహరహిత మగుజ్ఞానమును గల్గుచుండునని చెప్పవలసినపుడు శత్రుజయాదులు గల్గునని వేఱచెప్పవలయునా" యని యిట్లదితి నుతింపఁగా సకలభూతములకు నంతరాత్మయై విలసిల్లు నా వాసుదేవుఁడు సంతసించి యామె కిట్లనియె. "ఓ దేవమాతా! నీవు చిరకాలమునుండి కోరుచున్న నీ కోర్కిని దెలిసికొంటిని. నీ కుమారులు శత్రుపీడితులయి సంపదలను గృహములను విడిచి దేశాంతరములకుఁ బోయి పలుబాధలు పడుచున్నారనియు, వారి యైశ్వర్యము వారికి మరల సంప్రాప్తము కావలయుననియుఁ గోరుచున్నావు.నీ పుత్రులా రక్కసులను యుద్ధములో జయించి తమ రాజ్యము తీసికోఁజాలినంత సామర్థ్యము వారికిఁ గలుగు నిమిత్తమే నన్నుపాసించితివి. తొంటియట్ల నీవు నీపుత్రులతో నొకచోటఁ గూడియుండవలెనని యభిలషించుచున్నావు. అది యంతయు నాకుఁ దెలిసినది. నీ కుమారులగు నింద్రాదులచేఁ జచ్చిన తమ భర్తలసన్నిధిని జేరి విలపించు దురదృష్టవంతురాండ్రగు దైత్యస్త్రీలను నీవు చూడఁగలవు. ఇంద్రాదులు మగుడఁ దమ సంపదలను దమకీర్తులను సంపాదించుకొని స్వర్గపురమును జేరి తొంటియట్లు క్రీడించుచుండఁ జూచి సంతసించు భాగ్యము నీకు స్వల్పకాలములోనే లభించును. ఓ దేవీ! యోజంప నాదైత్యుల కిప్పుడు కాల మనుకూలమైయున్నది.

మహాశక్తిమంతు లగుశుక్రాదులచే సంరక్షితులై యున్నారు. వారి నిప్పుడు మనము జయించుట కష్టము. యుద్ధమునఁ బరాక్రమము చూపుట నిష్ఫలము. అది సుఖదాయకము కానేరదు. అయినను నీ వొనరించిన వ్రతమునకు మిక్కిలి సంతసించి నే నందులకుఁ దగినయుపాయము వేఱొకటి యోజించెదను. నా యారాధన మెప్పుడును విఫలముగాదు. నా యారాధకుని శ్రద్ధాభక్తుల కనుగుణ మగుఫలము లభింపకమానదు. నీవు పుత్త్రరక్షకై చేసిన పయోవ్రతమునకు మిక్కిలి సంతసించితిని. కశ్యపబ్రహ్మ తపఃఫలముగా నేను నా యంశముచే నీకుఁ బుత్త్రుఁడనయి యవతరించి నీ కుమారులను రక్షించెదను. ఓ శుభశీలా! నీవు నిష్కల్మషుఁ డయినకశ్యపు ననువర్తించియుండుము. నిజతేజముచేఁ బ్రకాశించుచున్న నన్ను నీ భర్తవలన గర్భమందు ధరింపఁగలవు. ఈవృత్తాంతము మిక్కిలి రహస్యముగా నుంపవలయు; పరుల కెవ్వరికిని దెలియనీకుము. అట్లు గుప్తముగా నుంచితివేని శీఘ్రకాలములోనే ఫలమొందఁగలవు" అని యిట్లు వాసుదేవుఁడు పలికి యచ్చటనే యంతర్ధానముచెందెను. దర్శనమునకే దుర్లభుఁ డయినభగవంతునిఁ గుమారునిఁగాఁ బడయుభాగ్యము తనకు లభించినందుల కదితి మిక్కిలి సంతసించి శ్రద్ధాభక్తులతో భర్తను గొల్చుచు ననుసరించు చుండెను. అంత విఫలముగాని దివ్యజ్ఞానము గలకశ్యపుఁడు నారాయణు నంశము తనయందుఁ జొచ్చియున్నట్లు సమాధియోగముచేఁ దెలిసికొని తపస్సుచేఁ జిరకాలమునుండి సంపాదితమయినదియు దారుణమైన యగ్నివలెఁ బ్రకాశించుచున్నదియు నగు తనవీర్యము నదితియందుంచెను. సనాతనుఁ డయినహరి యిట్లదితిగర్భ

మందుఁ బ్రవేశించి వర్ధిల్లు చున్నసంగతిఁ దెలిసికొని బ్రహ్మ, యసాధారణగుణములను దెలియఁజేయు నామములచే నా విష్ణువు నిట్లు నుతింపఁజొచ్చెను. లోకముల నాక్రమింపఁజాలిన పాదన్యాసములుగల యో పరమేశ్వరా! సర్వోత్కర్షను బొంది వర్తింపుము. నీవు సాధువులయిన బ్రాహ్మణులకు దేవుఁడవయి రక్షించుచున్నావు. నీవు సృష్టిస్థితిలయముల నొనర్ప లీలకయి రజము, మొదలగు గుణములను దాల్చుచున్నావు. ఓ దేవా! లోకముల రక్షించునిమిత్తము పూరమందిట్లె పృశ్నియను సాధ్వీమణిగర్భమున నివసించినవాఁడవు. నీవు వేదములకు నిలయభూతుఁడవగుచున్నావు. లోకత్రయరూపమగుపద్మము నాభియందుఁ దాల్చినవాఁడవు. నీవు పరమాకాశమునందు వర్తించువాఁడవు. జీవుల కంతరాత్మవై వెలయుచున్నావు. అంతటను వ్యాపించు స్వభావము గలవాఁడవు. నీవు విశ్వమున కాదియందును, మధ్యమందు, నంతమందును గారణభూతుఁడ వగుచున్నావు. పండితులు నిన్ననంతశక్తిగల పరమపురుషునిఁగాఁ జెప్పుచున్నారు. కాలశరీరకుఁడవయిన నీవీ విశ్వమును మహాప్రవాహము తనయందుఁ బడిన గడ్డిపోచనుంబోలెఁ జిమ్మివేయుచున్నది. ఓ మహానీయా! నీవు స్థావరజంగమములను, బ్రజాపతులను బుట్టించినవాఁడవు. నీట మునుఁగుచున్నవానికిఁ బడవవలెఁ గష్టముల పాలగుచున్న దేవతలకు నీ వాశ్రయుఁ డగుచున్నావు. ఆ దేవతలకార్యమును సాధించుటకే యిట్లవతరించుచున్నాఁడవు. అట్టి నీకు నమస్కారము లాచరించెదను. నీవిఁక నాదేవతల నెప్పటియట్లు స్వర్గనివాసులనుగాఁ జేయుము" ఇది పదునేడవయధ్యాయము.

—•◆ వామనుఁ డుదయించుట. ◆•—

అని యిట్లు చతుర్ముఖుఁడు తన యద్భుతకార్యములను, దన ప్రభావమును నుతించుచుండఁగాఁ బరమపురుషుఁడు కర్మాధీన మగు జననమరణములు లేనివాఁడైనను దేవకార్యము నెఱ వేర్ప నదితియం దావిర్భవించెను. అతని నాలుగుచేతులందును. క్రమముగా శంఖము, చక్రము, గద, పద్మము వెలయుచుం డెను. అతని దేహకాంతి నిర్మలమైన నీలమేఘమును బోలుచుం డెను. అతని ముఖపద్మము మకరకుండలముల కాంతులచే రాజి లుచుండెను. వక్షస్థలమున శ్రీవత్సమను లాంఛన మొప్పుచుం డెను. అతని ముంజేతులందు బంగారుమురుగులును, భుజములం దుఁ గేయూరములును, దలయందుఁ గిరీటంబును, మొలయం దు బంగారు త్రాడును, మెడయందు ముత్యముల హారములును, గాళ్లయందం దెలును విలసిల్లుచుండెను. అతఁడు దాల్చిన వనమాల యందలి తేనెను గ్రోలుటకు మూఁగిన తుమ్మెదకొదమలు ఝుమ్ము ఝుమ్మని నినాదముచేయుచుండెను. అతఁడు దాల్చిన కౌస్తుభ రత్నము మక్కిలి యందముగుల్కుచుండెను. అతని దేహకాం తిచేఁ గశ్యపుని గృహమునందున్న చీఁకట్లన్నియుఁ దొలఁగింపఁ బడుచుండె. ఇట్టి మహామహిమతో శ్రీహరి యావిర్భవించు కాలమున దిక్కులు నిర్మలములయ్యె. జలాశయములు ప్రసన్న ములయ్యె. ప్రజలు సంతుష్టులయిరి. ఆఱుఋతువులును దత్తత్ఫ లాదిసంపదలతోఁ దులఁదూఁగుచుండె. దివియు నంతరిక్షంబును, భూమియు, నగ్నియు, దేవతలును, బ్రాహ్మణులును, బర్వతము లును, మిక్కిలి సంతోషము గలవయ్యె. సకల నక్షత్రములును, గ్రహములు ప్రదక్షిణమొనర్చుచుండ శ్రవణనక్షత్రయుతమైన

భాద్రపదశుక్లద్వాదశినాఁ డభిజిన్ముహూర్తమున సూర్యుఁడు గగనమధ్యము నధిష్ఠించియుండఁగాఁ బరమపురుషుఁ డుద యించె. ఓరాజా! భగవంతుఁడు జన్మించిన ద్వాదశి విజయ యను నామమునఁ బిలువఁబడుచున్నది. అతని జన్మదివసమున శంఖములను బూరించిరి. దుందుభులును మృదంగములును, బణవములును,విచిత్రములగు వాదిత్రములును వాయింపఁబడెను. మిక్కిలి సంతసముతో నప్సరలాడిరి. గంధర్వులు గానముచేసిరి. మునీశ్వరులు సంతసించిరి. దేవతలును, మనువులును, బితృదేవ తలును, నానందము చెందిరి. సిద్ధులును, విద్యాధరులును, గింపు రుషులును, గిన్నరులును, జారణులును, యక్షులును, రక్షస్సు లును, గరుడులును, భుజగులును, మిగిలిన దేవానుచరులును, బరమేశ్వరుని నుతించుచు,నతనిఁ గీర్తించుచు,నాడుచుఁ బాడుచు దమ యామోదమును వెల్లడించిరి. సురవరులు సంతసముతోఁ గశ్యపు నాశ్రమముపైఁ బుష్పవర్షమును గురియించిరి. అదితి తన గర్భమునుండి యుదయించిన పరమపురుషునిఁగాంచి విస్మితు రాలయి చూచుచు నధికానందము చెందుచుండెను. అంత శ్రీహరి యాశ్చర్యశక్తిచే శిశురూపమును దాల్చెను.అది చూచి బ్రహ్మ "జయ, జయ" యని పల్కుచు సంతసము వెలిపుచ్చెను. మొదట నాయుధములతోను, భూషణములతోను నవతరించిన యా పరమపురుషుఁ డచ్చటివారు చూచుచుండఁగనే నటు నిచందమునఁ బొట్టి వడుగురూపమును ధరింప సంతుష్టిఁజెందిన మునులందఱును గశ్యపునిచే నా శిశువునకు జాతకర్మాదులఁ జేయించిరి.అనంతరము కశ్యపుఁ డతని కుపనయనము గావించెను. ఆ వామనునకు సూర్యుఁడు సావిత్రి నుపదేశించెను. బృహస్పతి

బ్రహ్మసూత్రమును, గశ్యపుఁడు మేఖలను, భూమి కృష్ణాజినమును, వనస్పతి యగుచంద్రుఁడు దండమును, దల్లియగు నదితి కౌపీనమును, దివి గొడుగును, బ్రహ్మ కమండలువును, సప్తర్షులు దర్భలను, సరస్వతి యక్షమాలను, గుబేరుఁడు భిక్షాపాత్రమును, పార్వతి భిక్షయును నొసంగెను. ఇట్లు బ్రహ్మచారిలక్షణములతోఁ గూడిన యా వటువు బ్రహ్మర్షి గణములతో నిండిన యా సభను మిక్కిలి ప్రకాశింపఁజేసెను. అప్పుడు కశ్యపుఁ డుపనయనాగ్నికి బ్బర్హిస్సుచేఁ బరిస్తరణలువేసి ప్రజ్వలింపఁజేసి లెస్సగాఁబూజించి హోమముచేసెను. ఉపనయనసంస్కార మైనపిమ్మట వామనుఁడు శుక్రాదులసాయమున నశ్వమేధయాగములను జేయుచున్న బలిచక్రవర్తి కీర్తిని విని సంపూర్ణ బలవంతుఁడై యడుగడుగునను భూమిని గంపింపఁజేయుచు, నతని యాగవాటికకు వెళ్లెను. నర్మదాతీరమున భృగువత్సక మనుక్షేత్రమునందు బలిచే యాగమును జేయించుచున్న శుక్రాదులు సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించుచుఁ దమచెంత కరుదెంచుచున్న యా వామనునిఁ జూచిరి. క్రమక్రమముగాఁ దమసమీపమున కరుదెంచుచున్న వామనుని తేజముచే శుక్రాదులును,బలియు, నపహృతకాంతులై "ఆ వచ్చువాఁడు సూర్యుఁడా? లేక యగ్నిహోత్రుఁడా ? లేక యీ యాగమునుజూడవేడుకతోవచ్చుసనత్కుమారుఁడా?యనిసందేహించుచుండ నందండ మగుగొడుగును, జలపూర్ణ మగుకమండలువును దాల్చి యా యశ్వమేధవాటికను బ్రవేశించెను. మౌంజిని, మేఖలను, గృష్ణాజినమును యజ్ఞోపవీతమును, జటలనుదాల్చి కపట బ్రహ్మచారివేషమున నరుదెంచిన శ్రీహరిని గాంచి యతని తేజమునఁ దిరోహితు లయినశుక్రాదులు శిష్యసహితులై యాసన

ములనుండి లేచి గౌరవించిరి. రూపమునకుఁ దగిన యవయవములు గలుగుటచే మనోహరుఁడై చూడఁ దగియున్న యీ వామనునిఁజూచి బలిచక్రవర్తి యెదురేఁగి యుచితాసనమర్పించి కుశలమడిగి యతని పాదములు గడిగి ముక్తసంగు లగుయోగీశ్వరుల హృదయములందు వసించు భగవంతుని యథావిధిగాఁ బూజించెను. ఎవనిపాదమునఁ బుట్టినగంగను పరమభక్తితో దమతమ శిరంబులఁ దాల్చి బ్రహ్మశంకరుఁడు మొదలగువారుఁగా పవిత్రులైరో యీ పరమేశ్వరుని పాదజలమును దీసి భక్తితోఁ దనశిరంబునఁ జల్లికొని బలి పరమానందముచెంది కృతకృత్యుని నెంచుకొనుచు నతనిఁ గాంచి యిట్లనియె. "ఓ విప్రవర్యా! నీకు నమస్కారములు. నీవు మిక్కిలి యుచితకాలమున నిచ్చటికరుదెంచినందుల కానందించుచున్నాము. నీకు మేము కింకరులము. నీ కేమిచేయవలయును? శ్రేష్ఠమగు శరీరముతోఁ బొల్చుచున్న నీవు మూర్తిమంతమగు బ్రహ్మర్షుల తపంబోయనఁ బొల్చుచున్నావు. ఓ మహనీయా! నీవు మాగృహమునకు వచ్చుటచే మా పితృదేవతలు సంతసమందిరి. మాకులము పవిత్రమయ్యె. నాచేయు యజ్ఞము సఫలమయ్యె. నాయగ్నిహోత్రములు లెస్సగాఁ బూజితములయ్యె. నీ పాదారవిందములఁ గడిగినజలమును శిరంబునఁ దాల్చుటచే నిష్పాపుఁడ నయితిని. పవిత్రము లగునీపాదముల తాఁకుడువలన నీ భూమి మాశరీరములతోఁ గూడఁ బవిత్రమయినది. ఓ విప్రకుమారా? నీ వేదో కోర్కెతో వచ్చినట్లు తోఁచుచున్నది. అది యేదో సంశయింపక యడుగుము, దాని నేఁ దప్పక యిచ్చెదను; పుచ్చికొనుము. నీకు భూమి కావలయునా, గోవులు కావలయునా? బంగారము కావలయునా? సకలవస్తు

వులతోఁ దులఁదూఁగు గృహములు కావలయునా? మృదులా న్నము కావలయునా? కన్యక కావలయునా? వీనిలో నీకేమి కావలయు? ఇంతేకాదు. గుఱ్ఱములనుగాని గజములనుగాని రథములనుగాని, సస్యసంపదలుగల గ్రామమునుగాని యడిగెదవేని తప్పక యిచ్చెదను. నీవు వలయుదాని నడిగి పుచ్చుకొని నన్ను సంతసింపఁజేయుము" అనెను. ఇది పదునెనిమిదవయధ్యాయము.

వామనుఁడు మూఁడడుగుల నేల దానము గొనుట; శుక్రుఁడు వామనుని స్వరూపమును దెలిపి దానము ఒలదని యుపదేశించుట.

అని యిట్లు బలిచక్రవర్తి పలికినవాక్యము సత్యమై ధర్మయుక్తమై యున్నందులకు మిక్కిలి సంతసించి భగవంతుఁడగు వామనుఁ డతనిఁబొగడి యిట్లనియె. "ఓ దానవేంద్రా! నీవు పలికినవాక్యము మిక్కిలి యుక్తముగానున్నది. పరలోకసాధనము లగుధర్మముల నిర్ణయింప సమర్థుఁడును, శాంతుఁడును నగు ప్రహ్లాదుఁడు నీకుఁ దాత. అతనికులమునఁ బుట్టినందులకుఁ దగిన వచనమును బలికితివి. నీ పలుకు ధర్మయుతమై కీర్తికరమైయున్నది. ఈనీకులమందుఁ గృపణుఁ డగుపురుషుఁ డొకఁడును బుట్ట లేదు. ఇఁక బుట్టఁబోఁడు. ప్రకృతకాలమున లేఁడు. బ్రాహ్మణున కిచ్చెదనని వాగ్దానముచేసి యీయని దుర్బలుఁడు నీవంశమున జన్మింపఁదగఁడు. ఓనరనాథా! ఆకాశమునఁ జంద్రునివలె దేవి యందుఁ బ్రహ్లాదుఁ డుదయించి నిర్మల యశస్సుతో విరాజిలుచున్నాఁడో యా నీకులమందు దానావసరమున యాచించు యాచకునకును, సమరసమయమునఁ దన్నెదుర్కొను వీరునకును,

వెన్నిచ్చి పర్విడునట్టి పిఱికిపంద సంభవింపలేదు. సంభవింపఁబోడు. నీ వంశమునఁ బొడమిన హిరణ్యాక్షుఁడు మహావీరుఁడుగదా! అతఁడు గదను దాల్చి దిగ్విజయము చేయుచుఁ దనతో సముఁడగు వీరునికై భూమండలమంతటను దిరుగులాడెను. కాని యొకఁడైన నతని నెదుర్కొనఁ గలిగెనా! విష్ణువు వరాహరూపియై భూమి నుద్ధరించుచున్న సమయమునఁ దన్నెదుర్కొన్న యా హిరణ్యాక్షు నతికష్టముచే జయించి తన్నుఁ గృతకృత్యునిఁగాఁ దలంచెను. విష్ణువునకుఁగూడ నాశ్చర్యము గల్గించు నతని పరాక్రమము మహత్తరమైనదనుటను సందియమున్నదా? తన సోదరుని మరణమును విని హిరణ్యకశిపుఁడు కోపోద్దీపితుఁడై భ్రాతృహంత యగు శ్రీహరిని జంప నతని పురమున కేఁగెను. శూలమును దాల్చి ప్రళయకాల యమునివలెఁ దనపైకి వచ్చుచున్న హిరణ్యకశిపునిఁ గాంచి కాలజ్ఞుఁడును మాయావియు నగుహరి తనలో నాలోచించుకొని "నే నెచ్చటికేఁ బర్విడినను మృత్యుదాయకుఁడగు వీఁడు నన్ను వెంబడింపక మానఁడు. కావున నేను వెలుపటను గానరాకుండ నుండుటకై వీని హృదయకుహరమును బ్రవేశించుట మంచి" దని తలంచి తన నిమిత్తము సంచరించుచున్న శత్రువగు హిరణ్యకశిపుని శరీరమును జొచ్చి "హృదయమును జొచ్చినచో నన్నుఁ దెలిసికొనను" నని చింతించి సూక్ష్మశరీరుఁడై భయపడుచు నిట్టూర్పు వాయువులో లీనతఁ జెంది యుండెను. విష్ణువు నంత వానికి సైతము భయముగల్గించు హిరణ్యకశిపుని శౌర్యము వర్ణనీయము గదా! అప్పుడా దైత్యేంద్రుఁడు వైకుంఠము జనశూన్యమై యుండుటంజూచి కోపోద్దీపితుఁడై "నేనే జయించితి" నని పెద్దపెట్టున సింహనాదము చేసెను.

అనంతర మతఁడు భూమిని, స్వర్గమును, దిక్కులను, నంతరి
క్షమును, పాతాళాది లోకములను, సముద్రములను గాలించి
చూచినను విష్ణువగపడకపోవుటచేఁ దనలో నిట్లు తలపోయ
నారంభించె. "అయారే! నా సోదరునిఁ జంపిన హరినిమిత్త
మీ జగమునంతను వెదకితిని; కాని వాఁడు గనఁబడలేదు. ఇందె
చ్చటను లేనప్పు డెక్కడి కేఁగియుండును? తప్పక చచ్చియుండును.
కోప మజ్ఞానమువలనఁ బొడమి దేహాత్మాభిమానముచే వర్ధిపఁ
బడును. అట్టి కోపము దేహము నశించినతోడనే నశించును.
ఆ కోపమువలనఁ గల్గువైరముగూడ దేహులకు మరణపర్యంతమే
కాని పిమ్మట నుండదు. నాకు హరితోఁ గలవైరానుబంధ మతఁ
డు నశించినతోనే నశించిన" దని పలికి యూరకుండెను. ఓ బలిచ
క్రవర్తీ! నీపూర్వులచరిత్ర మెంత ఘనమైనదో చూడుము. నీతం
డ్రి యగువిరోచనుఁడు తండ్రి తాతల ప్రవర్తనను దెలిసికొన్న
వాఁడు. అతఁడు విష్ణుభక్తిగలవాఁడు. అతఁడు ద్విజరూపధారు
లయిన దేవతలను బ్రేమించి యాచించినవారికిఁ దన యాయువు
నొసంగెను. అతని కుమారుఁడ వగునీవు నీ పూర్వులచేతను, గృహ
స్థులగు శుక్రాదులచేతను, మహాకీర్తిమంతు లగుశూరులచేతను
నడపఁబడిన ధర్మములనన్నింటి నాచరించుచున్నావు. దాతలలో
మొదటివాఁడగు నిన్నొకటి యాచించుచున్నాను. ఓ దైత్యేం
ద్రా! నాయడుగుతో మూఁడడుగుల భూమిని నా కొసంగుము.
ఇంతకంటె నధికము వలదు. నీవు జగదీశ్వరుఁడవయినను, బెద్ద
దాతవైనను నా కోరఁదగిన దింతయె. తన కుపయుక్తమగు
పదార్థమునుమాత్రమే యాచించికొనినచో బండితుఁడు ప్రతిగ్ర
హమువలనఁ బాపమునొందఁడు. దయయుంచి నా వరము నెఱవే

1467. వామనరూపియైన భగవంతుఁడుబలి యజ్ఞవాటమున మూఁడడుగులు యాచించుట.

ర్పుము" అని వామనమూర్తి పలుక విని బలి యిట్లనియె. "ఓ విప్ర కుమారా! నీ వచనము వృద్ధసమ్మతమైనది. కాని నీవు బాలుఁడవు. అజ్ఞుఁడవు. స్వార్థమును గూర్చి యించుకేనియుఁ దెలియని వాఁడవు. కానిచో సకలలోకములకు నాథుఁడనై జంబూద్వీప మువంటి ద్వీపమునైన సంతోషపూర్వకముగా నిచ్చు దాతనై యున్న నన్ను మధురవచనములచే సంతసింపఁ జేసియు మూఁడడుగుల భూమినిమాత్రమే కోరుదువా? ఓ బాలుఁడా! నన్ను యాచించినవాఁడు వేఱొకని యాచింపఁగూడదు. కావున యథేష్టముగా నీ జీవనమునకుఁ జాలినంతభూమి నడిగి స్వీకరింపుము" అని పలుక విని బలికి వామనుఁ డిట్లనియె. "ఓ రాజా! మూఁడులోకములందుఁ గల శ్రేష్ఠము లగు దేశములన్నియైనను పేరాస గలవారిని సంతసింపఁజేయఁజాలవు. మూఁడడుగుల భూమిచే సంతోషము లేనివానికి నవఖండయుత మైనజంబూ ద్వీపముచేతనైనను గలుగదు. ఆ జంబూద్వీపము లభించిన పిమ్మట సప్తద్వీపములును గావలయునని కోర్కి గలుగుచుండును. పృథువు మొదలగు రాజులకు సప్తద్వీపాధిపత్యము లభించినను సంతృప్తిగలుగ లేదని పెద్దలవలన వినుచున్నాను. కావున నాశకు మేర లేదు. పేరాశ గలవానికి సుఖ ముండదు. దైవానుగ్రహము వలనఁ బ్రాప్త మగుదానిచేఁ దృప్తిచెంది పండితుఁడు సుఖి యగును. ఇంద్రియముల జయింప లేని యజ్ఞుఁడు ముజ్జగములు తనకు లభించినను దనివిచెందక దుఃఖియగును. అర్థకామములయం దలి యతృప్తి పురుషునకు సంసారబంధముగల్గించును. దైవలబ్ధ మగుదానివలనఁ గల్గు తృప్తి ముక్తికి హేతువగును. దైవలబ్ధమగు దానితో సంతృప్తుఁడయిన విప్రుని తేజము వర్ధిల్లును. అసంతు

ష్ఠుఁడగు వాని తేజము జలముచే నగ్నివలె నశించును. కావున నో దైత్యేంద్రా! మూఁడడుగుల భూమిమాత్రమే నాకుఁ గావలయును. అంతతో నేఁ గృతకృత్యుఁడ నగుదును. ప్రయోజనము నకుఁ దగినంతమాత్రమే ధనముండిన సుఖకరమగును. అంతకు మించియుండిన దుఃఖము గల్గించును" అని యిట్లు పలుకఁగా విని నవ్వి "ఓ విప్రకుమారా! నీ వాంఛితము నిచ్చెదను. స్వీకరింపు" మని పలికి వామనునికి భూమి దారపోయుటకై జలపాత్రమును దీసికొనెను. అంతఁ గాలజ్ఞుఁ డయినశుక్రుఁడు బలిచక్రవర్తి మనోనిశ్చయమును దెలిసికొని యిట్లనియె. "ఓ రాజా! ఇతఁడు నీవనుకొన్నట్లు బ్రహ్మచారి కాఁడు. ఇతఁడు కేవలము భగవంతుఁడగు విష్ణుమూర్తి. ఆ విష్ణువు కశ్యపునివలన నదితికిఁ గుమారుఁడై పుట్టి దేవతలకార్యము సాధింప నిచ్చటికి వచ్చినాఁడు. నీవు ముందువచ్చు ననర్థము నాలోచింపకుండ నితనికి భూమి నిత్తునని ప్రతిజ్ఞ చేసితివి. అది మంచిదయినట్లు తోఁపదు. దైత్యులకు గొప్ప యన్యాయము సంభవింపనున్నది. ఇతఁడు నిజసంకల్పముచే బ్రహ్మచారిరూపము దాల్చిన విష్ణువే కాని నీవనుకొను నట్లు సామాన్య బ్రహ్మచారి కాఁడు. ఇతఁడు నీ యైశ్వర్యమును, రాజ్యమును, దేజంబును, గీర్తిని హరించి యింద్రుని కీఁదలంచి యున్నాఁడు. ఇతఁడు విశ్వరూపమును దాల్చి మూఁడులోకములను మూఁడడుగులచే నాక్రమించును. అది నాకిష్టమేయందువేని నీసర్వస్వమును విష్ణునకు నర్పించి యెట్లుగా వర్తింతువు? ఎట్లయినను నీవు చేసిన ప్రతిజ్ఞను బూర్తిచేయలేవు. ఇతఁ డొకపాదముచే భూమిని, రెండవపాదముచే స్వర్గమును నాక్రమించి మూఁడవ పాదమునకు భూమి నిమ్మని యడుగును. నీవెట్లీయఁ గలుగు

దువు ? ఈయనిచో నీ ప్రతిన యెట్లు నెఱవేఱును ? నీవు చేసిన ప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్పలేకపోవుటచే నీ కెవ్విధముచేతనైనను నరకము తప్పదు. అట్టి సమయమున నీ హితనివరము దీర్చి కష్టముల పాలగుట యనుచితము. యాచకుల కోర్కులీడేర్చుటవలన మహత్తరమైన కీర్తి సంభవించునని యందు వేని వినుము. నీ వచనము సత్యమే. కానితన జీవనోపాధికి భంగము గల్గించుదానము ప్రశస్తమైనది కాదని పెద్దలందురు. లోకములో ముందుఁ దన జీవనోపాధిని స్థిరపఱుచుకొని పిమ్మట దానాదులను జేయవలెను. అప్పుడు చేసిన దానము, యజ్ఞము, తపస్సు మొదలగునవి ధర్మసమ్మతములు; కాని తన జీవనవృత్తిని నశింపఁజేసికొని చేసెడి దానాదు లట్లు కావు. విద్వాంసుఁడు తన విత్తమును, ధర్మమునకును, గీర్తికిని నర్థమునకును, దనభోగమునకును, దన కుమారాదులకును నైదువిధములుగాఁ బంచి యిహమందును బరమందును సుఖమునుగాంచును. కావున నీవు నట్లుచేయుటయే సముచితము. కాని కీర్తికని నీసర్వస్వము నితనికి దారవోసి పిమ్మటఁ బలుబాధ లనుభవించుట యుక్తముకాదు. 'ఇచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞచేసి యిప్పు డీయననుట యసత్యముకాదా ? అసత్యము పలుకుటకంటెఁ బాపమున్నదా ?' యని యందువేని సత్యమన నెట్టిదో యసత్య మన నెట్టిదో పూర్వమున బెద్దలు వ్యవస్థచేసిరి. దాని వివరించెదను, వినుము. మన పూర్వులు సామాన్యముగా చేసెదనని చెప్పినమాట పాటించుట సత్యమనియు, దానికి విరుద్ధమగునది యసత్యమనియు వ్యవస్థచేసి పిమ్మట దానికి విశేషవిహితముగా నిట్లు చెప్పిరి. వృక్షమునకుఁ బుష్పఫలము లెట్టివో దేహమునకు సత్యమట్టిది. వృక్షము జీవింపనిచోఁ

బుష్పాదులుండవు. అట్లే దేహము లేనిచో సత్యము సంపాదించుట యసంభవము. దేహమున కసత్యము మొదలువంటిది. కావున నసత్యమాడియైన దేహమునునిలువఁబెట్టుట యవసరము. మూలము తెగినచో వృక్ష మెండును. పిమ్మటఁ బడిపోవును.సమయమువచ్చినప్పు డనృతమాడనిచో దేహము నిస్సంశయముగా నశించును. మఱియు నీవు సర్వస్వము నిచ్చెద ననుటకు సూచకముగాఁ బలికిన వచనమునకుఁ బరిపూర్ణముగా నిత్తునని యర్థముగాదు.ఏదో కొంచె మిచ్చెదనని యర్థమని మార్చితివేని యతని కీయఁగా మిగిలినదానిచే నీవు జీవింపఁగలవు.యాచకునకు సర్వస్వము నిచ్చెదనని చెప్పి పిమ్మట నిచ్చుటకు సమర్థుఁడు కానిచోఁ గొంచెమేయిచ్చి యతని సంతసింపఁజేయవలెను.అట్లు చేసినచోఁ దన ప్రతిజ్ఞ పూర్ణ మైనట్లె చెప్పవచ్చును. యాచకుఁడు తన్నడిగినప్పుడు కలవాఁడయ్యు నేమియు లేదని చెప్పుట యసత్య మనిపించుకొనును గాని యిది యట్టిదికాదు.తనకుండియు లేదనువాఁడే దుష్కీర్తియు జీవన్మృతుండునగును.కాని తన దేహరక్షణముకై ప్రతిజ్ఞాతవస్తువులోఁ గొంత మిగుల్చుకొన్నవాఁడు కాఁడు.స్త్రీలను బ్రోత్సాహించి వశీకారము చేసికొనుటయందును, బరిహాసములందును, వివాహములందును, జీవనోపాధి నిల్పుకొనుటయందును, బ్రాణాపాయము తటస్థించినప్పుడును, గోబ్రాహ్మణుల నిమిత్తమును, హింసయందును, నసత్యమాడినను నది నింద్యమనిపించుకొనదు. కావున నీ జీవికవిషయమై నీ వసత్యముపలికినను దప్పులేదు, అట్లుచేయుము " అనెను. ఇది పందొమ్మిదవ యధ్యాయము.

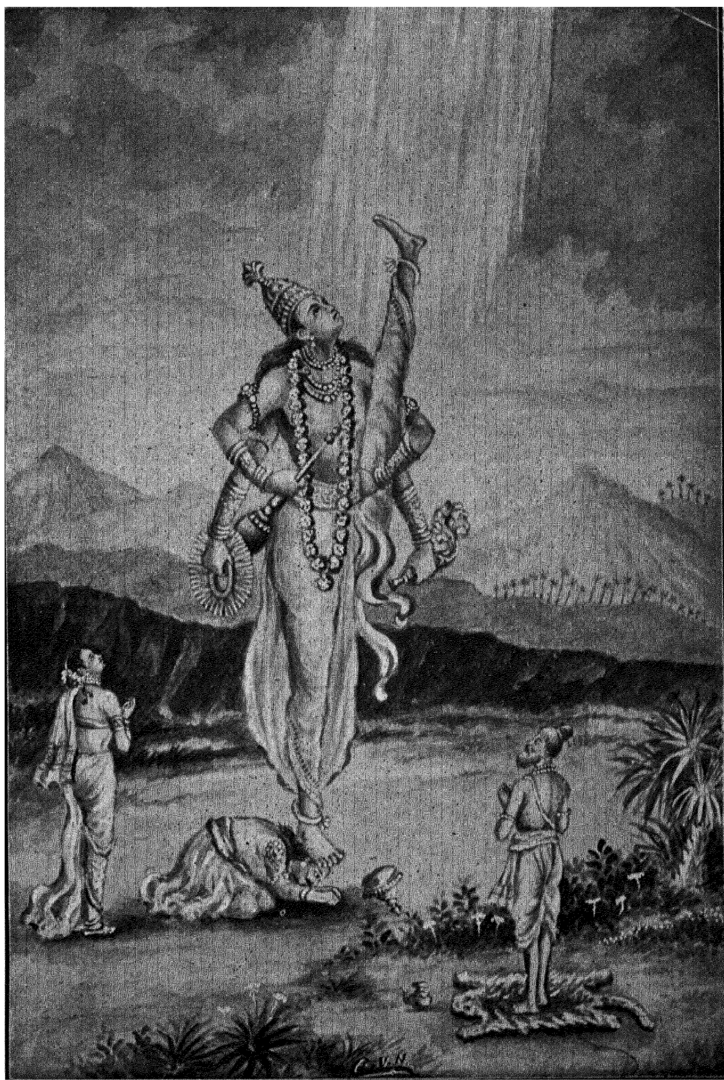
బలి దానమును దప్పక యిత్తునని శుక్రునకుఁ జెప్పుట.

అని యిట్లు శుక్రుఁడుపలుకఁగా యజమానుఁ డయినబలి విని యోజించుచుఁ గొంచెము సేపూరకుండి సావధానమనస్కుఁడై గురువునుగాంచి యిట్లనియె. "ఓ గురువర్యా! నీవు పలికినదంతయు సత్యము. అర్థమునకును, గామమునకును, గీర్తికిని, వృత్తికిని బరస్పరము బాధ గలుగకుండఁ బ్రవర్తించుట గృహస్థులకు ముఖ్యధర్మము. కాని ప్రహ్లాదవంశమునఁ బొడమిన నేను ధనాశకు లోనయి "తప్పక యిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసి యిప్పు డీ ద్విజుని నిరాకరించి యెట్లు నీచవర్తనుఁడనగుదును? ఆలోచింప నసత్యము కంటె నెక్కుడగు నధర్మము వేఱొకటిలేదు. మేరువు మొదలగు మహాపర్వతములను, నిధులను, సముద్రములను, వేయేల? సకలమును సులభముగా జయింపఁగలుగుదును. కాని యసత్యమాడువాని నొక్కనిమాత్రము భరింపలే"నని భూదేవియే స్వయముగాఁ బలికినదట! నే నసత్యమును బలికి యధముఁడనుగాలేను. ఇంతేకాదు. నేను నరకమునకు భయపడను. బీదతనమునకు జంకను. దుఃఖమునకు వెనుకదీయను. రాజ్యభ్రష్టుఁడ నగుటకు విచారింపను. చావునకు భీతిల్లను. కాని యీ బ్రాహ్మణునివంచించుటకు భయపడుదును. ఈలోకమునఁ జేసిన భూదానాదులు చచ్చినపిమ్మటఁ దత్కర్తను విడిచినచో నట్టి దానాదులతో నేమి ప్రయోజనము? ఆ చేసినదానము విప్రుని సంతసింపఁజేయఁజాలనిచో నది కేవలము వ్యర్థమేకదా! గురువరా! దధీచి, శిబి మొదలగువారు భూతములకు హితమొనర్పఁదలంచి విడువఁ దరముకాని ప్రాణములనే యర్పించియుండఁగా నీ ధనరాజ్యాదు లేపాటివి? ఓ బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠా! యుద్ధమున నెదురులేనివారును, నా

ప్రపితామహాదులు నగుదైత్యేంద్రులీభూమిని నిరాటంకముగాఁ బాలించిరి. కాలము వారిభోగములను హరింపఁగలిగెను గాని వారి కీర్తులను నశింపఁజేయలేకపోయెను. సమరమున దేహమును విడిచినవారు వెక్కురుకలరు. కాని సత్పాత్రమందు శ్రద్ధతో సర్వధనమును వినియోగించినవా రెవ్వరు నిదివఱకు లేరు. కావున నట్టి ఘనకార్యమునేఁ దప్పకయాచరించెదను. యాచకుల కోర్కులను బూరించుటవలన దుఃఖములు సంభవించునని యందువేని వివేకవంతుఁడును దయాళుఁడునగువానికే యవి శుభదాయకము లగుననవలసినప్పుడు మీవంటి బ్రహ్మవిదుల కట్లగునని వేఱ చెప్పవలయునా! కావున నీ విప్రబాలుని కోర్కె దీర్చెదను. ఓ గురువరా ! ఈ వచ్చినవాఁడు నా శత్రువగు విష్ణువు కాని సామాన్యపు బ్రహ్మచారి కాఁడని యంటివి. అట్లు విష్ణువే యాచకుఁడై నాదగ్గఱకువచ్చినచో నాయదృష్టము కొనియాడఁదగినదని చెప్పవచ్చును. యాగాదుల నొనర్ప మిక్కిలి నేర్పుగలమీవంటి మహాత్ములధిక మగునాదరముతో నెవనిఁగూర్చి యాగములను గ్రతువులను జేయుచున్నారో యా విష్ణువు వటువేషమును దాల్చి నా కిప్పుడు ప్రత్యక్షమయ్యె. ఇతఁడు నాకు వరదుఁ డయినను సరియె; శత్రువయిననుసరియె; ఇతఁడు కోరినభూమిని దప్పక యొసంగెదను. ఓ మునీంద్రా ! మూఁడడుగులకుఁ జోటొసంగలేక పోవుటచే నన్నితఁడు బంధించునని చెప్పితిరి. నాకుఁగలసమస్తము నొసంగి నిరపరాధుఁడనై యున్న నన్నీతఁ డన్యాయముగా బంధించినను బ్రాహ్మణవేషధారి యగునితని నేనెంతమాత్రమును హింసింపను. నే నిందులకు భయపడను. ఈ విష్ణువు పవిత్రమగు కీర్తి గలవాఁడైనచో నా సర్వస్వమును బుచ్చుకొని ననుబంధించి

తన కీర్తిని నశింపఁజేసికొనక నాతో యుద్ధమొనరించి నన్నుఁజంపి యీ భూమిని దీసికొనుట యుక్తము. నన్నుఁ జంపశక్తి లేనిచో నాచేఁ జచ్చినను మంచిదే.'' అని యిట్లు దానముచేయ నిశ్చయించుకొని తన వాక్యమును శ్రద్ధతో వినక తిరస్కరించెనన్న కోపముచే శుక్రుఁడు దైవచోదితుఁడై సత్యసంధుఁడును, ధైర్యవంతుఁడును నగుబలి నిట్లుశపించెను.'' ఓ దైత్యేంద్రా! నీవు పండితాభిమానముకలవాఁడవు. కాని వాస్తవముగా బుద్ధిహీనుఁడవు. నాయుపదేశమును వినక నీసర్వస్వము నశించుటకు సిద్ధముగానున్నను దెలిసికొని రక్షింపఁ బాటుపడనివాఁడవు. నాశాసనము నతిక్రమించి వర్తించుచున్నావు. కాన నీక శీఘ్రకాలములోనే త్రిలోకాధిపత్యము నీకు లేకుండఁబోవుఁగాక.'' అని యట్లు శుక్రుఁడు శపించినను బలి యెంతమాత్రమును జంకక సత్యమునుండి తొలఁగక దృఢసంకల్పుఁడై వామనునిఁ బూజించి భూమిని ధారవోయ నిశ్చయించె. ఆసమయమున బలి భార్యయగు వింధ్యావళి ముత్యములహారములు మొదలగు నాభరణములను దాల్చి జలములతో నిండియున్న యొక బంగారుపాత్రను దీసికొని వచ్చెను. అప్పుడు తనభార్య జలమును బోయుచుండఁగా బలి సంతసముతో భగవంతుఁ డగువామనుని పాదములు గడిగి జగత్పావనములగు నా యుదకములను శిరసావహించెను. ఇట్లింద ఱెన్ని చెప్పినను వినక ధైర్యము వూని దానముచేసిన బలిసాహసమున కచ్చెరువంది దేవతలును, గంధర్వులును, విద్యాధరులును, సిద్ధులును, జారణులును నాకసముననుండి సంతసముతో బలిపైఁ బుష్పవర్షమును గురియించిరి. వేలకొలఁది దుందుభులను మ్రోయించిరి. గంధర్వులుఁ గింపురుషులుఁ గిన్నరులును,

"బలి యితరులకు దుష్కరమగుదానిని జేసెను. ఇతఁడు మిక్కిలి తన పలికినవాక్యమును దప్పకుండ విష్ణువునకు ముల్లోకముల నొసంగెను." అని నుతింపఁజొచ్చిరి. ఇట్లందఱును బలినినుతిం చుచుండ వామనుఁడు "నీవాంఛితమును స్వీకరింపు" మని పలికిన బలివాక్యమును మన్నించి భూమిని, నాకాశమును, దిక్కులను, స్వర్గమును, పాతాళాదులను, సముద్రములను, పశుపక్ష్యాదులను, నరులను, దేవతలను, మునులను, నాక్రమించునంత పెద్దదిగాఁ దన శరీరమును బెంచెను. అప్పుడు బలి ఋత్విక్కులతోను, నాచార్యునితోను, సభ్యులతోను, మహావిభూతి యగువామనుని శరీరమునందు గుణత్రయాత్మకమగు సకలప్రపంచమును గాంచెను. అందుఁ బాదతలములందు రసాతలమును, పాదములందు భూమిని, నతని పిక్కలందుఁ బర్వతములను, మోఁకాళ్లయందుఁ బక్షులను, దొడలందు వాయుగణములను,వస్త్రమందు, సంధ్యలను, గుహ్యమందుఁ బ్రజాపతులను, జఘనమందుఁ దాను ప్రధానుఁడుగాఁ గల రాక్షసగణములను,బొక్కిటియం దంతరిక్షమును, కుక్షియందు సప్తసముద్రములను, వక్షస్థలమందు నక్షత్రపంక్తులను, హృదయమున ధర్మరాజును, స్తనములందు సత్యము నర్థసత్యమును, మనస్సునందుఁ జంద్రుని, ఱొమ్మునందుఁ బద్మహస్త యగులక్ష్మిని, గంఠమున సామవేదము మొదలగు శబ్దములను, భుజములందు దేవేంద్రుఁడు మొదలగు సురలను, గర్ణములందు దిక్కులను, శిరస్సునందు దివిని, గేశములందు మేఘములను, నాసికయందు వాయువును, నేత్రములందు సూర్యుని, ముఖమం దగ్నిని, వాక్కునందు వేదమును, నాలుకయందు వరుణుని, గనుబొమలందు విధి నిషేధశాస్త్రములను,గను ఱెప్పలందు

1474. త్రివిక్రమావతారము.

రేయుంబవళ్లను, నుదుటియందుఁ గోపమును, క్రిందిపెదవియందు లోభమును,ద్వాగింద్రియమునఁ గాముని, కెలిస్సిన జలమును, బృష్ఠభాగమున నధర్మమును, పాదన్యాసములందు యజ్ఞములను, నీడయందు మృత్యువును, నవ్వునందు మాయను, రోమములందోషధులను, నాడులందు నదులను, గోళ్లయందు శిలలను, బుద్ధియందు బ్రహ్మను, నింద్రియములందు ఋషిగణములను, దేవగణములను, శరీరమందుఁ జరాచరాత్మక మగుప్రపంచమును, వేలువేలుగాఁ బరికించిచూచెను. ఇట్లు చరాచరభువనము నా భగవంతునందుఁగాంచి దైత్యులందఱును దుఃఖించిరి. అంతట సుదర్శనమను పేరు గలచక్రమును, దుస్సహ మగుకాంతితోను మేఘగర్జనమువంటి ధ్వనితోను వెలయుచున్న శార్ఙ్గమను చాపమును, జలదమువలె ఘోషించు పాంచజన్య మనెడిశంఖమును మిక్కిలి బలముగల కౌమోదకి యనుగదయు,విద్యాధరమనియు, నందకమనియు, నామము గల ఖడ్గమును, జంద్రునివంటి యాకారము గలడాలును దఱుఁగని బాణపుంజములు గలయమ్ములపొదులును, సునందుఁడు మొదలగు పార్షదులును, లోకపాలురును, భగవంతుని సమీపించి తమతమస్థానముల నిలిచిరి. ప్రకాశించు కిరీటముచేతను,నంగదములచేతను, మకరకుండలములచేతను, శ్రీవత్సముచేతను, కౌస్తుభముచేతను, బంగారుమొలత్రాటిచేతను, బచ్చనిపట్టువస్త్రముచేతను, దుమ్మెదగుంపుగల వనమాలచేతను,ద్రివిక్రమరూపుఁ డయినభగవంతుఁడు మిక్కిలి ప్రకాశించెను. పిమ్మటఁ బరమేశ్వరుఁ డొకపాదముచే బలిచక్రవర్తి భూప్రదేశమును, శరీరముచే నాకాశమును, బాహువులచే దిక్కులను, రెండవ పదముచే స్వర్గలోకమును, నాక్రమిం

చెను. మూఁడవపాదమున కా బలి సంబంధి యగుభూమి యణు మాత్రమైనను లేదు. ఆభగవంతుని రెండవపాదము స్వర్గలోకము కంటె మీఁదుగానున్న మహర్లోకమును, జనలోకమును తపో లోకమును సత్యలోకమును గూడ నాక్రమించియుండఁగా బలి చక్రవర్తి కీఁక స్థల మెట్లు మిగిలియుండును? ఇది యిరువదవ యధ్యాయము.

త్రివిక్రముఁడు బలినిబంధించుట ఎదిరించిన బలి యనుచరులను విష్ణు భృత్యులు తఱుముట.

ఓ రాజేంద్రా! సత్యలోకమును బొందిన త్రివిక్రముని పాద మునుజూచి దాని గోటికాంతులచేఁ దిరస్కృత మగుదేహచ్ఛా యగల బ్రహ్మ యాదరయుక్తుఁడై పూజించెను. అనంతరము మరీచి మొదలగు బ్రహ్మర్షులును, బ్రహ్మనిష్ఠులైన సనకాది యోగులును భక్తియుతులై యా త్రివిక్రమదేవుపాదము నర్చించిరి. ఇంతేకాదు. వేదములు, ఉపవేదములు, మీమాంస, న్యాయము, ఇతిహాసములు, పురాణములు, వేదాంగములగు వ్యాకరణాదులు, పంచరాత్రాదులు మొదలగువాని యభిమాని దేవతలును, యోగమనెడి వాయువుచే మండుచున్న జ్ఞానాగ్నిచేఁ గర్మజాలమును భస్మము గావించుకొన్నవారును, పరమేశ్వరుని పాదముల ధ్యానించుటవలనఁ గర్మాధీనముగాని సత్యలోకమును బొంది యందు నివసించియున్న తక్కినవారు నా త్రివిక్రముని పాదమునకు నమస్కరించిరి. అంత విమలకీర్తి యగుబ్రహ్మ తన జన్మమునకుఁ గారణమైన విష్ణుపాదము తనలోకముదాఁక వచ్చి యుండుట కానందించి యర్ఘ్యపాద్యాదులచేఁ బూజించి భక్తి

యుతుఁడై నుతించెను. ఓ నరేంద్రా! అప్పుడు బ్రహ్మ తన కమం
డలు జలముచేఁ ద్రివిక్రముని చరణమును గడుగఁగా నా యుదక
మా పాదస్పర్శమునఁ బవిత్రమై గంగానదియయ్యెను. అది భగ
వంతుని ర్తివలె నిర్మలమై ధ్రువమండలమునఁబడి పిమ్మటఁ
క్రిందికిఁ బ్రవహించుచు లోకత్రయమును బవిత్రీకరించుచున్నది.
అనంతరము భగవంతుఁడు తన మహాకాయమును దగ్గించి తొం
టిరూపును బొందియుండఁగా లోకపాలురతోఁగూడ బ్రహ్మాదు
లతని సమీపించి, జలమును, బరిమళించుచున్న పూజాద్రవ్య
మును, బుష్పమాలలను, దివ్యచందనమును, ధూపమును, దీప
మును, లాజలను, అక్షతలను, ఫలములను, సమర్పించిరి. కొంద
ఱతని నుతించిరి. కొంద ఱతని శౌర్యాతిశయమును సూచించుచు
జయశబ్దములను బలికిరి. కొంద ఱాడిరి. కొందఱు మృదంగాదు
లను మేళగించి పాడిరి. కొందఱు శంఖములను బూరించిరి. కొం
దఱు దుందుభులను మ్రోయించిరి. భల్లూకములకుఁ బ్రభు
వయినజాంబవంతుఁడు త్వరగావచ్చి భేరిని మ్రోయించుచు
భగవంతుని విజయము నన్నిదిక్కులందును జాటెను. అంత
దైత్యులు మూఁడడుగులని మిషచేఁ గృత్రిమమున సమస్త
భూమి హరింపఁబడుటచూచి విచారించి తమలోఁ దా మిట్లను
కొనిరి " ఓ మిత్రులారా! ఈ వామనుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడు.
మాయావి యైనవిష్ణువు; దేవతల కార్యమును నెఱవేర్చుట
కీ రూపమున వచ్చియున్నాఁడు. వీఁడు బ్రహ్మచారియై యాచ
కుఁడై యీ యజ్ఞశాలకు వచ్చి కపటముచే మన ప్రభువు
సర్వసంపదలను వశము గావించుకొనెను. మన ప్రభువు సత
తము సత్యసంధుఁ డగుటచేతను విశేషించి యజ్ఞదీక్షితుఁ

డగుటచేతను, బ్రాహ్మణభక్తి గలవాఁడగుటచేతను దయా వంతుఁ డగుటచేతను, నసత్యమును భాషింపలేకపోయెను. ఇట్టి సత్యవంతుఁడైన మనభర్తయెడ వీఁడు కపటియై వర్తించెను. కావున వీని నిప్పుడు వధించుటయే యుత్తమకార్యము. అదియే మన ప్రభువునకు మనము చేయవలసినపని" అని కూడఁ బలికికొని బలి యనుచరు లగురక్కసులు, శూలములు పట్టిసములు మొదలగు నాయుధములఁదాల్చి కోపమున మండిపడుచుఁ దమప్రభువు నానతినొందకయే వామనునిఁ జంపఁ బరువెత్తిరి. అట్లు యుద్ధమునకు వచ్చుచున్న దైత్యులను గాంచి సునందాదులగు విష్ణుపార్షదులు త్వరగాఁ యుద్ధసాధనముల ధరించి యడ్డుగాఁ బోయి కేలిచేయుచు వారిని వారించిరి. అంతతో నూరకుండక నందుఁడును, సునందుఁడును జయ విజయులును, ప్రబలుఁడును, నుద్బలుఁడును, గుముదుఁడును, గుముదాక్షుఁడును, విష్వక్సేనుఁడును,గరుత్మంతుఁడును,జయంతుఁడును, శ్రుతదేవుఁడును, బుష్పదంతుఁడును, సాత్వతుఁడును మొదలగు వారందఱును బదివేలయేనుఁగుల బలముతో నొప్పారుచున్న దైత్యసైనికులను గొట్టి తఱిమివేసిరి. విష్ణుపార్షదులచేఁ జంపఁబడుచున్న దైత్యసైన్యములను జూచి బలి తనగురు వగుశుక్రుని శాపమును స్మరించుకొని యది యుద్ధమునకుఁ దగిన సమయము కాదని నిశ్చయించి, కోపాగ్నిచే మిక్కిలి రగులుచున్న తన వీరుల కిట్లనియె. "ఓ విప్రచిత్తీ! ఓ రాహూ! ఓ హేతీ! నా వచనము వినుఁడు. యుద్ధమునుండి మరలుఁడు. మన కిప్పుడు కాల మనుకూలముగా లేదు. ఓ దైత్యులారా! కాలరూపుఁడైన భగవంతుఁడు సర్వభూతములకు నధిపతి. ఆ ప్రభువు దుఃఖము గల్గింప

సమకట్టియుండఁగా సుఖము నిమిత్తము పురుషుఁ డెంత ప్రయత్నించి పౌరుషము చూపినను వ్యర్థమేకాని ఫలములేదు. ఆలోచింపఁ గాలమునకు వశులయిన పురుషుల పరాక్రమాదు లెట్లు ఫలవంతములగును? ఆకాలము నెవరు దాఁటఁగలరు? పూర్వము మనకు సుఖముగల్గించి దేవతలకు దుఃఖ మొసంగిన భగవంతుఁడిపుడు మనకు దుఃఖమును దేవతలకు సుఖమునుగల్గింప నిశ్చయించియున్నాఁడు. కావున మానవుఁడు బలముచేతఁగాని, బుద్ధిచేఁగాని, మంత్రాలోచనములచేఁ గాని, యౌషధాములచేఁగాని, సామాదు లగునుపాయములచేఁగాని కాలరూపుఁ డయిన భగవంతుని నతిక్రమింప సమర్థుఁడు కానేరఁడు. పూర్వము దైవానుకూలురయిన మీచే నీయింద్రాదు లనేకపర్యాయములు సులభముగా జయింపఁబడిరి. అట్టివా రిప్పుడు యుద్ధమున మిమ్ము జయించి సింహనాదమును జేయుచున్నారు. కాలము మన కనుకూలముగా నుండినప్పుడు వీరలను జయింపవచ్చును. మీ రిపుడు యుద్ధముచేయుక యా కాలమునకు వేచియుండుఁడు" అని యిట్లుపదేశించుచున్న తమ ప్రభువు వచనములు విని దైత్యవీరులును, దానవ వీరులును, మాఱుమాట వలుకక విష్ణుసైనికుల దెబ్బలకుఁ దాళఁజాలక పాతాళమును బ్రవేశించిరి. అంతగరుత్మంతుఁడు భగవంతుని యభిప్రాయమును గ్రహించి వచ్చి వారుణపాశములచే బలిని బంధించెను. సర్వశక్తి యగువిష్ణుపు బలిని గట్టివైచునపుడు సకలదిక్కులందును, భూమియందును, నాకాశమందును, హాహాకారములు విశేషముగాఁ బ్రబలినవి. అనంతరము వారుణపాశములచే బద్ధుఁడైనను, సకల సంపదలను గోల్పోయినను, ధైర్యమును వివేకమును విడువక మహాయశుఁడై

పొల్చుచున్న బలిని గాంచి వామనుఁ డిట్లనియె. "ఓ రాక్షసేంద్రా! నీవు నాకు మూఁడడుగుల భూమి నిచ్చెద నంటివి. నీచేఁ బరిపాలితమగు భూమియంతయు రెండడుగులకే సరిపోయినది. మూఁడవయడుగు భూమి నాకీవలసియున్నది. ఇమ్ము. సూర్య కిరణము లెంతదూరము ప్రసరించునో, చంద్రుఁడు నక్షత్రములతోఁ గూడ నెంతదూరము కానవచ్చుచున్నాఁడో, పర్జన్యుఁడును వహ్నియు నెంతదూరముదనుక వ్యాపించియున్నారో, యంతవఱకే కదా నీ భూమి ? ఈ భూలోకమంతయు నొక యడుగుతోఁ గొల్చితిని. దిక్కులును గగనమును నా శరీరముచే నాక్రమింపఁబడినవి. నీవు చూచుచుండఁగనే రెండవ యడుగుచే స్వర్గలోకమును గొల్చితిని. ఎట్లాలోచించినను మూఁడవయడుగునకుఁ జోటులేదు. ఇచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞచేసి యీయనివానికి నరకనివాసము తప్పదు. నీ గురువగు శుక్రాచార్యునిచేఁగూడ నదియామోదింపఁబడినది. కావున నీ విఁక నరకమును బ్రవేశింపుము. యాచకున కిచ్చెద నన్నదాని నీయఁజాలనిచో నాపురుషుని మనోరథము తఱుచుగా వ్యర్థమైనది. వానికి స్వర్గమెప్పుడును లభింపదు. అధోలోకమునఁ బడవలసినదే.మఱియు నీవు నాకిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞచేసి యీయఁజాలక నన్ను వంచించితివి. ఇట్లగుటచే నీ వసత్యమాడితివి.అందులకు ఫలముగా నరకమును గొన్ని సంవత్సరము లనుభవింపుము " అనెను. ఇది యిఱువదొకటవ యధ్యాయము.

బలి మూఁడవ యడుగునకుఁ దనశిరస్సును జూపుట; ప్రహ్లాదాదులు బలిని రక్షింపుమని త్రివిక్రమునిని వేఁడఁగా నద్దేవుఁడు బలిని సుతలమున కధిపతిగాఁ జేయుట.

ఇట్లు భగవంతుఁడు నిందించుచున్నను, మనస్సును జలింపఁ జేయుచున్నను బలి సుంతేనియుఁ జలింపక జంకక వామనునిఁ గాంచి గంభీరవచనములతో నిట్లనియె. "ఓ పరమపురుషా! నా పలికినవచన మెప్పుడు ననృతముగాదు. నా వచనమును సత్యముగానే కావించెదను.నిన్ను వంచించుటకు నేనట్లనలేదు.మూఁడవయడుగు నా శిరంబుననుంపుము. ఓ ద్విజబాలకా! నరకమునకు భయపడను; రాజ్యముపోవుటకు విచారింపను; వారుణపాశములతోఁ గట్టినందులకు వగవను; గొప్పయపాయమునకు జంకను; ధన వ్యయమునకు వెనుకదీయను; నీతో విరోధము సంభవించినదని భీతిల్లను;కాని యసత్యమాడుటకు భయపడుదును. తల్లిదండ్రులుగాని సోదరుఁడుగాని మిత్రుఁడుగాని చేయని దండనమును యోగ్యతముఁడగు వేత్రోకపురుషుఁడు చేసినచోఁ బురుషుల కది విచారకరముగాక కీర్తికరమగునని నామతము. ఓ మహాత్మా! శౌర్యము, వీర్యము, ధనసంపదలు మొదలగువాని వలన జనించిన గర్వముచే నంధులమై యుండిన మా గర్వమును దొలఁగించి కన్నుల నొసంగితివి. ఇట్టి హితమును గల్గించుటచే నీవు మాకు గురువవు. పూర్వము పెక్కురు దైత్యులు నీతో నుగ్రవిరోధమును బూని కేవలము యోగీశ్వరులు పొందెడు నుత్తమపదమును జెందిరి. నేను వారివలెఁగాక విచిత్రచేష్టితములు గలనీచే నిగ్రహింపఁబడి వారుణపాశములచే బద్ధుఁడనైనను లజ్జింపను; దుఃఖింపను; నీతోడి విరోధమును, నీవు చేసిన

బంధనమును నాకు విస్తార మగుకీర్తిని గల్గించుచుండ విచారిం పవలసిన పని యేమి? ఓ మహాత్మా! నా తాత యగుప్రహ్లాదుఁడు నీ భక్తులలో నుత్తముఁడని వాసిగాంచెను. అతఁడు తన తండ్రి యగు హిరణ్యాకశిపునిచే నిరంతరము బాధితుఁడయ్యు నుంతే నియు జంకక నిన్నే యన్నివిధములఁ జుట్టమునుగా భావించుకొనె ను. మఱియుఁ బ్రహ్లాదుఁడు తనలో "నంత్యకాలమున నాత్మను విడుచుచున్న యీదేహము రణశీలుఁడయిన మానవున కేమి పురు షార్థము సంపాదించును? ఈ దాయాదులతో నేమి ఫలము? దొంగలవంటి యీ స్వజనులతో నేమిపని? సంసారమునకు హేతుభూత యయినభార్య యేమిపురుషార్థమిచ్చును? ఈ మం దిరము లెందులకుఁ బనికివచ్చును?ఆయువును నశింపఁజేయుటకుఁ దప్ప, నీ వెందులకును బనికిరావు" అని నిశ్చయించి యపరిమిత జ్ఞానమును సంపాదించి భక్తశ్రేష్ఠుఁడై సంసారమునకు భయ మందుచుఁ దనదైత్యకులమునునశింపఁజేయుచున్నను నిన్నే నమ్ము కొని సంసారాది భయముల నివర్తించునదియుఁ బురుషార్థరూప ము నగు నీ పాదపద్మముల శరణు పొందెను.అట్లె నేనును దైవ వశమువలన రాజ్యలక్ష్మిని గోల్పోయి నాకు శత్రువగు నీ పాద పద్మముల సన్నిధిని జేరితిని. దేనివలనఁబురుషుఁడు మోహితుఁడై జ్ఞానమును బోఁగొట్టికొని యముని సన్నిధిని బొందియు జీవితము చంచలమైనదని తెలియఁజాలఁడో యా రాజ్యలక్ష్మి నన్నువిడిచి పోయినందులకు మిగుల నానందించుచుంటిని" అని యిట్లు బలి పలుకుచుండఁగా భగవద్భక్తుఁ డగుప్రహ్లాదుఁడు పున్నమచం దురునివలెఁ దన కాంతుల వ్యాపింపఁజేయుచు నచ్చటికి వచ్చె. కాంతిచే విరాజితుఁడై పద్మదళములను బోలినకన్నులు గల

వాఁడై నిర్మలమగు నల్లని దేహచ్ఛాయతోను, దీర్ఘములగు బాహువులతోను, సుందర మగునాకారముతోను బొల్చుచు వచ్చియున్న ప్రహ్లాదునిఁగాంచి బలి సిగ్గున మొగమువంచికొని బాష్పపూరితము లగుకన్నులు గలవాఁడై వారుణపాశములచే బద్ధుఁడగుటంజేసి వెనుకటివలెఁ బూజాదుల నర్పింపనేరక శిరస్సు వంచి నమస్కరించెను. అంతఁ బ్రహ్లాదుఁడు భాగవతుల కధిప పతియై సునందాదు లగుపార్షదులచే సేవితుఁడై యున్న వామను నిఁ గాంచి శరీరము పులకలచేతను, గన్నులానందబాష్పములచే తను నిండుచుండ సమీపించి దండప్రణామము లాచరించి యిట్ల నియె. "ఓ పరమపురుషా! ఈ బలి విశ్వజిద్యాగముచే నిన్నుఁ బూజింప నానందించి నీవే యితనికింద్రపదవి నొసంగితివి. దానిని నీవు మరలఁ బుచ్చుకొంటివి. పురుషులను మోహబద్ధులనుగాఁ జేయఁజాలిన యీ సంపదలనుండి యితనిఁ దొలఁగించుట మిక్కి లి యుచితకృత్యము. ఆలోచింప విద్వాంసుఁడైనను సంపదలవలన మోహితుఁడై యాత్మస్వరూపము మఱచి చెడును. ఓ నారా యణా! ఇతని సంపద్విహీనునిఁగాఁ జేయుట యితని ననుగ్ర హించుటయే కాని వేఱుగాదు. ఇట్టి యుపకర్తవును, జగదీశ్వరుఁ డవును, సర్వజ్ఞుఁడవును నగు నీకు నమస్కారములు" అని యిట్లు దోసిలిగట్టి ప్రహ్లాదుఁడు భక్తియుతుఁడై పలుకుచుండ బ్రహ్మ మెల్లమెల్లన సమీపించి వామనునితో నేదియో చెప్ప నుద్యుక్తుఁ డయ్యెను. అంత బలి ధర్మపత్ని యగువింధ్యావళి పాశబద్ధుఁడై న తన భర్తనుజూచి మిక్కిలి భయమొంది దోసిలిగట్టి కన్నీటి ని స్రవింపఁజేయుచు వామనమూర్తి కిట్లనియె. "ఓ పరమాత్మా! నీ వీ విశ్వమునంతటిని క్రీడార్థము సృజించుకొంటివి. నీ వాడికొ

నుటకు సాధనభూత మగునీ జగమందుఁ గొందఱు మందబుద్ధు లు తాము ప్రభువులని యభిమానము వహించుచుందురు. వారు లజ్జాహీనులై "మేము స్వతంత్రుల మనియు వాదించుచుం దురు. అంతియకాని వారికి స్వాధీన మగువస్తు వొక్కటియై నను లేదు. ఇట్టివారు, జగమును సృజించువాఁడవును, పాలించు వాఁడవును, సంహరించువాఁడవును నగు నీకేమి సమర్పింపఁ గలుగుదురు ? ఇట్లుండ 'లోకత్రయము నిచ్చితిని. మూఁడవపాద మునకు నా దేహము నర్పించి నా వాక్యమును సత్యము గావించు కొందు' నని నా భర్త లోకత్రయము తన దేహము తన కధీన మైయున్నట్లు వచించెను. అది తెలివిమాలిన పని. ఇతఁడు మంద బుద్ధి యగుటచే నట్లు పలికెను. కావున క్షమించి యితనిఁ బాశవి ముక్తునిఁ జేయు"మని ప్రార్థించెను. అంత బ్రహ్మ వామనునిఁజూచి "ఓ జగత్కర్తా! నీవు సమస్తభూతములకు నంతరాత్మవై పాలిం చువాఁడవు. నీవు సృష్టిసంహారములను జేయు నాకును రుద్రున కును గూడ దేవుఁడవు. ఓ జగన్మయా ! నీ వీ బలి సర్వస్వమును దీసికొంటివి. ఇఁక నితని విడువుము. ఇతఁడు దండనార్హుఁడు కాఁడు. ఈ యుదారుఁడు సమస్త భూమండలమును, దన విక్ర మముచే సంపాదింపఁబడిన యింద్రాదిలోకములను దన దేహ మును నిశ్చల మనస్సుతో నీ కర్పించెను. తనకున్న సమస్తమును నీ కధీనముగావించిన యీ బలి దండనార్హుఁ డెట్లగును? ఇంతియు కాదు. లోకములోఁ బురుషుఁడు నిశ్చలబుద్ధియై సలిలముచేతను దూర్వాంకురములచేతను నిన్నుఁ బూజించి యుత్తమగతిని జెందుచుండఁగా స్థిరబుద్ధితో, ముల్లోకములను గూడ నీ కర్పిం చిన యీబలి యుత్తమపదవిని బొందుటకు మాఱుగా దండనము

నొంద నెట్లర్హుఁడగును ? కావున నీక నితనిఁ బాశవిముక్తునిఁ జేయుము.” అని పల్కిన బ్రహ్మకు నారాయణుం డిట్లనియె. “ఓ కమలాసనా ! నే నెవరి ననుగ్రహింపఁ దలంతునో వాని సంపదలను ముందుగా నపహరింతును. అట్లు చేయనిచో ధన మదము పురుషుని వివేకరహితునిఁగాఁ జేయుటచే వాఁడు లోకమును నన్నును దిరస్కరించును. అట్లు తిరస్కరించుటచేతను నితరము లగుకర్మములచేతను నీలోకమున నానాయోనులందును బుట్టుచు, జీవుఁడు కర్మాధీనుఁడై యొకానొక సుకృతవిశేషమువలనఁ బురుషుఁడై పుట్టును. జన్మముచేఁగాని, కర్మముచేఁగాని, ప్రాయముచేఁగాని సౌందర్యముచేఁగాని, విద్యచేఁగాని, యైశ్వర్యముచేఁగాని, ధనాదులచేఁగాని గర్వమెవనికిఁ గల్గదో యట్లు కలుగకపోవుట నా యనుగ్రహముచేతనే యని తెలిసికొనుము. అట్టియిన ధ్రువాదుల కైశ్వర్య మేలయిచ్చితివి?యని యందువేని చెప్పెదను వినుము. గర్వమునకు, నవివేకమునకు నిమిత్తము లగుజన్మాదులు సకల శ్రేయస్సులకును బ్రతికూలములైనను నా భక్తుఁడు వానియందెప్పుడును మోహము చెందఁడు.కావుననాభక్తులకైశ్వర్యమొసంగినను నది యనర్థకారికానేరదు. ఈ బలి దైత్యులలోను,దానవులలోను శ్రేష్ఠుఁడు. ఇతఁడు మహాకీర్తిమంతుఁడు. ఇతఁడు దుర్జయ మగు నామాయను జయించెను. ఇతఁ డెట్టిసమయములందైనను మోహమును జెందఁడు, ఇతఁడు ధనమును గోల్పోయినను, రాజ్యభ్రష్టుఁడైనను, శత్రువులచే నిందితుఁడైనను, జ్ఞాతులచే విడువఁబడినను, నాపదను బొందినను,శుక్రునిచే శపింపఁబడినను దన మనోనిశ్చయమును వదలక సత్యవాక్యమును బరిపాలించెను. నేను నా మాయలచే ననేకవిధములఁ గలఁతపెట్టినను దన ధర్మ

మును విడువఁడాయెను.ఇట్టివాఁడు లోకమున వేఱొకఁడుండఁడు. ఇతనికి దేహావసానమున దేవతలకునైనను దుర్లభ మగునా లోకమును బొందును. ఈ జన్మమందుఁగూడ సావర్ణి మన్వంతరమున నా యనుగ్రహముచే నింద్రుఁడగును. అంత కాలము వఱకు నీవు విశ్వకర్మ నిర్మించిన సుతలలోకమున కధిపతివై పాలించుచుండుము. నాదయవలన నీకచ్చట మనఃపీడగాని, రోగముగాని, ప్రమాదముగాని, శీతోష్ణాదులవలన సంభవించు తిరస్కారముగాని యుపద్రవముగాని యెంత మాత్రమును సంభవింపవు" అని యిట్లు బ్రహ్మతోఁ బలికి బలింజూచి "ఓ దైత్యేంద్రా ! ఓ మహారాజా ! నీకు శుభమగుఁగాక. నీవు నీదాయాదులతోఁగూడ సురలకు సైతము ప్రార్థింపఁదగిన సుతలమున కరుగుము. దానిఁ బాలించు నిన్ను నింద్రాది దేవతలైనను దిరస్కరింపఁజాలరు. తక్కినవారి సంగతి చెప్పనేల ? దైత్యులందఱును, నీ శాసనమును మన్నించి వర్తించుచుందురు. అట్లు వర్తింపనివారిని నాచక్రమే తప్పక చంపును. ఇంతియకాదు. నిన్నును,నీ యనుచరులను, నీభోగోపకరణములను సర్వదా సకలోపద్రవములనుండి సంరక్షించుచుందును. ఆ నీ లోకమున నే నెల్లప్పుడును నీద్వారమును రక్షించుచు నీకుఁ గానవచ్చుచుందును. అచ్చటి దైత్యుల సహవాసముచే నీకొకప్పు డసుర ధర్మములు సంభవించుచున్నను నాప్రభావమువలన నిన్నవి చెందక నశించును. ఇది యిరువదిరెండవయధ్యాయము.

ప్రహ్లాదునితో బలి సుతలమున కేఁగుట.

అని యిట్లు పరమపురుషుఁడు పలుకఁగా నిఖిల సజ్జనహితుఁడును, మహానుభావుఁడును నగుబలి చేతులుజోడించి కన్నుల నుండి యానందబాష్పములు స్రవించుచుండఁగా భక్తియుతుఁడై గద్గదవాక్కులతో నా పరమేశ్వరుని కిట్లనియె. "ఓ మహాత్మా సత్వగుణప్రధాను లగులోకపాలురు సైతము పూర్వ మెప్పుడును బొందని నీ యనుగ్రహము నీచరాక్షసుఁడనగు నాయందుంచితివి. ఆలోచింప నీకొనర్చిన నమస్కారము నీ భక్తుల కోర్కులను దీర్ప సమర్థమైన దని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చు" నని పలికి బలి హరికి నమస్కరించి బ్రహ్మకు మ్రొక్కి పాశములవలన విముక్తుఁడై సంతుష్టుఁడై తన యనుచరులతోఁగూడ సుతలమును బ్రవేశించెను. ఓ పరీక్షిన్నరేంద్రా ! ఇట్లు భగవంతుఁడు వామన రూపమునొంది బలివలన స్వర్గలోకమును బుచ్చుకొని యింద్రున కిచ్చి యతనిచే సకలజగంబు నేలించుచు నదితి కోర్కులను బూరించెను. అనంతరము ప్రహ్లాదుఁడు పరమపురుషు ననుగ్రహమును బొంది బంధవిముక్తుఁడై వంశవర్ధనుఁడైనతన మనుమనిఁజూచి సంతుష్టుఁడై భక్తి పరవశుఁడగుచు విష్ణువున కిట్లనియె. "ఓ జగదీశా ! నీవు మాయెడఁ జూపిన యనుగ్రహమును బ్రహ్మగాని లక్ష్మిగాని శంకరుఁడుకాని పొందియుండలేదు.తక్కిన యింద్రాదులసంగతి చెప్పనేల? కూరస్వభావము గలవారమైనను మమ్మును దుఃఖములనుండి కాపాడుచున్ననీ యనుగ్రహము నెంతయు వర్ణింపఁ దగును. బ్రహ్మాదులతోఁ గూడి నుతింపఁబడు నీవసురులమగు మమ్ము రక్షించుట కేవలము నీయనుగ్రహ

మువలననేకాని వేఱుకాదు. ఓ శ్రేయస్కరా! నీపాద పద్మము లందలి మకరందమును సేవించుటచేత బ్రహ్మాదులు సృష్ట్యాద్యధికారములఁ బొందియున్నారు. కుబుద్ధులమగు మేము నీపాదపద్మ పరాగమును సేవింపకపోయిన నీ కరుణాకటాక్షములకుఁ బాత్రులమగుచున్నాము. ఆలోచింప బ్రహ్మాదులకంటె మాయందే నీ కధికానుగ్రహ మున్నదని చెప్పవచ్చునుగదా! ఓదేవా! నీ చేష్టితము కర్మాధీనుఁడగు ప్రాకృత జనునివంటిది కాదు. నీని గ్రహానుగ్రహములు మిక్కిలి చిత్రములుగా నుండును. అపరిమిత మగుసంకల్పజ్ఞానముచే ననాయాసముగా జగమును సృజించువాఁడవును, సృష్టికిఁబనికివచ్చు కల్యాణగుణములు గలవాఁడవును, సమస్తచిదచిత్తులకు నంతరాత్మవును, నందఱియందు సమబుద్ధిగలవాఁడవును నగునీవు భక్తప్రియుఁడ వన్నంతమాత్రమున విషమదృష్టి గలవాఁడవు కావు. నీ స్వభావము కల్పతరువును బోలియున్నది. కల్పవృక్ష మాశ్రయించినవారికిని, నాశ్రయింపనివారికిని సమముగానే కోర్కులను బూరించును. అట్లె నీవును జేయుచుందువు" అని యిట్లు పల్కిన ప్రహ్లాదునకు భగవంతుఁ డిట్లనియె. "ఓ వత్సా! ప్రహ్లాదా! నీకు భద్రమగుఁగాక. నీవు సుతలమున కరుగుము. అచ్చట నీవు నీ పౌత్త్రుఁడగు బలితోఁగూడిన జ్ఞాతులకందఱకును మోదము కలిగింపుము. ఆ సుతలమున నీవు గదాపాణినగు నన్నెల్లపుడును సందర్శించుచుందువు. ఆ దర్శనమువలనఁ గల్గిన యానందముచే సంసారహేతువగు కర్మబంధనములనెల్లఁ దొలఁగించుకొనఁగలవు" అని పలుకఁగా విమలమతి యగుప్రహ్లాదుఁడు భగవదాజ్ఞ నంగీకరించి మనుమనితోఁ గూడి చేతులు జోడించి భగవంతునకుఁ

ప్రదక్షిణనమస్కారములను జేసి యతని సెలవు గైకొని సమస్త దైత్యసేనలకు నధిపతియై సుతలమును బ్రవేశించెను. ఓ రాజా! అనంతరము నారాయణుఁడు సభలో ఋత్విజులనడుమ నాసీనుఁడయియున్న శుక్రునిఁజూచి "ఓ విప్రశ్రేష్ఠా! నీ శిష్యుఁడగు బలి యజమానుఁడై చేయుచున్న యజ్ఞకర్మము విచ్ఛేదము గాకుండ వేదోక్తప్రకారగానడిపి సమాప్తముచేయు"మని పలికెను. "ఓ దేవా! కర్మప్రవర్తకుఁడవును యజ్ఞఫలప్రదుఁడవును నగు నిన్ను బలి త్రికరణశుద్ధిగా భయభక్తులతోఁబూజించి సంతసింపఁజేయ నతని యజ్ఞకర్మమున కిఁక లోపమేది? మఱియు మంత్రమునఁగాని, తంత్రమునఁగాని దేశకాలవస్తువులందుఁగాని యేదేని లోపమున్నయెడల నదియంతయు నీ నామస్మరణమువలనఁ దీఱును గదా! బలి నీ యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁ డగుటచే నెట్లాలోచించినను యజ్ఞకర్మమునకు లోపములేదు. అయినప్పటికిని నీ శాసనమును జేసెదను. నీ యాజ్ఞను దలఁదాల్చుట పురుషులకుఁ బరమశ్రేయస్సుగదా?" అని పలికి శుక్రుఁడు విప్రులతోఁగూడి బలి యజ్ఞమును సమాప్తముగావించెను. ఓ రాజేంద్రా! శ్రీహరి యిట్లు వామనరూపము దాల్చి పరులచే నపహృత మగుస్వర్గమును బలిని యాచించి పుచ్చుకొని తన సోదరుఁడగు నింద్రున కిచ్చెను. ఇప్పుడు ప్రజాపతులకునెల్ల నధిపతి యగుబ్రహ్మ, దేవర్షులతోను, మనువులతోను, దక్షుఁడు భృగువు మొదలగు మహామునులతోను, సనత్కుమారునితోను, శంకరునితోను గూడి యదితికశ్యపుల ప్రీతి నిమిత్తము లోకపాలాదిసహితమగు లోకములకెల్ల వామనునిఁ బ్రభువునుగాఁ జేసెను. కేవలము లోకములకును సకల దేవతలకును, ధర్మము

నకును, దపస్సునకును, లక్ష్మికిని, సమస్త శుభములకును, వ్రతములకును, స్వర్గమునకును, మోక్షమునకును, సర్వభూతములకును, క్షేమ మలవడునిమిత్తము వామనునిఁ బతిగాఁ జేసెను. ఓ రాజా! ఆ సమయమున సమస్తభూతములును మిక్కిలి సంతోషించినవి. పిమ్మట నింద్రుఁడు బ్రహ్మ యానతిచొప్పున వామనమూర్తిని విమానముపైఁ గూర్చుండనిచ్చి లోకపాలురతోఁగూడ స్వర్గమునకుఁ దీసికొని పోయెను. ఇంద్రుఁ డుపేంద్రుని బాహుబలముచే రక్షింపఁబడుచున్న ముల్లోకములను బొంది తదాధిపత్యమును వహించి నిర్భయుఁడై యేలుచు సకల సంపన్నుఁడై మోదమును సుఖమును జెందెను. ఓ రాజా! అనంతరము బ్రహ్మయు, శంకరుఁడును, సనకాదులును, భృగ్వాది మహామునులును, పితృదేవతలును, సిద్ధులును, దక్కిన భూతములును, విమానారూఢులై వామనమూర్తి పరమాద్భుతచరిత్రమును గానము చేయుచు, నదితిని నుతించుచుఁ దమతమ నెలవుల కేఁగిరి. ఓ కురునందనా! నా బుద్ధికి గోచర మగునంతవఱకు, వినువారి పాపములను దూలించు వామనచరిత్రమును నీకు వినిపించితిని. ఆ వామనుని గుణములకు మేర లేదు. భూమి రేణువులను లెక్కించుటవలెనే యాతనిగుణముల లెక్కించుట యసాధ్యము. ఇఁక ముందయిన నా పరమపురుషునిగుణముల లెక్కింపఁజాలినవాఁడు పుట్టఁబోఁడని మంత్రద్రష్ట లగువసిష్ఠాదులు వక్కాణించిరి. అద్భుతకర్ముఁడయిన వామనచరిత్రమును భక్తితో విన్నవారును, పఠించినవారును దప్పక ముక్తి నొందుదురు. దైవత కర్మమును గాని, పైతృక కర్మమునుగాని, మనుష్య సంబంధి కర్మముగాని యాచరించునప్పుడే వామనచరిత్రము కీర్తింపఁబడినచో నా

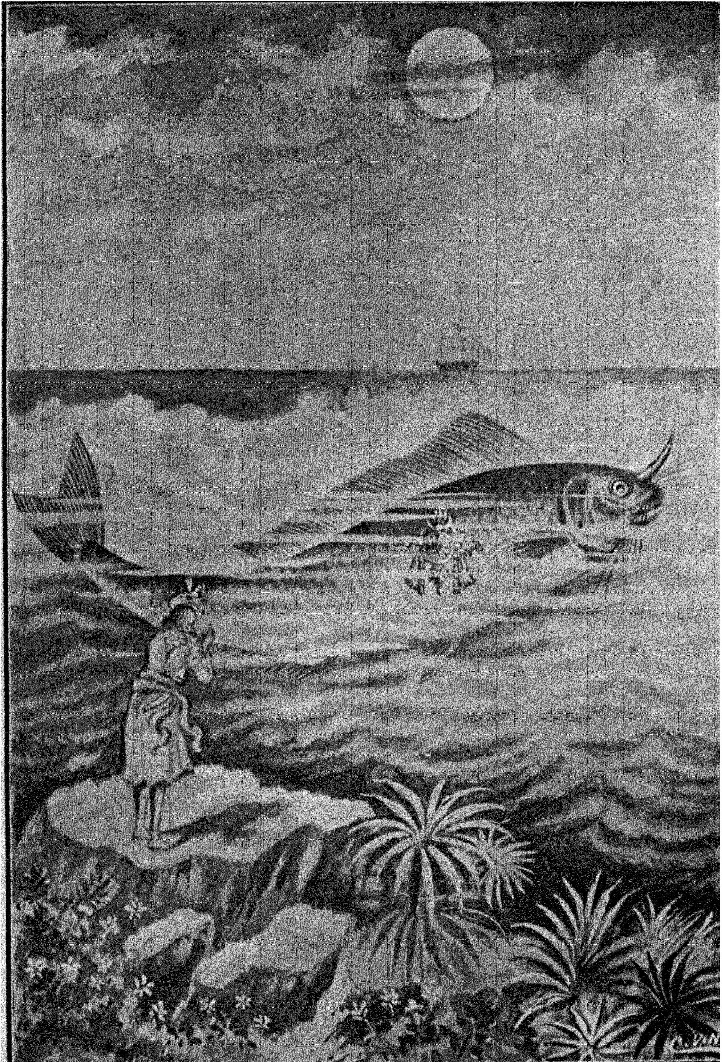
క్రియాకలాప మెట్టిలోపమును జెందక ఫలవంతమగునని పండి
తులు చెప్పియున్నారు. ఇది యిరువదిమూడవయధ్యాయము.

మత్స్యావతార కథా ప్రారంభము.

అని చెప్పిన శుకయోగిని జూచి నరేంద్రుం డిట్లనియె. ఓ ము
నీంద్రా! వామనచరిత్ర వినుటవలన నా మనస్సు మిక్కిలి సంత
సించినది. శ్రీహరి మత్స్యావతారమెత్తి చేసిన యద్భుత కృత్య
ములను వినుటకు నామనస్సు కుతూహలపడుచున్నది. ఆ యీశ్వ
రుండు జీవునివలెం దమోగుణప్రధానమును, గ్రోధముగలదియు,
లోకనిందితమును నగు మత్స్యరూపము నెందులకు ధరించెను.
ఉత్తమశ్లోకుండయిన భగవంతునిచరితము వినువారలయుం జదు
వువారలయు సమస్తపాపములను దొలంగించునది. కావున మ
త్స్యావతారచరిత్రమును బూర్ణముగా వివరించి చెప్పుము" అని
యడిగిన నరేంద్రునివచనము విని మిక్కిలి సంతసించి విష్ణువు
మత్స్యరూపము దాల్చి చేసిన చేష్టలను వివరింప నారంభించె.
"ఓ రాజేంద్రా! గోవులను, విప్రులను, సురలను, సాధువులను,
వేదములను, ధర్మ మర్యాదలను రక్షింపందలంచి భగవంతుండు
మత్స్యాద్యవతారములను ధరించుచున్నాండు. ఆ పరమేశ్వరుండు
సత్వాది ప్రాకృతగుణములుగాక కేవలము కల్యాణగుణములు
మాత్రమే గలవాండగుటచేం బెద్దవియుం జిన్నవియునగు భూతము
లందు సర్వదా వాయువువలె వ్యాపించుచున్నను, నాయాభూత
ముల యుచ్చత్వ నీచత్వము లతనికి సంభవింపవు. గతించిన
కల్పావసానమున బ్రహ్మసృష్టివ్యాపారమునువిడిచి నిద్రించుటచేం

ప్రళయము సంభవించెను. ఆ ప్రళయమందు మూఁడులోకము
లును, సముద్రమున మునింగినవి. బ్రహ్మ నిద్రాసక్తుఁడై శయినింపఁ
దలంచియున్న సమయమున వేదము లతని ముఖమునుండి నిర్గమిం
చెను. వానిఁ గాంచి సమీపమున నున్న హయగ్రీవుఁ డను
రాక్షసుఁ డపహరించెను. ఆ దానవేంద్రుని దుష్టకృత్యమును
జూచి వానిఁ జంపి యా వేదముల బ్రహ్మ కర్పించునిమిత్తము
భగవంతుఁడు మత్స్యరూపమును ధరించెను. ఆ వృత్తాంతమునే
వివరించి చెప్పెదను వినుము. గతించిన కల్పమునందే సత్యవ్ర
తుఁ డగు రాజర్షి యుండెను. అతని పేరు సత్యవ్రతుఁడు. అతఁడు
క్షమాదు లగుగుణములు గలవాఁడు. అతఁడు నారాయణుని
మనమున నిల్పికొని జలమునుమాత్రమే త్రావుచు ఘోరమగు
తప మాచరించెను. ఆ సత్యవ్రతుఁ డనురాజర్షియే భగవ దను
గ్రహమును బడసి యీ మహాకల్పమున వైవస్వతుఁ డను పేరితో
మనువయ్యె. ఆ సత్యవ్రతుఁ డొకనాఁడు మాలానదియందు జల
తర్పణము చేయుచుండఁగా నతని దోసిటిలోని కొకచేఁపపిల్ల
వచ్చెను. దాని నతఁడు జలములోఁ బడవేయుచుండెను. అంత
నది యా రాజర్షిని గాంచి "ఓ దీనవత్సలా! దీనియం దనేకము
లగు పెద్ద చేఁపలుగలవు. అందుఁ బెద్దవి మావంటి చిన్నచేఁపలను
దినుచుండును. వానికిభయపడి నిన్నుశరణుసొచ్చితిని. దీనమ నగు
నాయందు దయయుంచి రక్షింపక మగుడ నీ జలములలోఁ బాఱ
వైచెదవేమి?" అని యిట్లు దీనాతిదీనముగాఁ బ్రార్థింపఁజొచ్చెను.
సత్యవ్రతుఁ డదివిని దానినిసామాన్యమగుచేఁపనుగాఁ దలంచెను;
కాని త న్ననుగ్రహింపఁ బ్రేమతో మత్స్యరూపమును దాల్చి
వచ్చిన భగవంతునిఁగా నెఱుంగకపోయెను. అయిన నతఁడు దాని

1493 శ్రీమత్స్యావతారము.

రక్షింప నిశ్చయించెను. అతఁడు దాని దీనవాక్యములువిని దయా ళువయి తన కమండలువు జలములోనుంచి తనయాశ్రమమునకు గొనిపోయెను. అంత నాచేఁప యొక్కరాత్రియందే కమండలు వునకు సరిపడఁ బెరిఁగి యవకాశము లేకపోవుటచే విచారించి సత్య వ్రతునిఁగాంచి "ఓ మహాత్మా! యీ కమండలువు నాకు మిక్కిలి యిఱకటముగా నున్నది. దీనిలో నివసింపఁజాలను. నేను సుఖము గా నివసింపఁజాలినంత విశాలమగు స్థలమున నుంపుము" అని పలుక విని సత్యవ్రతుఁడు కమండులువులోనున్న చేఁపను దీసి నిర్మ లోదకముగల పెద్దచెఱువు వెసములో నుంచెను. అదిముహూర్త కాలములోనే దానికి సరిపడఁబెరిఁగి "ఓరాజా! నిన్ను శరణుఁజొ చ్చితిని గనుక న న్నింతకంటె విశాలమగుస్థలమందుంచి రక్షిం పుము. ఈ కటాహము నా సుఖజీవనమునకుఁ జాలకున్నది" యని వేఁడికొనఁగా దానిఁ గరుణించి సత్యవ్రతుఁడు జలపూర్ణమైన యొక సరోవరమున నుంచెను. ముహూర్తకాలములోనే యా చేఁప దానికి సరిపడఁ బెరిఁగి "ఓరాజా! ఈ సరోజలము నాకు సుఖ ము గల్గింపఁ జాలినదికాదు. కావున నన్నుఁ గొనిపోయి యింత కంటెఁ బెద్దదియు నక్షయజలము గలదియునగు నొక మడువు నం దుంపుము. అట్లయిన నన్ను రక్షించినవాఁడవగుదువు." అని వేఁడ నతఁ డట్లొనర్చెను. కాని యామడువును జాలనందున నతఁడు దాని నొక సముద్రమునఁ జేర్చెను. ఆ సమయమున నది యతనింజూచి "ఓ వీరా! ఈ సముద్రమునందు భయం కరము లగుమకరము లెన్నియో గలవు. అవి మిక్కిలి బలము గలవి. అవి నన్ను భక్షింపక విడుచునా? ఇంతకాలమును రక్షించి యిప్పు డిట్లుచేయుట యుచితమా? కావున న న్నీ

సముద్రమునఁ ద్రోయకుము" అని పల్కెను.సత్యవ్రతుఁ డాచేఁప మృదువాక్యమును విని మత్స్యరూపముచే మోహితుఁడై యిట్లనియె. "ఓయీ! ఈమత్స్యరూపముచే నన్ను మోహింపఁ జేయుచున్న నీ వెవఁడవు ? ఇటువంటి ప్రభావము గల చేఁప నిదివఱ కెన్నఁడును జూచియుండలేదు ; వినియుండుటయును లేదు. ఏ జలచరమైన నొకదినకాలములో నూఱుయోజనముల దేహమును బెంపఁగలదా ! కావున నీవు కేవలము జలచరమవు కావు. నీవు దేవుఁడవు. ఆలోచింప నీవు బ్రహ్మాది దేవతలలో నొకఁడవు కావు. నీవు నిర్వికారుఁడవయిన నారాయణమూర్తివి. భూతముల ననుగ్రహించి రక్షించుటకై నీ విట్టి మత్స్యరూపమును ధరించితివి. ఓ పురుషోత్తమా ! నీవు జగమ్ముల సృష్టి స్థితి లయములకుఁ గారణుఁడవు. నీభక్తులమును, శరణాగతులము నగుమాకు నాయకుఁడవు. నీవు సకలమున కంతరాత్మవై వెలయుచున్నవాఁడవు. అట్టి నీకు నమస్కారము. నీవు లీలచేఁ బెక్కవతారముల నెత్తితివి. అవియన్నియు భూతముల కభివృద్ధిని గల్గించునవియె. అయిన నీ వేప్రయోజనమును సాధింప నీ యవతారముఁ దాల్చితివో తెలియఁజెప్పుము.ఓ కమలాక్షా! స్వాతంత్ర్యాభిమానము గలయితరులపాదసేవవలె నీపాదసేవ యెప్పుడునువ్యర్థము కాదు.నీవు సకలభూతములకును బ్రియుఁడవు. సమస్తమునకు హితకరుఁడవు. మఱియు నంతరాత్మవు. అట్టి నీ భజన మెట్లువృథయగును? కావున నీ సేవకులమగు మాకద్భుతమగు నీ మత్స్యరూపమునఁ బ్రత్యక్షమైతివి" అని పల్కిన సత్యవ్రతునికి మత్స్యరూపుఁ డయినభగవంతుం డిట్లనియె. "ఓ రాజా ! కల్పాంతమున సముద్రములు ముల్లోకములను ముంచి

వైచును. అప్పు డందువిహరించుచు నాభక్తులఁ గాపాడి వారికిఁ బ్రీతిగల్గింప నీరూపమును జేకొంటిని. అట్టి ప్రళయము వచ్చుట కిఁక నెంతోకాలము పట్టదు. నేటి కేడవదినమందే లోకము లన్నియు సముద్రమున సడఁగియుండును. ఇట్లు * ప్రళయకాల సముద్రమున సర్వము మునిఁగియున్న సమయమున నాయాజ్ఞచే నొకవిశాలమగు పడవ నీ చెంతకు వచ్చును. అప్పుడు నీవు నానా విధములగు బీజములను, నోషధులను, నా నావపైనుంచి సప్త

---

* ఇటఁ బ్రళయమనఁగా మహాప్రళయమని యర్థమా! లేక దైనందిన ప్రళయమని యర్థమా! ఇది మహాప్రళయమనుటకు వీలులేదు. అట్లయినచో బ్రహ్మలోకముగూడ నశింపవలయును. పృథివ్యాదులు మిగిలియుండుటకును వలను పడదు. కాన 'యావద్బ్రాహ్మీనిశా' అని చెప్పుటచే బ్రహ్మలోకమును బ్రహ్మయు మిగిలియున్నట్లు తెలియవచ్చుటచే నిది మహాప్రళయమన వలనుపడదు. పోనిమ్ము. దీనిని దైనందిన ప్రళయమనవచ్చునన నదియు వలనుపడదు. అట్లన్నచో ప్రళయకాలసంబంధులగు ననావృష్ట్యాదులు లేకుండఁగనే యాకస్మికముగా నేటి కేడవదినమునఁ ద్రైలోక్యము సముద్రమున మునుఁగునని మత్స్యమూర్తి చెప్పిన వచన మనుపపన్నమగును. ఏమన దైనందిన ప్రళయమునఁ బ్రళయకాల వృష్ట్యాదులుండి క్రమక్రమముగా లోకములు మునుంగును. కాని యాకస్మికముగా మునుఁగవు. ఇవియునుంగాక ప్రథమస్కంధమున "రూపం సంజగృహే మాత్స్యం చాక్షుషాంతరసంప్లవే। నావ్యారోప్యమహీమయ్యా మపాద్వైవస్వతంమనుం" అని చెప్పఁబడియున్నది. మహాప్రళయమునంగాని దైనందిన ప్రళయమునఁగాని భూమ్యాదులుండుట యసంభవము కాన "నావ్యారోప్యమహీమయ్యా" మనునది విరోధించును. మఱియు "త్వం తావదోషధీస్సర్వాః" అను నిర్దేశముగూడ సరిపడదు. ఆ రెండువిధములగు ప్రళయములందును నోషధ్యాదులును జంతువులును నుండుటయెట్లు? పోనిమ్ము, "ఇది వాస్తవిక ప్రళయము కాదు సత్యవ్రతునికి వైరాగ్యము గల్గించి జ్ఞానోపదేశము చేయు భగ

ర్షులతోను, సకల జంతువులతోను గూడి యీ పెద్దనావలోఁ గూర్చుండి నిర్భయముగా విహరింపఁగలవు. అప్పుడు సూర్యకాంతి లేకపోవుటచేఁ జీఁకట్లు క్రమ్మినను సప్తర్షుల దేహకాంతిచేఁ దొలఁగింపఁబడుచుండును. ప్రళయకాలవాయు వా నావను మిక్కిలి యెగురఁగొట్టుచుండు. అయినను భయపడకుము. అట్టి సమయమున నే నీరూపముతో నీచెంతకువత్తును. నీవొక పెద్దపాముతో నా నావను నా కొమ్మునకుఁగట్టుము. మీ రున్నయీ నావను నడుపుచు నే నా ప్రళయార్ణవమందు బ్రహ్మ నిద్రనుండి లేచునంత వఱకును విహరించుచుందును. పరబ్రహ్మమని చెప్పఁబడు నామహిమను నీకు దయాపూర్వకముగా నుపదేశింతును. దాని నీవు

వంతుఁ డాకస్మికముగాఁ గల్పించిన ప్రళయమని యందు మేని అదియు వలను పడదు. ఏమన "కాలేనాగతనిద్రస్య ధాతుశ్శిశయిషోర్ముఖాత్ । ముఖతో నిస్సృతాన్వేదాన్" అని చెప్పియుండుటచే సత్యవ్రతునికి జ్ఞానోపదేశార్థము భగవంతుఁ డీ ప్రళయమును గల్పించెనన్నచో బ్రహ్మ నిద్రించుటయు, వేదములతనిముఖమునుండి నిర్గమించుటయు, వానిని హయగ్రీవుఁడు హరించుటయు నెట్లు సరిపడును? కావున సత్యవ్రతునికై కల్పించిన యాకస్మికప్రళయమనుటయు వలనుపడదు. అందుచే నిట గణించిన దైనందిన కల్పమున నవసానమందు సంభవించు ప్రళయమని చెప్పవలయును. ప్రళయకాలలక్షణము లగునావృష్ట్యాదు లున్నట్లు చెప్పకపోయినను నర్థమునుబట్టియున్నవని యనుకొనవలయును. ఇది దైనందిన కల్పవిశేషమని చెప్పుటచే నందుఁ బృథ్వ్యాదులుండుటయు, బీజములు సత్వములు, గల్గియుండుటయు సంభవించుచున్నది. ఆ దైనందిన కల్పవిశేషమందు బ్రహ్మకు నిద్రసంభవించుటచే వేదనిస్సరణము, దదపహరణము మొదలగునవి సంఘటింపవచ్చును. కావున నిది దైనందిన ప్రళయముకాని మహాప్రళయముకాని కాదనియు దైనందినకల్పావసానమునఁ బ్రవర్తిల్లు ప్రళయవిశేషమనియు నెఱుంగునది.

పూర్తిగాఁ దెలిసికొందువు" అనిపలికి శ్రీహరి యచ్చటనే యంత ర్ధానముచెందెను. సత్యవ్రతుఁడు భగవంతుఁడు చూపిన కాల మునుగూర్చి వేచియుండెను. అతఁడు తూర్పునకుఁ జివరలుండు నట్లుగాఁ బఱవఁబడిన దర్భలపై నుత్తరాభిముఖుఁడై కూర్చుం డి మత్స్యమూర్తిపాదముల హృదయమున ధ్యానించుచుండెను. ఇట్లుండ మహామేఘము లాకసమును గప్పి ఘోరముగా వర్షిం చెను. ఆ యుదకముచే సముద్రము వర్ధిల్లి హద్దుదాఁటి భూమిని ముంప నారంభించెను. సత్యవ్రతుఁడు భగవంతుని ధ్యానించు చున్నసమయమున నొక మహానావ వీతెంచెను. అది చూచి యతఁడు బీజములను, నోషధులను దాననుంచి సప్తర్షులతోఁ గూడి నావపైఁ గూర్చుండెను. అంత ఋషులు సత్యవ్రతునిఁ జూచి "ఓ రాజా ! సంతతమును కేశవుని ధ్యానించుచుండుము. ఈ ముప్పునుండి తప్పించి మనలనతఁడు సుఖింపఁజేయును" అనిరి. అతఁ డట్లు స్మరించుచుండెను. అంత నామహార్ణవమందు భగ వంతుఁడు లక్షయోజనముల పొడువై సువర్ణమయమై యొక కొమ్ముగల్గి యాశ్చర్యము గొలుపు మత్స్యరూపమునఁ బ్రత్య క్షమయ్యె. సత్యవ్రతుఁడు శ్రీహరి చెప్పినట్టుగా నొక మహాసర్ప ముచే నానావను మత్స్యమూర్తి కొమ్మునకుఁ గట్టి సంతుష్టచిత్తుఁ డయి యతని నిట్లు నుతింప నారంభించెను. "ఓ దేవా ! అనాది యగు దేహాత్మాభిమానరూప మగునజ్ఞానముచే స్వాత్మ పరమా త్మతత్త్వమును బోఁగొట్టుకొని తాపత్రయ పీడితు లగుజను లీ సంసారమున నిర్నిమిత్తముగా జనించిన నీకృపకుఁ బాత్రులయి నిన్నాశ్రయించి ముక్తులగుచున్నారు. వారికి ముక్తినిచ్చువాఁడ వును ముక్తి సాధనుఁడవును నీవేకదా ! అట్టి నీవు మాకుఁ

ప్రాప్యుఁడవయి గురువవై యున్నావు. మఱియు జననమరణా
దులు గలజీవులు దేహాత్మాభిమానులై స్వకీయములగు పుణ్య
పాపకర్మముల కధీనులై శబ్దాదివిషయ సుఖములను సంపా
దింపఁ దలంపుగొని దుఃఖజనకము లగుకర్మముల నాచరించుచు
న్నారు. అయినను వారు నిన్ను సేవించి తన్మహిమవలన దేహా
త్మాభిమాన బుద్ధిని విడుచుచున్నారు. నీవు హితోపదేష్టవును,
అజ్ఞాన నివర్తకుఁడవును కాన మాయందు దయయుంచి మా
యభిమాన గ్రంథిని వదలింపుము. అగ్ని సంపర్కమువలన బం
గారు మలమును విడిచి స్వవర్ణమును బొందినట్లు ముముక్షు వగు
పురుషుఁ డెవ్వనిసేవచేఁ బుణ్యాపుణ్యరూపమగు కర్మజాలమును
విడిచి స్వస్వరూపమును బొందుచున్నాఁడో యట్టి యీశ్వరుఁడ
వగునీవు మాకు గురువ వగుదువు గాక. మాగురువులకుఁ గూడ
గురువ వగుటచే నీవే మాకుఁ బ్రధానగురుఁడవు. పురుషులకు
మోక్షము గల్గించిన నీవే కల్గింపవలెను. కాని యితరులతరము
గాదు. నీసేవకు విముఖుఁ డయినపురుషునికి సకలదేవత లేకీభ
వించి గురుత్వమును వహించియున్నను నీ యనుగ్రహము
యొక్క పదివేల వంతులలో నొకదానినైనను జేయఁజాలరు.
అట్టి యసమర్థుల నాశ్రయించిన నేమిలాభము? ముక్తిప్రదుఁ
డవును, సర్వాంతరాత్మవును నగునిను శరణుఁబొందెదము. మం
చినేత్రములు గలవాఁడు గ్రుడ్డివానికిఁ దోడై మార్గదర్శియైనట్లు
సూర్యప్రకాశమువలె స్వభావసిద్ధజ్ఞానము గలనీవు స్వాత్మ
రక్షణోపాయజ్ఞానము లేనిబ్రహ్మాదులకు తోడై గురువవయి
వర్తించు చున్నావు. ప్రకాశవస్తువులకుఁ గూడఁ బ్రకాశ
కత్వశక్తిని గల్గించు నీవు ముక్త్యుపాయమును దెలిసికోవలె

ననియున్న మాకు గురువవై వర్తింతువుగాక. జనన మరణాది భాక్కయిన సంసారి గురువననెడి యభిమానము గలవాఁడై దేని నవలంబించి విడువఁదరముకాని సంసారము నొందునో యట్టి యసన్మార్గమగు నర్థకామాదుల నుపదేశించును. నీ వట్లు కాక యేది యెప్పటికిని నాశనమొందదో, యేది కేవలానంద మునకు హేతుభూతమో, యేది వ్యర్థముగాదో, యేది పురుషు నికి సుఖముగా ముక్తి నొసంగఁజాలునో యట్టి స్వపరయా థాత్మ్యజ్ఞానము నుపదేశింతువు. ఓ దేవా! నీవు సకలమున కును హితుఁడవు. అందఱప్రేమకు నిలయుఁడవు. నీవు సమస్త మున కంతరాత్మవై నియమించువాఁడవు. నీవు హితముపదే శించువాఁడవు; జ్ఞానమును, నభీష్టముల నొసంగువాఁడవు. నీ విటువంటివాఁడవైనను లోకులు తమ హృదయకమలమున వసించు నిన్నుఁ దెలిసికోఁజాలరు. శబ్దాదివిషయములం దాసక్తు లయినవారు నిన్నెట్లు తెలిసికోఁగలరు? ఓ దేవా! దేవదేవుఁ డవును, శ్రేష్ఠుఁడవును, నగునిన్నును జ్ఞానోపదేశము నొందు నిమిత్తము శరణుసొచ్చితిని. కాన యో భగవంతా! పరమపురు షార్థమును బ్రకటించు వచనములచే విచ్ఛిన్న శక్యము కానిదై నా హృదయమందున్న దేహాత్మాభిమానాదులను నశింపఁజేయుము. నీ స్వరూపమును దెలుపుము" అని పలుకుచున్న రాజుపలుకులు విని యాది పురుషుఁడగు మత్స్యమూర్తి సంతసించి యా సము ద్రమున విహరించుచునే ప్రకృతివిలక్షణ మగు నాత్మజ్ఞాన మును, భక్తియోగమును, దనచే రచింపఁబడిన మత్స్యపురాణ సంహితను, నాత్మరహస్యములను వివరించి సత్యవ్రతున కుపదే శించె, ఆసత్యవ్రతుఁడును మునులతోఁగూడ భగవంతునివలనఁ

ప్రకృతిపురుషులతత్త్వమును, బరమాత్మజ్ఞానమును నుప దేశింప నిస్సందేహముగా విని తెలిసికొనెను. అనంతరము హరి ప్రళయావసానమున నిద్రనుండి లేచిన బ్రహ్మకుఁ దాను హయ గ్రీవునిఁజంపి పుచ్చుకొన్న వేదముల నర్పించెను. ఆసత్యవ్రతుఁడు శాస్త్రజన్యజ్ఞానముచేతను, దజ్జన్యజ్ఞానముచేతను, నొప్పుచు విష్ణుప్రసాదమువలన నీ కల్పమున వైవస్వతమనువయ్యె. ఓ రాజేంద్రా! రాజర్షి యగుసత్యవ్రతునికిని, మాయామత్స్యరూపి యగునారాయణునకును బ్రవర్తిల్లిన సంవాదరూప మగుచరిత్రమును విన్నవారు సంసారబంధనములవలన విడివడుదురు. హరి మత్స్యావతార చరిత్రము నెవఁడు ప్రతిదినమును గీర్తించునో వానికిఁ దలంచినంతమాత్రముననే కోర్కులు సిద్ధించును. అనంతరమున నతఁడు పరమపదవిని జెందును. ఎవఁడు ప్రళయకాల సముద్రమున విహరించుచు నిద్రించిన బ్రహ్మనుండి వేదముల నపహరించిన హయగ్రీవుని సంహరించి వానిని దెచ్చి బ్రహ్మకిచ్చెనో, యెవఁడు సత్యవ్రతాదులకుఁ బురాణసంహితను దత్త్వము నుపదేశించెనో, సకల కారణుఁ డయినయా మాయామత్స్యమూర్తికి నమస్కరించెదను. ఇది యిరువదినాల్గవ యధ్యాయము.

ఇది శ్రీమత్కేతవరపు వేంకటశాస్త్రి ప్రణీతమైన యాంధ్ర వచన భాగవతమున అష్టమస్కంధము
సమాప్తము.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీశారదాంబాయైనమః.

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము

నవమస్కంధము.

"ఓ మునీంద్రా! మన్వంతరములనెల్ల నీవు వివరించితివి. ఆయా మన్వంతరములందు భగవంతుఁ డవలంబించిన యవతారములను, నా యవతారములు సేసిన కార్యములను వర్ణించి చెప్పితివి. విని యానందించితిని. ద్రవిడదేశాధిపతి యగుసత్యవ్రతుఁ డనునొకరాజర్షి కలఁడనియు, నతఁడు గతించిన కల్పమందుఁ బరమపురుషుని సేవించి జ్ఞానము సంపాదించెననియు, నతఁడే వైవస్వతమనువయ్యెననియు, నిక్ష్వాకుప్రు మొదలగువా రతనిసుతులనియుఁ జెప్పితివి. ఓ సర్వజ్ఞా! ఆ యిక్ష్వాకుప్రభృతుల చరిత్రములను, దదీయవంశజుల చరిత్రములను వేఱువేఱుగా వర్ణించి చెప్పుము. మాకు వినవలెనని వేడుకయగుచున్నది. మఱియు నా వైవస్వతువంశమున నెవరెవరు జన్మించిరి? ఇప్పుడున్నవా రెవ్వరు? ముందు జన్మించువా రెవ్వరు? వారల కీర్తి దుష్కీర్తు లెట్టివి? వారల పరాక్రమాదిగుణము లెట్టివి? వానిని మాకుఁ బూర్తిగా వివరింపుమా" యని యిట్లు పరీక్షిన్నరేంద్రుండు బ్రహ్మవాదు లగుమునులమధ్యమునఁ గూర్చుండి

యున్న శుకు నడుగఁగా సకలధర్మముల నెఱిఁగిన శుకుం డతని కిట్లనియె, "ఓరాజా! వైవస్వతమనువు వంశమును వర్ణించె దను. కాని దాని సంపూర్ణముగా విస్తరించి చెప్పఁ దరము కాదు. నూఱేండ్లయినను జాలవు. పెద్దవియుఁ జిన్నవియునగు భూతముల కంతరాత్మయు, స్థూల చిదచిత్తులు శరీరముగాఁ గల వాఁడను నగుపరమేశ్వరుఁడు కల్పాంతమున నీ విశ్వమునంత టిని దనయం దిమిడ్చికొని యుండెను. అతని నాభివలన స్వర్ణ మయ మగుపద్మ ముదయించెను. ఓ మహారాజా! అందుండి చతుర్ముఖుం డుదయించె; అతని మనస్సువలన మరీచిసంభవించె; అతనికిఁ గశ్యపుఁడుగలిగె; అతనికి దక్షపుత్త్రి యగునదితియందు వివస్వంతుఁ డనుకుమారుఁ డుదయించె. ఓ రాజేంద్రా! అతనికి సంజ్ఞాదేవియందు వైవస్వతమను వుద్భవించె. మంచి మనస్సు గలయా వైవస్వతునికి శ్రద్ధ యనుభార్యయందుఁ బదుగురు పుత్త్రులు పుట్టిరి. వారు క్రమముగా నిక్ష్వాకుఁడు, శర్యాతి, నృగుఁడు, దిష్టుఁడు, ధృష్టుఁడు, కరూశకుఁడు, నరిష్యంతుఁడు, పృ షధ్రుఁడు, నభగుఁడు, కవి, యనునామములచేఁ బిలువఁబడిరి.

ఇళోపాఖ్యానము.

వైవస్వతమనువునకుఁ బుత్త్రసంతానము కలుగక పూర్వ మతఁడు వసిష్ఠునిఁజేరి తనయపుత్త్రత్వమును దెలుపఁగ యతఁడు కరుణించి తానాచార్యుఁడై యామనువుచే మిత్రావరుణ మను నిష్టిని జేయించెను. యాగసమయమున మనుపత్ని యగు శ్రద్ధ కేవలము పాలనుమాత్రమే యాహారముచేసికొని, నియమ మవలంబించినదై హోతను సమీపించి నమస్కరించి తనకుఁ గన్యక కలుగునట్లు చేయవలెనని యాచించెను. ఆప్రార్థన మ

డంగీకరించెను. పిమ్మట నధ్వర్యునిచేఁ బ్రేరితుండై హోత మనస్సును నిశ్చలముగాఁ జేసికొని మనుపత్ని ప్రార్థనమును మనస్సులో నుంచికొని వషట్కారము నుచ్చరించుచు, హవిస్సును గ్రహించి హోమముచేసెను. హోత యిట్లు విరుద్ధముగా హోమము చేయుటంబట్టి యజమానుని సంకల్పమునకు విపరీతముగా, ఇళ యనుకన్యక పుట్టెను. తాను గోరినట్లు పుత్త్రుఁడుగాక పుత్త్రిక పుట్టుటను గని మిక్కిలి సంతసింపక వైవస్వతమనువు గురువగు వసిష్ఠునిఁజూచి యిట్లనియె. "ఓ మునీంద్రా! మీరు బ్రహ్మవాదులు. మీరు పూనికొని చేసిన కర్మములు సంకల్పించుకొన్న ఫలము నిచ్చి తీఱవలెను. అట్లుగాక విపరీతఫలము నిచ్చినచో నది మిక్కిలి విచారకరము. మఱియు మంత్రశక్తి వ్యత్యాసమును జెందరాదు. మీరు మంత్రములను వాని యర్థములను, వాని వినియోగములను జక్కఁగా నెఱుఁగుదురు. మీమనస్సులు నిశ్చలములు. తపస్సుచేసి పాపములను దొలఁగించుకొన్న మహాత్ములరు. పండితులనోట నసత్యము వెలువడఁ గూడనట్లు మీరు మంత్ర పూర్వకముగాఁ జేసినక్రియవలన విపరీతఫలము గలుగఁ గూడదు. ఇట్లుండ నాసంకల్పమునకుఁ బ్రతికూలముగాఁ గూఁతురెట్లు పుట్టినది?" అనిపల్కిన మనువచనముల విని *మాప్రపితామహుఁ డయినవసిష్ఠుఁడు హోత చేసినవ్యత్యాసము నెఱిఁగి మనువుం గాంచి యిట్లనియె. "ఓయీ! నీహోత నీసంకల్పమునకు విపరీతముగాఁ దలంచుటచేత నిట్టి ఫలవైషమ్యము సంభ

*శుకునకు వసిష్ఠుఁడు ప్రపితామహుఁ డగును. ఎట్లన, వసిష్ఠునకు శక్తిగలిగెను. అతనికిఁ బరాశరుఁడు, అతనికి వ్యాసుఁడు, అతనికి శుకుఁడు, కావున నతనికిఁ దాతతాతయయ్యెను.

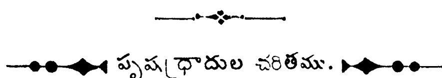
వించినది. అయిన నాతపోబలముచే నీకూఁతునకుఁ బురుషత్వము లభించునట్లు చేసెద" నని ప్రతిజ్ఞచేసెను. అనంతరము మహా కీర్తి యగువసిష్ఠుఁడు పరమపురుషుని నుతింప నద్దేవుఁడు ప్రత్యక్షమై యతనికిఁ గావలసిన వరమునిచ్చిపోయెను. అందుచే నిళాకన్యక సుద్యుమ్నుఁ డనుపురుషుఁ డయ్యెను. ఓమహారాజా! ఆ సుద్యుమ్నుఁ డొకనాఁడు కొందఱు మంత్రులును, బరిచారకు లును, బరివేష్టించియుండ, సింధుదేశసంబంధి యగు నున్నతాశ్వ ము నెక్కి సుందరమగు చాపమును, నచ్చెరువు గొలుపు బాణ ములను, దాల్చి, కవచమునుదొడిగి మృగములను వేఁటాడు వేడుకతో నుత్తరదిక్కున కేఁగెను. అట్లతఁడు పోయిపోయి మేరు వునకుఁ గ్రిందిభాగముననున్న యొకవనమును బ్రవేశించెను. ఆవనమునందు శంకరుఁడు సర్వకాలములందును బార్వతితోఁ గ్రీడించుచుండును. శత్రుహంత యగుసుద్యుమ్నుఁ డందుఁ బ్రవే శింపఁగానే స్త్రీరూపమొందెను. అతఁ డెక్కినగుఱ్ఱ మాఁడుగుఱ్ఱ మయ్యె. అతనియనుచరులును స్త్రీలయిరి. వారు పరస్పరమును జూచికొని స్త్రీరూపమునొందుటకు విచారించిరి" అనిన విని రా జిట్లనియె. "మునీంద్రా! ఆ ప్రదేశమున కట్టిమహిమ యుండుట కుఁ గారణమేమి? దాని కామహిమ నెవ్వ రొసంగిరి? మాకు విన వలెననియున్నది. కావున వివరించి చెప్పు"మనఁగా శుకుం డిట్ల నియె "ఓరాజా! ఈశ్వరుఁ డా యిలావృతవర్షమందున్న యా వనమునఁ బార్వతితోఁ గ్రీడించుచుండఁ దపోనిష్ఠు లగుమునులు గొందఱు దమకాంతులచే దిక్కులను బ్రకాశింపఁజేయుచు నచ్చటికరుదెంచిరి. దిగంబరయై శంకరుని తొడపయిఁ గూర్చుండి యున్నపార్వతి వారిని జూచి మిక్కిలి సిగ్గుపడి దిగ్గునలేచి వస్త్ర

1504 శివుఁడు పార్వతితోఁ క్రీడించుచుండ సుద్యుమ్నుఁడు చూచుట.

మును ధరించెను. అప్పుడు ఋషులును వారుసంభోగింపఁ దలంపుతోనున్నవారని తెలిసికొని వెనుకకు మరలి బదరికావనమునకుఁ బోయిరి. అంత రుద్రుఁడు తనప్రియురాలికిఁ బ్రియము చేయఁ దలంచి 'పురుషుఁ డీవనము సొచ్చెనేని స్త్రీ యగుఁగాక" యని పలికెను. అప్పటినుండియుఁ బురుషులావనమునకుఁబోవ మానిరి. ఆప్రదేశవృత్తాంత మిది. ఇఁక సుద్యుమ్నునివృత్తాంతము వినుము. ఆ రాజట్లు స్త్రీయై స్త్రీరూపమొందిన యనుచరులతోఁ గూడ నావనములందుఁ జరించుచుండెను. ఒకనాఁ డామె చెలికత్తెలతోఁగూడఁ దనయాశ్రమముచెంత విహరించుచుండు స్త్రీరత్న మగునామెను జూచి చంద్రునికుమారుఁ డగుబుధుఁడు మోహించెను. ఆమెయు బుధుని మోహించినది. వా రిరువురును దంపతులయిరి. అట్లు సుఖించుచుండ వారికిఁ బురూరవుఁడనుపుత్రుఁడు పుట్టెను. అనంతర మొకనాఁడు సుద్యుమ్నుఁడు తనస్థితికి వగచుచుఁ దనకులగురువగు వసిష్ఠుని స్మరించుకొనెను. వసిష్ఠుఁ డతనికిఁ బ్రత్యక్షమయి యతనిరూపమునుజూచి జాలిపడి మగుడ నతనికిఁ బురుషత్వము సంపాదింపవలెనని నిశ్చయించి శంకరుని నుతించెను. ఆమునీంద్రునకు శంకరుఁడు ప్రసన్నుండై తనశాసనమును మునికోర్కెని, సఫలముగాఁ జేయఁదలంచి "నీ తపోమహిమచే సుద్యుమ్నుఁ డొకనెల పురుషరూపమును, నొకనెల స్త్రీరూపమును దాల్చి భూమిని బరిపాలించుఁగాత" యని పలికెను. దానికి వారు సమ్మతించిరి. పిమ్మట సుద్యుమ్నుఁడు తనగురువు ననుగ్రహముచేఁదనకిష్టమగుపురుషత్వమునుబొందిరాజ్యపాలనము చేయఁదొడంగెను; కాని ప్రజలకు సంతుష్టిలేకపోయెను. ఆ రాజునకుఁ బురూరవుఁడుకాక యుత్కలుఁడు, విమలుఁడు

నాఁబడుమువ్వురుకొడుకులునుగలరు. వారుధర్మవత్సలులై దక్షిణా
దేశములకుఁ బ్రభువులైరి. సుద్యుమ్నునకు ముసలితనము రాఁ
గానే భూమండలమునకుఁ బురూరవుని రాజుగాఁ జేసి జితేంద్రి
యుఁడై తపమొనరింప వనమున కేఁగెను. ఇది మొదటియధ్యా
యము.

పృషధ్రాదుల చరితము.

సుద్యుమ్నుఁడు వనమున కేఁగినపిమ్మట వైవస్వతమనువు
యమునాతీరమును జేరి పుత్రసంతాన మపేక్షించి నూఱువత్సర
ముల తపస్సు సేసి యనంతరము స్వయముగా విష్ణువు నారాధిం
చెను. ఆదేవు ననుగ్రహమున నతఁడు దనతో సమానులగు పదు
గురు సుతులను బడసెను. వారలే యిక్ష్వాకుఁడు మొదలగువారు.
వారిలోఁ బృషధ్రునిఁ, దండ్రి గోపాలనమునకు నియమించె. అతఁ
డందుల కంగీకరించి వీరాసన మను వ్రత మవలంబించి రాత్రి
సమయమునఁ గత్తి చేఁబూని సంచరించుచుఁ బులుల బారిఁబడ
కుండ గోవులనురక్షించుచుండెను. ఒకనాఁటిరాత్రి మేఘము లాక
సమును గ్రమ్మి వర్షించుచుండ నొకపులి వచ్చి గోశాలను బ్రవే
శించెను. దానిఁజూచి శయనించి యున్న గోవులు భయపడి లేచి
యాశాలయం దిట్టటు పర్వెడఁ జొచ్చెను. అయినను బలిష్ఠ మగు శా
ర్దూల మొకగోవును బట్టుకొని నది యఱవనారంభించెను. పృష
ధ్రుఁ డది విని దానిసమీపమునకుఁ బోయెను. ఆకసమున మబ్బు
క్రమ్మి చుక్కలైనఁ గనఁబడకపోవుటచే నాసమయము గాఢాంధ
కారముచే నావృతమై యుండెను. అందుచే నతఁడా చీఁకటిలోఁ
బోల్పలేక భ్రాంతిచెంది ఖడ్గముతోఁ బులితలకు మాఱుగా

నొక కపిలగోవు శిరమునుఖండించెను. ఆక త్తిగొన సమీపమున నున్న పులిచెవికిఁ దగిలినందున నది తెగిపడెను. దానికిఁ బులి భయముచెంది రక్తముచే మార్గమును దడుపుచు గోశాలనుండి నిష్క్రమించెను శత్రుహంత యగుపృషధ్రుఁడు పులి చచ్చెనని నిశ్చయించుకొనెను. తెల్లవాఱినతోడనే పులికి బదులుగా గోవు నుజంపినట్లు తెలిసికొని మిగుల దుఃఖించెను. వసిష్ఠుఁ డది యెఱిఁగి ప్రమాదవశమున నేరముచేసెనని యోజింపక పృషధ్రునిఁ జూచి "ఓ దుష్టా! నీవు క్షత్రియుఁడవై యుండఁదగదు. ఈపాప కార్యముచే శూద్రుఁడవగు" మని శపించె. పృషధ్రుఁ డాగురు శాపమును గృతాంజలియై స్వీకరించి యింద్రియముల జయించి భగవంతు నుపాసించెను.అనంతర మతఁడు కొన్నిదినములలోనే సర్వమున కంతరాత్మయు, దోషరహితుఁడు నగుపరబ్రహ్మమం దు ఫలాపేక్షలేని భక్తినిజూపి సర్వభూతములందును దయగలిగి సుఖదుఃఖములను సమముగాఁ జూచుకొనుచు నిహలోకసుఖము లందుఁ గోర్కెని విడిచి, స్వర్గాదిసుఖములనుగూడ నాదరింపక రాగద్వేషాదులను మనస్సునుండి పాఱఁదోలి యింద్రియముల జయించి దేహమున కనుబంధులగు దారసుతాదులను వదలి దైవ యత్నమువలన లభించు నాహారముచే దేహమును బోషించు కొనుచుఁ బరమాత్మయందు మనస్సునుంచి నిరతిశయానంద రూప మగుజ్ఞానముచేతనే తనివిచెందుచు, నిశ్చలుఁడై వెఱ్ఱి వానివలె వర్తించుచు, గ్రుడ్డివానివలె వస్తువులను జూడక, చెవిటివానిపగిది శబ్దమును వినక, భూమిపైఁ జరించెను. ప్రారబ్ధకర్మ మున్నంతకాల మిట్లతఁడు చరించుచు నవసానమున నొకప్పుడడ వికిఁబోయి దావాగ్నిని జూచి ప్రవేశించి దహింపఁబడి పరబ్రహ్మ

మును బొందెను. కడపటివాఁ డగుకవి విషయసుఖములం దభిలాష విడిచి రాజ్యమును బంధువులను గృహమును ద్యజించి స్వభావ సిద్ధమగు కాంతులతోఁ బొల్చు పరమపురుషునిఁ జిత్తమున నిడికొని చిన్నతనములోనే పరమపదమును జెందెను. కరూశకునకు ముగ్గురు కొమరు లుండిరి. వా రుత్తర దేశములకుఁ బ్రభువులై బ్రాహ్మణులఁ బ్రేమించుచు ధర్మయుక్తులై ప్రజాపాలన మొనరించిరి. ధృష్టునికిఁ గొందఱు పుత్త్రు లుదయించిరి. కాని వారు క్షత్త్రధర్మములవిడిచి భగవంతు నుపాసించి తదనుగ్రహమున బ్రాహ్మణులైరి. నృగునకు సుమతియను పుత్త్రుఁడు పుట్టె. అతనికి భూతజ్యోతి యుదయించె. అతనికి వసువును, వానికిఁ బ్రతీకుఁడును, నతని కోఘవంతుఁ డనుకొమరుండును, ఓఘవతి యను కూఁతురును బుట్టిరి ఆ కన్యను సుదర్శనుఁడు వివాహమాడెను. నరిష్యంతుఁడను మనుసుతునకుఁ జిత్రసేనుఁ డుదయించెను. వానికి ఋక్షుఁడును, వానికి మీఢ్వుఁడును, వానికిఁ గూర్చుఁడును, వాని కింద్రసేనుఁడును జన్మించిరి. ఆ యింద్రసేనునకు వీతిహోత్రుఁడు సంభవించె. అతనికి సత్యశ్రవుఁడు గలిగె. అతని కురుశ్రవుఁ డుద్భవించె. అతనికి దేవదత్తుఁ డుద్భవించె. అతనికి భగవంతుఁడగు నగ్ని దేవుఁడే కుమారుఁడై యుదయించె. వాఁడే కానీనుఁ డనుఋషియయ్యె. వానికి జాతుకర్ణ్యుఁ డనియు నామాంతరము గలదు. అతనివలననే యాగ్నివేశ్యగోత్రమని వాడఁబడు బ్రాహ్మణకులము ప్రభవించె. నరిష్యంతాదుల వంశచరిత్రములను జెప్పితిని. ఇఁక దిష్టునివంశమును వినుము. దిష్టునకు నాభాగుఁ డనుకుమారుఁడు కలఁడు. అతఁడు వైశ్యకులమునకు విహితములగు గోరక్షణాదివ్యాపారములను జేయుచు వై

శ్యుఁ డయ్యెను. ఆ నాభాగునకు హలంధనుఁడును, వానికి వత్స ప్రీతియు, వత్సప్రీతికిఁ బ్రాంశువు, ప్రాంశువునకుఁ బ్రమితియు, బ్రమితికి ఖమిత్త్రుఁడు, ఖమిత్త్రునకుఁ జక్షుషుఁడు, చక్షుషునకు వివింశతియు నుద్భవించిరి. ఆవివింశతికి దంభుఁడు, వానికి ధార్మికుఁ డయిన ఖనినేత్రుఁడు, వానికిఁ గరంధముఁడును, కరంధమునకు అవిక్షిత్తును, నతనికి మరుత్తుఁడును జన్మించిరి. ఆ మరుత్తుఁడు భూ చక్రమునంతను పాలించి చక్రవర్తి యనిపించుకొనియె. అతఁడు యోగీశ్వరుఁడును, అంగిరసుని సుతుఁడును నగుసంవర్తు నాచా ర్యునిఁగా వరించి పెక్కు యజ్ఞము లొనర్చెను. మరుత్తునివలె య జ్ఞము చేసినవాఁడు లోకమున వేఱొకఁడు లేఁడు. అతని యజ్ఞ మున నుపకరణములన్నియు సువర్ణమయములె. అతఁడు సోమరస ముచే నింద్రుని, దక్షిణలచే బ్రాహ్మణులను మిక్కిలి సంతసింపఁ జేసెను. ఆ యజ్ఞమున దేవతలు భోజనపాత్రములం దన్నాదు లను వడ్డించిరి. విశ్వేదేవు లను దేవగణములే సభాసదులైరి. ఆ యజ్ఞవైభవము నేమని చెప్పను! ఆమరుత్తునకు దముఁడు, దమునకు రాజవర్ధనుఁడు, వాని సుధృతికి, సుధృతికి నరుండును, నరునకుఁ గేవలుఁడును, గేవలునకుబిందుమంతుఁడును, వానికి వేగ వంతుడును, వేగవంతునకు బిందువును, బిందువునకుఁ దృణబిందు వును, నుద్భవించిరి. ఆతృణబిందువు మహారాజులలో వాసికెక్కెను. అతఁడు భజనీయములగు గుణములు గలవాఁడు. అతని గుణములకు సంతసించి యలంబుస యనునొక యచ్చరమిన్న యతని స్వయముగా వరించెను. వాని కామెయందుఁ గొందఱు పుత్త్రులును, ఇలబిల యనుకన్యకయుఁ గలిగిరి. ఆ యిలబిలను విశ్రవుఁడు పెండ్లాడి యొకకుమారునిఁ గాంచెను. అతఁడే కుబేరుఁ

డను నామముతో నుత్తరదిక్పాలకుఁడయ్యె. మఱియు నతఁడు యోగీశ్వరుఁడును, దండ్రియగు విశ్రవసువలన నంతర్ధానరూపమగు విద్యను బొందె. ఆ తృణబిందువుపుత్రులు, విశాలుఁడు, శూన్యబంధుఁడు, ధూమ్రకేతువు నాఁబడు పేరులు గలవారు. అందు విశాలుఁడు వంశకర్తయై వైశాలీ పురమును నిర్మించెను. ఆ విశాలునకు హేమచంద్రుఁడును, హేమచంద్రునకు ధూమ్రాక్షుఁడును, ధూమ్రాక్షునకు సహదేవుఁడును, సహదేవునకుఁ గృశాశ్వుఁడును, గృశాశ్వునకు సోమదత్తుఁడును నుద్భవించిరి. ఆ సోమదత్తుఁడు పెక్కశ్వమేధములచేఁ బరమపురుషు నారాధించి ముక్తిఁగాంచెను. ఆతనికి సుమతియు, జనమేజయుఁడును సంభవించిరి. కూటస్థుఁడగు తృణబిందువుని కీర్తిని వర్ధించు నీరాజులు వైశాలురని ఖ్యాతిఁ గాంచిరి. ఇది రెండవయధ్యాయము.

చ్యవనుఁడు సుకన్యను బరిగ్రహించుట.
చ్యవనుఁ డశ్విదేవతల సోమపీథులంజేయుట.

మనుపుత్రుఁ డగుశర్యాతికి వేదార్థజ్ఞాన మెక్కుడుగాఁ గలదు; శ్రౌతమందు మిక్కిలి నేర్పరి. కావుననే యంగిరసుఁ డొనరించు సత్రయాగమున రెండవదినమునఁ జేయవలసిన క్రియావిధానమును జక్కఁగా నుపదేశింపఁగల్గెను. కమలదళములవలె విశాలము లగునేత్రములుగల సుకన్యకయను కన్యకయొకతె యతనికిఁ గలదు. ఒకప్పు డా రాజు తన కుమారికతోఁ గూడ వనమున కేఁగి యచ్చటికి సమీపమున నున్న చ్యవనాశ్రమమునకుఁ బోయెను. అప్పుడు సుకన్య చెలికత్తెలతోఁ గూడ నా యాశ్రమవృక్షములను జూచుచుఁ జరించుచుండఁగా నొక

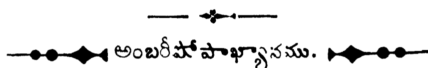
చో నొకపుట్ట గానవచ్చెను. దాని కన్నములలో సూర్యుని మించిన కాంతి గన్పట్టుచుండెను. ఆ బాల యవివేకవంతురాలై దైవవశమున ముండ్లతో నా కన్నములను బొడిచెను. తోడనే వానినుండి రక్తము ప్రవహింపఁజొచ్చెను. అంత శర్యాతిసైని కుల కందఱకును మలమూత్ర నిరోధము కలిగెను. రా జాయుప ద్రవమును జూచి యచ్చెరువడి వారలకిట్లనియె. "ఓ సైనికు లారా! ఇది మహానుభావుఁ డగుచ్యవనుని యాశ్రమము. మీలో నెవ్వరయిన నతని కపకారము చేయుచున్నారా? అత ని యాశ్రమమున కేమయిన హానిగల్గించియున్నారా? ఏదో యిట్టి దుష్కార్యము మీవలన జరిగియుండవలెను. లేనిచో నిట్టి యుపద్రవము సంభవింప" దని యడుగుచుండెను. అంత సుకన్యక భయపడి తండ్రిని సమీపించి యిట్లనియె. "ఓ జనకా! నే నొక యమంగళకార్య మాచరించితిని. ఒక పుట్ట కన్నములలోనుండి దివ్యతేజస్సు గానరాఁగా నదేమో యనుకొని ముండ్లతోఁ బొడి చితిని. అదేమిచిత్రమో కాని యందుండి రక్తము ప్రవహింపఁ జొచ్చెను. ఆలోచింప నా కాంతివిశేషములు పుట్టలోనుండి తపస్సుచేయుచున్న చ్యవనుని దేహమును సంబంధించినవేమో" యని పలుక విని శర్యాతి మిగుల భీతుఁడై యచ్చటికేఁగి పుట్టలో నుండి తప మొనర్చుచున్న చ్యవనునికి మ్రొక్కి స్తోత్రముచేసి ప్రసన్నునిఁ గావించుకొనెను. అనంతరము శర్యాతి చ్యవనునకు తన కూఁతును వరింపఁ దలంపున్నట్లు గ్రహించి యామె నతని క ర్పించి యతని యనుజ్ఞవడసి యతి కష్టముచేఁ బుత్త్రికావియోగ మును సైఁచి యనుచరులతోఁ దనపురమున కేఁగెను. ఆ చ్యవ నుడు ముక్కోపి,ముసలివాఁడు. అయినను సుకన్యక యతనిఁ బతి

గావరించిజాగరూకతతో నతని తలంపుఁ దెలిసికొని ప్రవర్తిం
చుచుఁ దనమంచినడవడిచే నతని సంతసింపఁ జేసెను. ఇట్లుండ
నొకనాఁ డశ్విదేవతలు తన యాశ్రమమునకు రాఁగాఁ జ్యవ
నుఁడు వారినాదరించి పూజించి సంతసింపఁజేసి" ఓ మహానుభావు
లారా ! న న్నను గ్రహించి స్త్రీలకు మనోహరమగు యౌవన
మును సౌందర్యమును నా కొసంగుఁడు. మీ రట్లు సేసినచో
యాగములందు సోమపానరహితు లగుమీకు సోమపానమును
గల్పించెదను " అని పలికెను. వైద్యశ్రేష్ఠు లగునా యశ్వి
కుమారు లతని వచనములు విని సంతసించి యంగీకరించి " సిద్ధ
రసముచేఁ బూరిత మగునీ హ్రదమున మునుఁగుము. నీకోర్కి
దీరు" నని చెప్పి ముసలివాఁడును, ముడుతలతోను, బైకిఁగానవచ్చు
నాడులచేతను నెఱసిన వెండ్రుకలచేతను వికృత మయిన దేహ
ము గలవాఁడును నగుచ్యవనుని వెంటఁబెట్టుకొని యాహ్రద
ములోఁ బ్రవేశించిరి. అనంతరము గొంతసేపటి కందుండి మనో
హరమగునాకృతులతోను, బద్మమాలికలతోను బ్రకాశించు
చుఁ, గుండలాద్యలంకారములను దాల్చి సుందరవస్త్రములను
గట్టి పరస్పరమును వేఱుసేయఁ దరముకాని రూపములు గల
ముప్పురుపురుషులు వెడలి వచ్చిరి. సూర్యునివంటి తేజస్సు గల
యా ముప్పురలోను దనభర్త యెవఁడో తెలిసికోలేక సుకన్యక
తన భర్తను దనకొసంగవలెనని యశ్విదేవతల శరణుఁజొచ్చెను.
వా రామె పాతివ్రత్యమునకు సంతసించి యామెకుఁ బతినిజూపి
మునిని వీడ్కొని దివమునకుఁ బోయిరి. కొంతకాలము చన్న
తర్వాత శర్యాతి యాగము చేయుతలంపుతోఁ జ్యవనాశ్రమము
నకుఁ బోయి తనకుమారికను దత్పార్శ్వమున సూర్యునివలెఁ

ప్రకాశించుచున్న పురుషునిఁ గాంచి తనయల్లు నానవాలు పట్టలేక తన కూఁతు రేదో దుష్కార్యము చేసినదని విచారించుచుఁ దన పాదములకు నమస్కరించిన దానికి దీవన లొసంగక కోపముతో నిట్లనియె. "ఓ పుత్రీ ! నీ విట్టి పని యేలచేసితివి? ఆ చ్యవన ముని లోకమున కెల్ల వందనీయుఁడు. అతని నీవు వంచించితివా? ఓదుర్భాగురాలా ! అతఁడు ముసలివాఁడనియుఁ గురూపియనియుఁ దలంచి యతనినివిడిచి సుందరుఁ డగువేఱొకని భర్తనుగాఁ జేకొంటివా? సత్కులమందుఁ బుట్టిన నీ మనస్సిట్లు విపరీతముగాఁ బరిణమించుచున్న దేమి ? నీవు చేసినపని కులమున కతినింద దెచ్చుచున్నది. నీవు సిగ్గుమాలి యొకజారుని వరించితి వన్నదుష్కీర్తి నీ తండ్రికులమును,నీమగనికులమును మలినముగావించి యధోగతిపాలు చేయుచున్నది" అని పలుకుచున్నతండ్రినిగాంచి సుకన్య మందహాసముచేయుచు నచ్చెరువుతో నిట్లనియె. "ఓ జనకా! ఇతఁడు నీజామాత; భృగుకుమారుఁ డయినచ్యవనముని. ఇతని కశ్విదేవతల యనుగ్రహమున నిట్టివయస్సు లభించినది. ఇతఁడన్యుఁడుకాఁ"డని యావృత్తాంతమునంతను దెల్పఁగాశర్యాతి యాశ్చర్యము చెంది మిక్కిలి ప్రీతుఁడై కుమారిని గౌఁగిలించుకొనెను.అనంతరము చ్యవనుఁడు శర్యాతిచే సోమయాగమును జేయించెను.ఆ యాగమందు చ్యవనుఁడు తన తపోబలముచే సోమపానరహితులయినను నశ్విదేవతల కదిగల్గించెను.తమ్మువిడిచిసోమముచే నాశ్వినులను బూజించుచున్నశర్యాతినిగాంచి యింద్రుఁడు కోపించి యతనిఁ జంప వజ్రాయుధమెత్తెను. కాని చ్యవనుఁడు వజ్రహస్త మగునింద్రునిచేతిని స్తంభింపఁజేసెను. ఓరాజేంద్రా! అశ్వినులు వైద్యులనియు వారికి సోమపానము లేదనియు మొదట

నిరాకరించిరి కాని యదిమొదలు యాజకులందఱు నాశ్వినులకు సోమగ్రహము నొసంగ నంగీకరించిరి. ఇది సుకన్యక చరిత్రము. శర్యాతి కా కన్యక కాక యుత్తానబర్హియనియు, నానర్తుఁడనియు, భూరిషేణుఁడనియు ముగ్గురు కొడుకులు గలరు. అం దానర్తునకు రైవతుఁడు జనించె. అతఁడు సముద్రమధ్యమునఁ గుశస్థలీనగరమును నిర్మించి యందు నివసించి యానర్తదేశములను బరిపాలించె. ఆకుశస్థలియే పిమ్మట ద్వారకాపురమని పేరు గాంచెను. అతనికి నూర్వురు కొడుకులుపుట్టిరి. వారిలోఁ గకుద్మియనువాఁడు పెద్దవాఁడు. వీరుగాక రైవతునకు రేవతి యనునొక కూఁతురు గలిగెను. ఆ రాజాకన్యకను వెంటఁబెట్టుకొని యామెకుఁ దగిన వరుఁడెవఁడో తెలిసికొన నిరాటంకముగా బ్రహ్మలోకమున కేఁగెను.ఇతఁ డచ్చటికిఁబోవునప్పటికి గంధర్వులు గానముచేయు చుండిరి. అందుచేఁ దన కవకాశము గలుగమి క్షణకాలము వేచి యుండెను. గానసభ ముగిసెను. రైవతుఁడు బ్రహ్మను నమస్కరించి "యీామెకుఁ దగినభర్త యెవఁ"డనియడిగెను.అతని పలుకులు విని నవ్వి బ్రహ్మ రైవతున కిట్లనియె." ఓరాజా!ఇక్కడ నొక క్షణకాలము గతించిన భూలోకమునఁ బెద్దకాలము వ్యతిక్రమించి యుండును. నీ విచట క్షణకాల మున్నాఁడవు. ఈ కాలములోనే మానవులకు నాలుగు యుగములు నిరువదియేడుపర్యాయములు గడచెను. నీవు వచ్చునప్పుడు నీకూఁతున కెవని భర్తగా నిశ్చయించుకొని వచ్చితివో వాఁడిప్పుడు లేఁడు. నీవెఱిగినవా రిప్పుడు భూలోకమున లేరు. వారందఱును గాలముచే సంహరింపఁబడిరి. వారుగాని,వారి పౌత్రులుగాని వారి గోత్రములుగాని యిప్పుడు వినఁబడవు. కావున నీ విప్పుడు భూలోకమున కరుగుము. నారా

యంశాంశసంభూతుఁ డగుబలరాముఁ డనునొక మహాబలుఁ డు న్నాఁడు. అతని కీ కన్యారత్నము నిచ్చి పెండ్లిచేయుము. అతని సామాన్యునిఁగా నెంచకుము. అతఁడు భూభారమును హరింపఁ గోరి నిజాంశముచే భూమిలో నవతరించిన నారాయణుఁడే. పుణ్యప్రద మగుకీర్తి గలవాఁడు" అని యిట్లు పలుక విని సంత సించి బ్రహ్మకు నమస్కరించి దిక్కులందుండి భూపరిపాలన మొన ర్చుచున్న కకుద్మి మొదలగువారిచే చేవిడువఁబడియున్న యా కుశస్థలిని జేరెను. అప్పు డాపురము యాదవులచేఁ బరిపాలింపఁ బడుచుండెను. రైవతుఁడు దానినిజొచ్చి సుందరాంగియగు తన కూఁతును బలరామునకిచ్చి పెండ్లిచేసి తపమొనరింప బదరికా వనమున కరిగెను. ఇది మూఁడవయధ్యాయము.

అంబరీషోపాఖ్యానము.

ఓ రాజేంద్రా! ఇఁక మనుపుత్త్రుఁ డగునభగునిచరిత్రమును జెప్పెదను వినుము. ఆ నభగునకుఁ బెక్కురు కొమరులు గలరు. అందులో నాభాగుఁ డనువాఁడు కనిష్ఠుఁడు. అతఁడు చిరకాలము గురుకులమందుండి విద్యాభ్యాసముచేసి జ్ఞానవంతుఁ డయ్యెను. అతని సోదరులు నాభాగుఁడు బ్రహ్మచారి యనియు జ్ఞానికావున నైహికసుఖములం దాశ లేనివాఁడనియు నిశ్చయించి పిత్రార్జిత మగుదానిలోనతనిభాగము వేఱుపఱుపక తమలోఁ దామపంచు కొనిరి. అనంతర మతఁడువచ్చి తనభాగము తనకిండని సోదరుల నడిగెను. పంచుకొనునప్పుడు నిన్ను మఱచితిమి. ఇప్పుడు పంచి యిచ్చుటకు మా కవకాశము లేదు.తండ్రియొద్దకుఁ బోవుదము. అతఁడు భాగ మీవలసినదని చెప్పిన నిచ్చెదము" అని పల్క

నతఁ డందుల కంగీకరించి జనకుపాలికరిగి సోదరులు తనకుఁ బాలీ యకుండఁ బంచికొనిరనియు, నది యన్యాయము గావున దనకుఁ గూడ నందులో భాగ మిప్పింపుమనియుఁ గోరెను. జనకుఁ డది విని కుమారుంజూచి యిట్లనియె. "పుత్రా! నీ సోదరులు వంచించి పుచ్చుకొనిరి. వంచిత మగుధనమును నీవాశింపకుము. నాకు జీవనోపాధి యెట్లందువేని చెప్పెదను వినుము. ఇదిగో, ఈ సమీపముననే మేధావంతు లగు నాంగిరసులు సత్త్రయాగమును జేయుచున్నారు. అది పండ్రెండుదినముల పరిమితి గలది. ఆంగిరసులు బుద్ధిమంతులయ్యు నాఱవదినమునఁ జేయవలసిన క్రియాకలాపమునకుఁగల క్రమమును దెలియఁజాలక తడఁబడుచుందురు. నాఁడు రెండుసూక్తములు చెప్పవలయును. ఆంగిరసులకా సూక్తములు రెండునురావు. అవివచ్చినఁగాని క్రియావిధానము తెలియదు. నీ విపు డచ్చటికిఁబోయి సమయముచేచి "మహాత్ములకు నేను జెప్పనా" యని సందేహింపక యా సూక్తములను నీవు చెప్పుము. కర్మసమాప్తి యైనతోడనే వారు స్వర్గమునకుఁ బోవుదురు. కాన నప్పుడు నీయుపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారముగా మిగిలిన యాగధనమును నీకొసంగుదురు. అది నీజీవనోపాధికిఁజాలును. నీ విప్పు డచ్చటి కరుగుము" అని తండ్రి చెప్ప విని సంతసించి నాభాగుఁ డట్లొనరించెను. సత్త్రయాగమున మిగిలిన ద్రవ్యమంతయు నాభాగునకిచ్చి యాంగిరసులు స్వర్గమున కరిగిరి. పిమ్మట నాభాగుఁడు యాగావశిష్టధనమును స్వీకరించుచుండ నల్లని యాకారముగల యొకపురుషుఁ డచటికివచ్చి యదలించి యా ద్రవ్యమంతయుఁ దనకుఁ జెందవలెనని చెప్పి యడ్డగించెను. మును లాద్రవ్యమును దన కిచ్చెనని నాభాగుఁ డనియె.

దాని కాపురుషుఁడు సమ్మతింపక "ఓయీ! దీనికి వివాద మేల? నీజనకున కీవివాదాంశమును దెలుపుము. అతఁడు చెప్పి నట్లుమన మిరువుర మొప్పుకొందు"మని పల్కెను. నాభాగుఁడం దుల కంగీకరించి తండ్రిని సమీపించి యీ వివాదమును దెలి పెను. అతఁడు కొంచెము యోజించి "కుమారా! ఆ వచ్చిన వాఁడు రుద్రుఁడు. ఒకప్పుడు దక్షాధ్వరమున ఋషులందఱేకీభ వించి 'యాగశిష్ట మగుద్రవ్యమంతయు శంకరుని భాగము; అతనికిఁ జెందవలయు'నని నిర్ణయించిరి; యజ్ఞసంబంధి యగునా వస్తుజాతమంతయు నతనికే చెందవలె"నని తీర్పు చేసెను. నాభా గుఁ డదివిని యావస్తుజాతమును దాను గ్రహింపఁ దగినయుపా యము నరయఁజాలక రుద్రుని సమీపించి నమస్కరించి యిట్లని యె. "ఓశంకరా! మిగిలిన యజ్ఞధనమంతయు నీకే చెందవలయు నని మా జనకుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. అదంతయు నీదే. అయినను నీవు నన్నను గ్రహించి యీ ద్రవ్యము నొసంగ వేఁడెదను. నీకు వందన మాచరించెదను." అని పల్కుచు నతని పాదముల పయిఁబడెను. రుద్రుఁ డతనిఁ గరుణించి యిట్లనియె. "ఓ నా భాగా! నీతండ్రి ధర్మముగాఁ దీర్చెను. నీవును సత్యమును బలికి తివి. సంతసించితిని. మంత్రద్రష్ట వగునీకు బ్రహ్మవిషయక మగు జ్ఞాన ముపదేశించెదను. గొప్ప యాపద సంభవించినను నీవొక ప్పుడును గల్లలాడకుము; సత్యమునేపలుకుము. దానివలన నేను సంతసించెదను. నీవు నాకుఁ బ్రియుఁడ వగుదువు. యజ్ఞపరిశేషిత మగుద్రవ్యమును నీ కిచ్చితిని. పుచ్చుకొనుము" అనిపల్కి సత్య వత్సలుఁ డయినశివుం డచ్చటనే యంతర్ధానము చెందెను. ఓ రాజా! ఎవఁడీ చరిత్రము నుదయసాయంకాలములందు నిశ్చల

మనస్సుతో స్మరించునో వాఁడు జ్ఞానవంతుఁ డగును; మంత్రవిదుఁ డగును; జీవాత్మ పరమాత్మల తత్త్వమును దెలిసినవాఁ డగును. ఆ నాభాగున కంబరీషుఁ డుదయించెను. అతఁడు పుణ్యాత్ముఁడు. మహాభక్తుఁడు. అమోఘమగు బ్రాహ్మణశాపమయినను నతని స్పృశింపలేకపోయెను '' అని పలికిన శుకునింజూచి రాజు "ఓ మునీంద్రా! రాజర్షియు బుద్ధిమంతుఁడు నగునంబరీషుని చరిత్రమువిన మనస్సు వేడుకపడుచున్నది. త్రిప్పఁ దరముకాని బ్రహ్మశాపముగూడ నతని బాధింపఁజాలకపోయె నని చెప్పితివి. అదియద్భుతముగా నున్నది. చెప్పు"మని వేఁడగా శుకమునీంద్రుఁ డతని కిట్లనియె. "పుణ్యాత్ముఁ డగునంబరీషునకు సప్తద్వీపపరిమితమగు భూమండలముగలదు. నాశనములేని సంపదలు గలవు. ఇతరులకు లభింపని యుత్తమభోగ్యవస్తువులు కలవు. అయిన నతఁడవి యన్నియుఁ గలలోఁ గానవచ్చిన పదార్థములవలె నశ్వరములనియు వాని నమ్మి చరించినచోఁ బురుషుఁడు నరకము నొందు ననియు నిశ్చయించెను. అతఁ డిట్లు కేవలము విరక్తుఁడగుటయే కాక భగవంతుఁ డగువాసుదేవునియందును, సాధువులగుతద్భక్తులందును మిక్కిలి భక్తినిజూపుచు, నీ విశ్వమంతయుఁ జిల్లిగవ్వవలె గ్రహింపఁదగినదికాదని తలంచెను. ఎల్లప్పు డతనిచిత్తము కృష్ణుని పాదపద్మములనే ధ్యానించుచుండును. అతని వాక్కు వైకుంఠుని గుణగణములనే వర్ణించుచుండును. అతని చేతులు శ్రీహరిమందిరముల శుభ్రపఱుచుచునే యుండును. అతని చెవు లెప్పుడును హరికథలనే వినుచుండును. అతని నేత్రములు సతత మా ముకుందుని విగ్రహములను, నాలయములను మాత్రమే దర్శించుచుండు. అతని త్వగింద్రియము సర్వదా హరి

భక్తుల శరీరములను మాత్రమే స్పృశించుచుండును. అతని నాసిక భగవంతుని పాదపద్మపరిమళముగల తులసీదళములను మాత్రమే మూర్కొనుచుండును. అతని జిహ్వా పరమేశ్వరునికి నివేదితమగు పదార్థములమాత్రమే రుచిచూచుచుండును. అతని పాదము లెప్పుడు పుణ్యక్షేత్రమార్గములందే చరించుచుండు. అతని శిరస్సు సంతతము హరికి నమస్కరించుచు నిర్మాల్యమును స్వీకరించుచునేయుండును. అతఁడు సర్వదా భగవద్భక్తులతోఁ గలసి యిట్లవయవములను, నింద్రియములను, గాలమును సద్వినియోగము చేయుచుండును. ఇట్లమ్మహారాజు మనోవాక్కాయములచే నొనర్చు కర్మముల నన్నింటిని యజ్ఞనిర్వాహకుఁడయినవిష్ణువునకు సమర్పించుచు భగవద్భక్తు లగువసిష్ఠాదిమహామునుల యాలోచనము ననుసరించి భూమిని బాలించుచుండెను. అతఁడు వసిష్ఠుడు, అసితుఁడు, గౌతముఁడు మొదలగు మునుల సాయమునుబడసి తనసంపదలచే మహాదక్షిణలు గలయశ్వమేధయాగములొనర్చి వానిచే హరినారాధించెను. అతఁడునదీప్రవాహమున కభిముఖముగానుండి యాగము చేయుతలంపుతో నా మరుప్రదేశమును విడిచి సరస్వతీనది కేఁగెను. అతని యశ్వమేధములందు సభ్యులును, ఋత్విజులును, జూడవచ్చినజనులును నలంకారాదులచే దేవతలతోఁ దుల్యరూపులయి కానవచ్చిరఁట! ఇంద్రాది దేవతలును శుభ్రవస్త్రములను, మనోహరము లగువిభూషణములను దాల్చి ప్రత్యక్షముగాఁ గనఁబడిరఁట! ఆ యంబరీషుఁడు తన జనులచే హరికథలను గానముచేయించుచుండును; ఆ కథలను భక్తితో వినునట్లు చేయుచుండును. అతఁడతని జనులకు స్వర్గసుఖమునుమించిన సుఖమును భూలోకమందే కలిగించు

చుండుటచే స్వర్గమపేక్షించువాఁ డొక్కఁడును లేఁడు. అతని జనులే స్వర్గమును గోరనప్పు డతనిమాట చెప్పనేల! ఇట్లా రాజు తన జనులను సేవలము వస్త్రాలంకారాదులచేతనే దేవసము లుగాఁ జేయుటకాక సుఖమందుఁగూడఁ దత్సములఁగాఁ జేసెను. మఱియు సమస్తము బ్రహ్మాత్మకమని తలంచుచు నాత్మానంద మనుభవించుచు సర్వదా ముకుందునిఁ దమతమ హృదయ ముల దర్శించు చున్నయా జనులను యోగీశ్వరులకు దుర్ల భము లగునణిమాదిసిద్ధులే సంతసింపఁజేయలేవు. ఇఁకస్వర్గాది లెట్టివారు. ఆ మహారాజు స్వకులమునకుఁ దగినవియు సంగరహి తములు నగుకర్మముల నాచరించుచు భక్తియోగముచే హరిని సంతసింపఁజేయుచుఁ గ్రమముగా సకలసంగములను వదలెను. అతఁడు సుందరము లగుగృహములను, భార్యలను, కుమారు లను, బంధువులను, నుత్తమగజములును, రథములును, గుఱ్ఱ ములను నమితము లగువస్త్రములను, వెలలేని యలంకారము లను, నాయుధములను హేయములగాను, నశ్వరములగాను జూచుచుండువాఁడు. అతని నిశ్చలభక్తియోగమునకు హరి ప్రీ తుఁడై విపక్షులకు భయంకరమై, భీతులను రక్షింపఁజాలిన తన చక్రము నతని కొసంగెను. ఆ యంబరీషుఁడు భగవంతునా రాధింపఁదలంచి తనకన్నివిధములచేతను సాటివచ్చు భార్యతోఁ గూడి యొకసంవత్సరముతో ముగిసెడుద్వాదశీ వ్రతముచేసెను. ఆవ్రతాంతమునఁ గార్తికమాసమందు మూఁడుదినము లుపవా సముచేసి నాల్గవదినమగు ద్వాదశినాఁడు యమునలోఁ దాన మాడి మధువనమును బ్రవేశించి గంధపుష్పధూపాదులగు సమ స్తపూజాద్రవ్యములను సమకూర్చి హరిని బ్రతిష్ఠించి సహస్ర

ఘటములచే నభిషేకముగావించి శ్రేష్ఠములగు నాభరణముల చేతను, గంధములచేతను, బూలదండలచేతను, బుష్పములచే తను భక్తితోఁ బూజించెను. కేవలము విష్ణువును దన మనమున నిల్పి మహాత్ములగు బ్రాహ్మణులను, సిద్ధులనుగూడ నొప్పిదము గఁ బూజించె. బంగారుకొమ్ములును, వెండిడెక్కలును, సుంద రము లగువస్త్రములనుదాల్చి చాలినంత పాల నిచ్చుచు మంచి స్వభావముగల్గి శృంగాద్యవయవ సౌష్ఠవముగల్గి క్రొత్తగా నీని వత్ససహితములై యున్న గోవుల నఱువదికోట్లను దోహనపాత్ర ములతోఁగూడ బ్రాహ్మణులకు దానముచేసి బ్రాహ్మణోత్తము లకు ముందుగా షడ్రసోపేతమగు భోజనమిడి దక్షిణలనిచ్చి వారియనుజ్ఞవడసి పారణచేయసిద్ధుఁడై యుండెను.అంత దైవవశ మున భగవంతుఁ డగుదుర్వాసుఁ డచ్చటి కేతెంచెను. అదివిని యమ్మహారాజతని కెదురుగఁ బోయి కొనివచ్చి యర్ఘ్యాదులిచ్చి యతిథిసత్కారముచేసి యతని పాదములపైఁ బడి నమస్కరించి తనయింట భుజింపవలయునని వేఁడెను. దుర్వాసుఁ డతనిప్రార్థన మంగీకరించి మాధ్యాహ్నికకృత్యములు నెఱవేర్చికొని వచ్చెద నని చెప్పి యమునానదికిఁ బోయి పరబ్రహ్మమును ధ్యానించుచు నందు స్నానముచేసికొనెను.ఆ ముని త్వరగా రాకపోవుటచేతను, ద్వాదశి యప్పటి కొక యరగడియమాత్రమే మిగిలియుండుట చేతను, దాను బారణచేసినఁగాని వ్రతము దక్కదనియు, బ్రాహ్మ ణోత్తముఁడగు నతిథిని నిరాకరించి పారణచేయుట ధర్మము గాదనియుఁ బ్రాహ్మణులతోఁ జెప్పి యేమిచేసిన తనకు మేలుగలు గునో, యెట్లయినఁ దన్నధర్మము చుట్టుకొనదో యోజింపవల యునని కొంచె మాలోచించి, "ఓ బ్రాహ్మణులారా ! కేవలము

జలముచే వ్రతమున కంగ మగుపారణను జేసెదను. ఉదకపానము భుజించుటయుం గాదు; భుజింపకపోవుటయుం గాదు. కావున వ్రతభంగముగాని యతిథి నిరాకరణముగాని కానేర”దని పలికి యంబరీషుఁడు మనమున హరిని జింతించుచు జలపానముచేసి ముని యాగమనమును నిరీక్షించు చుండెను. అట దుర్వాసుఁడు యమునాతీరమున మాధ్యాహ్నికకృత్యములఁ దీర్చి యచ్చటికి వచ్చి దివ్యజ్ఞానముచే నంబరీషుఁడు చేసినపనిని దెలిసికొని కోపాతిశయముచే నొడలు కంపింప, బొమముడిచే మొగము భీతిగొలుప నాఁకలి యొకమూలబాధింప నొర్వఁజాలనివాఁడై దోసిలి పట్టి యున్నయంబరీషునిగుఱించి యిట్లనియె. “ఓ జనులారా! ఈ రాజు క్రూరస్వభావుఁడు. ఇతఁ డైశ్వర్యముచే నెంత మదించెనో చూచితిరా ! విష్ణువునకు భక్తుఁడు కాకయే విష్ణుభక్తుఁడ ననెడియభిమానము వహించినవాఁడు. వీఁ డెట్లు ధర్మవిరుద్ధముగాఁ బ్రవర్తించెనో చూచితిరా? వీఁడు తన యాతిథ్యముఁ గొనుటకు నన్ను రమ్మని పిలిచి తుదకు నాకీయకుండఁగాఁ దాను భుజించెను. ఈ ధర్మవ్యతిక్రమమునకుఁ బ్రతిఫలమును ద్వరలోనె పొందుఁగాక. ఇదిగో నాశక్తిని జూపెదను” అని పలుకుచు నాముని కోపముచేఁ బ్రకాశించుచున్న జడ నొకదానిని బెఱికి దానితో నంబరీషునిఁ జంపఁదలంచి కాలాగ్నితుల్య మగు శక్తిని నిర్మించెను. అంతట నాశక్తి ఖడ్గహస్తయై పాదములచే భూమిని గంపింపఁజేయుచు నంబరీషున కెదురుగాఁ బోఁగా నతఁడు చూచి రవంతేనియు భయమందక నిశ్చలుఁడై హరిని స్మరించుచు నిలువఁబడెను. ఆసమయమున భక్తవత్సలుఁ డైనపరమేశ్వరుఁడు తన భక్తుని రక్షింపఁ జక్రము నాజ్ఞాపింప నది వచ్చి

క్రోధోద్దీపిత మగుసర్పమును దావాగ్నికరణి నా శక్తిని దహించెను. అనంతర మది యమ్మునికభిముఖముగాఁ బోవుచుండెను. ఆముని యదిచూచి తన ప్రయాసము వ్యర్థమైనందులకు విచారించి భీతుఁడై తనప్రాణములను గాచుకొను తలంపుతోఁ బర్వెడఁ జొచ్చెను. ప్రకాశించు మంటలు గలదావాగ్ని సర్పమును వలె నాచక్ర మతని వెంబడించెను. చక్రము తన్నుఁ దఱుముకొని వచ్చుచున్నదని తెలిసికొని ముని మేరుపర్వతగుహాలో దాఁగవలెనని పరువెత్తెను. ఆచక్ర మచ్చటికిఁ బోయెను. అంత దుర్వాసుఁడట నుండక దిక్కుల కేఁగెను. అంతరిక్షమున కగరెను. అతలాదిలోకములకుఁ బోయెను. సముద్రములో దాఁగెను. స్వర్గలోకమునకుఁ బోయెను. వేయేల! తన రక్షకై మూఁడు లోకములందును దిరుగఁజొచ్చెను. అతఁ డెచ్చటికిఁ బోయినను నాచక్రము వదలక దుస్సహాకాంతితో బాధించుచునే యుండెను. రక్షణోపాయ మెచ్చటను దొరకలేదు. అందుచే నతనికి భీతి హెచ్చఁజొచ్చెను. తుద కతఁడు తన్ను రక్షించువానిఁగూర్చి వెదకుచు సత్యలోకమునకుఁ బోయి బ్రహ్మను గాంచి "ఓ చతుర్ముఖా ! యీభగవచ్చక్రమునుండి నన్నుఁ గాపాడుము" అని మనవిచేసెను. అదివిని బ్రహ్మ యతని కిట్లనియె. "ఓయీ ! ఈ విశ్వము భగవంతునికిఁ గ్రీడాసాధనము. క్రీడావసానమునఁ గ్రీడాసాధన మగువిశ్వము నెట్లు సంహరించునో యట్లె నాస్థానమునుగూడ నశింపఁజేయును. నాస్థానము రెండు పరార్థములకాలము తరువాత నుండఁ జాలదు.ఆ పరమేశ్వరుఁ డప్పు డీవిశ్వమునుంబోలె నాస్థానమును సయితమును బొమముడిచేతనే దహింపఁజాలినవాఁడు. కాలశరీరకుఁడయిన యమ్మహాత్ముని చక్రమును

మరలించునంత శక్తిమంతుఁడను గాను. ఆతేజమును మరలింప నేనే యశక్తుఁడనుగాను. శంకరుఁడు, దక్షుఁడు, భృగువు మొదలగు ప్రజాపతులు, నేకాదశరుద్రులు, దేవేంద్రాదులు గూడ నసమర్థులే. మేమందఱ మతని యాజ్ఞను శిరసావహించి లోకయాత్రను నడపుచున్నాము. మే మతని సేవకులము. నిన్ను రక్షింప మాతరముగాదు. ఆపరమేశ్వరునే శరణొందుము" అని బ్రహ్మ నిరాకరింపఁగా దూర్వాసుఁడు విష్ణుచక్ర సంతాపమును సహింపలేక శంకరుని మఱుఁగు సొచ్చుటకై కైలాసమున కరిగెను. శంకరుఁ డతనిఁ గాంచి యిట్లనియె. "వత్సా ! మావంటివారికి సేవింపఁదగు నా పరమేశ్వరుని యందును, నతనిచే సృష్టమగు బ్రహ్మాండమందును, లోకేశుల మనెడియహంకారముతో మేము పురువులవలెఁ దిరుగుచున్నాము. అతఁడు సృజింపఁ దలఁచినకాలమందు బ్రహ్మాదు లగుజీవు లందఱును బుట్టుచున్నారు. అతఁడు సంహరింపఁ దలఁచినకాలమున నశించు చున్నారు. సనత్కుమారుఁడు, నారదుఁడు, చతుర్ముఖుఁడు, కపిలాచార్యుఁడు, దేవలుఁడు, ధర్ముఁడు, ఆసురి, మరీచి మొదలగువారు, సర్వజ్ఞులగు తక్కిన సిద్ధులు, నేను, మేమందఱ మతని మాయచే నావృతులమై యతని చేష్ట నెఱుఁగఁజాలము. ఆ మహాత్ముఁడు దాల్చు చక్రమిది.దీని సహింప మాతరముగాదు. నీ వా చక్రధరుని మఱుఁగుసొచ్చితివేని సుఖము గల్గును" అని పలుక విని దుర్వాసుఁడు నిరాశ చేసికొని, శ్రీమహాలక్ష్మితోఁగూడ శ్రీహరి సర్వకాలములందును నివసించియుండు వైకుంఠమునకుఁ బోయెను. చక్రవహ్నిచే దహింపఁబడు నాముని యిట్లరిగి హరిని దర్శించి యతనిపాదములపైఁ బడి భయకంపితుఁడై యిట్లనియె. " ఓ

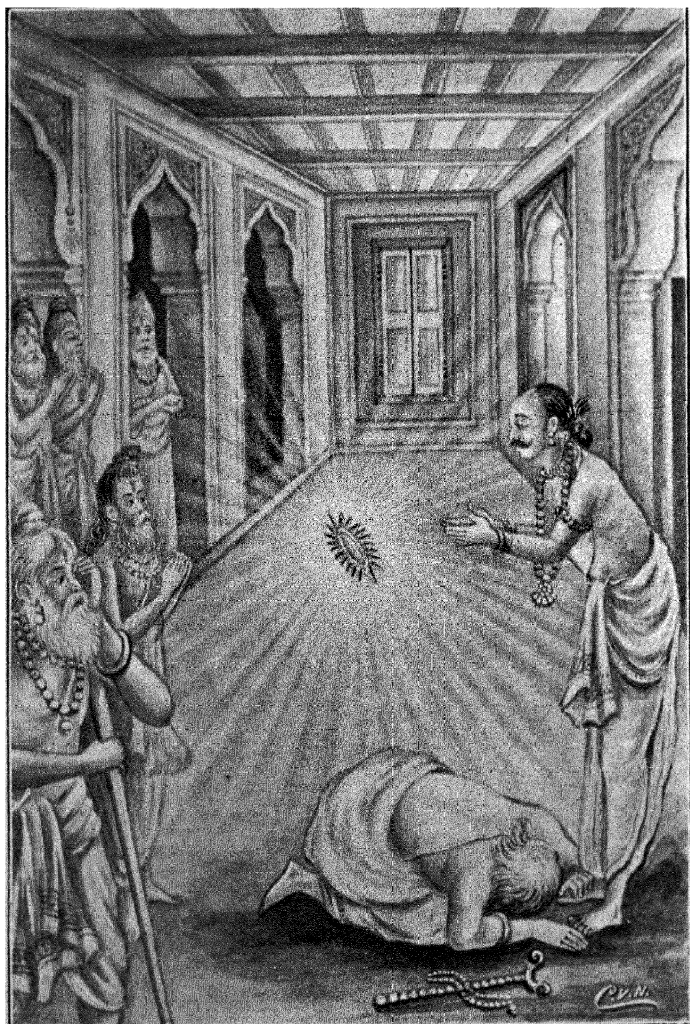
నారాయణా ! నీవు శ్రితులను విడువనివాఁడవు; నీమహిమకు హద్దులేదు. నీవు భక్తులకు మిక్కిలి ప్రియుఁడవు. ఓ జగత్కారణా ! నీవు కరుణించి యపరాధి నగునన్ను రక్షింపుము. ఓ దేవా ! నేను నీమహిమ నెఱుఁగఁజాలక నీ భక్తుఁ డగునంబరీషున కపరాధము గావించితిని. ఆ నా యపరాధమును మన్నించి నన్ను రక్షింపుము. ఆలోచింప నీ నామోచ్చారణమే నరకప్రాప్తిని గల్గించు పాపముల నైతము తూలించుచుండ నీ నా పాపమును దొలంగించుట నీ కేపాటిపని?" అని ప్రార్థించు చున్నమునిని గాంచి పరమేశ్వరుఁ డిట్లనియె. "ఓ మునీంద్రా ! అస్వతంత్రుఁడగు రాజసేవకునివలె నేను నా భక్తుల కధీనుఁడను. 'రాజసేవకుఁడు కర్త్రాధీనుఁడు కాన తన ప్రభువునకు వశ్యుఁడగుట సముచితమే. కాని నిఖిలదోషహరుఁడవును, గల్యాణగుణాకరుఁడవును, గర్త్రాతీతుఁడవును నగునీవు భక్తుల కధీనుఁడవగుట హేయకార్యమే!'యని తలంపకుము. ఆశ్రిత వాత్సల్యముచే వివశుఁడనైన నాకు భక్తాధీనత హేయముకాదు. నాభక్తు లన్నివిధములచేతను నా కుపకారముచేయుచు నాహృదయమును దమయధీనము గావించుకొనిరి. లోకములోఁ బురుషుఁడు తన చిత్తము ననుసరించి నాచిత్తము ననుసరించుట నాకు విధి. నేను నా భక్తులయిష్టము చొప్పున నడువవలయును. భక్తులు నాకుఁ బ్రియులగుటయే కాక నేను నాభక్తులకుఁగూడఁ బ్రియుఁడనై యుందును. ఓ బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠా ! * భక్తప్రియుఁడనగు నాకు నాశరీరము గాని, యెప్పుడును నన్ననుసరించు లక్ష్మిగాని నాభక్తులకంటె

---

*ఇట లక్ష్మి భక్తులవలెనె విష్ణువునకుఁ బ్రీతివిషయురాలైయుండఁగా లక్ష్మిని నైతము గోరనని చెప్పుట యసంగతమే. అయినను నారాయణుఁడు లక్ష్మికం

నా కధిక ప్రియులుగారు. శరీరలక్ష్ములనైన విడుతునుగాని భక్త లను విడువఁజాలను. ఆలోచింప భార్యలను, గృహములను, బుత్త్రులను, నాప్తులను, ధనమును, నీలోకమును, బరలోక మును, వేయేల! ప్రాణములను గూడవిడిచి నన్ను శరణుసొచ్చు చున్నభక్తజనుల నెట్లు విడువఁగలుగుదును ? భక్తులు తమ చిత్తములను నాయందు నిశ్చలముగా నిలిపి సమస్తమును నా స్వరూపముగానే యెంచుచుఁ బతివ్రతలు తమ భర్తలనుంబోలె నన్ను భక్తిచే వశగతునిఁగావించుచున్నారు. ఆభక్తులు నాభక్తిచే నిండిన వారై నన్ను సేవించుటవలన గలుగుసాలోక్యము,సామీ ప్యము, సాయుజ్యము, సారూప్యము అను నాల్గువిధము లగు ముక్తిని సైత మపేక్షింపరు. అట్లుండఁ గాలముచే నశించు నై శ్వర్యాదులను గోరరని వేఱచెప్పవలయునా? వేయేల? సాధు వులు నాహృదయము ననుసరింతురు. నేను సాధుహృదయముల ననుసరింతును. సాధువులకు నన్నుమించిన ప్రియవస్తువు లేదు. నాకు భక్తులను మించిన ప్రియవస్తువు లేదు. నేను దేనినైన సహింపఁగలను. కాని భక్తులకుఁ జేసిన యపరాధమును సహింప జాలను. అయినను నీవు శరణుచొచ్చితివి కావున నీకుఁ బ్రాణర క్షణోపాయమును దెలిపెదను. నీ వెవని కపరాధము గావించితి వో యా యంబరీషునిఁ జేరి ప్రార్థింపుము. లోకములో సాధు వుల బాధింపవలెనన్నతలంపుతోఁ జేసిన క్రూరకృత్యము తుదకుఁ దన్నే బాధించును. నీ వంబరీషునిఁ జంపఁదలంపుతోఁ జేసిన యప కారము నిన్నే చెందినది. తపస్సు విద్యయు నీరెండును వినీతుఁ

కైను భక్తులు తన కధిక ప్రియులని చెప్పుట భక్తులకాధిక్యము తేవలె నన్న తలంపుతోనన్నది కాని వాస్తవము కాదని గ్రహింపవలయును.

1527. అంబరీషుని పాదములను దూర్వాసుఁడు పట్టుకొని క్షమాపన మడుగుట.

డయిన బ్రాహ్మణునకుఁ బురుషార్థములను సాధించును. దుర్వినీతున కవి రెండును ననర్థదాయకము లగును. నీ తపోవిద్య లిట్లు విపరీతముగాఁ బరిణమించినందులకు విచారించెదను. పోనిమ్ము. గతమునకు విచారింపక యంబరీషునియొద్దకుఁ బోయి క్షమాపణము కోరుకొనుము. అతనివలన నీకుఁ దప్పక భద్రము కలుగును. పోయిరమ్ము" అనెను. ఇది నాల్గవయధ్యాయము.

అంబరీషోపాఖ్యానము.

అని యిట్లు భగవంతుఁ డుపదేశింపఁగా దుర్వాసుఁడు చక్రాగ్నిచేఁ దప్తుఁడగుచు దుఃఖితుఁడై చేయునది లేక వేగముగాఁ బోయి యంబరీషుని పాదములు పట్టుకొని రక్షింపుమని ప్రార్థించెను. అంత నంబరీషుఁడు బ్రాహ్మణుఁడువచ్చి తనపాదములు పట్టుకొన్నందులకు సిగ్గుపడి యతని దుఃఖమునుగాంచి జాలిపడి విష్ణుచక్రము నిట్లు నుతించెను. "ఓ యాయుధరాజమా! * నీవే యగ్నివి; నీవే సూర్యుఁడవు; నీవే నక్షత్రాధిపతి యగుచంద్రుఁడవు; నీవేజలమువు; నీవేభూమివి; నీవే యాకాశమవు; నీవే వాయువవు; గంధాది తన్మాత్రలును, ఇంద్రియములును నీకంటె వేఱ

---

* ఈ ప్రకరణమునఁ జక్రము సకలతేజస్సులకుఁ గారణమనియు, సర్వాత్మకమనియు వర్ణింపఁబడినది. ఆలోచింపఁగా "ఐతదాత్మ్య మిదం సర్వం" "సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మ" "నతత్రభాతి సూర్యోనచంద్ర తారకమ్' మొదలగు శ్రుతుల వలన నారాయణుఁడే సర్వాత్మకుఁడనియు, సకలతేజస్సులకుఁ గారణుఁడనియు, నాతేజస్సులను గప్పిపుచ్చువాఁడనియు, సూర్యాదితేజస్సుల ననుగ్రహించి ప్రకాశింపఁజేయువాఁడనియుఁ దెలియఁబడుచున్నది కాని యతఁ డాయుధముగాఁ దాల్చు చక్ర మట్టి గుణములు గలదని చెప్పఁబడలేదు. అయినను

యినవికావు. ఓ సుదర్శనమా! నీవు వేయంచులచే బ్రకాశించు
దానవు. నీవు విష్ణువునకుఁ బ్రియమైనదానవు. అట్టి నీకు నమ
స్కారము. నివెట్టి యస్త్రములనైన నవలీలఁద్రుంపఁగలవు. శర
ణాగతులను రక్షింతువు. నీవు జగమును బాలించుదానవు. జగ
త్పాలకమవగు నీకు శరణాగత రక్షణము యుక్తమైనది. కావున
నీవీ బ్రాహ్మణునిఁ గరుణించి మంగళ రూపమునుదాల్చి యిత
నికి సుఖములొసంగుము. నీవు ధర్మములను గాతువు. ధైర్యము
నొసంగుదువు. నీవు శాశ్వతముగానుందువు. నీవు యజ్ఞములచే
నారాధింపఁబడి వానిని సాంతముగా నిర్వహింతువు. నీవు పురు
షుని తేజమవు. నీవు సర్వరూపివి. ఓ సునాభమా! నీవు సకల
ధర్మశీలురగు రాక్షసుల పాలిటఁదోఁకచుక్కవు. నీవుముల్లోకము
లఁ గాచుదానవు. నిర్మలమగు కాంతిగలదానవు. నీవధికమగు
మనోజవముచే నొప్పుచు నద్భుతకార్యముల నొనర్చుదానవు.
అట్టి నీకు నమస్కారము. ధర్మములను వర్ధించుచున్న నీతేజస్సు
చే మహాత్ముల దృష్టికిఁగానవచ్చు చీఁకటి నిరసింపఁబడినది. నీమ
హిమ యెట్టివారికి దెలియఁదరముకాదు. స్థూలములును, సూక్ష్మ
ములును నగుచిదచిత్తులచేఁ బరిణమించిన విశ్వమంతయు నీకంటె
భిన్నమైనదికాదు. నిరంజనుఁడగు పరమపురుషుఁ డాజ్ఞాపించిన
ప్పుడు నీవు బలశాలులయిన దైత్యదానవ సైన్యములను జొచ్చి
సులభముగా వారి బాహువులను, జఠరములను, దొడలను,
బాదములను, గంఠములను, నర్వదాఖండించుచు మిక్కిలి ప్రకా

దక్కిన ప్రపంచమువలెఁ జక్రముగూడ భగవంతునకు శరీరభూతమే కనుక చక్ర
మునుగూర్చి చేసిన స్తోత్రము శరీర శరీరి న్యాయముచే చక్రశరీరకుఁ డగుపరమ
పురుషునందే పర్యవసన్న మగుచున్నదని తెలియఁదగును.

శించుచుందువు. సాధుజనులను రక్షించుటకును, దుష్టుల శిక్షించుటకును నిన్నుఁ బరమపురుషుఁడు నియమించియున్నాఁడు. నీవు శరణాగతుల యపరాధములనెల్ల సహించుదానవు. కావున శరణాగతుఁడయిన యీవిప్రుని రక్షించి నాకులము నిలువఁబెట్టుము. లేనిచో బ్రహ్మహత్యాదోషముచే నావంశము నశించిపోవును. ఈవిప్రునిఁ గావుము. ఇతనిఁగాచుట నాయందు దయచూపుటయే. నేఁ జేసినదానము, నే నాచరించిన యాగాదులు, నేనడుపుచున్న వర్ణాశ్రమ ధర్మములు, పరమపురుషుని సంతసింపఁ జేయఁజాలునేని, నావంశము బ్రాహ్మణులనే దైవముగాభావించుచుండెనేని, యీబ్రాహ్మణుఁడు బాధారహితుఁడై సుఖించుఁగాక. సకలకల్యాణ గుణములకును నిలయుఁడయిన పరమేశ్వరుఁడు నేను జేయుచున్న బ్రహ్మోపాసనచే సంతుష్టి చెందెనేని యీవిప్రుఁడు దుఃఖమును విడిచి సుఖించుఁగాక:" అని యిట్లు నుతింప నాచక్రమతనికిఁ బ్రసన్నమై శాంతించి యంబరీషుని యనుమతిచే నతనివిడిచిపెట్టెను. అంత దుర్వాసుఁడు చక్రతాపము తొలంగుటచే సుఖయై యారాజును దీవించుచు నిట్లు స్తోత్రము చేసెను. "ఓరాజేంద్రా! అనఘా! విష్ణుభక్తులమహిమ నిప్పుడు చూచితిని. నీకు నేనపరాధము చేసినను నాకు నీ వుపకారము చేసి నీయనాపాయమును వెల్లడించితివి. భక్తప్రియుఁడును, నాశ్రితార్తిహరుఁడు నగుహరిని వశము గావించుకొన్న సాధువుల కసాధ్యమగు కార్యమేదిగలదు? వారలకు విడువరాని దేదికలదు? నారాయణుని నామమును విన్నంతమాత్రనే పురుషుఁడు పాపరహితుఁ డగుచున్నాఁడు. అతని పాదము లోకపావని యగు గంగానదికి జన్మస్థానము. అట్టి పరమపురుషుని భక్తులకగు మీకు

నలభ్యమగున దేదికలదు? ఓ రాజా! మిక్కిలి దయాళుఁడవై నీవు న న్ననుగ్రహించితివి. నాయపరాధమును లెక్కగొనక నాప్రాణముల నిచ్చి కాపాడితివి" అని పొగడుచున్న దుర్వాసునిఁగాంచి సంతసించి నిరాహారుఁడైన రాజతని పాదముల పైఁబడి ప్రసన్నునిగాఁ జేసి భుజింపఁ జేసెను. అనంతరము దుర్వాసుఁడు రాజాదరముతో నిచ్చిన షడ్రసోపేతమగు నాహారమును గొని సంతుష్టచిత్తుఁడై యతని దీవించి యిట్లనియె. "ఓరాజా! భగవద్భక్తుఁడవగు నీవలనఁ బ్రీతుడనైతి. అనుగ్రహింపఁబడితిని. నిన్నుఁ జూచుటచేతను, నిన్నుఁ దాఁకుటచేతను, నీ మృదులాపములచేతను గృతార్థుఁడనైతిని. నీవిచ్చిన యాతిథ్యముచేఁ దృప్తినొందితిని. నీవొనర్చిన యీ పుణ్యకార్యము స్వర్గలోకమున దేవతాస్త్రీలు గానము చేయఁగలరు. నీకీర్తిని భూలోకవాసులందఱు నుతింపఁగలరు" అని యిట్లునుతించి యా ముని రాజు ననుమతివడసి యాకాశమార్గమున సత్యలోకమున కేఁగెను. ఆముని యంబరీషుని యొద్దకువచ్చినది మొదలు చక్రభీతుఁడై దిక్కులందు దిరిగి మగిడివచ్చుట కొకసంవత్సరకాలము పట్టెను. అయిన నంబరీషుఁ డాహారమును గొనక కేవల ముదకమును మాత్రము గ్రోలుచు నతనిరాకను గోరుచునుండెను. దుర్వాసుఁడు భుజించిపోయిన పిమ్మటఁ దద్భుక్తశేషమును దిని చక్రమువలన నాముని కి దుఃఖము గల్గుటయు, దొలఁగుటయు, దవకాసమయమున నట్టి ధైర్యాదులు గలుగుటయుఁ బరమాత్మప్రభావమువలననే యని తలంచుచుండెను. ఓనరేంద్రా! సుగుణపుంజ మనఁదగిన యంబరీషుఁడు బరమాత్మయగు వాసుదేవుని యందు నిశ్చల భక్తిని నిలిపి దానిచే సత్యలోక పర్యంతము

గల సుఖములనన్నింటిని నరకతుల్యములఁగా భావించెను. పిమ్మట నంబరీషుఁడు సత్ప్రవర్తనమునఁ దనతోఁ దుల్యులగు కుమారులకు రాజ్యమిచ్చి యింద్రియముల జయించి యాశను బాఱఁదోలి వనమునకుఁబోయి వాసుదేవునియందుఁ జిత్తమును నిశ్చలముగానుంచి సంసారమునువిడిచి ముక్తుఁడయ్యెను. ఈ యంబరీషుని పుణ్యచరిత్రమును సంతతమును బొగుడుచు ధ్యానించుచున్నవాఁడు తప్పక భక్తుఁడగును. ఇది యైదవయధ్యాయము.

{ అంబరీషుని వంశవర్ణనము ; శకుని చరిత్రము ; సౌభరి చరిత్రము. }

ఓరాజా! ఆయంబరీషునకు విరూపుఁడనియుఁ గేతుమంతుఁడనియు శంభుఁడనియు ముగ్గురుపుత్త్రులు గల్గిరి. వారిలోవిరూపునికిఁ బృషదశ్వుఁడు కలిగె. వానికి రథీతరుఁడు జన్మించె. సంతానము లేకపోవుటచే నతఁడు విచారించుచు నంగిరసునిఁ బ్రార్థింప నతఁడా రథీతరుని భార్యయందు బ్రహ్మవర్చసోపేతులగు సుతులనుబుట్టించెను. వారు రథీతరుని క్షేత్రమందుఁ బుట్టుటచే రథీతరగోత్రులనియు,నంగిరసుని బీజమువలన జన్మించుటంజేసి యాంగిరసులనియుఁ జెప్పఁబడిరి. కావుననే రథీతర పుత్త్రుల సంతానమువారి ప్రవరలో బ్రాహ్మణులును, క్షత్త్రియులును గలిసియుండిరి. ఓరాజేంద్రా! ఇఁక నిక్ష్వాకుని వంశమును వర్ణించెదను. వైవస్వతమనువు తుమ్మఁగా నతనిముక్కువలన నిక్ష్వాకుఁడను ప్రసిద్ధపుత్త్రుఁడు గలిగె. అతనికి నూర్వురు తనయులు గల్గిరి. వారిలో వికుక్షి, నిమి, దండకుఁడు ననువారు పెద్దవారు. ఈ ముగ్గురును ఆర్యావర్తమునకుఁ బ్రభువులైరి. తక్కినవారి

లో నిరువదియైదుగురార్యావర్తమునకుఁ దూర్పున సముద్ర
మువఱకుఁ గల్గిన భూమికిఁ బ్రభువులైరి. అట్లె యార్యావర్తము
నకుఁ బడమటనున్న భూమి కిరువది యైదుగురురాజులైరి. ఇఁక
మిగిలినవారు దక్షిణోత్తర భాగముల నేలఁ దొడఁగిరి. అందఱి
లోను బెద్దవాఁడగు వికుక్షియొకప్పుడు జనకాజ్ఞచే నష్టకశ్రాద్ధము
నిమిత్తము మాంసమును దెచ్చుటకై యడవికేఁగి శ్రాద్ధము
నకుఁ దగిన మృగములనుజంపి యామాంసము చేతను, నాఁకలిచే
తను మిక్కిలి బడలి శ్రాద్ధార్థము సంపాదింపఁబడినవానిఁ దినఁ
గూడదను జ్ఞానములేక వానిలో నొకశశమును దిని తక్కిన
వానిని దండ్రికిచ్చెను. అనంతర మిక్ష్వాకువు వసిష్ఠునిఁ గాంచి
"ప్రోక్షణచే మాంసమును సంస్కరింపు" మని పల్కనతఁ డది
యుచ్ఛిష్టమనియు శ్రాద్ధమునకుఁ దగదనియుఁ జెప్పెను. ఇక్ష్వా
కుఁడు గురువువలనఁ దనకుమారుఁడు చేసిన దుష్కర్మమును
దెలిసికొని నియమము నతిక్రమించిన వికుక్షిని గోపించి తనదేశ
మునుండి తఱిమివేసెను. పిమ్మట నిక్ష్వాకుఁడు తపముసేయుచు
గురుసహితుఁడై భగవంతుని సద్గుణముల ననుపదించుచు దాని
వలన విరక్తుఁడై ప్రారబ్ధావసానమునఁ గళేబరమును విడిచి
ముక్తుఁడయ్యె. తండ్రి ముక్తిచెందుటఁ దెలిసికొని వికుక్షి
మరలి వచ్చి యీ భూమండలమునుఁ బాలించుచుఁ బరమేశ్వర
ప్రీతికై యజ్ఞము లొనర్చి శ్రాద్ధముకొఱకుఁ దెచ్చిన శశమును
భక్షించుటంజేసి శశాదుఁడను నామమును వహించి సుప్రసిద్ధు
డయ్యె. ఆ వికుక్షికిఁ బురంజయుఁ డనుకుమారుఁ డుదయించె.
పూర్వము సురాసురులకు సమరము సంభవించెను. అందురాక్ష
సులు ప్రబలులయి దేవతలను బరాభవించి తఱిమిరి. విశ్వేశ్వరుఁ

డయిన విష్ణు వదిచూచి పురంజయుని సురలకు సహాయునిఁగాఁ బంపె. అంత నతఁడు వృషభరూపము దాల్చిన యింద్రునిపైఁ గూర్చుండి దేవతలచే సన్నుతుఁడై కవచమును దొడిగి దివ్య చాపమును, నిశితశరములను ధరించి విష్ణువు తేజస్సుచే వర్ధితుఁడై సురలతోఁ గూడి పడమటిదిక్కున కరిగి దైత్యులపురముల నరికట్టెను. అచ్చట నా పురవాసులకును బురంజయునకును దలఁచిన భయము గల్గింపఁజాలు ఘోరయుద్ధమయ్యెను. పురంజయుఁడు మహాశౌర్యముతోఁ బోరాడి పెక్కండ్రను జంపెను. తక్కిన దైత్యులు ప్రళయకాలాగ్నివలె దుస్సహుఁడైన పురంజయుని బాణఘాతముల కోర్వఁజాలక పర్విడి పాతాళమున దాఁగిరి. ఇట్లు పురంజయుఁడు దైత్యులను జయించి వారి పురములను, ధనములను గొనివచ్చి యింద్రున కర్పించెను. ఆ రాజు పురములను జయించుటచేఁ బురంజయుఁడనియు, నింద్రుని వాహనముగాఁ జేసికొనుటచే నింద్రవాహనుఁడనియు, వృషభముయొక్క కకుత్తు (మూఁపురము) నందుఁ గూర్చుండుటం జేసి కకుత్థ్సుఁడనియు నామములచేఁ బిలువఁబడెను. ఆపురంజయునకు అనేనసుఁ డనుకుమారుఁడు గలిగెను. వానికిఁ బృథువును, బృథువునకు విశ్వగంధుడును, నతనికిఁ జంద్రుఁడును, నాయనకు యువనాశ్వుఁడును, నతనికి శాబస్తియు నుదయించిరి. అతఁడు శాబస్తి యనుపురమును నిర్మించి ప్రసిద్ధి గాంచెను. ఆ శాబస్తికిఁ బృహదశ్వుఁడును, నతనికిఁ గువలయాశ్వుఁడును జనించిరి. బలవంతుఁడగు కువలయాశ్వుఁ డిరువదియొక వేగురగు తనపుత్త్రులతోఁ గలిసి యుదంకమునికిఁ బ్రియముగా ధుంధుఁ డనుదైత్యునితో యుద్ధముచేసి చంపెను.

కాన నతనికి ధుంధుమారుఁ డనునామాంతరము గల్గినది. ఆ యుద్ధమున నతని కుమారులలో ముగ్గురు తప్పఁ దక్కిన వారందఱును ధుంధుని ముఖాగ్ని కాహుతులైరి. ఆ మిగిలినవారు, దృఢాశ్వుఁ డనియుఁ, గపిలాశ్వుఁ డనియు, భద్రాశ్వుఁ డనియు, నామములు గలవారు. అందు దృఢాశ్వునకు హర్యశ్వుఁడును, అతనికినిఁ గుంభుఁడును వానికి బర్హిణాశ్వుఁడును, వానికిఁ గృశాశ్వుఁడును, వానికి సేనజిత్తును, వానికి యువనాశ్వుఁడును నుదయించిరి. ఆ యువనాశ్వునికి సంతానము లేనందున మిక్కిలి విచారము నందుచుఁ దననూర్వురు భార్యలతోను వనమున కరిగెను. అచ్చటిమును లతనివిచారమును జూచి జాలిపడి సమాహితచిత్తులై యతనిచే నింద్రదేవతాకమగు పుత్త్రకామేష్టిని జేయించిరి. ఆ యాగకాలమున నొకనాటిరాత్రి రాజు మిక్కిలి దప్పిగొని యజ్ఞశాలను బ్రవేశించి యచ్చట శయనించియున్న విప్రులను జూచి పలుకరింపక భార్య త్రావఁదగిన మంత్రజలమును దానే పానముచేసెను. పిమ్మట మునులు లేచి మంత్రజలములేని కలశమును జూచి విచారించుచు రాజు నొద్ద కేఁగి "ఓరాజా! ఎవఁ డీపనిచేసెను ? పుత్త్రోత్పత్తికిఁ గారణమగు నీ మంత్రజలము నెవఁడు త్రావెను ?" అని యడిగి దైవవశమున రాజే యాపని గావించెనని యెఱిఁగి దైవబలము ముఖ్యమైనదియుఁ బురుషబల మెందుకును బనికిరాదనియుఁ దలంచి భగవంతునకు నమస్కరించిరి. కొంతకాల మేగునప్పటికి యువనాశ్వుని దక్షిణకుక్షిని భేదించుకొని యొకమహాపురుషుఁ డుదయించెను. అట్లు పుట్టి పిల్లఁ డాకలికోర్వఁ జాలక యేడ్చుచుండ మునులుగాంచి "చనుఁబాలులేకపోవుటంజేసి వీఁడి ట్లేడ్చుచున్నాఁడు. వీఁడిఁక నేమి

పానముచేసి జీవించు"నని పలుకఁగాఁ బుత్త్రకామేష్టిచే నారాధితుఁడగు నింద్రుఁడువచ్చి "నన్నుఁ బానముచేయు"నని చెప్పి యమృతమును స్రవించుచున్న చూపుడువ్రేలిని గుడువఁబెట్టెను. కావున *మాంధాత యనునామ మతనికిఁ గల్గె. కుమారుఁడు కడుపు భేదించుకొని పుట్టినను యువనాశ్వుఁడు విప్రుల దయగలవాఁడగుటచేతను మృతినొందలేదు. కాని యనంతరమతఁ డచ్చటనే తపస్సుచేసి ముక్తిఁ జెందెను. ఓ పరీక్షిన్నరేంద్రా! ఆ మాంధాత రావణాసురుఁడు మొదలగు దొంగలకు భయము పుట్టించిన వాఁడగుటచే నతనికి త్రసదస్యుఁడను బిరుదనామము నింద్రుఁ డొసఁగెను. యువనాశ్వకుమారుఁ డగుమాంధాత సమర్థుఁడై చక్రవర్తియై సప్తద్వీపాత్మకమగు భూవలయము నిరంకుశముగా మొక్కవోని పరాక్రమముచేఁ బరిపాలించెను. ఆత్మజ్ఞాన సంపన్నుండయిన మాంధాత బహు దక్షిణలుగల యజ్ఞములను జేసి సర్వదేవమయుఁడును, దన తేజస్సుచేతనే ప్రకాశించువాఁడును, సర్వమున కంతరాత్మయు నగు నారాయణుని సంతసింపఁ జేసెను. మఱియుఁ బురోడాశాది ద్రవ్యము, మంత్రములు,విధానము, కర్తయు ఋత్విజులును, ధర్మములును, దేశమును, గాలమును, నీ సమస్త మెవనిస్వరూపమో యట్టి పరమేశ్వరుఁ డతని యాగములకు సంతసించెను.యౌవనాశ్వుఁడు పాలించిన భూమండలము చక్రవాళ పర్యంతము వ్యాపించి యున్నదని చెప్పుదురు. ఆ మాంధాత శతబిందుని కుమారిక బిందుమతిని వరించి పురు

---

* మాంధాత, ధాత యనఁగాఁ బానము చేయువాఁడని యర్థము. "మాం" అనఁగా "నన్ను" అని యర్థము. ఇంద్రుఁడు "నన్నుఁ బానముచేయు" నను నర్థముగల "మాంధాతా" యనుపదమును జెప్పుటచే నతని కా పేరుగల్గినది.

కుత్సుడు మొదలగు కుమారులను నేబండ్రఁ గూతులకు బడ
సెను. ఆ కూతులందఱును సౌభరియను మహర్షిని పెండ్లాడిరి.
ఆ వృత్తాంతమును జెప్పెద వినుము. ఆ సౌభరి యొకనాఁడు
యమునానదిలో మునిఁగి తపమొనర్చుచు నందు పెద్ద మత్స్య
ము పొందుచున్న మైథున సుఖమును జూచి యట్టి సుఖము
తా ననుభవింపవలెనని యపేక్షించి మాంధాతను సమీపించి
నీ కుమారికలలో నొకదాని నాకిచ్చి పెండ్లిచేయుమని వేఁడెను.
మాంధాతవాని ముదిసలి రూపమును జూచి రోసియుఁ దాను
నిరాకరింపక "ఓ మునీంద్రా ! నా కన్యలకు స్వయంవరమ
హోత్సవము గావించెదను. అందు వారిలో నీ యిష్టమగు దాని
వరింపవచ్చు" నని పలికెను. సౌభరిరాజు మాటనిని "ఈ రాజు
స్త్రీల కసహ్యమగు నా రూపమును, ముడుతలు పడియున్న,
నా శరీరమును, వడఁకుచున్న నా శిరస్సును, ఇట్టివానికి నా కూతు
నెట్టిచ్చెద" నని యూహించి నన్నుఁ దిరస్కరించెను. కానిమ్ము.
దేవతా స్త్రీలకుఁగూడఁ గోరఁదగిన రూపమును నాతపః ప్రభా
వమున సంపాదింపఁగలను. ఇట్లుండ మానవ కన్యలకుఁ గాంక్ష
ణీయమగు వాని సంపాదించుటలో వింతయేమున్నది ?" అని
నిశ్చయించుకొని రాజాజ్ఞను బడసి యంతఃపురమును బ్రవేశిం
చెను. ఆ కన్యకలు యోగవశము మహా సౌందర్యవంతుఁడగు
నతనిఁ జూచి "నేనే యితని వరించెదను, నాకే యితఁడు తగి
నవాఁడుకాని నీకుఁ గాఁడు" అని యిట్లు ప్రతి కన్యకయు బలు
కుచుఁ బరస్పరము కలహించుకొనుచుఁ దుదకందఱు నతని వరిం
చిరి. సౌభరి వారలనందఱను బెండ్లాడి తన యాశ్రమమునకుఁ
గొనిపోయి తనతపశ్శక్తిచే వారిలో నొక్కొక్కదాని కొక్కొక

దివ్యభవనమును నొక్క యుద్యానవనమును, నిర్మలోదకము లును గమలములును గల యొక్క సరస్సును, నిర్మించెను. ఆ గృహములు చక్కఁగా నలంకరించుకొనిన స్త్రీ పురుషులచేతను మధురముగా గానముచేయుచున్న శుకశారికాది పక్షులచేతను, తుమ్మెదలచేతను, వందులచేతను, అమూల్యమైన శయ్యలచేతను, రత్నమయములగు నాసనములచేతను, మనోహరములగు వస్త్ర భూషణములచేతను, పానద్రవ్యములచేతను, దివ్యమగు చందనా దులచేతను, భోజన పదార్థములచేతను, పుష్పమాలికలచేతను, ప్రకాశించుచుండెను. సార్వభౌములకుఁ గూడ లభింపని భోగ్య వస్తువులతో నిండియున్న యతని గృహములనుగాంచి సామ్రా జ్యాధిపుఁడై యేడుద్వీపములు గల భూమినేలుచున్న మాంధా త యచ్చెరువడి తనగర్వమును విడిచిపెట్టెను. ఆ సౌభరి యిట్లు గృహస్థాశ్రమ మవలంబించి నానావిధములగు నింద్రియ సుఖ ము లనుభవించుచుండియు నేతిచుక్కలచే నగ్ని హోత్రుఁడుఁ బోలె నా సుఖములచేఁ దృప్తినొందలేదు. ఆ మహాముని యొక నాఁ డొకచోఁ గూర్చుండి యమునానదియందు మత్స్యములఁ జూచుటచేఁ దనకుఁగల్గిన విషయచాపల్యమును దెలిసికొని తనలో నిట్లనుకొనియె, "జనులారా! తపశ్శాలియగు నీ సౌభరి తనంతఁ దాను బొందించుకొన్నయాత్మనాశనమును జూడుఁడు. వీఁడు మిక్కిలి బుద్ధిహీనుఁడు. కానిచో నదిలో విహరించుచున్న చేప లను జూచినంతమాత్రమునఁ జలించి విషయసుఖముల కాశ పడి చిరకాలమునుండి ధ్యానించుచున్న పరబ్రహ్మమును విడుచు నా? కావున మోక్ష మపేక్షించువారు గృహస్థుల సంబంధ మును విడువవలయును. సర్వ విధములచేతను దనయింద్రియ

ములను శబ్దాదివిషయములచెంతకుఁ బోనీయరాదు. ఒంటిగానే తపమొనర్పవలెను. రహస్యస్థలమందుండియే యపరిచ్ఛిన్నుఁడగు భగవంతునియందు మనస్సును గూర్పవలెను. ఒకప్పుడును సంగము నంగీకరింపరాదు. ఒకప్పుడు సంగము చేసినచో సాధుజనులతోను, మునులతోను మాత్రమే చేయవలెను. ఇదిగో నాదురవస్థను జూడుఁడు. మొదట నే నొక్కఁడనే తపముచేసికొను చుంటిని. నీటిలో విహరించు మత్స్యములఁ జూచి విషయాభిలాషకులోనై యేఁబదిమంది భార్యలను బెండ్లియాడి వారలం దయిదువేలకొడుకులను గాంచియు మనస్సు విషయసుఖములందుఁ దృప్తివహింపకున్నది. నామనస్సు మోహాదులచే నావృతమై సంతతమును మిథునకర్మమునందే సక్తమగుచున్నది. శబ్దాదివిషయములే పురుషార్థములని తలంచుచున్నది. ఎట్టి యనర్థము సంభవించినదో చూడుఁడు. కావున ముముక్షులందఱును సంగమును బరిత్యజింపవలెను'' అని తలపోయుచు నామునీంద్రుఁడు కొంతకాలము గృహముననుండి వైరాగ్యము చెంది కామ్యకర్మములను ద్యజించి వనమున కరిగెను. పతివ్రతలగు నాతని భార్యలందఱు నాతని వెంబడించి పోయిరి. అటసౌభరి మనస్సు బ్రహ్మమునందుఁ జేర్చి శరీరము కృశించునట్లుగ్ర మగుతపం బొనర్చుచు నాహవనీయాదులగు నగ్నులతోఁ గూడఁ బరమాత్మయం దనుసంధానము చేసెను. అనంతర మతని భార్యలు ముక్తుఁడయిన తమభర్తను గాంచి తామును బరమాత్మోపాసనచేసి తమపతి యనుగ్రహముచేతను, భగవదుపాసన ప్రభావముచేతను, శాంతించిన యగ్ని

యందు మంటలవలె లీనతఁజెంది ముక్తులైరి. ఇది యాఱవ యధ్యాయము.

మాంధాతృ వంశపరంపరను వర్ణించుట.

ఓ రాజా! మాంధాతపుత్రులైన పురుకుత్సాదులలో నంబరీషుఁ డనువానిని బితామహుఁడయిన యువనాశ్వుఁడు పుత్రునిఁగా స్వీకరించెను. ఆ కారణమున నంబరీషుని కుమారుఁడు తాత పేరును వహించి యువనాశ్వుఁడని ప్రఖ్యాతి చెందెను. ఆ రెండవ యువనాశ్వునకు హారితుఁ డనుకుమారుఁడు గల్గెను. అంబరీషుఁడును, యువనాశ్వుఁడును, హారితుఁడును మాంధాతృ ప్రవరకుఁ జేరినవారు. ఇఁకఁ బురుకుత్సుని సంతతిని జెప్పెదను వినుము. పురుకుత్సుఁడు నాగకన్యకయగు నర్మదను బెండ్లాడెను. ఆ నర్మద భర్తృప్రేమను సంపాదించుకొని తన సోదరులగు సర్పరాజుల కోర్కెపైని తాను భర్తను పాతాళమునకుఁ గొనిపోయెను. అక్కడ విష్ణుబలసంపన్నుఁడైన పురుకుత్సుఁడు వధింప శక్యముగాని గంధర్వుల నవలీలఁ జంపి సర్పములవలన భయములేకుండునట్లు వరము గాంచెను. ఈ వృత్తాంతమును విన్నవారికిని జదివిన వారికిని సర్ప భయమెంత మాత్రమును లేదు. ఆ పురుకుత్సునికి త్రసదస్యువును, నతనికి నరణ్యుఁడును, నతనికి హర్యశ్వుఁడును, వానికిఁ ద్ర్యరుణుఁడును సంభవించిరి. ఆ త్ర్యరుణునకుఁ ద్రిబంధురుఁ డుదయించె. వానికి సత్యవ్రతుఁడు గలిగె. వానికిఁ ద్రిశంకుఁ డుద్భవించె. ఆ త్రిశంకుఁడే గురువగు వసిష్ఠుని శాపమునఁ జండాలుఁడై పిమ్మట విశ్వామిత్రుని తపఃప్రభావముచేఁ బొందితోఁగూడ స్వర్గమున

కేఁగి యిప్పటికిని నక్షత్రరూపుఁడై చూపట్టుచున్నాఁడు. చండా
లుఁడైన త్రిశంకుఁడు స్వర్గలోకమునకుఁ దగని వాఁడని దేవత లత
నిఁ గ్రిందికిఁ ద్రోసివేయఁగాఁ దలక్రిందై శరణు శరణని వేడుచు
వచ్చుచున్న యతనిఁ గాంచి విశ్వామిత్రుఁడు దయాళువై
తన తపఃప్రభావముచే స్వర్గాంతరమును గల్పించి యందతని
నుంచి క్రిందఁ బడకుండఁ జేసెను. అతని కుమారుఁడు హరిశ్చం
ద్రుఁడు. ఆ హరిశ్చంద్రుని నిమిత్తమే విశ్వామిత్రుఁడును వసిష్ఠుఁ
డును * బక్షిరూపములనొంది యనేకసంవత్సరములు పోరా
డిరి. అతనికి సంతానము లేకపోయెను అందుచే నతఁడు మిక్కి
లి దుఃఖితుఁడై నారదుని యుపదేశము వలన వరుణుని శరణొంది
తనకు వీరుఁడగు పుత్త్రునిచ్చినచో నందులకుఁ బ్రతిఫలముగా నా
పురుషునిఁ బశువునుగాఁ జేసి 'నీకుఁ బ్రీతిగలుగునట్లు యాగమును
చేసెద' నని పలికెను. దానికి వరుణుఁడు సమ్మతించెను. వరుణుని
యనుగ్రహమువలన హరిశ్చంద్రునకు రోహితుఁడను కుమారుఁడు
కలిగెను. పిమ్మట వరుణుఁడువచ్చి హరిశ్చంద్రునిఁ జూచి "నీకుఁ
గుమారుఁడు కలిగెను. నీవతనిఁ బశువునుగాఁ జేసి మత్ప్రీతిగా
యాగమును జేయు"మనియెను. దానికి హరిశ్చంద్రుఁడు "పదిదిన
ములు గతించినఁ గాని యాగయోగ్యుఁడు కాఁ" డనెను. వరుణుఁ
డందులకు సమ్మతించి మరలిపోయి పది దినములు గతించిన తరు

* విశ్వామిత్రుఁ డింద్రునియొద్దఁ దాఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞను జెల్లించుకొన నెంచి రాజసూయ దక్షిణ మను నెపమున నా రాజు సర్వస్వమును హరించి నానాబాధలను బెట్టెను. వసిష్ఠుఁ డది తెలిసికొని విశ్వామిత్రునిఁ "బక్షిత్వము పొందు" మని శపించెను. విశ్వామిత్రుఁడు నట్లె యతని శపించెను. అంత నా యిర్వురును బక్షులయి బహుకాలము పోరిరని పురాణ ప్రసిద్ధి.

వాత వచ్చి యజ్ఞము చేయుమని యడిగెను. దాని కా రాజు బాలునికి దంతములు వచ్చినఁగాని నవనమునకు యోగ్యుఁడు కాఁడనెను. దంతములు వచ్చిన తరువాత వరుణుఁడు వచ్చి యాగము చేయు మనెను. దాని కతఁడు పాలదంతము లూడినఁ గాని క్రతుయోగ్యుఁడు గాఁడనెను. దానికి వరుణుఁడు సమ్మతించి కొంతకాలము చన్న పిమ్మట వచ్చి "ఇదిగో నీ బాలుని దంతము లూడినవి. యజ్ఞమొనర్పు" మనియెను. పిమ్మట హరిశ్చంద్రుఁడు బాలునికి మరల దంతములు వచ్చినఁగాని యాగ పశువగుటకుఁ దగఁడని పల్కెను. వరుణుఁ డప్పటికి మరలి పోయి దంతములు వచ్చుటను జూచి యాగము చేయుమని హరిశ్చంద్రు నడిగెను. దాని కతఁడు బాలుఁడు యుద్ధ యోగ్యుఁ డయినప్పుడు కాని యర్హుఁడు కాఁడనెను. ఓ పరీక్షిన్నరేంద్రా! హరిశ్చంద్రుఁ డిట్లు పుత్త్రప్రేమచేఁ గాలము గడుపుచుండుటను జూచి తానును దత్కాలమును నిరీక్షించుచుండెను. అంతలో రోహితుఁడు తన తండ్రి తన్ను యాగపశువునుగాఁ జేయునని తెలిసికొని ప్రాణములఁ గాచుకొను తలంపుతో విలునమ్ములు దాల్చి యరణ్యమునకుఁ బాఱిపోయెను. దానికి వరుణుఁడు కోపించి కుక్షిరోగ రూపమున హరిశ్చంద్రుని బాధింపఁ దొడంగెను. ఆకడుపు మిక్కిలి పెరుఁగుటచే నా రాజు పలు బాము లనుభవించుచుండెను. రోహితాశ్వుఁడు తండ్రికి సంభవించిన యాపదను దెలిసికొని చూడవలెనని తన పురమునకుఁ బోఁదలంచెను. కాని యింద్రుఁ డతనికి గానవచ్చి "ఓయీ! నీ విప్పుడు మీ పురమునకుఁ బోవలదు. అసత్య మాడినందున మీ తండ్రికిఁ గుక్షిరోగము సంభవించినది. నీవు భూమండల

మున సంచరించి పుణ్యక్షేత్రముల సేవించుచు నా పుణ్యముచే నీ జనకుని కుక్షిరోగమును మరలింపు" మని బోధించెను. రోహితుఁ డందులకు సమ్మతించి కొన్ని వత్సరములు భూపర్యటనము సలిపి పుణ్యక్షేత్రముల సేవించెను. అతఁడు ప్రతివత్సరమును దన పురమునకుఁ బోవ సిద్ధమగుచుండెను. కాని యింద్రుఁడు తొంటియట్లు చెప్పి వారించుచుండెను. ఇట్లతఁ డయిదేండ్లు గడపెను. ఆఱవ వత్సరమును గూడఁ గడపి భృగువంశ సంభూతుఁడైన యొక బ్రాహ్మణ కుమారునిఁ గొని తన పురమునకు వచ్చి తండ్రింగాంచి యతని కాబాలు నర్పించి తనకు బదులుగా నాతనిఁ బశువునుగాఁ జేసి వరుణప్రీతిగా యాగము చేయుమనెను. అనంతరము మహాయశుఁడైన హరిశ్చంద్రుఁడు వరుణప్రీతిగాఁ బురుష మేధమును జేసి రోగవిముక్తుఁడయ్యె. ఆ పురుషమేధమున విశ్వామిత్రుఁడు హోత; భృగువంశసంభూతుఁడైన జమదగ్ని యధ్వర్యుఁడు; వసిష్ఠుఁడు బ్రహ్మ; అయాస్యుఁడు ఉద్గాత; ఇట్టి మహాపురుషులను గూర్చికొని చేసిన యాగమున కింద్రుఁడు మిక్కిలి సంతసించి హరిశ్చంద్రునకు సువర్ణరథము నిచ్చెను. ఓ రాజా! యాగపశువయిన శునశ్శేఫుఁడను మునికుమారుని వృత్తాంతమును బిమ్మటఁ జెప్పెదను. ఆ హరిశ్చంద్రునియు నతని భార్యయు సత్యమును, ధైర్యమును, బొడఁగాంచి విశ్వామిత్రుఁడు సంతోషించి యాత్మజ్ఞానము నుపదేశించెను. హరిశ్చంద్రుఁ డాజ్ఞానబలముచే మనస్సును బృథ్వియందుఁ జేర్చి యా పృథివిని జలముతోను, జలమును దేజస్సుతోను, దేజస్సును వాయువుతోను, వాయువును గగనముతోను మిళితముగాఁ జేసి, యా గగనమును దామసాహంకారమందు

ను, దానిని మహత్తత్త్వమందును, దానినిఁ బ్రధానమందును జేర్చి దానియందున్న జీవకల యగు విద్యను ధ్యానించి దానిచే నజ్ఞానమును దొలఁగించుకొని సమస్తబంధనములను విడిచి నామరూపములచే నిర్దేశింపఁ దరముకాని స్వస్వరూపమును గాంచెను. ఇది యేడవయధ్యాయము.

హరిశ్చంద్రుని వంశ వివరణము; సగరుని చరిత్రము.

హరిశ్చంద్రుని సుతుఁడగు రోహితునకు హరితుఁడును, వానికిఁ జంపుఁడును గలిగిరి. ఆ చంపునిచేఁ జంపాపురి నిర్మింపఁబడెను. ఆ చంపునకు సుదేవుఁడు గలిగెను. వానికి విజయుఁడు సంభవించె. వానికి భేరుకుఁ డుద్భవించె. వానికి వృకుఁడుజనించె. వానికి బాహుకుఁడు పుట్టె. ఆ బాహుకుఁడు కొంతకాలము రాజ్యమేలి శత్రువులు బలీయులై తనరాజ్యము నపహరించినందున విచారించుచు నేమియుఁ జేయఁజాలక భార్యతో వనమున కేఁగెను. బాహుకుఁడట చిరకాలముండి ముదుసలివాఁడై కాలధర్మము నొందెను. అతని భార్య భర్తృవియోగమును సహింపఁజాలక చావ యత్నించుచుండ నౌర్వుఁడను మునివచ్చి “ గర్భిణివగు నీవిట్లు చావరా ” దని వారించెను. అనంతర మామె గర్భము దాల్చినదని తెలిసికొని దాని సవతులు మిక్కిలి సహింపఁజాలక యన్నముతోఁ గలిపి విషమును బెట్టిరి. ఆ విషమువలన శిశువుగాని యామెగాని మృతినొందలేదు. కొంతకాలమునకు సవతులు పెట్టిన గరముతోఁ గూడఁ బుట్టినందున సగరుఁడను పేరినివహించి యొకబాలుఁ డుద్భవించె. ఆ సగరుఁడు భూమండలము నేకచ్ఛత్రాధికారముతోఁ బాలించెను. అతని కుమారులచేఁ

ద్రవ్వఁబడి సముద్రము సాగరమని చెప్పఁబడుచున్నది. అతఁడు తాళజంఘులను పేరుగల యవనులు శకులు బర్బరులు మొదలగు వారిని జయించెను. అయినను దన గురువగు నౌర్వుని వచనము చొప్పున వారినిఁ జంపక వికారవంతులఁగాఁ జేసి విడిచెను. వారిలోఁ గొందఱకుఁ బూర్తిగా ముండనముచేసి శ్మశ్రువును మాత్రమే మిగిల్చెను. గొందఱ నర్ధముండితులుగా నొనర్చెను. కొందఱకుఁ గట్టు వస్త్రముమాత్రమే యుండునట్లు చేసెను. మఱికొందఱకు బైవస్త్రము మాత్రమే మిగిల్చెను. అతఁ డౌర్వుని యుపదేశము ననుసరించి సకలవేదస్వరూపుఁడును, సకలదేవతాస్వరూపుఁడు నగు శ్రీహరి నశ్వమేధములచే నారాధింప నారంభించెను. పెక్కుయాగములు పూర్తి చేసెను. అతఁడు నూఱవ యజ్ఞము చేయుచుండఁగా, నింద్రుఁడు దానికి సహింపఁజాలక యాగాశ్వము నపహరించి రసాతలమునఁ దప మొనర్చుచున్న కపిలమహాముని చెంత నుంచి వెడలిపోయెను. ఆ సగరునకు సుమతి యనియుఁ, గేశిని యనియు నిరువురు భార్యలు గలరు. వారిలో సుమతి కఱువది వేవురు కొమరులు గలరు. సగరుఁడు వారిని హయమును వెదకఁ బంపెను. బలగర్వితులైన యా సగరసుతులు జనకుని శాసనమును దలఁదాల్చి భూమండలము నంతటిని గాలించి కానక తుదకు భూమిని ద్రవ్వి రసాతలమును బ్రవేశించి యీశానదిక్కున కేఁగి తపమొనర్చుచున్న కపిలుని సమీపమున సంచరించుచున్న యాగాశ్వమునుగాంచి "ఇదిగో, వీఁడే మనయశ్వము నపహరించినవాఁడు. ఇక్కడ దాఁగియుండి మనరాక నెఱిఁగి యేమియు నెఱుఁగనివానివలెఁ గనులుమూసి కపటతపమున కారంభించెను.

వీఁడు పాపాత్ముఁడు, చంపుఁడు, చంపుఁడు" అని పలుకుచు నాయుధములఁదాల్చి యతని కభిముఖముగాఁబోయిరి. ఆసను యమునఁ గపిలుఁడు కన్నులువిప్పెను. ఇంద్రునిచే వంచిత చిత్తులై మహాత్ముఁడగు కపిలున కపరాధముచేయ నెంచినవారం దఱును క్షణకాలములోఁ దమశరీరమందున్న యగ్ని కాహుతులై భస్మమైరి. కొందఱు సగరసుతులు కపిలునికోపాగ్నిచే భస్మీభూతులైరనిచెప్పుదురు; కాని యదిమంచివాదముకాదు. కేవలము శుద్ధసత్వగుణమునకు నిలయుఁడై జగములకుఁ బరిశుద్ధిగల్గించుచు వర్తించు కపిలమహామునియందుఁ గోపరూపమగు తమోగుణము సంభవించు టెట్లు? భూసంబంధియగు పరాగ మాకసమునకు సంభవించునా? సంభవింపదు. ఆకాశ మెప్పుడును వాస్తవముగాఁ బరాగమున కాశ్రయము కాదే! మఱియు నెవనిముఖమునుండి యుదయించి సాంఖ్యము, పెద్ద పడవకుసాటియై మృత్యుభయమును గల్గించునదియు దుర్లంఘ్యమైనదియు నగుసంసారసముద్రమునుండి ముముక్షువులఁ దరింపఁజేయుచున్నదో, యట్టిమహానుభావుఁడును, సర్వజ్ఞుఁడును, బరమాత్మయునగు కపిలునకు శత్రుమిత్రభావము సంభవించు టెట్లు? కావున వెనుకటివాద మాదరింపఁదగినదికాదు. ఆసగరునకుఁ గేశినియను రెండవభార్యయందు అసమంజసుఁడను నొక కొమరుఁడుండెను. అతని కంశుమంతుఁ డనుసుతుఁడు గలఁడు. ఆ యసమంజసుఁడు పూర్వజన్మమున మహాయోగియై సంగదోషమువలన యోగభ్రష్టుఁడై యీ జన్మమొందెను. పూర్వజన్మమందలి యోగప్రభావముచేఁ దనజన్మమును స్మరించుకొని యతఁడు తనకుసంగదోషము సంభవింపకుండుటకై

తా నయోగ్యుఁడైనట్లు లోకమునకుఁ జూపఁదలఁచి జ్ఞాతుల కప కారమొనర్చుచు జనుల నడలింపఁజేయుచు నాడుకొనుచున్న బాలురను గొనిపోయి సరయూనదిలోఁ బాఱవైచుచుండెను. అది తండ్రి తెలిసికొని పుత్రప్రేమను ఛేదించి వానిని బురము నుండి తఱిమివేసెను. దాని కసమంజసుఁడు సంతసించి యోగ ప్రభావముఁచే సరయువులోఁ బాఱవైచినబాలకులను దెచ్చి వారికర్పించి యటనుండి కదలిపోయెను. అయోధ్యావాసులం దఱు మరల బ్రదికివచ్చిన బాలురనుజూచి యాశ్చర్యమందిరి. పిమ్మట సగరుఁడుకూడఁ దనకుమారుని ప్రభావమెఱుఁగ కుండఁ దఱిమినందులకుఁ బశ్చాత్తాపము నొందెను. ఆ యసమంజసుని కుమారుఁడయిన యంశుమంతుఁడు తాతయాజ్ఞను శిరసావహిం చి హయమును వెదకఁబోయి తనతండ్రులు వెడలినమార్గము న నుసరించి పాతాళమును బ్రవేశించి యెదుటఁ బెద్దబూదికుప్పను, నాసమీపమున హయమును, నచ్చటనే యాసీనుఁడై భగవద తారమైయున్న కపిలమహామునినిజూచి యతనిని సమీపించి నమ స్కరించి దోసిలివట్టి నిశ్చలచిత్తుఁడై యిట్లునుతించె "ఓదేవా! యోగిజనులైనను సమాధిమొదలగు నుపాయముల నవలం బించి పరమాత్మవగునీతత్త్వమును స్పష్టముగా నెఱుఁగఁజాలరు. ఇట్లుండఁ దక్కినమావంటి జనులెట్లు తెలిసికొనఁ గలరు? ఇంతియ కాదు. నీచేసృజింపఁబడిన బ్రహ్మాదులే నీతత్త్వమెఱుఁగఁజాలరు. తక్కినవారిసంగతి చెప్పనేల? సామాన్యముగా శరీరులు నీ సం బంధియగు మాయచే మోహితులయి ప్రపంచమునఁ గానవచ్చు శబ్దాది విషయములను దాని ననుభవించు తమశరీరమును మాత్ర మెఱుఁగుదురు కాని పరమార్థమును దెలిసికోలేరు.

ఓమహనీయా! అట్టియనంతమహిమగలిగి యానందాత్మకమగు జ్ఞానమునకు నిలయమై, స్వభావముచేతనే మాయాగుణముల నంటక యోగీశ్వరులగు సనకాదులకుఁగూడఁ గానరానినిన్ను మూఢుఁడనగునేనెట్లు భావింపఁగల్గుదు? మాయాగుణములను విసర్జించి, కర్మాధీనమగు దేహమునుదాల్పక, నామరూపభేదము లేనివాఁడవై, చేతనధర్మములఁగాని యచేతనధర్మములనుగాని పొందక, కేవలము జ్ఞానోపదేశమునిమిత్తమే యిచ్ఛాధీనమగు శరీరమునుదాల్చియున్న పురాణపురుషుఁడవగు నీకునమస్కార ముగావించెదను. ప్రజలుకామమునకును, లోభమునకును, అసహన మునకును, జిత్తవికారమునకును, లోఁబడి, యెవనిమాయచే సృ జింపబడినగృహాదులనుజూచి భోగ్యస్థానము లనుబుద్ధి వహించి తి రుగుచున్నారో యట్టి నీకు నమస్కారము. ఓ దేవా! సర్వాంత రాత్ముఁడ వగునీ సందర్శనమువలన విషయాభిలాషను నశించి నది. పుణ్యాపుణ్యకర్మములు నశించినవి. దేహాత్మభ్రాంతి రూప మగు మోహమడుగంటినది.దృఢమయినద్వైతను మోహపాశము విచ్ఛిన్నమైనది. కృతార్థుఁడనైతి" నని యిట్లు భక్తిపరవశుఁడై నుతించుచున్న యంశుమంతు ననుగ్రహించి కపిలాచార్యుఁ డిట్లనియె. "ఓ వత్సా! నీ తాత యొనర్చు యాగమునకుఁ బశు వగు గుఱ్ఱమిదియే. దీనిఁ గొనిపొమ్ము. నీ తండ్రులందఱు నిదిగో నిచ్చటనే భస్మమై పడియున్నారు. వారిని దరింపఁజేయునది గంగోదకము తప్ప వేఱొకటి లేదు." అని పలికిన కపిలునివాక్య మును శ్రద్ధతో విని యతనికి నమస్కరించి యా యశ్వమును గొనివచ్చి తాత కీయఁగా నతఁడు సంతసించి తన యాగమును బూర్తిచేసెను. అనంతరము సగరుఁడు రాజ్యము నంశుమంతుని

కిచ్చి, దేహమందును, దదనుబంధులగు భార్యాదులందును, స్నేహావిడిచి సంసారబంధమును వీడి యాతఁడుపదేశించిన జ్ఞానమార్గ మవలంబించి ముక్తిచెందెను. ఇది యెనిమిదవ యధ్యాయము.

గంగావతరణ కథ. కల్మాషపాద ఖట్వాంగ చరిత్రములు.

అంశుమంతుఁ డెట్లయినను గంగను దెచ్చి తన తండ్రులను దరింపఁజేయ యత్నించి పెద్దకాలము తపమొనర్చెను; కాని కార్యము నెఱవేర్పకయె మృతినొందెను. పిమ్మట నతని కుమారుఁడు దిలీపుఁడును దండ్రివలెనే గంగను గొని వచ్చుటకై తపమాచరించి యందుల కసమర్థుఁడై కాలధర్మ మొందెను. అనంతర మతని కుమారుఁడు భగీరథుఁడు దృఢమనస్కుఁడై తండ్రితాతలు దలంచిన కార్యమును గొనసాగింపనెంచి మిక్కిలి యుగ్రమగు తపమొనర్చెను. ఆతని తపమునకు సంతసించి గంగాదేవి యతనికిఁ బ్రత్యక్షమై "ఓయీ! నీకిష్టమగు వరమును వేఁడుమిచ్చెద" నని పల్కఁగా భగీరథుఁ డామెకు నమస్కరించి యభిప్రాయమును వెల్లడించెను. అదివిని గంగాదేవి యిట్లనియె. "ఓయీ! నేను భూతలమున కవతరించునపుడు నా వేగమును సహించు వారెవరు? అట్టి వాఁడెవఁడైనను లేనిచో నేను భూతలమును భేదించి పాతాళమున కరుగవలసి వచ్చును. ఇంతియకాక భూలోకమునఁ బ్రజలు తమ పాపములను నా యందుఁ గడుగుకొందురు! ఆ నరులు నాకుఁ గల్గించు పాపమును నే నెట్లు తొలఁగించు కొనఁగలుదును? కావున నేను భూమియందుఁ బ్రవహింప నిష్టపడను. దీనికిఁ దగిన యుపాయ

మాలోచింపుము." అనిన విని భగీరథుఁ డిట్లనియె. "ఓ తల్లీ! భూమిలోఁ గేవలము పాపాత్ములే లేరు. కామ్యకర్మములను విడిచి యింద్రియములను జయించి బ్రహ్మోపాసకులును నగు బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులు పెక్కురు గలరు. వారు లోకములను బవిత్రములఁ జేయఁ జాలినవారు. వారు వచ్చి నీలోఁ బానమాడుటచే మానవుల వలన నీకుఁ గల్గిన పాపములను స్వీకరింతురు. భగవంతుఁడు పాపహరుఁడు కాన యా సాధువులం దెల్లప్పుడును నివసించి యా పాపములను హరించును. కావున దీనికి నీవు విచారింప వలసిన పని లేదు. తంతువులందుఁ బటమువలె నెవనియం దీవిశ్వమంతయు వ్యాపించినదో, యెవఁడు బ్రహ్మ మొదలుకొని తృణము వఱకుఁగల శరీరుల కంతరాత్మయై యున్నాఁడో, రుద్రశరీరకుఁ డగు నాపరమాత్మ నీ వేగమును ధరింపఁ గల్గును" అనిన భగీరథు వచనములు విని గంగ వానికి వెండియు నిట్లనియె. "వత్సా! నీ చెప్పిన యుపాయమునకు సంతసించితిని. నాయుదకములు ధరించు నిమిత్తము శంకరునిఁ బ్రసన్నునిఁగాఁ జేసికొనుము" అనిన విని సంతసించి యా రాజచ్చోటుగదలి యొక పవిత్రస్థలమును జేరి శంకరునిఁ దపంబున నారాధించెను. దాని కతఁడు స్వల్పకాలములోనే ప్రసన్నుఁడయ్యెను. భగీరథుఁడు తన మనోరథమును విన్నవింప శంకరుం డిదివఱకే "లోకహితముకై గంగానదిని దాల్చెద" ననిశపథముచేసియున్న వాఁడు; కావున నతని కోర్కికి మాఱు చెప్పక సమ్మతించి విష్ణువు పాదమునుండి వెడలిన దగుటచే పవిత్రమైన గంగానదిని ధరించెను. అనంతరము భగీరథుఁడు లోకపావనియగు గంగను తన పితరుల దేహములు భస్మమై పడిన స్థలమునకుఁ దీసికొని పోనిశ్చయించి వాయువేగముతోఁ దన రథ

మును నడిపింపఁగా గంగ దాని ననుసరించె. ఇట్లు గంగ దేశము లనుండి పాఱి వానిని దడుపుచుఁ, బవిత్రముగాఁ జేయుచుఁ బోయి దగ్ధులయిన సగరకుమారులను దడిపెను. ఆ సగరసుతులు బ్రాహ్మణున కపరాధము చేయుటచే భస్మమైనను దమ దేహభస్మములకు గంగా జలస్పర్శము లభించుటచే నందఱును స్వర్గమును జెందిరి. ఓరాజా! భస్మీభూతములగు శరీరములచేత నే గంగను దాఁకి సగరసుతులు ముక్తిచెందిరని చెప్పవలసినపుడు దృఢనియమముతో శ్రద్ధతో గంగానదిలోఁ దానమాడు వారికి స్వర్గము లభించునని వేఱ చెప్పవలయునా? సంసారచ్ఛేదకుఁడగు హరి పాదకమలమునఁ బుట్టిన గంగానది జలస్పర్శమునకు దింత ప్రభావమున్నదని యాశ్చర్యపడ నవసరము లేదు. ఆ యనంతుని పాదకమలములందు శ్రద్ధతోఁ దమ మనస్సులను నిల్పినమునీశ్వరులు రాగాదిదోషవర్జితులై విడువఁదరముకాని ప్రకృతి సంబంధమును విడిచి తత్కాలమునందే ముక్తిఁ జెందుచుండ దీని కాశ్చర్యమేల ? ఓ రాజా ! ఆ భగీరథునకు శ్రుతుఁడను కుమారుఁడు కలిగెను. అతనికి నాభావరుఁడు జన్మించెను. వానికి సింధుద్వీపుఁ డుదయించె. అతని కయుతాయువు సంభవించె. అతనికి ఋతుపర్ణుఁడు పుట్టె. అతఁడే నలునికి మిత్రుఁడై యతనికి ద్యూత శాస్త్రరహస్యమును దెలిపి యతనివలన నశ్వవిద్యను సంపాదించె. అతనికి సర్వకాముఁ డుదయించెను. సర్వకామునకు సుదాసుఁడు ప్రభవించె. అతనికి మదయంతీపతి సంభవించె. ఓ నృపా ! అతనినే మిత్రసహుఁడనియు మఱికొందఱు కల్మాషపాదుఁడనియుఁ జెప్పుదురు. ఆ కల్మాషపాదుఁడే వసిష్ఠుని శాపమువలన సంతానరహితుఁడాయెను. అని పలుకు శుకునిఁజూచి “ మహాత్ముఁడగు

సౌదాసునకు శాపము సంభవించుటకుఁ గారణమేమో తెలుపఁ
దగినచోఁ దెలుపు" మని యడుగఁగా నతనికి శుకుం డిట్లనియె.
"ఓ నరపాలా! సౌదాసుఁ డొకప్పు డడవికి వేఁటాడఁబోయి యట
నొక రాక్షసుని సంహరించి వాని సోదరునిఁ జంపకుండ విడిచెను.
ఆ దురాత్ముఁడు తన సోదరునిఁ జంపినందులకా రాజునకుఁ దగిన
ప్రత్యపకారము చేయఁ దలంచి యతని గృహమునకు వంటవాని
వేషముతోఁ జని యనుజ్ఞవడసి పాకాదులొనర్చుచునుండెను.
ఒకపుడు వసిష్ఠుఁడు రాజుగృహమునకు భుజింపరాఁగా నీవంటవాఁ
డతనికి నరమాంసము వండిపెట్టెను. వడ్డించుచున్న యా మాం
సమును జూచి వసిష్ఠుఁడు త్వరగాఁ దెలిసికొని కోపముతో రాజును
జూచి "నీ విట్లు నరమాంసమును నాకుఁ బెట్టించితివి కాన రాక్షసుఁ
డవగు" మని శపించి తరువాత నా యపరాధము వంటవానిది కాని
రాజుది కాదని తెలిసికొని యాశాపమును బండ్రెండు సంవత్స
రములు మాత్రమే యనుభవింపఁదగినదని యవధి యేర్పఱి
చెను. అంత సౌదాసుఁడు నిష్కారణముగాఁ దన్ను శపించిన వసిష్ఠు
నిపైఁ గోపముంచి మాఱుశాప మీయనెంచి చేతితో నీళ్లు
పట్టుకొనెను. కాని యతని భార్యయగు మదయంతి వలదని వారిం
చుటచే నాయుద్యమమును మాని యా జలమును జీవులతో
నిండిన భూమ్యాకాశములం దెచ్చటఁ బోసినను జీవుల కపా
యము సంభవించునని యెంచి యా జలమును దన పాదములపై
విడిచెను. తీవ్రములగు నాయుదకముల తాఁకుడుచేఁ బాదములు
కమలి నల్లవడియెను. నైల్యమనఁ గల్మాషమే. కల్మాషము పాద
ములందు గల్గిన కారణమున నతఁడు కల్మాషపాదుఁడని పేరు
గాంచెను. అతఁడు రాక్షసుఁడై యడవిలోఁ దిరుగుచు మిక్కిలి

యాఁకలిగొని యొకచోట మునిదంపతులు వానర రూపము నొంది క్రీడించుచుండఁగాఁ జూచి యందుఁ బురుష వానరమును భక్షింపఁ బట్టుకొనెను. అపుడాముని పత్ని రతియందుఁ దనపతి తృప్తిచెందినట్లు కానక యా రాక్షసునిఁ జూచి యిట్లనియె. "ఓయీ! నీవు రాక్షసుఁడవు కావు; ఇక్ష్వాకు సంతతికిఁ జెందిన మహాత్ముడవు; మదయంతికి భర్తవు. ఇట్టి యోగ్యుఁడవు కావున నీవు బ్రాహ్మణునిఁ జంపుట యుక్తము కాదు. నేను సంతాన మపేక్షించి యితనితోఁ గ్రీడించుచుంటిని. నాయం దితఁ డింకను దృప్తి చెందలేదు. ఇట్టి సమయమునఁ జంపుట మహాపాతకమండ్రు. ఇంతియకాక మానుష దేహము జీవుని కన్ని పురుషార్థములను సంపాదించును. అట్టి మానవ శరీరమును నీవు రక్షించినచోఁ బురుషార్థముల నన్నింటిని నశింప జేయుటవలనఁ గల్గిన పాపములను బొందవలసి వచ్చును. మఱియు, నితఁడు విద్వాంసుఁడు, తపశ్శాలి. సత్ప్రవర్తనుఁడు, సద్గుణవంతుఁడు. మహాపురుషుఁడును సర్వజ్ఞత్వాది గుణములతోఁ గూడ సకల భూతములందు నంతరాత్మయై యున్నవాఁడు నగు పరమాత్మ నుపాసింపనున్నాఁడు. ఇట్టి బ్రహ్మర్షిని రాజర్షి శ్రేష్ఠుఁడవును, రాజ్యపాలకుఁ డవును నగు నీవు తండ్రి కొడుకునువలెఁ జంపుట ధర్మమా! మఱియు సజ్జనహితుఁడవగు నీవు సాధువును బాపరహితుఁడును బ్రహ్మవాదియు సూత్రాదులను జదివినవాఁడును నగు నీ బ్రాహ్మణునిఁ జంపుట న్యాయమా! గోవధవలెనే బ్రహ్మవధయును విడువఁదగినదియే. కావున నితని విడువుము. నాప్రార్థనము వినక యన్నివిధములచేత నితని భక్షింప నిశ్చయించితేని నన్ను ముందుగాఁదిని పిమ్మట నాభర్తను దినుము. జీవరహితమగు

దేహమువలె నితఁడులేని నేను క్షణకాలమైనను జీవింపలేను " అని యిట్లాబ్రాహ్మణి దీనముగాఁ బ్రార్థించుచు,దిక్కుమాలినదాని వలె విలపించుచున్నను శాపమోహితుఁడగుటచే సౌదాసుఁడు వినక పులి పశువునువలె నాబ్రాహ్మణుని భక్షించెను. అనంతరము రాక్షసునిచే భక్షితుఁడయిన భర్తను జూచి బ్రాహ్మణి తనదుర్దశను గూర్చి దుఃఖించుచుఁ దుదకుఁ గోపోద్దీపితయై సౌదాసునిఁజూచి "కామార్తనగు నాప్రార్థనమువినక నిరపరాధుఁడయిన నా భర్తను భక్షించితివి. కావున నీవు శాపార్హుఁడవు. నీవు స్త్రీతో సంగ మించితివేని మరణ మందుదువు గాక " యని శపించి సహాగ మనముఁ జేయనెంచి భర్త యెముకలను నేరి చితిపైఁ బెట్టి ప్రజ్వాలింపఁజేసి తన దేహము నందు వైచి భర్త పొందినలోక మునే చెందెను. సౌదాసుఁడు పండ్రెండు వత్సరములు గడపి శాపవిముక్తుఁడై పురముచేరి యొకనాఁడు భార్యయగు మదయం తితోఁ గ్రీడింప యత్నింప నామె బ్రాహ్మణశాపమును తెలిపి నివారించెను. అదిమొదలు సౌదాసుఁడు మృత్యువునకు భయపడి స్త్రీసంగమును విడిచెను. ఆకారణమున నతనికిఁ దనకుఁ గల్గిన సంతానము లేదయ్యె. అనంతరము, సౌదాసుఁడు తన భార్యకు సంతాన మిమ్మని వసిష్ఠునిఁ గోరఁగా నతఁ డందులకు సమ్మతించి యట్లు చేసెను. మదయంతి గర్భము దాల్చెను. కాని యేడు వత్స రములు గతించినను బ్రసవము కాలేదు. అప్పు డామె ఱాతితోఁ గడుపును గొట్టుకొనఁగా నొక పుత్త్రుఁడు కలిగెను. అశ్మఘాత మువలనఁ గల్గుటంబట్టి యా సుతున కశ్మకుఁ డనునామము గల్గె. ఆ యశ్మకున కొకకుమారకుఁ డుదయించె. పరశురాముఁడు క్షత్త్రియుల సంహరింప భూమిని దిరుగుచున్నప్పుఁ డతఁడు స్త్రీల

చే రక్షింపఁబడి జీవించి పిమ్మట క్షత్త్రియవంశమునకు మూల భూతుఁ డయ్యెను. నారీజనముచే రక్షింపఁబడుటచే నారీకవచుఁ డనియు క్షత్త్రియ వంశమునకు మూల మగుటవలన మూలకుఁ డనియుఁ బేరొందెను. అతనికి దశరథుఁ డనువాఁ డుదయించె. అతనికి నైలబిలుఁడు సంభవించె. వానికి విశ్వసహుఁడు ప్రభవించె. అతనికి ఖట్వాంగుఁడుఁ గలిగె. అతఁడు చక్రవర్తియై భూమిని బాలించుచు నొకప్పుడు దేవతల ప్రార్థనముచొప్పున వారికి సహాయుఁడుగాఁ బోయి యుద్ధమున దుర్జయులగు దైత్యులను సంహరించెను. దానికి దేవతలు సంతసించి "వరము కోరుకొ"మ్మనిరి. అతఁడు తన యాయు వింక నెంతకాల మున్నదో. తెలుపుఁ డని సురలను వేఁడెను. వా రింకొక రెండుగడియల కాలమున్నదని చెప్పఁగాఁ దన పురమునకు మరలి యతఁ డిట్లు నిశ్చయించుకొనెను. "నాకు బ్రాహ్మణకులముకంటెఁ బ్రాణములు ప్రియములుకావు. కులదైవమే నాకుఁ బ్రియమైనది. కాని కొడుకులును, సంపదలును, భూమియు, రాజ్యమును, భార్య, జనమును నాకుఁ బ్రేమింపఁ దగినవికావు. చిన్నతనమునుండియు నామనస్సధర్మమార్గమునఁ జరింపలేదు. ఉత్తమశ్లోకుఁ డయినభగవంతునికంటె వేఱయిన వస్తువు విశ్వమం దున్నదని భావింపలేదు. ముల్లోకముల కధిపతు లగుదేవతలు నాకుఁ గావలసిన వరమిచ్చెదమనిరి. అయినను భగవంతుని సంతతమును సేవించెడి నేను దానిని నిరసించితిని. దేవతలు దేహాత్మాభిమానము గలవారై సర్వదా తమ హృదయముల నంతరాత్మ రూపముగా నున్నపరమేశ్వరునిఁ జూచి సర్వోత్తమ వస్తువుఁగా భావింపఁజాలక సామాన్యము లగు విషయసుఖములనే పరవస్తువుఁగా భావింతురు.

దేవతలే యట్లు వర్తించుచున్నప్పుడు తక్కినవారి సంగతి చెప్ప నేల? అయినను దేవతావరముగాని స్వర్గముగాని భగవత్ప్రాప్తి కడ్డుగల్గించునని విసర్జించితిని. కావున నీలోకమున భగవన్మాయచే నిర్మితములై గంధర్వనగరములవలె ననిత్యములైయున్న శబ్దాదివిషయములందును ప్రకృతిపరిణామాత్మక మగుశరీరమందును, సంగమును విడిచి పరమేశ్వరుని భక్తితో శరణొందెదను" అని నిశ్చయించుకొని భక్తులందఱును దేనిని ప్రమాది సిద్ధమును, హేయగుణరహితమును, కల్యాణగుణ నిలయమును, దురూహమును నగు, పరబ్రహ్మమునుగాఁ జెప్పుదురో యా పరవస్తువునందు మనస్సు నిలిపి దేహమును విడిచి గుణాష్టక రూప మగు స్వస్వరూపము నొందెను. ఇది తొమ్మిదవయధ్యాయము.

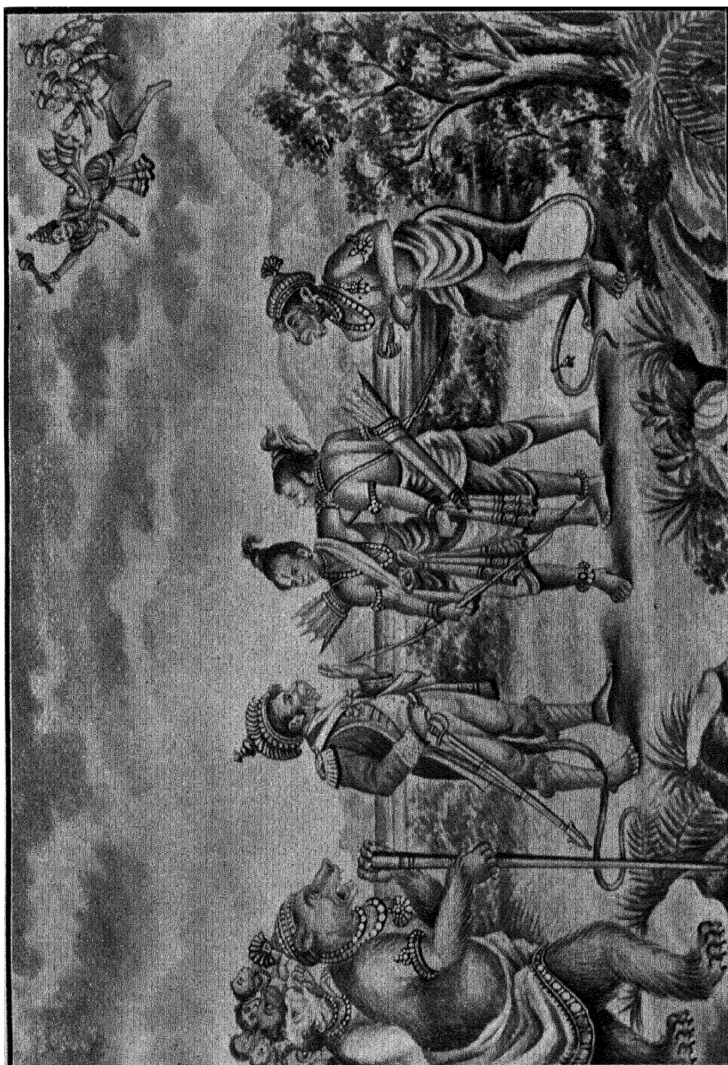
శ్రీ రా మ చ రి త్ర ము.

ఓరాజా! ఆ ఖట్వాంగునకు దీర్ఘబాహువును, వానికి మహాకీర్తియగు రఘుమహారాజును, వాని కజుఁడును, వానికి దశరథుఁడును సంభవించిరి. వేదమయుఁ డయినవిష్ణు వంశాంశములచే నాల్గువిధములయి సురల ప్రార్థనము చొప్పున నా దశరథునకుఁ బుత్రచతుష్టయమై జన్మించెను. ఆ నలువురును క్రమముగా రాముఁడనియు లక్ష్మణుఁడనియు భరతుఁడనియు, శత్రుఘ్నుఁడనియు నామములను దాల్చిరి. ఓరాజేంద్రా! సీతాపతి శ్రీరాముని చరితమును దత్త్వదర్శు లగువాల్మీకాదిమునులు విపులముగా వర్ణించిరి. నీవుఁగూడ ననేకపర్యాయము లా చరిత్రమును విని యున్నావు. తండ్రి సత్యవాక్యమును బరిపాలించుటకై రాజ్యము విడిచి యడవికేఁగి ప్రియురా లగుసీత కరస్పర్శమునైనను

సహింపఁజాలని సుకుమారము లగు పాదపద్మములతో నందుఁ గ్రుమ్మరుచు, సుగ్రీవ లక్ష్మణులయనునయవచనములచే మార్గాయాసమును దొలఁగించుకొనుచు రాఁగా, శూర్పణఖను విరూపనుగాఁ జేయుటచేఁ గుపితుఁ డైనరావణుఁడు సీతను గొనిపోవఁగాఁ, దదీయవిరహామువలనఁ గోపోద్దీపితుఁడై బొమముడి మాత్రము చేతనే భయపడిన సముద్రుని బంధించి రావణాదు లనెడి మహాటవికి దావానలమువంటివాఁ డైన శ్రీరాముఁడు మమ్ము రక్షించుఁగాక.'' అని శ్రీ శుకుఁడు ధ్యానించి వెండియు రాజున కిట్లనియె. "ఓరాజేంద్రా! రాముఁడు చిన్నతనమునందు విశ్వామిత్రుని యాగమును సంరక్షింప లక్ష్మణునితోఁ బోయియు నతని సాయ మక్కఱలేకయే మారీచాది రాక్షసులను దునుమాడెను. అనంతరము రాముఁడు విదేహదేశముల కరిగి సీతాస్వయంవరసమయమున వీరాధివీరులు చూచుచుండఁగా మున్నూఱుగురు బలవంతులు గొనివచ్చినదియుఁ గఠోరమైనదియు నగుశివధనుస్సును సులభముగా నెక్కిడి యేనుఁగు గున్న చెఱకునువలె ముక్కలు చేసెను. ఇట్లు విఱిచి సౌందర్యముచేతను గుణములచేతను సుస్వభావముచేతను బ్రాయముచేతను దనకు సరివచ్చుచు, సీతానామమును దాల్చి పూర్వజన్మమున లక్ష్మీనామముతోఁ దనవక్షఃస్థలమున నివసించిన యా కన్యామణిని వశమః గావించుకొని మరలి తనపురమునకు వచ్చుచు మార్గమధ్యమున నిరువది యొక్కమాఱు భూమండలమున సంచరించి రాజులనెల్లఁ బొలియించిన పరశురాము నెదుర్కొని యతని గర్వమును బూర్ణముగా నశింపఁజేసెను. తరువాత నతఁ డయోధ్యచేరి సీతతో సుఖముగాఁ గాలము గడుపుచుఁ దన తండ్రి యగుదశరథుఁడు సత్యపాశబద్ధుఁడై పూర్వము కైక

1556. సీతావివాహము.

విభీషణుఁడు శ్రీరాముని శరణుఁ జొచ్చుట.

కొసంగిన వరములఁ దీర్చ నిశ్చయించి యడవి కేఁగు మనఁగా దానికి సంతసించి యోగీశ్వరుఁడు ప్రాణములవలెనె రాజ్యసంపద లను మిత్రులను గృహములను దల్లిని సంతోష పూర్వకముగా విడిచి యరణ్యమున కరిగెను. కొంతకాల మట నంచరించుచు నొకచోట రావణుని చెల్లెలును గామాతురయు నగుశూర్పణ ఖను విరూపనుగాఁ జేసి కోదండపాణియై వనవాసమున మిక్కిలి కృశించినవాఁడై నను నొక్కఁడే దాని బాంధవులగు ఖరదూష ణులు త్రిశిరుఁడు మొదలగు పదునాల్గువేల రక్కసులను సంహ రించెను. సీతావృత్తాంతమును శూర్పణఖవలన విని రావణుఁడు కామాంధుఁడై తనంతఁ దాను సీతను గొనిపోవ జంకి మారీచుని తోడుగై కొనెను. మారీచుఁడు కనకమృగమై సీతారాములకు మోహముఁ గల్గించి రాముని నాశ్రమమునుండి మిక్కిలి దూర ము గొనిపోఁగా నంత నతఁడు దాని మాయనుగనుఁగొని సంహ రించి మగిడి వచ్చుచుండెను; కాని రామలక్ష్మణు లిరువురు నా శ్రమమందు లేకుండుటఁ జూచి రావణుఁడు తోఁడేలివలెఁ బొంచి యుండి సీతను గొనిపోయి లంకలో నుంచెను. బ్రహ్మ రుద్రాదు లచేఁ బూజితము లగుపాదపద్మములు గల రాముఁడు భార్యా వియోగము నొంది స్త్రీసంగము గలవారిట్లే దుఃఖభాక్కు లగుదు రనునది నల్వురకుఁ దెలియఁజేయుచుఁ గృపణుని వలె దుఃఖించుచుఁ దమ్మునితోఁ గూడ వనమందుఁ జరించు చు, సీతను విడిపించుటకై రావణునితోఁ బోరి చచ్చిన జటాయు వనుగృధ్రమున కుత్తరక్రియలు సలిపి, కబంధునిఁ దెగటార్చి, వానరులతో మైత్రి చేసికొని, వాలినిజంపి, సుగ్రీవునికిఁ బట్టముకట్టి వానరులవలన సీత జాడ తెలిసికొని వనచరసమూహములతోఁ

గూడి సముద్రతీరమున విడిసెను. అతఁడక్కడ మూఁడుదినములు
దీక్షితుఁడై సముద్రు నుపాసించెను. కాని యతఁడు ప్రసన్నుఁడు
కాలేదు. అందులకు రాముఁడు కుపితుఁడై నిప్పుకలరాల్చు కడకం
టితో సాగరమును జూడనారంభించెను. దాని కోర్వఁజాలక జల
జంతువులు దిరుగుడు పడఁజొచ్చెను. తోడనే సముద్రుఁడు భయ
ముచే స్తంభీభూతుఁడై పూజాద్రవ్యములఁ దాల్చి మూర్తిమం
తుఁడై వచ్చి యతని పాదారవిందముల శరణుసొచ్చి యిట్లనియె.
"ఓరామా! నిర్వికారుఁడవును లోకాధిపతివియు నాదిపురుషుఁ
డవును నగునిన్ను జడుడ నగునే నెట్లు తెలిసికోఁగలను. అయి
నను నీ సందర్శనమువలన జ్ఞానవంతుఁడనై నీ కధీనములైన
త్రిగుణములలో సత్త్వమువలన సురగణములును రజస్సువలనఁ
బ్రజాపతులును దమంబువలన రుద్రాదులును జనించిరనియు,
సత్త్వాదులకు నీవు నియంతవనియు నిప్పుడు తెలిసికొంటిని. ఓ
దేవా! నా జలమును బంధించి స్వేచ్ఛగా నరుగుము. విశ్ర
వసుని కుమారుని రావణుని జయింపుము. సీతను గొనిరమ్ము.
ఆలోచింప నాజలమును నీకుఁ బ్రతిబంధకముగాదు. అయి
నను దిగ్విజయు లగురాజు లందఱును నీయొనర్చిన మహాకార్య
మును జూచి యచ్చెరువడి నీ కీర్తిని గానముచేయునట్లుగా
నాపై సేతువును బంధింపుము." అని పలికిన సముద్రుని వచ
నములు విని రాముఁడు సంతసించి కపీంద్రులు కొనివచ్చిన
వృక్షములచేతను బర్వతశిఖరములచేతను సేతువును బంధించి,
సుగ్రీవుఁడు, నలుఁడు, హనుమంతుఁడు మొదలగు వానరవరు
లతో సముద్రమును దాఁటి విభీషణుఁడు చూపు చున్నమార్గ
ము ననుసరించి పూర్వము హనుమంతునిచే భస్మీభూతము

గావింపఁబడిన లంకను జొచ్చెను. వానరవీరులు లెక్కకెక్కు వయి తన్ను నిరోధించి క్రీడాస్థానములను గోపురములను సభా మండపములను, ధాన్యాగారములను, ధనగృహములను, ద్వార ములను, గృహములను, ప్రాసాదములను, గవాక్షపాలికలను, వేదికాదులను, ధ్వజములను, హేమకుంభములను, శృంగాట కములను, ధ్వంసముచేయఁగాఁ బాడువడిన లంకాపురి, యేనుఁగు కదుపులచేఁ గలఁపఁబడిన నదివలెనే ఘూర్ణిల్లసాగెను. రావ ణుఁడు వానరులు చేయు ఘోరకృత్యములకు సహింపఁజాలక నికుంభుఁడు, కుంభుఁడు, ధూమ్రాక్షుఁడు, దుర్ముఖుఁడు, దేవాంత కుఁడు, నరాంతకుఁడు. ఇంద్రజిత్తు, ప్రహస్తుఁడు, కుంభకర్ణుఁడు మొదలగు వీరులను ప్రత్యేకముగా వానివాని సైన్యములతోఁ గూడ యుద్ధమునకుఁ బంపెను. శూలములు, కత్తులు, చాప ములు, శరములు, ప్రాసములు, తోమరములు, భిండివాలములు, పట్టిసములు మొదలగు నాయుధములఁ దాల్చి యారాక్షస సైన్యములు విజృంభించి వచ్చుచుండెను. అది రాముఁడు చూచి సుగ్రీవుఁడు, లక్ష్మణుఁడు, హనుమంతుఁడు, గంధమాదనుఁడు, నీలుఁడు, అంగదుఁడు, ఋక్షుఁడు, పనసుఁడు మొదలగు వానర వీరులతోఁ గదలిపోయి దైత్యసైన్యముల నెదుర్కొని పోర నారంభించెను. అందు రాముని సేనానాయకు లగునంగదాదులు రావణుని గజములతోను, రథములతోను, గుఱ్ఱములతోను, బదాతులతోను, గలసికొని వృక్షములచేతను, బర్వతముల చేతను, బాణములచేతను, గదలచేతను మోదిరి. ఘోరయుద్ధము జరిగెను. దానిలో రావణుని బలమంతయుఁ గూలెను. తన బలమంతయు యుద్ధమునఁ గూలుట చూచి రావణుఁడు కుపి

తుండై విమానమెక్కి రాముని నెదుర్కొనెను. అంత రాముఁడు మాతలి యుక్త మగునింద్రరథము సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించుచు దన నిమిత్తము రాఁగా దాని నధిష్ఠించి మిక్కిలి విరాజిలుచుండెను. రావణుఁడు చూచి సహింపలేక వెంటనే యతి నిశితము లగుబాణములచే రామునిఁ గొట్టెను. రాముఁ డా బాణములను దూల్చుచు వానిఁ జూచి యిట్లనియె. "ఓరీ రాక్షసాధమా! కుక్క చాటుచాటున నిల్లు సొచ్చి వస్తువును దస్కరించికొనిపోయినట్లు మేము లేనట్టి సమయమున మాయాశ్రమమును బ్రవేశించి నా భార్యను బతివ్రత నపహరించితివి. లజ్జాకర మయినకార్యము చేసియు నీవు లజ్జింపకున్నావు. యమునివలె మహాబలుఁడనగు నేను నీ వొనర్చిన యీ చెడుపనికిఁ దగిన ఫలము నిప్పుడే యందించెదను.'' అని పలికి యంత వింట శరమును సంధించి ప్రయోగించెను. అది వజ్రాయుధమువలెఁ ననివార్యమైపోయి రావణుని హృదయమును భేదించెను. తోడనే వాఁడు పదిముఖములచే రక్తము గ్రక్కుచు క్షీణపుణ్యుఁ డగువాఁడు స్వర్గమునుండి భూమిపైఁ బడినట్లు విమానమునుండి క్రిందఁబడి ప్రాణములు విడిచెను. అప్పుడు మందోదరి మొదలగు రాక్షసస్త్రీలు వడివడి రావణు సమీపమున కరిగిరి; అక్కడ శత్రుబాణములచే నిహతు లైనతమ తమ బంధువులను గౌఁగిలించుకొనుచు గుండెలు బాదుకొనుచు దీనురాండ్రయి యెలుఁగెత్తి యిట్లు విలపింప నారంభించిరి. "ఓనాథా! ఓలోకరావణా! మేము హతప్రాయుల మయితిమి. ఇప్పుడు శత్రువులచేఁ బీడితయగు లంకాపురి నీవు లేకపోవుటచే శోభారహిత మైయున్నది. ఇఁక లంకాపురజను లెవని

శరణుఁజొత్తురు. ఓనాథా! నీవు కామాంధుఁడవై సీతాదేవి ప్రభావము నెఱుఁగక యపకార మొనర్చితివి. అందుచేత నేకదా నీ కిట్టి దుర్దశ సంప్రాప్తమైనది. ఓ కులవర్ధనా! పతివ్రత యగు సీత కపకారము చేయుటచేత నే యీ లంకాపురి మావలె విధవ యైనది. నీ దేహము గ్రద్దల కాహారమైనది. నీ యాత్మ నరక మనుభవింపఁ బోయినది." అని యిట్లు విలపించుచుండ విభీష ణుఁడు రామాజ్ఞను బొంది వారి నోదార్చి రావణాదులకు యథా విధిగాఁ బ్రేతకర్మము లొనర్చెను. పిమ్మట శ్రీరాముఁ డశోకవన మున నొక శింశుపామూలము నాశ్రయించి తన యెడఁబాటున కు మిగులఁ దపించుచుఁ గృశించి తన సందర్శనమున వికసించిన ముఖపద్మముఁ గల్గి యున్న తన ప్రియురాలిని సీతను గరుణించి యామె నోదార్చి పుష్పక మెక్కించి విభీషణుని లంకాధిపతినిఁగా నొనర్చి కల్పాంతమువఱకుఁ బ్రదికియుండునట్లు వర మిచ్చి సుగ్రీ వ విభీషణులతోను, హనుమంతునితోడను, నందుఁ గూర్చుండి మార్గ మధ్యమున లోకపాలు రిచ్చుచున్నపూజలను గైకొ నుచు బ్రహ్మాదులు తన యద్భుత చరిత్రముల నుతించుచుండఁగా నయోధ్యాపురమునకుఁ బోయెను. అక్కడ భరతుఁడు వల్క లాంబరములను జటలను దాల్చి గోమూత్రసహిత మగుయవా న్నమును మాత్రమే భుజించుచు దర్భలపై శయనించుచు, ను న్నట్టు విని కరుణాశాలి యగురాముఁడు మిక్కిలి పరితపించెను. అట భరతుఁడు శ్రీరాముని రాకను విని సంతసించి పురజనుల తోను, మంత్రులతోను, బురోహితులతోను గూడి పాదుకలను శిరమునఁ దాల్చి మంగళవాద్యములు మ్రోఁగుచుండఁగా, బ్రాహ్మణులు గొంతెత్తి స్వస్తివచనములను బఠించుచుండఁగా,

నంది గ్రామమునుండి రాము నెదుర్కొనఁబోయెను. ఆస మయమున సరిగంచు పతాకలచే వెలయు రథములపైఁ గొందఱును, నుత్తమాశ్వములపైఁ గొంఱుదను, బయలు వెడ లిరి. స్వర్ణకవచములను దాల్చిన భటులు గొందఱు బారులు దీర్చి నడవఁజొచ్చిరి. వారాంగనలు తాంబూలాదులను ధరించి పోఁజొచ్చిరి. పురజను లందఱును మహారాజున కర్హము లగు ఛత్రచామరాదు లగుకానుకలఁ బట్టికొని యెదురు చనిరి. ఇట్లు మహాపరివారముతో భరతుఁ డన్న నెదుర్కొని ప్రేమచే హృదయము ద్రవింపఁ గన్నులు బాష్పముచే నిండ భక్తితోఁ బాదుకలను ముందుంచుకొని దోసిలిగట్టి నిలుచుండెను. అంత శ్రీరాముఁడు తమ్ముని భరతుని గట్టిగా నాలింగనముచేసికొని యా నందబాష్పములచే నతనిఁ దడుపుచు, భ్రాతృప్రేమను వెలి పుచ్చుచుఁ బ్రజలోసంగు నమస్కృతు లొందుచు నమస్కార యోగ్యులగు కులవృద్ధులకెల్ల సీతాలక్ష్మణులతోఁ గూడ నమస్క రించెను. ఉత్తరకోసలవాసు లగుజను లందఱును జిరకాలమునకు వచ్చిన ప్రభువును జూచి పుష్పములు జల్లుచు నుత్తరీయములను గదల్చుచు సంతసముతో నృత్యముసేయ నారంభించిరి. అనం తరము రాముఁ డయోధ్యాభిముఖుఁడై యరిగెను. అప్పుడు భ రతుఁడు పాదుకలను దాల్చెను. సుగ్రీవ విభీషణులు చామ రములు వీచుచుండిరి. ఆంజనేయుఁడు శ్వేతాతపత్రము పట్టెను. ధనుస్సును, తూణీరములును శత్రుఘ్నుఁడు ధరించెను. సీత తీర్థ కమండలువును బట్టుకొనెను. అంగదుఁడు ఖడ్గము స్వీకరించెను. జాంబవంతుఁడు బంగారుడాలును ధరించెను. శ్రీరాముఁ డిట్లు సేవింపఁబడుచుఁ బుష్పకాసీనుఁడై స్త్రీలచేఁ బరివేష్టితుఁడై

వందిమాగధులచే నుతిగాంచుచు, నప్పుడే యుదయించి గురుశుక్రాది గ్రహములతోఁ బ్రకాశించు చంద్రుని సరిపోలుచు భరతాదుల యనుమతిని బడసి మహావైభవముతో నయోధ్యను బ్రవేశించి రాజభవనమునకేఁగి కైకమొదలగు సవతితల్లులకును, దనతల్లియగు కౌసల్యకును, వసిష్ఠాదిమహాత్ములకును, స్నేహితులకును, గులీనులకును, ననుచరులకును యథార్హముగాఁ బూజలొనర్చి యాదరించి వారి యాదరమునకుఁ బాత్రుఁడయ్యె. సీతాలక్ష్మణులు గూడ నచ్చటికి వారి నందఱను యథోచితముగాఁ బూజించి వారిచ్చు పూజల నందుచు రాజభవనముఁ జొచ్చిరి. కౌసల్యాదులు తమ పుత్త్రులను జెంది, పోయిన ప్రాణములు వచ్చినట్లు సంతసించి, తొడలపైఁ గూర్చుండఁబెట్టికొని యానందబాష్పములచే స్నానము చేయించుచు దుఃఖములను విడిచిరి. అంత వసిష్ఠుఁడు కులవృద్ధులతోఁ గూడ రాముని జటలను విప్పించి చతుస్సముద్రములనుండి యుదకము తెప్పించి యథావిధిగా శ్రీరాముని రాజ్యము కభిషిక్తునిఁ జేసెను. రాముఁడి ట్లభిషిక్తుఁడై సుందరవస్త్రములను దాల్చి చక్కఁగ నలంకృతుఁడై యా యలంకారములతోను, భార్యతోను, సోదరులతోను మిక్కిలి ప్రకాశించెను. తరువాత భరతుఁడు పాదములపైఁ బడి నమస్కరించి ప్రార్థింపఁగా సింహాసనమునఁ గూర్చుండి ప్రజాపాలనభారము వహించెను. ప్రజలందఱును దమతమ ధర్మములను యథావిధిగా నాచరింప మొదలిడిరి. రాముఁడు తండ్రి పుత్త్రులనువలెఁ బ్రజలను గాపాడెను, ప్రజలు రామునిఁ దమతండ్రినిగా భావించిరి. అది త్రేతాయుగమైనను ధర్మము నాల్గుపాదములను బ్రవర్తించుటంజేసి కృతయుగమునువలెఁ జూ

పట్టెను. సర్వభూతముల సుఖమును గాంక్షించువాఁడును ధర్మజ్ఞుఁడును నగురాముఁడు రాజ్యము చేయుచుండఁగా వనములును, నదులును, బర్వతములును, రమ్యకాదివర్షములును, సింహళాదిద్వీపములును, సముద్రములును, బ్రజలు కోరిన వస్తువుల నెల్ల నొసంగుచుండెను. ఓ పరీక్షిన్నరేంద్రా! రాముని రాజ్యమునఁ బ్రజల కాధిగాని వ్యాధులుగాని లేవు. ఎవనికిని ముదుసలితనము రాలేదు. ఆఁకొన్నవాఁడుగాని, దప్పిగొన్నవాఁడుగాని దుఃఖితుఁడుగాని భీతుఁడుగాని కష్టవంతుఁడుగాని మచ్చునకైనను గానరాలేదు. మృత్యువు తనంతఁ దావచ్చి యొక్కనినైనను గొనిపోలేదు. రాముఁడేకపత్నీవ్రతము నవలంబించి రాజర్షివలె నలరారుచు, రాగద్వేషాదులను బాఱఁదోలి ప్రజలకు విహితధర్మముల నేర్పుచు స్వయముగా వర్ణాశ్రమధర్మములను యథావిధిగా నాచరించెను. సీత వినయావనతయై ప్రేమచేతను బరిచర్యచేతను సుస్వభావముచేతను భయముచేతను సిగ్గుచేతను రామునిమనస్సును హరించి యతని ప్రేమ కాస్పదురాలయ్యె. ఇది పదియవయధ్యాయము.

శ్రీ రా మ చ రి త ము.

అనంతరము శ్రీరాముఁడు వసిష్ఠాదుల సాయమునఁ బెక్కుయాగములొనర్చి సర్వదేవమయుఁ డయినతన్ను నారాధించుకొనెను. ఇట్లు యాగము లొనర్చి హోతకుఁ బ్రాగ్దిక్కును, బ్రహ్మకు దక్షిణమును, అధ్వర్యునకుఁ బశ్చిమదిక్కును, ఉద్గాత కుత్తరమును, నా దిశ కంతరమున నున్నభూమండలము నంతటి నాచార్యునకును దక్షిణగా నొసంగెను. ఇంతియ కాక సకల వస్తువులం

దును నిస్స్పృహుఁడై సమస్తమును బ్రతిగ్రహింప బ్రాహ్మణులు తగుదురని తలంచి తనయొడల నున్నయలంకారముల నన్నిటిని విప్రుల కొసంగి కట్టుబట్టలతో మిగిలెను. సీత భర్త యభిప్రాయ మెఱిఁగి తన యలంకారములనెల్ల బీదల కిచ్చి మంగళసూత్రము మాత్రము మిగిల్చికొనెను. హోత మొదలగు బ్రాహ్మణులు రాముని బ్రాహ్మణభక్తికిని సత్పురుషులందుఁ జూపు చున్నయతని యతి వాత్సల్యమునకును మిక్కిలి మెచ్చుకొని యార్ద్రచిత్తులై యతనికిఁ బ్రాగాది దిశల నర్పించి యిట్లు సంభాషించిరి. "ఓభగవంతా! ఓరామచంద్రా! నీవు సమస్తకామములచేతను సంపూర్ణుఁడవు. అట్టి నీకు వీనితో నేమిప్రయోజనము? మఱియును మాహృదయమునఁ బ్రవేశించి స్వప్రకాశముచే నజ్ఞానమును దొలఁగించి నిరతిశయపురుషార్థ మగుమోక్షమునే యిచ్చుచున్ననీ కీ ప్రాగాది దిక్కుల నిచ్చుటనఁగా నెంత? నీవు బ్రహ్మకులము నాదరించువాఁడవు. స్వీయ తేజముచే సర్వదా వెలుఁగొందువాఁడవు. నీ వెప్పుడును సంకోచము నొందని యపరిచ్ఛిన్నజ్ఞానము గలవాఁడవు. ఉత్తమశ్లోకులలో ముఖ్యుఁడవు. మునీంద్రులచే సేవింపఁబడు పాదపద్మములు గలవాఁడవు. అట్టి నీకు నమస్కార" మనిపల్కి వెడలిపోయిరి. పిమ్మట రాముఁడు సీతతోఁ బదివేలవత్సరములు సుఖముగా రాజ్యము సల్పి యొకనాఁడు లోకవృత్తాంతములను దెలిసికొన గూఢ వేషముదాల్చి యొరులకుఁ దెలియకుండఁ బురమున నచ్చటచ్చట సంచరించుచు నొకచో భార్య నుద్దేశించి జరుగు చున్న వాక్కలహమును వినెను. ఒక పురుషుఁడు పరుని యింటికి వెళ్లి వచ్చుటచేఁ దన భార్య వ్యభిచారిణి యనియు, దాని నేలుకొన ననియుఁ దన చుట్టము

లతో వాదించుచుండెను. దానికి వారు "పరునియింట నున్న సీతను రాముఁ డేలుకొనలేదా? అంతకంటె నీవు ఘనుఁడవా" యనిపల్క వాఁ డదివిని *"రాముడు స్త్రీకిఁ బరవశుఁ డయ్యెఁ గావున సీతను దెచ్చుకొనెను. నే నట్టివాఁడను గాను నే దాని నొల్లనని" ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. రామున కిది చెవిని బడినతో డనే మిక్కిలి విచారించి నానాముఖముల లోకమున వ్యాపించు చున్నయపవాదమునకు భయపడి గర్భిణి యగుసీతను రహస్య ముగా నడవిలో విడిచిపెట్టెను. అంత జానకి మృగములవాతఁ బడక భాగ్యవశమున వాల్మీకిమహాముని యాశ్రమమునకుఁ బోయి యతనిచే నాదరింపఁబడి ప్రసవకాలము రాఁగానే కవ లపిల్లలను గాంచెను. వారు కుశలవులని వాసిఁగాంచిరి. వాల్మీకి యాకుమారులకు జాతకర్మాది క్రియల నొనర్చెను. ఇట లక్ష్మ ణున కంగదుఁడు చంద్రకేతుఁడు ననువారును, భరతునకు దక్షుఁ డు పుష్కలుఁడు ననువారును, శత్రుఘ్నునకు సుబాహు శ్రుతసేను

---

* ఇందులకు మూలము. "త్రయోదశాబ్ద సాహస్ర మగ్నిహోత్ర మఖండితమ్" అని యున్నది. "దశవర్ష సహస్రాణి దశవర్ష శతానిచ" అని రాముఁడు పదివేలవత్సరములు సీతతోఁ గలిసియున్నట్టును బదివందల వత్సరములు సీతా వియోగానంతర మందున్నట్టును నీ శ్లోకమునఁగల పృథగ్వాక్యముల చేత నే తెలియుచున్నది. ఆలోచింపఁ బై రెండిటికి విరోధము సంభవించుచున్నది. అయినను రామావతార స్థితి పదునొకండువేలని ప్రసిద్ధి కావునఁ దదనుగుణముగా నీసంఖ్యను సరిపుచ్చుకొనవలెను. ఎట్లన సీతావియోగము నొందిన రాముఁడు వేయువత్సరములే కడపినను, నావియోగకాలము మిక్కిలి దుస్సహమై, నూఱువత్సరముల కాల మొక వేయివత్సరముల కాలముకంటె నెక్కుడుగాఁ జూపట్టుచున్నదని యేదో యభిప్రాయము కల్పించుకొనవలెను.

లనువారును నిర్వాణేసి కొమరులు గల్గిరి. భరతుఁడు దిగ్విజయ మొనర్చుచుఁ గోట్లకొలఁది గంధర్వుల జయించి వారి సర్వధన మును గొనివచ్చి రామున కర్పించెను. శత్రుఘ్నుండును మధు రాక్షసుని కుమారుఁ డగు లవణాసురుని మధువనమునఁ జంపి యట మధురాపురిని నిర్మించెను. అట సీత తనకుమారులను వాల్మీకి కప్పగించి ప్రియవిరహమును సైఁపలేక యతని పాదకమ లమును ధ్యానించుచు భూవివరమును బ్రవేశించెను. శ్రీరాముఁ డదివిని సతత మామెగుణములనే స్మరించుకొనుచు జ్ఞానముచే దుఃఖము నరికట్ట నశక్తుఁడయ్యెను. ఓరాజా! పురుషునకు స్త్రీ సాంగత్యము మిక్కిలి చెఱుపు గల్గించును. అది ప్రతివానికిని దుఃఖము గల్గించు. భగవ దవతారమగు రాముఁడే యాశోక ము నడఁపఁజాలక పోయెను. గృహస్థులగు గ్రామ్యజనుల సంగ తిచెప్పనేల? శ్రీరాముఁ డనంతరమునవే ఱొకభార్యను బరిగ్ర హింపక బ్రహ్మచర్యము సలుపుచు నేపదుమూఁడువేల వత్సరం బు లగ్నిహోత్రము నఖండితముగా వేల్చెను. అనంతరము రాముఁడు దండకారణ్యమునఁ దిరుగుటచేఁ గంటకవిద్ధము లైన తనపాదములను బ్రజలు సంతతము తలంచు కొన్నట్లుచేసి జ్యోతి ర్మయమయిన పరమపదమున కరిగెను. ఓరాజా! రాముఁడు దేవతల కోర్కెదీర్ప భూమియం దవతరించిన నారాయణుఁడే. లోకమున నతనికి సములుగాని యధికులుగాని లేరు. అట్టిమహా ప్రభావముగల శ్రీరామునకు సముద్రబంధనము, రావణాదివ ధయు, సమరమున వానరులు తోడుచూపుటయు నివియన్నియు లీలామాత్రములని యెఱుంగుము. సంకల్ప మాత్రముచేతనే లోకముల సృజింపఁజాలిన రఘుపతి కిట్టి కార్యములవలన నేపాటి

కీర్తికలుగును? దిగంతములవఱకు వ్యాపించిన యెవనికీర్తిని గీర్తిధను లైన ధర్మరాజాదిరాజులు తమ సభలలో నుతించుచున్నారో, మార్కండేయాది మునులు దేనిని గానముచేయుచున్నారో, యెవని పాదపద్మములు పాపహరములై దేవతలయు రాజాధిరాజులయు శిరస్సుల కలంకారప్రాయమగునో యట్టి శ్రీరాముని శరణుసొచ్చెదను. కోసల దేశవాసులలో నెవరు రాముని సేవించిరో, యెవ్వరు సందర్శించిరో, యెవ రనుసరించిరో, వారందఱును గర్వవర్జితులై యోగీశ్వరులు పొందు నుత్తమ పదమును బొందిరి. ఓ రాజా! శాంతినిష్ఠుఁడగు పురుషుఁడు వీనులవిందుగా రామచరితమును విన్నచో వాఁడు సంసారహేతువులగు కర్మబంధనములను వదలి ముక్తుఁ డగుచున్నాఁడు; అనిన విని రాజు శుకునిఁగాంచి "ఓ మునీంద్రా! రాముఁడు దేశవాసులను, సోదరులను, పౌరులను నెట్లు ప్రేమించి వర్తించెను? వారందఱును రాము నెట్లుప్రేమించి సేవించిరి? ఆ వృత్తాంతమును వివరముగాఁ జెప్పు"మనఁగా మునీంద్రుఁ డతని కిట్లనియె. త్రిభువనేశ్వరుఁడగు రాముఁడు సింహాసనమును స్వీకరించి తమ్ములను దిశాపాలనమందు నియోగించి తాను దల్లులచెంతనుండి యనుచరులతోఁగూడ నయోధ్యను బాలింపఁ దొడఁగెను. రాముఁడు రాజయినప్పుడు వీథులన్నియుఁ జందనోదకములచేతను, మదపుటేనుఁగుల మదశీకరములచేతను దడుపఁ బడుచుండెను. ప్రజలు సంతోషభరితులై మేడలను, గోపురములను, సభా భవనములను, రథ్యాస్థలములను, దేవాలయములను, బంగారు కలశలముతోను, పతాకలతోను, పూఁగవృక్షములతోను, రంభాస్తంభములతోను, చిత్రతరములగు వస్త్రములతోను, నద్దములతోను,

బూలదండలతోను, తోరణములతోను, నిరంతర మలంకరించి కన్నులపండువుగాఁ జేయుచుండిరి. ఇంతియకాక పౌరులు పూజా సాధనముల ధరించి రాముని దర్శించి పూజించి "ఓ దేవా! పూర్వము వరాహావతారమున నీ వుద్ధరించిన భూమండలము నిపుడు పరిపాలింపు" మని వేఁడుచు నాశీర్వదించుచుండిరి. చిర కాలమునకు వచ్చిన శ్రీరాముని సందర్శింప వేడుకపడుచు స్త్రీలు ను, బురుషులును బిల్లలును దమతమ గృహములనువిడిచి మేడ లనెక్కి కన్నులారఁ జూచియుఁ దనివిచెందక పుష్పవర్షములను గురియించిరి. రాముఁడు రాజమందిరమును బ్రవేశించెను. అది యిక్ష్వాకుఁడు మొదలగువారిచే సేవింపఁబడినది. అది నిరవధిక ములగు రత్నరాసులకు నిలయమై యమూల్యములగు వస్తువులచే నొప్పుచు, పగడముల గడపలుగల ద్వారములచేతను, వైడూ ర్యమయములగు స్తంభ పంక్తులచేతను, నిర్మలములగు నింద్రనీల ములు గూర్చిన ప్రదేశములచేతను, దళతళ మెఱయు స్ఫటికశిల లతోఁ గట్టిన గోడలచేతను, జిత్రవర్ణములగు పూలదండలచేతను, బతాకలచేతను, నానావిధములగు వస్త్ర సమూహములచేతను, మణిచయములచేతను, ముత్యములచేతను, భోగ్యవస్తువులచేతను నలంకృతమై ప్రాణవంతమైనట్లు కానవచ్చుచుండెను. అం దెక్కు డఁజూచినను బరిమళ ద్రవ్యముల ధూపములు నెగడుచుండెను. ఏవంకఁ జూచినను బుష్పసంతతులు వెలయుచుండెను. ఏతట్టుచూ చినను దేహమునిండ నగలుదాల్చి దేవతలతో సమానులగు స్త్రీ పురుషులు సంచరించుచుండిరి. అట్టి మందిరమును బ్రవేశించి యాత్మారాములగు మునిజనులకు నాయకుఁడయిన శ్రీరాముఁడు తనకు నిరంతరమును బ్రియచేష్టలుచేయుచు నిరతిశయమగు నను

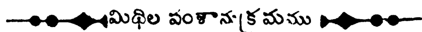
రాగముతో సీతాదేవి తన్ను సేవించుచుండ, నామెతోఁ జిరకాలము సుఖము లనుభవించెను. ఇట్లు శ్రీరాముఁ డుచితకాలము లందు సుఖము లనుభవించుచు, వర్ణాశ్రమధర్మముల యథావిధిగా నాచరించుచుఁ, బ్రజలచే ధ్యానింపఁబడు పాదపద్మములు గలవాఁడై చిరకాలము రాజ్యమేలెను. ఇది పదునొకండవ యధ్యాయము.

ఇక్ష్వాకువంశానుక్రమము.

శ్రీరామునకుఁ గుశుండును, గుశున కతిథియు, నతనికి నిషధుఁడును, వానికి నభుఁడును, వానికిఁ బుండరీకుఁడును, వానికి క్షేత్రధన్వుఁడును గలిగిరి. అతనికి దేవానీకుఁ డుదయించెను. వానికి హీనుఁడుగలిగె. వానికిఁ బారియాత్రుఁ డుద్భవించె. వానికి బలుఁడు సంభవించె. వానికిఁ జలుండును, వానికి వజ్రనాభుఁడును గలిగిరి. ఆవజ్రనాభుఁడే సూర్యాంశమువలన నుద్భవించె. వానికి ఖగణుండును, వానికి విధృతియు, నతనికి హిరణ్యనాభుఁడును గల్గిరి. ఆహిరణ్యనాభుఁడే యోగాచార్యుఁడైన జైమినికి శిష్యుఁడై యోగశాస్త్ర మభ్యసించి మహాభ్యుదయము గల్గించునదియు,నజ్ఞాన నివారకము నగునాశాస్త్రమును యాజ్ఞవల్క్య మహర్షికి నేర్పెను. అతనికిఁ బుష్యుఁడును, వానికి ధ్రువసంధియు, నతనికి సుదర్శనుఁడును, నతని కగ్నివర్ణుఁడును, నతనికి శీఘ్రుఁడును, నతనికి మరుత్తును నుదయించిరి. అతఁడు యోగముచే మృత్యువును జయించి కలాపమనెడి గ్రామము నాశ్రయించి యుండి కలియుగాంతమున నశించిన సూర్యవంశమును బుత్త్రపౌత్త్రాది పరంపరచే మరలఁ బ్రవర్తింపఁ జేయఁగలఁడు. ఆమరుత్తునకుఁ

బ్రస్నుఁడును, నతనికి సంధియు, వానికి మర్షణుఁడును, వానికి సుమహత్తును, వానికి విశ్వసాహ్యుఁడును, వానికి బృహద్బలుఁడును సంభవించిరి. అతఁడే నీజనకుఁడగు నభిమన్యునిచే సమరమున మడిసె. ఇక్ష్వాకువంశమునఁ బుట్టిగతించినవారు వీరె! ఇఁక నుద్భవించువారిని జెప్పెదవినుము. బృహద్బలునికి బృహద్రణుఁడును, వాని కురుక్షతుఁడును, వానికి వత్సప్రీతుఁడును, వానికిఁ బ్రతివ్యోముఁడును, వానికి భానుండును, వానికి దేవాకుఁడును సంభవింతురు. వాఁడే వాహినీపతియని వాసిఁగాంచును. వానికి సహదేవుఁడును, వానికి బృహదశ్వుఁడును, వానికి భానుమంతుఁడును, వానికిఁ బ్రతీకాశ్వుఁడును, వానికి సుప్రతీకుఁడును, వానికి మరుదేవుఁడును, వానికి సురక్షత్త్రుఁడును, వానికి ఋక్షకుఁడును, వాని కంతరిక్షుఁడును, వానికి సుతప్తుఁడును, వాని కమిత్రజిత్తును, వానికి బృహద్వాజుఁడును, వానికి బర్హియు, వానికి ధనంజయుఁడును, వానికి రణంజయుఁడును, వానికి సృంజయుఁడును జనింతురు. సృంజయునికి శాక్యుఁ డుదయించు. వానికి శుద్ధోదుఁడు జన్మించు. వానికి లాంగలుఁ డుద్భవించు. వానికిఁ బ్రసేనజిత్తు జనించు. వానికి క్షుద్రకుఁడు పుట్టును. వానికిఁ గుణకుఁడు గలుగును. వానికి సురథుఁ డుత్పత్తిఁజెందు. అతనికి సుమిత్త్రుఁడు సంభవించు. ఇతఁడే యీవంశమునకుఁ గడపటివాఁడు. ఈచెప్పిన వారందఱును బృహద్బలుని వంశమున ముందు జన్మించువారలు. ఇక్ష్వాకురాజులవంశము కలియుగమున సుమిత్త్రునివఱకు నిలిచి యతనితో నంతరించును. ఇది పండ్రెండవయధ్యాయము.

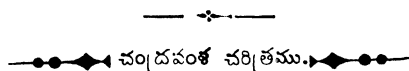

ఓరాజా! ఇక్ష్వాకు కుమారులలో వికుక్షి వంశమును వర్ణించి చెప్పితిని. ఇఁక నిమి వంశమును వివరించెద వినుము. ఇక్ష్వాకుకుమారుఁడయిన నిమి గురువగు వసిష్ఠుని చెంత కేఁగి తానొనర్చు సత్రయాగమున నతని ఋత్విక్కుగా నుండవేఁడెను అతఁడింత కుఁబూర్వమే నే నింద్రునకు ఋత్విక్కుగా నుండుటకు నిశ్చయించుకొంటిని. ముందుగా నింద్రుని యాగముచేయించి వచ్చి నీ యాగము నెఱవేర్చెద. అంతవఱకు నిరీక్షించియుండు" మని చెప్పెను. దానికి నిమి మాఱుపల్కలేదు. వసిష్ఠుఁడు శక్రునియాగము నిర్వహింపఁబోయెను. అంతట విద్వాంసుఁడగు నిమి జీవితము చంచల మనియుఁ దలంచిన సత్కార్యము వెంటనే నెఱవేర్పవలెననియు నిశ్చయించి వసిష్ఠుఁడు వచ్చునందాఁక నిరీక్షింపక మఱి కొందఱ మునులను ఋత్విజులఁగా వరించి యాగమారంభించెను. వసిష్ఠుఁ డట నింద్రుని యాగమును నిర్వర్తించి వచ్చి శిష్యుని వ్యతిక్రమమునుజూచి కోపించి "పండితమానివగు నీవు దేహము విడుతువుగాక ". యని శపించెను. అది నిమివిని "ధనాశచే ధర్మమెఱుంగక వర్తించుచు నకారణముగా నన్ను శపించితివి కావున నీవుగూడ దేహమును విడుతువుగాక" యని ప్రతిశాపమిచ్చెను. ఇట్లు శపించి నిమి దేహమును విడిచెను. మా ప్రపితామహుఁ డగు వసిష్ఠుఁడుగూడ దేహమును విడిచి యూర్వశినిజూచి మోహము చెందిన మిత్రావరుణులకుఁ గుమారుఁడై జన్మించెను. అట ఋత్విజులు మృతినొందిన నిమి దేహమును బరిమళద్రవ్యములందుంచి కాపాడి సత్రయాగమును నిర్వర్తించి యచ్చటికివచ్చిన దేవతలనుగాంచి "మీరు నిమిని బ్రతికింప శక్తులగుదురేని ద

యయుంచి బ్రతికింపుఁ"డని కోరఁగా వా రట్లు చేయసమ్మతిం చిరి. కాని వారింజూచి" మహాత్ములారా! నాకు దేహసంబంధము వలదు. మరల వియోగదుఃఖమునకుఁ గారణమగు ననిభయపడి మునీశ్వరు లాసంబంధమును గోరక హరియందుఁ జిత్తమును జేర్చి తత్పాదపద్మములను సేవించు చుందురు. కావున దుఃఖమున కును,మోహమునకును, భయమునకుఁ గారణమగుదేహమును గ్రహింప నిష్టపడను. ఒకవేళ దేహసంబంధ మున్నచో జలము లలోని చేఁపలకుంబోలె దానె యెప్పుడును మృత్యు వనుసరిం చుచుండును " అని పల్కెను. దేవత లదివిని "నీవీ స్థూల దేహము మాని సూక్ష్మదేహము నాశ్రయించి శరీరుల నేత్ర ములందు నిమేషోన్మేషములచేఁ జూడఁబడుచు స్వేచ్ఛగా నుండు"మనిపల్కి వెడలిపోయిరి. దాని కతఁ డిష్టపడెను. అప్పుడు మునీశ్వరులు దేశ మరాజకమగుటవలన సంభవించుచున్న యుప ద్రవములనుజూచి నిమి దేహమును మథింపఁగా నొక కుమా రుఁడు జన్మించెను. ఆబాలుఁడు సామాన్యముగా నితరులకు లభిం పని జననముగలవాఁడగుటచే జనకుఁడనియు, జీవరహితమగు దేహమునం బొడముటచే విదేహుఁడనియు, మథించుటం జేసి పుట్టెను గాన మిథిలుఁడనియుఁ బ్రఖ్యాతిగాంచెను. మిథిలుఁ డొకపురమును నిర్మించెను. అది యతనిపేర మిథిలాపురమని పిలువఁబడియె. ఆమిథులునకు ఉదావసు వుదయించెను. అతనికి నందివర్ధనుఁడు సంభవించె. అతనికి సుకేతుఁడుగలిగె. అతనికి దే వరాతుఁ డుదయించె. వానికి బృహద్రథుఁడు జన్మించె. వానికి మహావీర్యుఁడువొడమె. వానికి సుధృత్తుగలిగె. వానికి ధృష్ట కేతు వుదయించె. వానికి హర్యశ్వుఁ డుద్భవించె. వానికి మరుఁడు

పుట్టె. అతనికిఁ బ్రతింధకుఁడుగలిగె. వానికిఁ గృతరథుఁడు జనించె. అతనికి దేవమీఢుఁడు జన్మించె. అతనికి విధృతియు, నతనికి మహాధృతియు, వానికిఁ గృతరాతుఁడును, వానికి మహారోముఁడును, వానికి స్వర్ణరోముఁడును, వానికి హ్రస్వరోముఁడును సంభవించిరి. ఆ హ్రస్వరోముఁడు యజ్ఞభూమిని దున్నుచుండఁగా నతని సీరాగ్రమువలన సీత బయటికివచ్చెను. కావున నతనికి సీరధ్వజుఁడని నామముగల్గెను. ఆ సీరధ్వజునకుఁ గుశధ్వజుఁడును నతనికి ధర్మధ్వజుఁడును సంభవించిరి. ఆతనికిఁ గృతధ్వజుడనియు, మితధ్వజుఁడనియు నిరువురు కొమరులుగల్గిరి. అందుఁ గృతధ్వజునకుఁ గేశిధ్వజుఁడును,మితధ్వజునకు ఖాండిక్యుఁడును గలిగిరి. ఓరాజా ! కేశిధ్వజుఁడు బ్రహ్మవిద్యయందు నిపుణుఁడు. ఖాండిక్యుఁడు కర్మయోగమునందు నేర్పరి. వాఁడు కేశిధ్వజుని వలన భయపడి యెచ్చటికో పాఱిపోయెను. ఆ కేశిధ్వజునకు భానుమంతుఁ డుదయించె. వానికి శతద్యుమ్నుం డుద్భవించె. అతనికి శుచియు, వానికి సనద్వాజుఁడును, వాని కూర్ధ్వకేతుఁడును, వాని కజుఁడును, వానికిఁ బురుజిత్తును, వాని కరిష్టనేమియు, వానికి శ్రుతాయువును, వానికిఁ బార్శ్వగుఁడును, వానికిఁ జిత్రరథుఁడును, వానికి క్షేమాద్రియు, వానికి హేమరథుఁడును, వానికిఁ గృత్యరథు డును,వాని కుపగురువును, వాని కగ్న్యంశసంభూతుడగు నుపగుప్తుఁడును, వానికి శ్వసనుఁడును, వానికి సువర్చసుఁడును, వానికి సుభాషణుఁడును, వానికి శ్రుతుఁడును, వానికి జయుఁడును, జయునకు విజయుఁడును, విజయునకు ధృతుఁడును, ధృతునకు శునకుఁడును, శునకునకు వీతిహవ్యుఁడును, వానికి ధృతియు, ధృతికి విపులాశ్వుఁడును, వానికిఁ గృతియుఁ, గృతికి మ

హోవళియు సంభవించిరి. ఓరాజా ! వీరు మిథిలుని సంతతివారు. వీరందఱు నాత్మవిద్యయందు విశారదులై భగవత్ప్రసాదము వలన గృహస్థులై యుండియు సుఖదుఃఖాదులఁ బొరయక విముక్తులైరి. ఇది పదుమూడవయధ్యాయము.

చంద్రవంశ చరిత్రము.

ఓరాజా ! దేనియందుఁ బుణ్యయశులయిన పురూరవాదులు జనించిరో పావనమగు నా చంద్రవంశమును వివరించెదను వినుము. అనిరుద్ధరూపియగు పరమపురుషుఁ డుదకముల శయనించి యుండఁగా నతని నాభివలన జగత్పద్మ ముదయించె. దానినుండి చతుర్ముఖుఁడు జన్మించె. అతని కత్రిమహాముని సంభవించెను. అతఁడు సకలగుణములచేతను దంద్రికైన వచ్చుచుండెను. అతని యానంద బాష్పమువలనఁ జంద్రుఁడు పొడమె. కావుననే యతఁ డమృతమయుఁడయ్యె. బ్రహ్మ,బ్రాహ్మణులకును,గలువలకును,నోష ధులకును నతని నధిపతిగానొనర్చె. ఆచంద్రుఁడు త్రిభువనముల ను జయించి రాజసూయయాగ మొనర్చెను. అతఁడు బృహస్పతి భార్యయగు తారను బలాత్కారమున హరించెను. బృహస్పతివ చ్చి తనభార్య నిమ్మని చంద్రునిఁ బెక్కుసారులు యాచించెను; కానియతఁ డామె నొసంగలేదు. దానికై దేవాసురలకు ఘోర యుద్ధము సంభవించె. బృహస్పతిపైఁ గోపముచే శుక్రుఁడు తనశి ష్యులగు దైత్యవర్గముతోఁ జంద్రపక్ష మవలంబించెను. రుద్రుఁ డుబృహస్పతియందలి స్నేహముచే భూతగణములతో నతనికి సా యమొనర్చెను. సకలదేవగణములతో నింద్రుఁడుగూడ గురువు నకుఁ దోడయ్యెను. ఇట్లు దేవాసురులు రెండుపక్షములై తార

నిమిత్తము మహాసమర మొనర్చిరి. రెండు పక్షములందును బె క్కురు చచ్చిరి. అప్పుడు బృహస్పతి జనకుఁడగు నంగిరసుని ప్రార్థనముచొప్పున బ్రహ్మవచ్చి చంద్రుని నిందించి తార నిచ్చి పుచ్చుమని నిష్ఠురముగాఁ జెప్పెను. చంద్రుఁడు బ్రహ్మకుభయపడి గర్భిణియగు తారను బృహస్పతి కర్పించెను. గురుఁడు దాని స్వీక రించి గర్భమును దాల్చినట్లు తెలిసికొని. 'ఓతుచ్ఛురాలా! నాక్షే త్రమగు నీయందుఁ బరులుంచిన గర్భముండరాదు. దానిని వెంట నే విడిచిపెట్టుము. లేదేని నిన్నుభస్మముగావించెద''నని పలికెను. దానికిఁ దార భయమందు చుండెను. బృహస్పతి మరల దానిం జూచి వంశకరుఁడయిన కుమారుఁడు నీగర్భమందు లేనిచో భస్మముగావింతును. ఉన్నచోక్షమించెదను'' అని పల్కెను. అం తఁ దార లజ్జితయై చంద్రునితో సమానుఁడగు పుత్రునిఁగనెను. బృహస్పతి కడు సుందరుఁడగు బాలునిఁజూచి తాను దీసికొనవలె నని నిశ్చయించెను. చంద్రుఁడుగూడ నట్లేతలంచెను. అందుచే "వీఁడు నాకొడుకుగాని నీకొడుకుగాఁ''డని చంద్ర బృహస్పతులు వాదించుకొనుచుండిరి. దేవతలును మునులును, తారనుజూచి "యీపుత్త్రుఁ డెవ్వరికిఁ గలిగె''నని యడిగిరి. ఆమెసిగ్గుచే మాటా డలేదు. అంత బాలుఁడు తల్లినిజూచి కోపించి " ఓదుష్టవర్తను రాలా! వ్యర్థమగు సిగ్గుతో నిపుడు మాటాడవేమి ? నే నెవరికి జనించితినో నాకుఁజెప్పుము. నీలోపమును దాఁపకు''మని తల్లిని నిందించుచుండెను. ఇట్లు తల్లిని నిందించుచున్న బాలునిఁజూచి బ్రహ్మ తారను రహస్యస్థలమునకుఁ బిలిచి మంచిమాటలచే నను నయించి "వీఁడెవని సుతుఁ''డని యడిగెను. ఆమె సిగ్గుతో "జం ద్రునివాఁ''డని మెల్లగాఁబలికెను. అంత బ్రహ్మ యా బాలునిఁ

జంద్రునకిప్పించెను. "ఈ బాలుఁడు గంభీరమగు బుద్ధిచేఁ జంద్రు న కానందము కలిగించుటంజేసి యితఁడు బుధుఁడను నామముఁ దాల్చు"నని చెప్పి బ్రహ్మవెడలి పోయెను. ఆ బుధుఁడు స్త్రీరూప ము దాల్చిన సుద్యుమ్నునియందుఁ బురూరవునిఁగాంచెను. అతఁ డూర్వశిని జేపట్టి యాయువు మొదలగు పుత్త్రులను బడసెను. దేవకాంతయగు నూర్వశి నితఁడెట్లు వరింపఁగల్గెనో చెప్పెదను వినుము. ఒకప్పుడు నారదుఁడు సురలోకమునఁ బురూరవుని సౌం దర్యమును, గుణములను, నౌదార్యమును సత్ప్రవర్తనమును, ధనమును, బరాక్రమమును వర్ణించుచుండ నూర్వశి విని కా మాతురయై మిత్రావరుణులిచ్చిన శాపముచే మనుష్యభావము నుబొంది రెండవ మన్మథునివలెనున్నయతనిఁ గాంచి మనస్సు దిట్టపఱిచికొని సమీపించెను. పురూరవుఁ డాసుందరినిజూచి సం తోషముచే నేత్రములు వికసింపఁ బులకితగాత్రుఁడై మృదు వచనములతో నామె కిట్లనియె. "ఓసుందరీ ! నీవు సుఖముగా వ చ్చితివా ! కూర్చుండుము. నీదాసుఁడను. నీకుఁ గావలసిన కార్య మొనర్చువాఁడను. నాతోసఖ్యము చేయుము. మనమిరువురము పెక్కేండ్లు సుఖముగా వర్తింతము" అనవిని యూర్వశి వానిం జూచి "ఓసుందరా ! సౌందర్యవంతుఁడ వయిననిన్ను వీక్షించి న యేస్త్రీమనోదృష్టులు నీయందు సక్తములుగావు? రమింపఁ దలంపుతో నీవశమును బొందిన స్త్రీమఱియెప్పటికిని దానివిడు వనోపదు. ఓరాజా ! నే నీమేషములను ముద్దుతోఁ బెంచుచు న్నాను. ఇవినాకుఁ గుమారులవంటివి. వీనిని నీవు కాపాడుచుం డుము. నీవు వీనిని రక్షించినంతకాలమును స్త్రీల కుత్తమవరుఁడ వయిన నీతోఁ గ్రీడింతును. నేను ఘృతమును దప్ప వేఱొకదాని

నాహారముగా స్వీకరింపను. సంభోగకాలమునందుఁ దప్పఁ దదితర సమయములందు నీవు దిగంబరుఁడవై కానరాఁగూడదు. ఒకవేళ నీవు కనఁబడినచో వెంటనే నిన్ను విడిచిపోవుదును. దీనికి నీవం గీకరించితి వేని నీయభిలాషము నెఱవేర్తును" అని పలికెను. పురూరవుఁ డదివిని దాని సమయమునకు సమ్మతించి "ఓసుందరీ! అయారే! నీసౌందర్యము నిరుపమానమైనది. నీ భావముగూడ శ్లాఘ్యమైనది. ఈ రెండును నరలోకమునంతను మోహింపఁ జేయఁ జాలినవి. నీయంతట నీవు ప్రేమతోఁ జేరవచ్చుచున్న ని న్నేమనుష్యుఁడు వరింపఁడు?" అని పల్కి పద్మగంధము గల్గిన యామెతోఁగూడి చైత్రరథము, నందనము మొదలగు నుద్యానవనములందు విహరించుచు యథేష్టముగాఁ గ్రీడించుచు నామెముఖ పరిమళమున వశ్యుఁడై పెక్కుసంవత్సరము లానందించెను. అంత సురలోకమున నొక నాఁ డింద్రుఁడు కొలువుదీర్చి యూర్వశి లేకుండుటచేఁ దన సభ ప్రకాశింపలేదని విచారించి యామెను గొనివచ్చుట కిరువుర గంధర్వుల నియమించెను. అంతవా రిరువురును మధ్యరాత్రియందుఁ గటికిచీకటిలో మెల్లమెల్లగాఁ బోయి రాజు రక్షించుచున్న మేషములను హరించిరి. అంత నూర్వశి కొనిపోఁబడుచున్న మేషముల యఱపునువిని "అయ్యో! చచ్చితిని. కుత్సితనాథుఁడవును, నపుంసకుఁడవును, వీరంమన్యుడవును నగు నీచేఁ జంపఁబడితిని. విశ్వాసముచేఁ బిల్లలవంటి మేషముల నీయొద్ద దాఁచుకొంటిని. వాని నిప్పుడు దొంగలు హరించిరి. నాపిల్లలు పోవుటచే నే నిఁక మృతప్రాయను. ఆఁడుది భయపడి శయనించునట్లుగా నీ వెప్పుడును రాత్రి శయనించియే యుందువు. నాశరీరమును బెనచిన బాహుపాశమునువిడువు. పొమ్ము. నన్ను

విడుచుటకు భయపడి యెల్లప్పుడును గౌఁగిలించుకొనియే యుం
దువు" అని ములుకులవంటి పలుకులతో నొప్పింప గజవర మం
కుశఘాతమును సహింపఁజాలనియట్లు పురూరవుఁడు త్వరపడిలేచి
ఖడ్గమును దాల్చి కోపముతో నారాత్రిసమయమున వస్త్రము
ధరింపకయే మేషములను దెచ్చుటకుఁ బర్వెత్తెను. ఆగంధర్వులు
పురూరవుఁడు వచ్చుటను దెలిసికొని తమకార్యము సఫలమైనం
దులకు సంతసించి వానినచ్చట వదలి పాఱిపోయిరి. ఆ రాజు
వానిని దీసికొని వచ్చుచుండఁగా దిగంబరుఁడయిన భర్తనూర్వ
శి చూచి సమయభంగమగుటచే నటనుండి కదలిపోయెను.
పురూరవుఁడు వచ్చి తల్పమందు భార్యలేకుండుటను జూచి దుః
ఖితుఁడై యామెనే సంతతమును జింతించుచు వెఱ్ఱియెత్తినవాని
వలెఁ జూపట్టుచు భూమండలమునఁ బరిభ్రమించుచుఁ గురుక్షే
త్రమున సరస్వతీ తీరమున నైదుగురు చెలికత్తెలతోఁ గూడియు
న్నయూర్వశిని జూచి సంతుష్టహృదయుఁడై మృదువుగా నిట్లుప
ల్కె. "ఓప్రియురాలా! నిలువుము. నిలువుము. ఈఘోరదుఃఖ
మున నన్నుఁ బడవేయ నుచితముకాదు. ఏకాంతమున మనము
చేయవలసిన గోష్ఠియింకను మిగిలియున్నది. మనము సల్లాపము
సల్పుదము రమ్ము. ఓదేవీ! నిన్ను వెదకుచుఁ జాలదూరము వచ్చి
తిని. నీవు కరుణింపనిచోఁ గమనీయమగు నాదేహము నిచ్చట
విడువవలసి వచ్చును. నీయనుగ్రహమునకుఁ బాత్రమైన యీ
నాశరీరమును దోఁడేళ్లును, గ్రద్దలునుదినును. ఇంతకంటె హేయ
ముగలదా?" అని దీనాతిదీనముగాఁ బ్రార్థింప నాయూర్వశి య
తనికిట్లనియె. "ఓయీ! నీప్రతిజ్ఞను వృథచేయక ధీరుఁడవుకమ్ము.
నీవు మరణింపవలదు. నీశరీరము తోఁడేళ్లకు భక్ష్యముకాకుండుఁ

గాక. ఓరాజా! ఆలోచింప నెక్కడను స్త్రీసఖ్యము స్థిరమైయుండదు. తోడేళ్ల హృదయమువలె స్త్రీహృదయము మిక్కిలి క్రూరము. స్త్రీలకు దయయుండదు. వారిస్వభావము క్రూరము. వారి కోర్పుసున్న. వారు తమ ప్రియమును సాధింప నెంతటి సాహసమునైనఁ జేయుదురు. ఒకప్పుడు వారు స్వల్ప ప్రయోజనము నిమిత్తము విశ్వాసార్హుఁడయిన భర్తనైనను, సోదరునైనను జంపుదురు. కొందఱు స్త్రీలు భర్తలందుఁ గపట విశ్వాసముంచి యభిప్రాయములను దెలియ నీయక, వాని యందు మనస్సు నిల్పక వేఱొక క్రొత్తపురుషునిఁ గోరుచు జారిణులై యథేష్టముగాఁ బ్రవర్తింతురు. కావున మావంటివారి స్నేహమును విడువుము. ఓహృదయేశ్వరా! నీ విప్పటి కొక సంవత్సరమైన పిమ్మట నాతో నొకరాత్రి వసింపఁగలవు. అప్పుడు నీకు మఱియొకపుత్త్రుఁడుగలుగును" అని పలుక రాజు దానివచనములవలన నామె యిప్పుడు గర్భిణియై యున్నట్లు తెలిసికొని తన పురమున కరిగెను. సంవత్సరాంతమునఁ బుత్త్రునితోఁగూడ నూర్వశి పురూరవుని చెంతకు వచ్చెను. అతఁడు దానిఁజూచి యానందించి యామెతోనా రాత్రి నివసించెను. నిశాంతమునందుఁ దన విరహమును సహింపలేని రాజునుజూచి యూర్వశి " ఓరాజా ! నీ వీ గంధర్వులను నుతించి ప్రసన్నులఁగాఁ జేసికొనుము. వారు నాలోకమునకుఁ దగినసాధనమును దెలిపి నన్ను నీకొసంగుదురు " అని పల్కెను. పురూరవుఁడు గంధర్వుల నుతించెను. వారతనిఁగరుణించి యగ్న్యాధానము చేసికొనఁదగిన పాత్ర మొకదాని నిచ్చిరి. రా జాయగ్నిస్థాలిని బుచ్చుకొని యది యూర్వశీప్రాప్తికి సాధనమని నిశ్చయించి యొకపుడు వనమున సంచరించుచు నొకచో దానిమఱచి

యింటికిఁబోయి యారాత్రి యచ్చటఁ గడపెను. అంత త్రేతా యుగ ప్రారంభము కాఁగాఁ బురూరవుని మనస్సున వేద మావిర్భ వించెను. దానివలన నతఁడు శిఖిగర్భమగు నశ్వత్థకాష్ఠములవలన నగ్నిని మథింపవచ్చు నని తెలిసికొని, వానిని సంపాదించి మంథ నకాష్ఠములఁగాఁ జేసి యూర్వశీలోకమును బొందఁ దలంపుతో మంత్రపూర్వకముగాఁ గ్రిందికాష్ఠము నూర్వశిగాను, మీఁదికా ష్ఠమును దన్నుఁగాను వానిరాపిడివలనఁ గల్గిన ద్రవ్యమును బుత్త్రు నిఁగాను దలంచుచు మథించెను. అట్లు మథించుటవలన నగ్ని జ నించెను. ఆ యగ్నిని వేదోక్తములగు త్రివిధసంస్కారముచేతను మూఁడురూపములగా నొనర్చి పురూరవుఁడు పుణ్యలోకమును గల్గించువారగుటచే వారిని బుత్త్రులనుగా నిశ్చయించెను. అనం తరము పురూరవుఁ డూర్వశీలోకమును గోరుచు, నాయగ్నులచే సర్వ దేవతాశరీరుఁడును, యజ్ఞ ఫలదాయకుఁడును, నాశ్రితార్తి హరుఁడును నగుభగవంతు నారాధించెను. ఓరాజా ! కృతయు గమున సకలవాక్కులకును బీజభూతమై యోంకార మొక్కటి యె యుండెను. అపుడు వేదమొక్కటియె. నారాయణుఁడొ క్కఁడే దేవుఁడుకాని వేఱొకఁడులేఁడు. అగ్నియు నేకవిధమే యుండెను. హంసమను పేరితో వర్ణముగూడ నొక్కటియె యుండెను. (త్రేతాయుగమున కాదియందుఁ బురూరవునివలన వేదము మూఁడు విధములయ్యె. ఆ విభాగముచేతనే కర్మమార్గ ము స్పష్టమయ్యెను. ఆపురూరవుఁ డగ్నిరూపపుత్త్రుని కారణమున గంధర్వలోకమును బొందెను. ఇది పదునాల్గవయధ్యాయము.

—·—·—

పురూరవవంశము.

ఓరాజా ! పురూరవున కూర్వశియందు ఆయువు, శ్రుతాయువు, సత్యాయువు, రయుఁడు, జయుఁడు, విజయుఁడు ననునాఱుగురు కొమరులుగల్గిరి. అందు శ్రుతాయువునకు వసుమంతుఁడుగలిగె. సత్యాయువునకు శ్రుతంజయుఁ డుద్భవించె. రయున కేకుఁడనువాఁ డుదయించె. జయున కమితుఁ డుదయంచె. విజయునకు భీముఁడు సంభవించె. భీమునకుఁ గాంచనుఁడుగలిగె. వానికి హోత్రకుఁడువొడమె. వానికి జహ్నువుదయించె. అతఁడు గంగానదిని బుక్కిటంబట్టి విడుచుటచేతనే గంగకు జాహ్నవి యనునామము గల్గినది. ఆజహ్నుఁడు పూరునిఁగాంచెను. వాఁడు బలాకునిఁగనియె. వాఁ డజకునిఁబుట్టించె. ఆ యజకునికిఁ గుశుఁ డుదయించె. వానికిఁ గుశాంబుఁడు ధూర్తయుఁడు వసువు కుశనాభుఁడు నను నల్వురుకొమరులు గల్గిరి. అందుఁ గుశాంబునకు గాధియుదయించె. అతనికి సత్యవతియను కూఁతురుగలిగె. ఆకన్యను దన కీయవలయునని భృగువంశజాతుఁడగు ఋచీకుఁడను నొక బ్రాహ్మణుఁ డడుగఁగా గాధి తనకన్య కతఁడు తగినవాఁడు కాఁడని నిశ్చయించి యతని కిట్లనియె. "ఓ విప్రవర్యా ! ఒక చెవిమాత్రము నలుపును, దక్కిన శరీరమంతయుఁ జంద్రునంత తెలుపును గల గుఱ్ఱముల వేయింటిని నాకన్యకు శుల్కముగా నీయవలయును. ఆలోచింపఁ గుశికుని వంశమునఁబుట్టిన యీకన్య కదియుఁ జాలదనియే తలంచెదను. అయిన నీవు వానిఁ దెచ్చియిచ్చితేని నాకన్యకనిత్తు" ననఁగా ఋచికుఁ డాతనియభిప్రాయమును గనిపెట్టి వరుణుని సమీపమునకరిగి యతనియాచించి గుఱ్ఱములను దెచ్చి గాధికొసంగి యాసత్యవతినిఁ బెండ్లాడెను. ఒకప్పుఁడు తనభార్యయు,

నత్తయును వచ్చి తమకుఁ బుత్త్రసంతానము గల్గింపవలెననికోరఁగా నాముని బ్రహ్మమంత్రములతో నొకచరువును, క్షత్త్రమంత్రములతో వేఱొకదానిని సిద్ధముచేసి స్నానమున కరిగెను. అతఁడు స్నానముచేసి వచ్చునంతలో నతనియత్తగారు తనయల్లుఁడు తనపుత్త్రిపైనున్న ప్రేమచే నామెనిమిత్తమై శ్రేష్ఠమైన చరువును గల్పించియుండునని తలంచి తన కాచరువునీయవలయునని సత్యవతినిఁ గోరఁగా నామె తల్లికోర్కె వ్యర్థచేయఁజాలక తన చరువు నామెకిచ్చి యామెచరువును దాను దీసికొని భక్షించెను. అంత ముని మరలివచ్చి యా వృత్తాంతమును దెలిసికొని భార్యనుజూచి "ఓ యవివేకురాలా! మిక్కిలి తెలివితక్కువపని చేసితివి. నీకుఁ గల్గెడుపుత్త్రుఁడు క్షత్త్రధర్మము నవలంబించి యుద్ధాదులందు నిపుణుఁడగును. నీసోదరుఁడు బ్రహ్మవిద్యావిదుఁడగును. ఇది నీ బుద్ధిహీనతవలనఁ గల్గినది" అనెను. సత్యవతి మిక్కిలివిచారించి తనతప్పును మన్నించి తనకు యోగ్యుఁడగుసుతుఁడు జనించునట్లు చేయుమని భర్తను బ్రార్థింప నతఁ డనుగ్రహించి యామె కొమరుఁడు శాంతుఁడగునట్లును, మనుమఁడు క్రూరుఁడగునట్లును జేసెను. కావున సత్యవతికి శాంతుఁడును, దపోనిష్ఠుఁడు నగు జమదగ్ని యుదయించెను. ఆసత్యవతి లోకపావనియగు నదియై ప్రవహించె. అదియే కౌశికియనివాసిగాంచె. ఆ జమదగ్ని రేణుకను బరిణయమయ్యెను. అతని కామెయందు వసుమనుఁడు మొదలగు కొమరులుపుట్టిరి. వారిలోఁ గడపటివాఁడు రాముఁడని ప్రఖ్యాతిగాంచెను. ఆరాముఁడే భగవదంశావతారమని చెప్పుదురు. అతఁడు హైహాయవంశము నంతరింపఁజేయుటయే కాక యిరువదియొకమాఱు భూమినిజరించి క్షత్త్రియ

బీజము లేకుండఁ జేసెను. గర్వించి పుడమికి భారమునుగల్గించుచు రజస్తమోగుణములకు నిలయమై ధర్మమార్గమును వదలి చరించుచు, బ్రాహ్మణులకు విపరీతమై వర్తించు క్షత్త్రియకులము స్వల్పమగు నపరాధముచేసి పూర్ణముగా నశించెను.అనిన శుకుంగాంచి నరేంద్రుఁడు "ఓ మునీంద్రా ! దురాత్ములగు రాజు లొనర్చినయపరాధ మెట్టిది? ఆయపరాధముచే క్షత్త్రియ వంశములన్నియుఁ బూర్ణముగా నశింపఁ గారణమేమి?" అని యడుగ శుకుండిట్లనియె. "ఓరాజా ! పూర్వము కార్తవీర్యార్జునుఁ డను నొకనృపశ్రేష్ఠుఁడు హైహయ దేశములను బాలించుచుండెను. అతఁడు నారాయణాంశ సంభూతుఁడైన దత్తాత్రేయుని సేవించి యారాధించి తదనుగ్రహముచే బాహు సహస్రమును శత్రువులకు దుస్సహమగు పరాక్రమమును బుద్ధిబలమును, దేజమును, నింద్రియబలమును, గీర్తిని, శరీరబలమును, నణిమాదులగు యోగ సిద్ధులను బడసి వాయువువలె లోకములం దనర్గళుఁడై సంచరింపఁ దొడఁగెను. అతఁడొకనాఁడు మదోద్రిక్తుఁడై వైజయంతియను పుష్పమాలచే నొప్పుచుఁ దనభార్యలతోఁగూడ రేవానదియందు జలక్రీడ సల్పుచుఁ దనభుజములచే నా నదిని బంధించెను. తోడనే నదీజలము పొంగి, కార్తవీర్యుని జయింపవచ్చి సైన్యములతో నానదీతీరమున విడిసియున్న రావణుని శిబిరమును ముంచెను. రావణుఁడు దానికి సహింపఁజాలక క్రీడించుచున్న కార్తవీర్యునిఁ బరాభవింప సరభసమునఁ జనఁగా నది యతఁడు గ్రహించి స్త్రీలందఱునుజూచి నవ్వుచుండ రావణుని వాలివలె సులభముగాబంధించి కొంతకాలము గారాగారముననుంచి గర్వముతొలఁగించి విడిచెను.మహాబలుఁడైన యాయర్జునుఁ డొకనాఁడు వేఁటకుఁజని యథేచ్ఛగా

సంచరించుచు జమదగ్ని యాశ్రమమునకుఁ బోయెను. అంత జమదగ్ని యా రాజునకును వానిపరివారమునకు నుచిత మర్యాదలుగావించి కామధేనువును రప్పించి వారలకందఱకును నతిథి సత్కారము లొనర్చెను. ఆ యర్జునుఁడు తన యైశ్వర్యముకంటె నధికమయిన యాముని సామర్థ్యమును జూచి సహింపక యా తఁడిచ్చిన పూజలను స్వీకరింపక కామధేనువును బట్టితేవలయు నని భటుల నాజ్ఞాపించెను. భటులు నిరంకుశులై దీనముగా నఱచుచున్నను వదలక సవత్సయగు నా ధేనువును మాహిష్మతికిఁ గొనిపోయిరి. కార్తవీర్యుఁ డిట్లపకారము చేసిపోయిన కొంతసే పటి కెక్కడకో పోయిన పరశురాముఁడు మరలి తనతండ్రియాశ్రమమునకు వచ్చి యారాజు దౌర్జన్యమును విని దండతాడిత మగు సర్పమువలెఁ గుపితుఁడై భయంకరమగు పరశువును,విలు నమ్ములను, నమ్ముల పొదులనుదాల్చి, కవచముఁదొడిగి, శత్రువులకు దుర్ధర్షుఁడై, గజరాజును సింహమువలె,నారాజు ననుసరించి పోయెను. ధనువును, బాణములను, బరశువునుధరించి లేడిచర్మంబరముగాఁ దాల్చి సూర్యకాంతివలె జటాకలాపము ప్రకాశింపఁ బరాక్రమ మతిశయింపఁగా నతి త్వరితగమనమున వచ్చు పరశురామునిఁగాంచి కార్తవీర్యుఁడు తనసైన్యముల నతనివధింప నాజ్ఞాపించి పురము ప్రవేశించెను. రాజానుమతిని బడసి పదునే డక్షౌహిణుల పరిమితిగల యా చతురంగసైన్యములును విజృంభించి కత్తులను, గదలను, బాణములను, శతఘ్నులను, శక్తులను దాల్చివచ్చి యెదిరింపఁగా రాముఁడొకఁడే వానిని సంహరించెను. అగ్నివంటి ప్రతాపముగలిగి శత్రుసైన్యముల సంహరించు భృగురాముఁడు శత్రుసైన్యములు విక్రమించుచున్న స్థలములం

దెల్లఁ దన పరశువును ద్రిప్పికొట్టఁగా నట రిపుల బాహువులును, దొడలును, మెడలును, దెగిపడుటయేకాక వీరులు, సూతులు, వాహనములుగూడఁ గుప్పకుప్పలుగాఁ గూలుచుండిరి. ఇట్లా రాముని కుఠారముచేతను, బాణములచేతను, గవచములును, ధ్వజములును, విండ్లును, శరీరములును, రక్తసిక్తములై యుద్ధ భూమిని బడుచున్న తన సైన్యములఁ జూచి కార్తవీర్యుఁడు మిక్కిలికోపముతో వడివడి నట కరుదెంచి యేనూఱుచేతులతో విండ్లువట్టి మిగిలినకరములతో బాణములనుదీసి సంధించి రాము నిపైఁ బ్రయోగించెను. కాని యస్త్రవిద్యాకుశలుఁ డయినరాము డొక్కవింటితోనే యాశరముల నన్నింటి నొక్కటఁ ద్రుంచెను. అందుల కర్జునుఁడు క్రుద్ధుఁడై తనహస్తములతోఁ బర్వతములను వృక్షములను బెఱికి రామునిపైకిఁ జిమ్మెను. అట్లుయుద్ధమున విజృం భించివచ్చుచున్న యర్జునునిఁ బరిహాసముచేయుచు రాముఁడుతీవ్ర ధారగల కుఠారముచే వానిభుజములను బలాత్కరించి ఛేదించె ను. అంతతో నూరకుండక వెంటనే పర్వతశృంగమునువలె వాని శిరమునుగూడ భూమిని గూలనేసెను. ఇట్లర్జునుఁడు మడిసినతో డనే వానిపుత్త్రులు పదువేవురును భయపడి వత్సముతోఁగూడ హోమధేనువును గొనివచ్చి రాముని కర్పించి పర్విడిపోయిరి. అంతరాముఁడు తనయాశ్రమమునకు మరలి యలఁతనొందియు న్న యాధేనువును దండ్రికర్పించి తానొనర్చిన పనిని సోదరులకు ను దండ్రికిని వర్ణించిచెప్పెను. అదివిని జమదగ్ని విచారించుచు రామునుంజూచి "ఓరామా! రాజనఁగా సర్వదేవమయుఁడు. నీవు వ్యర్థముగాఁ గోపమూని యట్టిరాజునుజంపి మహాపాప మొన ర్చితివి. తండ్రీ! మనము బ్రాహ్మణులము. రాజసకర్మముల నొన

రింపఁదగము. మనకు శాంతియే ముఖ్యము. అది గలవారమగు టచేతనే మనములోకమునఁ బూజ్యులమగుచున్నారము. క్షమను బోలినది వేఱొకటిలేదు. లోకగురువగు బ్రహ్మ దానివలననే మహోత్కృష్టమగు పదమును గాంచెను. సూర్యునికాంతివలె బ్రాహ్మణుని శమదమాది సంపద ప్రకాశించును. భగవంతుఁడగు శ్రీహరి యట్టి శమాదిసంపన్నునికే వేగముగాఁ బ్రసన్నుఁ డగును. మూర్ధాభిషిక్తుఁ డగురాజును జంపుట బ్రహ్మహత్యకంటెను మహత్తరపాపము. అట్టిపాపము నిన్నావరించినది. కావున నీవిఁక గంగాదిపుణ్యతీర్థములను సేవించి యాపాపమును దొలఁగించుకొనుము." అని యుపదేశించెను. ఇది పదునేనవయధ్యాయము.

పరశురాముఁడు జనన్యాదుల జంపుట.

ఓ కురునందనా! తండ్రి యుపదేశమును విని యొకసంవత్సరము తీర్థములను సేవించి మరలి యాశ్రమమునకు వచ్చెను. ఒకప్పుడు పరశురాముని జనని రేణుక జలముదెచ్చుటకై గంగానదికేఁగి పద్మమాలఁదాల్చి యందచ్చరలతోఁ గ్రీడించుచున్న చిత్రరథుఁ డనుగంధర్వరాజునుజూచి యతనియందు స్పృహాయాళువై హోమకాలమును మఱచి యచ్చటనుండెను; కాని కొంతసేపటికి కెట్టకేలకుఁ గాలాతిక్రమమును దెలిసికొని భర్త తన్ను శపించునేమోయని భయమందుచు రేణుక యమందగతిం జని జలకుంభమును బతిసన్నిధినుంచి బద్ధాంజలియై నిలువఁబడెను. అంత జమదగ్ని తనభార్య మనశ్చాంచల్యమును దెలిసికొని కోపించి కుమారులను బిలిచి "కుమారులారా! పాపాత్మురాలైన మీ

తల్లిని జంపుఁ"డని యానతిచ్చెను. కాని వారు మాతృవధకు జంకి
జనకాజ్ఞ నిరసించిరి. అందులకు ముని మండిపడి రామునిఁజూచి
"ఓయీ! పాపులయిన నీసోదరులను, దల్లిని జంపుము" అని యా
జ్ఞాపింప నతని తపఃప్రభావమును సమాధిని బూర్ణముగా నెఱిఁగి
నవాఁడు కావున రాముఁడుజంకక వారల నొక్కపెట్టున ఖండిం
చెను. కుమారునిపనికి మిక్కిలి సంతసించి జమదగ్ని వానిఁజూచి
"వలయువరము వేఁడు"మన రాముఁడు తనజననీసోదరుల జీవము
లనిమ్మని ప్రార్థించెను. జమదగ్నియిచ్చెను. తోడనే రామునితల్లి
యు, సోదరులును, నిద్రపోయిలేచినట్లు లేచిరి. ఓరాజేంద్రా!
రాముఁడు జనకుని తపోబలమును జ్ఞానాతిశయమును నెఱిఁగిన
వాఁడు కావుననే మరలఁ దనవారలను బ్రదికింపవచ్చునని నిశ్చ
యించి యనుచితకార్యము నొనర్చెను గాని, లేనిచో నట్లొన
ర్చునా? కార్తవీర్యునికుమారులు రామునిప్రతాపమునకు భీతిల్లి
పలాయితులై తమతండ్రిమరణమును సర్వదా స్మరించుకొనుచు
నొకప్పుడును గొంచెమైనను సుఖము చెందలేకపోయిరి. ఒకప్పు
డు రాముఁడు సోదరులతోఁగూడ వనాంతరమున కరిగియుండుట
గాంచి హైహయులు తమపగ సాధింప నిశ్చయించుకొని జమ
దగ్నియాశ్రమముసొచ్చి యగ్నిహోత్రశాలయందుఁ గూర్చుండి
భగవంతునియందు మనస్సుఁజేర్చి మైమఱచియున్న జమదగ్నిం
గాంచి పాపనిశ్చయులై రేణుక వలదువలదని దీనాతిదీనముగాఁ
బ్రార్థించుచున్నను కఠినచిత్తులై వినక యతనిశిరమును నఱికి
కొనిపోయిరి. రేణుక పతిమరణమును గన్నులారఁజూచి మాన
సిక క్లేశముచేతను, శోకముచేతను, బీడితయై గుండె బాదు
కొనుచు "ఓరామా! రామా! రమ్ము, రమ్ము." అని యెలుఁగెత్తి

పిలిచెను. అంతఁ బరశురాముఁడును నతనిసోదరులును దూరమున నుండియె "హా రామా" యను నార్తస్వరమును విని త్వరతో నాశ్రమమునకు వచ్చి మృతినొందిన జనకునిఁగాంచి దుఃఖముచేతను, క్రోధముచేతను, దైన్యముచేతను, రోదనముచేతను, మోహితులై "హా జనకా! హా సజ్జనవరా! హా ధర్మిష్ఠా! మమ్ము నాథులఁజేసి పోయితివా" యని కొంతవడి విలపించిరి. పిమ్మట రాముఁడు ధైర్య మవలంబించి తమ పితృదేహమును రక్షింప సోదరుల నియోగించి పరశువును గేలఁగీలించి క్షత్త్రకులనాశము చేయ నిశ్చయించి బ్రహ్మహంతకులకు నిలయమగుటచే శోభ చెడియున్న మాహిష్మతిని జేరి హైహయులను జంపి వారిశిరములను గొండలవలెఁ బోగ్రువులు వెట్టెను. మఱియుఁ గ్రూరులు భీతిల్లునట్లు వారల రక్తమును మహానదిగా నొనర్చెను. అయినను మంగళకార్య మొనర్చిన క్షత్త్రకులమునఁ గసిదీఱక యిరువదియొకమాఱు భూవలయమునఁ దిరిగి క్షత్త్రియులఁ బూర్ణముగా సంహరించి శమంతపంచక మనుప్రదేశమున శోణితోదకములగు నైదుహ్రదములందుఁ బితృతర్పణముగావించి కోపముచల్లార్చుకొనెను. అనంతరము రాముఁడు తనజనకుని శిరమును గొనివచ్చి కాయముతో నదికి యాగములచే సర్వదేవమయుఁడైన పరమేశ్వరు నారాధించెను పిమ్మట యజ్ఞదక్షిణగా హోతకుఁ దూర్పుదిశనిచ్చెను. దక్షిణదిశను బ్రహ్మకును, బడమటి దిక్కునధ్వర్యునకును, ఉత్తరము నుద్గాతకును నొసంగెను. విదిక్కులను దక్కిన బ్రాహ్మణుల కర్పించి మధ్యభాగమును గాశ్యపున కిచ్చి యందులో నార్యావర్తము నుపద్రష్టకు సమర్పించె. పిమ్మట రాముఁ డవభృథస్నానముచేసి సమస్తపాపములను దొలంగించు

కొని మేఘమండలమును బాసిన సూర్యునిచందమున సరస్వతీ నది చెంతఁ బ్రకాశించెను. జమదగ్ని స్మృతి చిహ్నమైన నిజ దేహమునుబొంది రామునివలనఁ బూజలనంది నక్షత్రరూప మొందిన సప్తర్షులలోను గడపటివాఁడై యాకసమునఁ బొల్చుచుం డెను. భగవంతుని యావేశావతారమును, బద్మనేత్రుఁడు నగు రాముఁడు రాఁబోవు మన్వంతరమున బృహద్వేదమును బ్రవర్తిం పఁజేసి సప్తర్షులలో నొకఁడు కాఁగలఁడు. ఇప్పు డతఁడు క్షత్రి యవధమాని శాంతుఁడై సిద్ధాదులచేఁ బొగడ్తగాంచుచు మహేంద్రపర్వతమున నున్నాఁడు. ఓరాజా! విశ్వాత్ముఁడగు శ్రీ హరి యిట్లుభృగువంశమున నవతరించి భూమికిభారము గల్గించు క్షత్రియుల ననేక పర్యాయములు సంహరించి భూభారమును హరించెను. ఓరాజా! సత్యవతి తల్లి బ్రహ్మ మంత్రపూత మగు చరువును భక్షించి విశ్వామిత్రుఁ డనుకుమారునిఁ గాంచెను. అతఁడు వహ్నివలె తేజశ్శాలియై మహాఘోర తప మొనర్చి క్షత్రియత్వమును వదలి బ్రహ్మర్షియయ్యె. క్షత్రియజుఁడయ్యు బ్రాహ్మణుఁడగుటకుఁ గారణ మితని బ్రహ్మమంత్ర పూతమగుచరు వును భక్షించుటయె. అతనికి నూఱ్ఱువురు కొమరులు గలిగిరి. వారిలో మధ్యముఁడు మధుచ్ఛందుఁ డనువాఁడు. అతని నామ మునుబట్టి యతనికి జ్యేష్ఠులును గనిష్ఠులునుగూడ మధుచ్ఛం దు లనునామమును దాల్చినవారు. ఆకాశమున భృగువంశజుఁ డగు నజీగర్తి యనునొక బ్రాహ్మణునకు శునశ్శేఫుఁ డనుకుమారుఁ డుండెను. వాఁడు హరిశ్చంద్రుని యాగమునఁ బశువుగా నమ్మఁ బడి రోహితుని వెంటఁబోవుచు మార్గమధ్యమున విశ్వామిత్రునిఁ గలిసికొని తనవృత్తాంతమునుజెప్పి శరణుసొచ్చెను. విశ్వామిత్రుఁ

డతనిఁ గరుణించి యతనిఁ బుత్త్రునిఁగా స్వీకరించి మధుచ్ఛందుని కంటె జ్యేష్ఠులగువారిని బిలిచి "యీతని మీలో జ్యేష్ఠునిఁగా నెంచుకొనుఁ"డని చెప్పెను. కాని వారందుల కంగీకరింపరైరి; గాన కోపముతో వారిని మ్లేచ్ఛులుగా శపించి మధుచ్ఛందునికంటె బిన్నలగు నేఁబండ్రనుబిలిచి తనయభిప్రాయమును దెలిపెను. వారు తండ్రికిభయపడి శునశ్శేఫుని జ్యేష్ఠునిఁగాఁ బరిగ్రహించిరి. ఆశునశ్శేఫుఁడు హరిశ్చంద్ర యూపబద్ధుఁడయి విశ్వామిత్రుఁ డుపదేశించిన మంత్రముచే దేవతలను బ్రసన్నులనుగాఁ జేసి కొని పాశవిముక్తుఁడై వారివలనఁ దనప్రాణములరక్షించుకొనియె. అతఁ డావరుణయాగమున దేవతలచే దత్తమగు ప్రాణములు గలవాఁడు కావున దేవరాతుఁ డనునామమును వహించెను. దేవరాతుఁడు మరలిరాఁగా విశ్వామిత్రునిపుత్త్రులు మధుచ్ఛందుఁడు మొదలగువా రతని జ్యేష్ఠునిఁగాను మంత్రద్రష్టనుగాను నొనర్చిరి. ముని.తనయాజ్ఞను మన్నించినందులకుసంతసించి మధుచ్ఛందుఁడు మొదలగువారిని జూచి "ఓ తనయులారా! మీరు నా యానతి ననుసరించి దేవరాతుని జ్యేష్ఠునిఁగాఁ బరిగ్రహించి నన్నుఁ బుత్త్రవంతునిఁగాఁ జేసితిరి. కావున మీరును బుత్త్రవంతులై వర్ధిల్లుఁడు. ఓ కౌశికులారా! ఈదేవరాతుఁడు మీ కౌశికులలో నొకఁడు. మీరీతని ననుసరింపు" డని పల్కెను. విశ్వామిత్రునకు వీరలేకాక యుష్టికుఁడు, హారీతుఁడు, జయంతుఁడు, సుమదుఁడు మొదలగు మఱికొందఱు కొమరులు గల్గిరి. ఇట్లు విశ్వామిత్రుని కుమారులలోఁ గొందఱు శపింపఁబడుటచేతను, గొంద ఱనుగ్రహింపఁబడుటచేతను, బరునిఁగుమారునిఁగా స్వీకరించుటచేతను గౌశికగోత్రము నానావిధములయినది. అన్యుఁ

డగు దేవరాతుఁడు కౌశికులలో జ్యేష్ఠుఁడై ప్రవరలోఁ జేరుటచే వారి ప్రవరయును మార్పుచెందెను. ఇది పదారవయధ్యాయము.

ఆయు వంశాదికము.

ఓరాజా! పురూరవుని కుమారులలో నేవురవంశములను వర్ణించితిని. ఇఁక మొదటివాఁడగు నాయువు వంశమును వర్ణింతు వినుము. ఆయువునకు నహుషుఁడు, క్షత్రవృద్ధుఁడు, రజియు, రంభుఁడు, వీర్యవంతుం డను నేవురు తనయులుగల్గిరి. వారిలో క్షత్రవృద్ధుని వంశమును ముందుగా వర్ణించెదను. క్షత్రవృద్ధునికి సుహోత్రుఁడుజన్మించె. అతనికిఁగాశ్యుఁడు, కుశుఁడు,గృత్సమదుఁ డనుముువ్వురుకొమరులు గల్గిరి. వారిలోఁగృత్సమదునకు శునకుఁ డుదయించె. వానికి శౌనకుఁడుగల్గె. అతఁడే బహ్వృచులలోఁ బ్రధానుఁడయ్యె. కాశ్యునకుఁ గాశిరాజును, గాశిరాజునకు దీర్ఘతపుఁడును, దీర్ఘతపునకు ధన్వంతరియు జనించిరి. అతఁడే యాయుర్వేదమును బ్రవర్తింపఁ జేసెను. వాసుదేవాంశమువలన నవతరించి దేవతలతోఁబాటు యాగభాగమునుబొంది నామస్మరణచేతనే రోగములను దూలించు ధన్వంతరికంటె భిన్నుఁడైనను,నీతఁడును భగవదంశసంభూతుఁడే. ఈధన్వంతరికిఁ గేతుమంతుఁడును, గేతుమంతునకు భీమరథుఁడును, భీమరథునకు ద్యుమంతుఁడును జన్మించిరి. ఆద్యుమంతునకే దివోదాసుఁడనునామాంతరము గలదు. వానికిఁ బ్రతర్దనుఁడు సంభవించె. అతనికి శత్రుజిత్తుగలిగె. అతనికి ఋతుధ్వజుఁడుద్భవించె. వానికే కువలయాశ్వుఁ డను వేఱొక నామముగలదు. ఆకువలయాశ్వున

కలర్కుఁడు మొదలగువా రుదయించిరి. వారిలో నలర్కుఁడు యౌవనవంతుఁడై యుండియే యఱువదియాఱువేలవత్సరములు భూమిని బాలించెను. వానివలె యౌవనవంతుఁడై యంతకాలము నేలఁబాలించిన రాజువే ఱొకఁడు లేఁడు. ఆయలర్కునకు సన్నతియు, సన్నతికి సుకేతుఁడు, సుకేతునకు సుకేతనుఁడును, వానికి ధర్మకేతువును, ధర్మకేతువునకు సత్యకేతువును, సత్యకేతునకు ధృష్టకేతువును, ధృష్టకేతువునకు సుకుమారుఁడును, సుకుమారునికి వీతిహోత్రుఁడును, వానికి భర్గుఁడును, భర్గునకు భర్గభూమియు జనించిరి. ఓరాజా ! ఈచెప్పినరాజులు క్షత్రవృద్ధుని సంతతివారు. ఇఁక రంభునివంశమును వినుము. రంభునకు రభసుఁడును, రభసునికి గంభీరుఁడును, వానికిఁ గ్రతువును సంభవించిరి. ఆక్రతువునకు బ్రాహ్మణకుల ముద్భవించెను. ఆయువు కొమరులలోఁ గడపటివాఁడగు వీర్యవంతునకు అనేనసుఁడు, వానికి శుద్ధుడును, శుద్ధునకు శుచియు, శుచికి ధర్మసారథి యనునామాంతరముగల త్రికకుప్పును, త్రికకుప్పునకు శాంతరయుఁడును జన్మించిరి. ఆశాంతరయుఁడు జ్ఞానయోగ మవలంబించి ముక్తుఁడయ్యెఁ; కాని పుత్త్రులఁగనలేదు. ఆయువుకుమారుఁడగు రజి కమితతేజస్కులగు నేనూఱుకొమరులు గల్గిరి. ఆరజి దేవతల ప్రార్థన మంగీకరించి దైత్యులను సంహరించి వా రపహరించిన స్వర్గలోకము సాధించి యింద్రున కర్పించెను. అయినను దేవేంద్రుఁడు ప్రహ్లాదునకు భయపడి స్వర్గలోకము నారజికే వేండియునర్పించి తన రక్షాభరమునంత నాతనిపై నుంచెను. కొంతకాలమున రజి దేహమును దొఱంగెను. వానికొడులు స్వర్గరాజ్యమును వశము గావించుకొని యజ్ఞభాగములను స్వీకరించి యింద్రుఁడువచ్చి

యాచించినను నొసంగలేదు. ఇంద్రుఁడు బృహస్పతితో నా లోచించెను. అంత నతఁ డాభిచారహోమమును జేసి యా రజి తనయుల కింద్రాధిపత్యమున కనుకూల మగుబుద్ధి లేకుండఁ జేసెను. తోడనే యింద్రుఁడు మార్గభ్రష్టులగు వారి నంద అను సంహారించెను. ఒక్కనిని విడువలేదు. ఓరాజా! క్షత్ర వృద్ధుని మనుమఁడగు కుశునకుఁ బ్రీతియుఁ బ్రీతికి సంజయుఁడు ను, సంజయునకు జయుఁడును, జయునకుఁ గృతుఁడును, గృతు నకు హర్యశ్వుఁడును, వానికి సహదేవుఁడును, సహదేవునకు భీముఁడును, భీమునకు జయసేనుఁడును, జయసేనునకు సంకృ తియు బొడమిరి. ఆసంకృతి క్షత్త్రధర్మపరుఁడై మహాశూ రుఁడై వాసిగాంచెను. ఓరాజా! క్షత్రవృద్ధవంశజులగు రాజులు వీరె. ఇఁక నహుషుని సంతతివారిని వివరింతు వినుము. ఇది పదునేడవయధ్యాయము.

నహుషవంశము.

ఓనరేంద్రా! దేహికింద్రియములవలె నహుషునకు యతి, యయాతి, సంయాతి, ఆయాతి, వియతి, కృతి యనెడి యార్గురు కొమరులుగల్గిరి. వారిలోఁ బెద్దయగు యతి రాజ్యము దుఃఖకర మనియు, రాజాధికారమువలనఁ బురుషునకుఁ దన్నెఱుఁగనంత మత్తత సంభవించుననియుఁ దెలిసికొని తండ్రి యిచ్చెదనన్నను రాజ్యమును స్వీకరింపలేదు. నహుషుఁ డింద్రాధిపత్యము వహిం చి కామాంధుఁడై శచీదేవి పొందుగోరి యామెకోర్కెచొప్పున బ్రాహ్మణవాహన మెక్కి త్వరగా నడువుఁడని వారలను దన్ని వారిశాపమునకుఁ బాత్రుఁడై పెనుఁబామై నేలఁగూలిన యనం

తరము యయాతిరాజ్యమును స్వీకరించి తనసోదరుల నల్వురను నాల్గుదిశలను బాలింప నియమించి తాను శుక్రునికూఁతును దేవయానిని, వృషపర్వునికూఁతును శర్మిష్ఠను బెండ్లియాడి వారితో సుఖముగా భూమిని బాలింపఁ దొడఁగెను. అనిన విని రాజు మునీంద్రుంజూచి "మహాత్మా! శుక్రుఁడు భృగువంశసంభూతుడగు బ్రహ్మర్షి గదా! యయాతి క్షత్రియుఁడు. యయాతి బ్రాహ్మణ కన్యక నెట్లు పెండ్లాడఁగలిగె? వీరి కీసంబంధ మెట్లుపొసఁగె?. ఇట్టి విపరీతవివాహ మెందయినఁగలదా!" యని ప్రశ్నింప శుకుం డతని కిట్లనిచెను. "ఓరాజా! వృషపర్వుని కుమారిక శర్మిష్ఠ యొకనాఁడు వేగురు చెలికత్తెలు కొలిచివచ్చుచుండఁగా గురుపుత్త్రి యగు దేవయానితోఁగూడి పుష్పద్రుమములచేతను, మధుకరముల మధురగానములచేతను మనోహరమగు నుద్యానవనమున విహరించెను. అనంతరము వారొక సరస్సును సమీపించి కట్టుపుట్టములఁ దీరముననుంచి దానిలోఁజొచ్చి యొకరిపై నొకరు నీళ్లు జల్లుకొనుచుఁ గ్రీడించుచుండిరి. ఆసమయమున శంకరుఁడు పార్వతీసహితుఁడై వృషభము నధిష్ఠించి యాప్రాంతమునకు వచ్చుచుండఁగాఁజూచి యాబాలిక లందఱును సిగ్గుపడి త్వరగాఁ దీరమును జేరి వసనములను ధరించిరి. ఆత్వరలోఁ దెలియక శర్మిష్ఠ దేవయానివస్త్రమును దాల్చెను. దేవయాని యదిచూచి శర్మిష్ఠ కట్టినపుట్టము తనదని తెలిసికొని మిక్కిలి కోపించి యిట్లనియె. "అయారే! మాదాసియగు శర్మిష్ఠచేసిన యయుక్తకార్యమును జూడుఁడు. వివేకములేకుండ మేము ధరింపఁదగిన వసనమును ధరించినది. యజ్ఞమందలి హవిస్సును గుక్కవలె వసనము ధరింప నిది యర్హురాలుకాదు. అన్నిజాతులలోను బ్రాహ్మ

ణు లుత్తములు. వారు తపస్సుచేఁ బరమపురుషునకు ముఖమైరి. ఆ బ్రాహ్మణులు జ్యోతిస్స్వరూప మగుబ్రహ్మము నుపాసించెదరు. లోకమున మంగళకరమగు వైదికమార్గ ముపదేశించినవారు వారేకదా! వారికిఁ బావనమూర్తియు సర్వాంతర్యామియు శ్రీనివాసుఁడు నగుభగవంతుఁడే నమస్కరించును. తక్కినవారు నమస్కరింతురని వేఱచెప్పవలయునా? ఈకారణములచే బ్రాహ్మణు లుత్తములు. వారిలో భృగువంశజు లుత్తమోత్తములు. ఈశర్మిష్ఠతండ్రి వృషపర్వుఁడు మాకు శిష్యుఁడు. ఇట్లుండ మేము దాల్పవలసిన వస్త్ర మిది దాల్పనర్హురా లగునా? శూద్రుఁడు వేదమును బఠింప నెట్లర్హుఁడగును?" అని నిందించిన దేవయానిని శర్మిష్ఠఁజూచి యామె కఠోరవచనములకుఁ దాళఁజాలక కోపముచే భుజంగివలె రోఁజుచుఁ బెదవి గొఱుకుచు నిట్లనియె. "ఓ భిక్షుకీ! నీవృత్తము తెలిసికొనక నోటికివచ్చి నట్లెల్ల వదరెద వేల? ఎందుల కాత్మస్తవ మొనర్చుకొనెదవు? మీరు కాకుల వలె నాహారాదుల నిమిత్తము మాగృహములఁ గాచికొని యుండియు నిప్పు డీప్రగల్భము లేల?" అని పరుష వచనముల నిందించి యంతఁ గోపము పట్టఁజాలక దేవయాని కట్టువస్త్రము నొలిచి దిగంబరనుగాఁ జేసి నూతిలోఁద్రోయించి తనయింటికిఁ బోయెను. అంత యయాతి మృగయార్థమై యటసంచరించుచు దప్పిగొని జలపానముకై యా కూపమును సమీపించి దిగంబర యగు దానింజూచి తన యుత్తరీయమును గట్టనిచ్చి దయతోఁ దనపాణిచే నామెపాణిని స్వీకరించి పైకిఁదీసెను. ఇట్లు తన్నుద్ధరించిన వీరుని యయాతినిజూచి ప్రేమపూర్ణములగు వాక్కులతో నిట్లనియె. "ఓరాజా! ఓపురంజయా! నీవు నాపాణిని గ్ర

హించితివి. నీచే గృహీత మగునాపాణిని బరుఁడు గ్రహింపఁదగదు. నన్నుఁ బెండ్లాడుము. బ్రాహ్మణకన్యకను రా జెట్లు పరిగ్రహింప నగునని సందేహమువలదు. మనకు దాంపత్యరూప మగుసంబంధము కేవల మీశ్వరకృతముకాని మానవకృతముగాదు. కాని చో నీకూపమునఁగూలి యెప్పుడునుదలంపనినాకు నీసందర్శనము లభింపనేల? ఇదియే యీశ్వర కృతమనుటకు నిదర్శనము. ఇంతే కాదు. పూర్వముబృహస్పతి కుమారుఁడు కచుఁడునన్ను శపించెను. దానివలన నాకు బ్రాహ్మణుఁడు భర్త కాఁగూడదు. క్షత్రియుఁడే కావలెను. నా హస్తమునుబట్టినవాఁడే నాకు భర్త" యనిపలుకయయాతి విని శాస్త్రవిరుద్ధమగుటచేఁ దన కిష్టము లేకపోయినను, దైవమువలన లభించుటచేతను దనమన స్సామెయందు లగ్నమగుటచేతను, దదీయవచనమున కంగీకరించి వెడలిపోయెను. అంత దేవయాని యేడ్చుచు జనకునిసమీపించి శర్మిష్ఠచేసిన దుష్టకృత్యమును నివేదించెను. అది విన్నతోడనే శుక్రుఁడు విమనస్కుఁడై యీపౌరోహిత్యముకన్న బిచ్చమే మేలని నిశ్చయించి కుమారీ సహితుఁడై వృషపర్వుని పురమునువిడిచి పోవుచుండెను. అంతవృషపర్వుఁడు తనశత్రువులగు దేవతలతో నేకీభవింప వెడలిపోవుచున్నట్లుగ్రహించి యతని వెంబడిఁజని మార్గమధ్యమునఁ గలిసికొని యతనిపాదములపైఁ బడి మిగులఁ బ్రార్థించి ప్రసన్నునిఁగాఁ జేసికొనెను. శుక్రుఁడు కోపమునువిడిచి వృషపర్వునిఁజూచి "ఓయీ! నాకు దేవయాని ముద్దుకూఁతురు. ఆమెనువిడిచి నే నుండలేను. ఆమె యేమికోరునో దాని నొసంగుము. అట్లయిన మరలివచ్చెదను" అని పలికెను. వృషపర్వుఁ డందులకు సమ్మతించి దేవయానినిగోరుమనఁగా నామె "నీకూతురు, సఖీ జనముతోఁగూడ

నన్ను సేవించుచు నే నెచ్చటికేఁగిన నచ్చటికి రావలయును. ఇదియె నాకోర్కి" అని పల్కఁగా నతఁడట్లొనర్చెను. అంత శర్మిష్ఠ శుక్రునివలనఁ దన జనకాదులకు సంభవించెడు ననర్థమును జూచి కార్యగౌరవమును దెలిసికొని మా ఱాడక చెలికత్తియలతోఁ గూడ దేవయానికి దాసియయి కొల్చుచుండెను. అనంతరము శుక్రుఁడు యయాతినిబిలిపించి తనకూఁతును శర్మిష్ఠతోఁగూడ నర్పించి యొకప్పుడును శర్మిష్ఠతో సంగమింపఁగూడదని కఠినముగాఁ జెప్పెను. అతఁ డందులకంగీకరించి వారిఁ దోడ్కొనిపోయెను. కొంతకాలమునకు దేవయాని కుమారునిఁగని సంతసించుచుండ నది శర్మిష్ఠగాంచి తానుగూడ సంతానమును గాంచవలెనని తలంచి తన ఋతుకాలమున యయాతినిఁ బతిగావరించెను. ధర్మవిదుఁడగు యయాతి సంతానార్థము ఋతుకాలమున సంగమింపఁ గోరుచున్న కాంతనువిడుచుట ధర్మముగాదని నిశ్చయించి శుక్రుని యాజ్ఞావచనము బంధించుచున్నను సరకుగొనక యామె యభిలాషమును దీర్చెను. దేవయానికి యదువును, దుర్వసువు నను నిర్వురు సుతులుగల్గిరి. శర్మిష్ఠకు ద్రుహ్యుఁడు, అనువు, పూరుఁడునను ముప్వురుతనయులు గల్గిరి. అభిమానవంతురాలగు దేవయాని తనభర్తవలననే శర్మిష్ఠ సంతానవంతురాలయ్యెనని యెఱిఁగి క్రోధమూర్ఛితయై యలిగి పుట్టింటికిఁబోయెను. కాముకుఁడైన యయాతి ప్రియురాలి ననుసరించి పాదములపైఁ బడి సాంత్వవచనములచే బతిమాలియు నామెను బ్రసన్నురాలినిగాఁ జేయలేకపోయెను. అంత శుక్రుఁ డది తెలిసికొని యయాతి కార్యమునకుఁ గోపించి "ఓ మందబుద్ధీ! ఓరీ కాముకా! ఓరీ యనృతరూపా! నదులను వికృతరూపులనుగాఁజేయు ముదు

సలితనము నిన్నావేశించుఁగాక" యని శపించెను. ఇట్లు శపింపఁబడి యయాతి యతనిఁగాంచి "ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! నన్ను ననుగ్రహింపుము. నీ కుమారికవలన నాకుఁ గామములందింకను దృప్తిలేదు. కావున నన్నీయవస్థలోనుంపు"మని బతిమాలెను. దానిని విని కరుణించి "నాశాపము తప్పదు. అయిన నీకామము దీఱనిచో నీవార్ధకమును వేఱొకనికిచ్చి వానియౌవనమును నీవు దీసికొను"మని బదులుచెప్పెను. ఇట్లు యయాతి వ్యవస్థచేసికొని పురమునకు వచ్చి జ్యేష్ఠకుమారుఁడగు యదువునుబిలిచి "కుమారా! నీ మాతామహుఁడగు శుక్రుఁడు నాకీ జరావస్థనుగల్గించె. నాకు విషయసుఖములందింకను దృప్తిలేదు. కావున నాజరావస్థను దీసికొని నీ యౌవనావస్థ నిమ్ము. కొన్నివత్సరములు క్రీడించి నీయౌవనము నీకిచ్చెద"నని పలుకఁగా యదు వతని కిట్లనియె. "ఓ జనకా! పురుషుఁడు విషయసుఖము లనుభవింపకుండ వైరాగ్యమందఁజాలఁడు. నే నిదివఱకు విషయసుఖము నుంతే ననుభవింపలేదు. చిరకాలము సుఖమనుభవించిన నీవే యిట్లు శాంతినిబడయఁజాలనిచో నామాట చెప్పనేల? కావున ముదుసలివాఁడనై యుండఁజాలను" అని పల్కవిని యయాతి తుర్వసునిఁబిలిచి తన యభిప్రాయము తెల్పెను. అతఁడును నిరాకరించెను. పిమ్మట ద్రుహ్యుని, ననువునుబిలిచి యడుగ వారును నస్థిరమగు దేహమున స్థిరత్వబుద్ధినుంచి తండ్రికోర్కిని దిరస్కరించిరి. అనంతరము రాజు వయస్సుచేఁ బిన్నయయ్యును గుణములచేఁ బెద్దయగు పూరువునుబిలిచి "ఓ వత్సా! నీవు నాకోర్కిదీర్పుము. నీవు నీ యన్నలవలెనే నన్ను నిరాకరింపఁదగవు" అని పలుకవిని యతం డతని కిట్లనియె. "ఓ మానవేంద్రా! జనకుని దేహమునఁ బుట్టిన పురుషుఁ

డెవ్వఁడు లోకమునఁ బితృవాక్యమును నిరసింపఁగలఁడు? పితృను గ్రహామువలనఁ దప్పకుండ నైహికసుఖమే కాక యాముష్మికసుఖముగూడ లభించును. జనకునికోర్కి మనమునం దుండఁగనే తెలిసికొని చేయువాఁ డుత్తముఁడు. చెప్పినపిమ్మటఁ జేయువాఁడు మధ్యముఁడు. జనకాజ్ఞయం దశ్రద్ధపూని తుద కొనర్చువాఁ డధముఁడు. అశ్రద్ధవహించియుఁ జేయనివాఁ డధమాధముఁడు" అని పలికి సంతోషపూర్వకముగానే తన తండ్రి జరావస్థను బ్రతిగ్రహించెను. ఆ యయాతి పుత్త్రుఁడిచ్చిన వయస్సుచే విషయసుఖముల యథేష్టముగా ననుభవించుచు సప్తద్వీప పరిమిత యగుభూమిని బాలించుచుఁ దండ్రి పిల్లలనువలెఁ బ్రజల ధర్మయుక్తముగాఁ బోషించుచుండెను. ఓరాజా ! అతఁడిట్లు యథాప్రీతిగా నింద్రియ సుఖము లనుభవించుచున్నను నింద్రియపటుత్వము సుంతేనియుఁ దఱుఁగలేదు. దేవయాని ప్రతిదినమును మనోవాక్క్రియలచే భర్తను సేవించి యేకాంతమునఁ గూడ నతనికి మిక్కిలి ప్రియురాలయ్యెను. ఎవఁడు సర్వదేవతామయుఁడో, యెవఁ డారాధకులయార్తిని దొలఁగించునో,యెవఁడు యాగములం దారాధితుఁడై తత్ఫలము నొసంగునో, ఆకాశమున మేఘపంక్తివలె నెవనియందుఁ జిదచిదాత్మకమును, స్వప్నసమానమును, మాయామనోరథతుల్యమును నగుప్రపంచ మొకప్పుడు గానవచ్చి వేఱొకపు డంతర్ధానము చెందుచు మఱొకప్పుడు నానావిధమై చూపట్టునో, యెవఁడు హృదయకుహరములందు శయనించునో, యెవఁడు సూక్ష్మవస్తువులలోనెల్ల సూక్ష్మవస్తువో, యెవఁడు జీవసమూహామునకుఁ బ్రాప్యుఁడును బ్రాపకుండు నాధారుండు నగుచున్నాఁడో, యట్టి పరమేశ్వరునిఁ దన

హృదయముననిలిపి ఫలాభిలాషలేకయే పెక్కుయాగము లాచ రించి పరమపురుషుని సంతసింపఁజేసెను; కాని సార్వభౌముఁడగు యయాతి కుత్సితము లగునింద్రియములచే వేయువత్సరములు విషయసుఖము లనుభవించియుఁ దృప్తి చెందలేకపోయెను. ఇది పదునెనిమిదవయధ్యాయము.

---

* యయాతి బస్తోపాఖ్యానము చెప్పుట.

ఓరాజా! యయాతి స్త్రీలోలుఁడై చిరకాలము విషయసుఖము లనుభవించి యొకప్పుడు తన యజ్ఞానమును దెలిసికొని నిర్వేదమునంది ప్రియురాలగు దేవయానికిఁ దనవర్తన మనుకరించు నొక యుపాఖ్యానము చెప్పఁదలంచి యిట్లనియె. "ఓభార్గవీ! భూమిలో నన్నివిధములచేతను నాచరిత్రమును బోలినయొక యితిహాసమును జెప్పెదను. వినుము. అకటా! నావర్తనము తుచ్ఛమైనది. జితేంద్రియులై వనమందు సంచరించుచున్న పండితులందఱును నావర్తనమునుగూర్చి దుఃఖించుచున్నారు. పూర్వమొకవనములో నొకమేష మసహాయుఁడై తనకుఁ బ్రియమగుదాని వెదకుచు నందంద తిరిగితిరిగి యొకచోఁ గర్మవశమున నూతిలోఁబడి యున్నయొకయాఁడుమేఁకనుగాంచి కామించి దాని నుద్ధరించుటకుఁ దగినయుపాయ మరయుచుండెను; కాని యది

---

* ఈయితిహాసమును యయాతి తనచరిత్రమును దెలుపనెంచి యన్యాపదేశముగాఁ జెప్పుచుండెను. ఇందు మేషము యయాతియనియు, వనమే సంసారమనియుఁ, బ్రియవస్తువే విషయసుఖములనియుఁ, గూపమునఁ బడిన యామేషి దేవయానియనియు గ్రహింపవలయు. మేషము నూతినుండి మేషి నుద్ధరించుటకు యత్నించుట యయాతి దేవయాని నుద్ధరించుటతోఁ బోలునని యెఱుఁగునది.

తోఁపలేదు. *తుట్టతుద కామేషము శృంగములచే నొడ్డునుద్రవ్వి
మన్నుదీసివైచి యుత్తారణమార్గము నేర్పఱిచి పైకిఁదీసెను. తో
డనే యామేషి కూపమువలన నిర్గమించివచ్చి యా మేషమును
బతిగావరించెను. ఆమేషమును దానిని బత్నిగా గ్రహించెను.
† ఆమేషితోఁగూడి పరిపుష్టసర్వావయవమై, రతిసమర్థమై, రేత
స్సేక్తయై, మైథునసమర్థమై యున్న యామేషమును జూచి,
మఱికొన్ని యాఁడుమేఁక లచ్చటికివచ్చి కామించినవి. ‡ ఆపురుష
మేషము కామగ్రస్తమై తన స్త్రీలతో సర్వదారమించుచుఁ దన్నుఁ
దామఱచెను. ఆమేషీచయములో నొకటి దానికిఁ బ్రియురా
లయ్యెను. § శ్రేష్ఠమగుదానితోఁ గ్రీడించుచుండఁ బూర్వము
కూపమునుండి నిర్గమించి వచ్చినది దానిఁజూచి సహింపక
పోయెను. తోడనే యది దుర్హృదయమును, బ్రియమువలెఁ
గానవచ్చునదియుఁ, గామియు, నింద్రియాధీనమఁను నగునా
పురుషమేషమును విడిచిపోయెను. స్త్రీలోలమయిన యాబస్తము
దీనమై తన భార్యకోపమును దీర్పనెంచి బిడాలిని బిడాలమువలె
దాని వెంబడించిపోయి మార్గమధ్యమునఁ బ్రార్థించియు దాని
కోపమును బోఁకార్పలేక పోయెను. అంత నొక ద్విజుఁడువచ్చి
యాబస్తము వృషణము ఛేదించి మగుడ నదిప్రార్థింపఁ గరుణించి
యదికెను. ఇట్లాబస్తముతిరిగి యండకోశమును బొంది కూపలబ్ధ

---

* దీనివలన యయాతి దేవయాని నుద్ధరించుట తెలియవచ్చుచున్నది.

† దీనివలన శర్మిష్ఠాదులు యయాతిని వరించుట తెల్లము.

‡ దీనంజేసి యయాతి కామగ్రస్తుఁడై యాత్మను మఱచుట స్పష్టము.

§ ఇది శర్మిష్ఠను యయాతి ప్రేమించుటను, దానికి దేవయాని సహింపకుం
డుటను దెలుపుచున్నది.

యగు మేషితోఁగూడి చిరకాలము కామ మనుభవించియుఁ బరితృప్తి చెందలేకపోయెను. ఓసుభ్రూ! నే నాబస్తమువలె నీప్రేమయను యంత్రమునకు వశ్యుఁడనై నీవిభ్రమాదులచే మోహితుఁడనై నన్ను నే మఱచి వర్తించుచుంటిని. కామము లనుభవించుటవలన శాంతినొందవు. భూమండలమందున్న ధాన్యాదులుగాని బంగారుగాని, పశువులుగాని స్త్రీరత్నములుగాని కామాసక్తునికి మనఃప్రీతిని గల్గింపఁజాలవు. ఇంకను మఱింతకోర్కెని బుట్టించును. హవిస్సుచే నగ్నిచల్లారక వర్ధిల్లినట్లు, అనుభవించుటచేఁ గామము మఱింత వర్ధిల్లునుగాని శాంతింపదు. అట్టి కాను మెట్లుశాంతించునో చెప్పెదను విను. పురుషుఁడెప్పుడు సర్వభూతములందును రాగద్వేషాదులఁ జూపక సమదృష్టి గలఁడేని, వాఁ డెచ్చటికేఁగిన మిక్కిలి సుఖించును. వానికి దిక్కులన్నియు సుఖమయములుగాఁ గన్పించును. ఆలోచింప విషయాభిలాషను మిక్కిలి చెడ్డది. దుర్మతులు దాని నెప్పటికిని విడువఁజాలరు. పురుషుఁడు ముసలితనముచే జీర్ణించినను నదిజీర్ణింపదు. అది సకల దుఃఖములను గూర్చును. సుఖము నపేక్షించువాఁడైనచోఁ దప్పక యాతృష్ణను విడువవలెను. పురుషుఁడెప్పుడును, దల్లితోఁగాని, దోఁబుట్టువుతోఁగాని, కూఁతుతోఁగాని రహస్యమున నేకాసనమునఁ గూర్చుండరాదు. బలిష్ఠము లగునింద్రియములు విద్వాంసు నైననాకర్షింపక మానవు. నేను నీతోఁగూడి వేయుసంవత్సరములు విషయసుఖము లనుభవించితిని. అయిన విషయాభిలాషము క్రమముగా హెచ్చుచున్నది గాని తఱుగలేదు. కావున నే నీ తృష్ణను విడిచి బ్రహ్మమును జిత్తమునఁ జేర్చి శీతోష్ణాదిద్వంద్వములను దిరస్కరించి దేహాత్మభ్రాంతినిబాఱఁదోలి మృగ

ములతోఁ గలసి చరింప వనమున కేఁగెదను. ఐహికసుఖములను గాని, యాముష్మికసుఖములనుగాని, విద్వాంసుఁ డాసింపఁరాదు. అట్లు చేసినచో నాతనికి సంసారమును, దానివలన స్థావర మాట యు సంభవింపక మానదు. కావుననెవఁడు వాని నాసింపక నిర తిశయమగు నానందరూపమునఁ బొల్చు పరమాత్మ తత్త్వము దెలిసికొనునో, వానికి విషయాభిలాషము స్వయముగానే నివ ర్తించును" అని దేవయానితోఁ జెప్పి తనవయస్సును బూరున కిచ్చి యతనివలన జరావస్థను స్వీకరించి యాగ్నేయమునకు ద్రుహ్యుని, దక్షిణమునకు యదువును, బ్రతీచికిఁ దుర్వసుని, నుత్తరమునకు ననువును, బ్రభువులనుగాఁ జేసి భూమండల మంతకును యోగ్యుఁడగుపూరువు నభిషేకించి యన్నలనందఱను నతని కధీనులఁగాఁ జేసి తాను వనమున కరిగెను. అక్కడ నతఁడు, పెక్కు సంవత్సరము లనుభవించినను దఱుగని యింద్రియసుఖ ములను ఱెక్కలువచ్చిన పక్షిగూఁటినివలె, క్షణమాత్రమున విడిచి సమస్తసంగములను వదల్చుకొని బ్రహ్మోపాసనచే గుణకార్య ములను నశింపఁజేసి పొందఁదగిన పరమపదము నొందెను. అట దేవయాని భర్త చెప్పినకథ విని స్త్రీపురుషుల పరస్పరస్నేహ ముచేఁ గల్గిన వికారమును బరిహసించుటకుఁ జెప్పినను గేవలము తన్ను గేలిచేయుటకే యనినిశ్చయించి పానశాలయందలి పాం థులసంబంధము వలె నీశ్వరాధీను లయినపతిపుత్రాదుల సంబం ధము భగవన్మాయావిరచితమని తెలిసికొని దేహముతోను, దదనుబంధులతోను, వేయేల యందఱతోను,దనకుఁగల సంబం ధము స్వప్నమువలె ననిత్యమని నిశ్చయించి భగవంతునిధ్యా నించి లింగదేహమును విడిచెను" అని చెప్పి శుకుఁడు "జగత్స్ర

ష్టయు, సర్వభూతముల కాధారభూతుఁడును శాంతాత్ముఁడును నగువాసుదేవునకు నమస్కార మొనర్చెదను" అని నమస్కరించి వెండియు నిట్లనియె. ఇది పందొమ్మిదవయధ్యాయము.

పూరుని వంశము.

ఓరాజా! దేనియందు నీవు జన్మించితివో, దేనియందు వంశవర్ధను లగుబ్రాహ్మణులును, రాజర్షులు నుదయించిరో యాపూరు వంశమును వర్ణించెదను; వినుము. పూరునకు జనమేజయుఁడును, జనమేజయునకుఁ బ్రధన్వుఁడును, ప్రధన్వునకుఁ బ్రవిరోధుఁడును, ప్రవిరోధునకు నమస్యుఁడును, నమస్యునకుఁ జారుఁడును, జారునకు సుద్యుఁడును, సుద్యునకు బహుగవుఁడును, బహుగవునకు శర్యాతియు, శర్యాతికి సంయాతియు, సంయాతికి అహంయాతియు, వానికి రౌద్రాతియు, రౌద్రాతికి ఘృతాచి యనునచ్చరయందు భగవంతుని దశేంద్రియములవలె ఋతేపువు, కక్షేపువు, స్థలేపువు, కృతేపువు, జలేపువు, సన్నతేపువు, ధర్మేపువు, సత్యేపువు, వ్రతేపు వను పదుగురుపుత్త్రులును, బుట్టిరి. ఆఋతేపున కంతిసారుఁడును వానికి సుమతియు, ధ్రువుండు, నప్రతిరథుండు నను ముగ్వురు కుమారులునుగల్గిరి. వారిలోన ప్రతిరథునకుఁగణ్వుఁడును, గణ్వునకు మేధాతిథియు, మేధాతిథికిఁ బ్రస్కణ్వుఁడు మొదలగు బ్రాహ్మణులును బుట్టిరి. అంతిసారసుతుఁడైనసుమతికి రైభ్యుఁడును, వానికి దుష్యంతుఁడును గలిగిరి. ఆదుష్యంతుఁ డొప్పుడు వేఁటాడ నరణ్యమున సంచరించుచు నటకు సమీపమున నున్న కణ్వాశ్రమమున కరిగి యచ్చటఁ గూర్చుండి లక్ష్మివలెనె స్వీయకాంతులచేఁ దన్ను నలంకరించుకొనుచు జగన్మోహినివలెఁ గాన

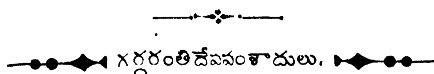
వచ్చుచున్న శకుంతలయను యువతినిజూచి మోహమంది తదీయ దర్శనమునకు మిగుల సంతసించి మృగయాప్రయాస మంతయుం దొలంగఁ గామపీడితుఁడై మందహాసముచేయుచు మృదుమధురముగా నిట్లనియె. "ఓ యువతీ! ఇంత సుందరాకారముతోఁ బొల్చుచున్న నీ వెవతెవు? నీ వెవనికుమారివి? ఏమిచేయుటకై నీ వీనిర్జనవనమునకు వచ్చితివి? ఓ సుమధ్యా! నీవు తప్పక రాజపుత్రివై యుండవలయును. కావుననే నామనస్సు నీ వంకకుఁ బర్వెత్తుచున్నది. నీ వట్లు కానిచో పూరు వంశసంభూతుఁడ నగు నామన స్స్వధర్మమార్గమున నేల ప్రవర్తించును?" అనిన విని శకుంతల యిట్లనియె. "ఓ నరేంద్రా! నేను విశ్వామిత్రునకు మేనకయందుఁ బుట్టినదానను. నాతల్లి స్వర్గమునకుఁ బోవుచు నను వనమున డించిపోయెను. నాచరిత్రము కణ్వమహామునికిఁ దెలియును. దాని కేమి? అది యటుండనిండు. మీకు మేమేమిచేయవలయును? రండు. కూర్చుండుఁడు. మాయిచ్చుపూజల స్వీకరింపుఁడు. ఇచ్చట నివరధాన్యమున్నది. ఇష్టమువచ్చినచో భుజింపవచ్చును. మీకిష్టమున్నచో నిట నివసింపవచ్చును." అని మధురముగా నుడివిన విని రాజామెనుజూచి "సుందరీ! కుశికవంశమునఁ బొడమిన నీ కీ వినయాదు లెంతయుఁ దగియున్నవి. లోకమున రాజకన్యకలు స్వయముగానే భర్తలను స్వీకరింతురు. నీవు రాజకన్యకవు గావున దయయుంచి నన్ను వరింపుము" అనిన నామెయందుల కంగీకరించెను. దేశకాల విభాగ మెఱిఁగినదుష్యంతుఁడు వెంటనే యామెను గాంధర్వవిధిచేఁ బరిణయమయి యా రాత్రి యామెతోఁ గ్రీడించి తెల్లవాఱినతోడనే తనపురమునకుఁ బోయెను. శకుంతల గర్భముదాల్చి కొలఁదికాలములో నొక

కుమారునిఁ గనియెను. కణ్వుఁ డందులకు సంతసించి వనమందే బాలునకు జాతకర్మాదిక్రియల నొనర్చెను. ఆబాలుఁడు క్రమము గావర్ధిల్లి స్వీయబలముచే నొకసింహామునుబట్టుకొని దానితో నాడుకొనుచుండెను. భగవంతుని యంశాంశమువలన జనించి యపారవిక్రముఁడైన కుమారునిఁ దీసికొని శకుంతల భర్తగృహ మున కేఁగెను. కానిరాజు భార్యాపుత్రులు నిర్దుష్టులైనను లోకా పవాదమునకు జడిసి స్వీకరింపలేదు. అంతట సర్వభూతములును వినుచుండ "ఓ రాజా! సంతతివిషయమై తల్లి చర్మమయపాత్ర మువలె నాధారమాత్రమే కాని ప్రధానురాలుకాదు. పుత్రో త్పత్తికిఁ దండ్రియే ముఖ్యుఁడు. ఈపిల్లఁడు నీకుమారుఁడు. శకుం తల నీభార్య. తప్పక భరింపుము. భరింపుము. శకుంతల నవమా నింపకుము. ఈబాలుఁడు వంశకర్తయగును. వంశకర్తయగు కొమరుఁడు తండ్రిని నరకమునుండి రక్షించును. శకుంతలావచ నము సత్యము. ఈపిల్లఁడు నీవలననే కలిగెను. వాసుదేవాంశ సంభవుఁడును, బ్రహ్మణ్యుఁడును, సత్యసంధుఁడును, గుణగ్రా హియు, కీర్తివర్ధనుఁడును, కృతజ్ఞుఁడును, మహోత్సాహియు, స్థూలవక్షుఁ డునగు నీకుమారుని స్వీకరింపు" మని పల్కెను. అది విని దుష్యంతుఁడు సంతసించి భార్యాపుత్రులను స్వీకరిం చెను. దుష్యంతుని యనంతరమున భరతుఁడు చక్రవర్తియై మహాకీర్తిని సంపాదించెను. వాసుదేవాంశ సంభూతుఁ డైన యాభరతునిమహిమ భూమి నెల్లెడలను నుతింపఁబడుచున్నది. ఆ భరతునిచేతియందు విష్ణువునకువలెఁ జక్రాదిరేఖలును, పాద ములందుఁ బద్మరేఖలునుగలవు. అతఁడు చక్రవర్తిగా నభిషిక్తుఁ డై నపిమ్మట గంగాతీరమున నిన్నూటయేఁబది యశ్వమేధయా

గముల భగవంతు నారాధించెను. అనంతరము దీర్ఘతముఁడను మునిని బురోహితునిఁగా నొనర్చికొని యమునాతీరమును జేరి బ్రాహ్మణులకుఁ జాలినంత ధన మిచ్చుచు డెబ్బదియెనిమిది హయములను నిర్దుష్టములను బంధించి బంధనపూర్వక మగుయాగములచే నీశ్వరు నారాధించెను. ఆరాజు ప్రకృష్టగుణముగల యొక ప్రదేశమున నగ్నిచయనము చేసి యసంఖ్యాకములగు గోవులను దానము చేసెను. ఆగోవులను వేగురు విప్రులు పంచుకొని స్వీకరించిరి. అట్లె యారాజు మష్కార మనుతీర్థమునయాగ మొనర్పనెంచి నూటముప్పది యశ్వములనుబంధించి రాజుల కాశ్చర్యము గల్గించుచు దేవతలును రాజులును జేయు విఘ్నములను దొలంగించుకొని యాగపూర్తిగావించెను. ఆతీరమునందే తెల్లని శృంగములుగల్గి హిరణ్య పరివృతములయి పదునాల్గయుతముల సంఖ్యగల భద్రగజములను బ్రాహ్మణుల కొసంగెను. భరతుఁ డొనర్చిన యద్భుతకర్మములను బూర్వులెవ్వరును జేయలేదు. ఇఁకముందు వారెవ్వ రొనర్పలేరు. బాహువులను సాధనములఁగాఁ జేసికొని స్వర్గమునొందలేని విధమున నెవ్వరు నతఁ డొనర్చిన యద్భుతకార్యముల నొనర్పలేరు. బ్రాహ్మణుల కపకార మొనర్చు కిరాతులు, హూణులు, యవనులు, నాంధ్రులును, వంగదేశస్థులు, శకులు, గషులు మొదలగు హీనజాతి రాజులను, మ్లేచ్ఛులను దిగ్విజయ సమయమున సంహరించెను. పూర్వము దేవతలను జయించి పాతాళమున దాఁగియున్న రక్కసులను జంపి వారుగొనిపోయిన దేవతాస్త్రీలను, మనుష్యాదులను విడిపించికొని వచ్చెను. ఆభరతుఁడు పాలించు కాలమున భూమ్యాకాశము లతని ప్రజలకు వలయు వాంఛితములఁ బూరిం

చెను. అతఁ డిట్లు దిక్కులందుఁ దనయాజ్ఞ యప్రతిహతమై వర్తిం చున ట్లిరువదియేడువేల వత్సరములు భూమినిఁ బాలించెను. పిమ్మట నాసార్వభౌముఁడు లోకపాలుర యైశ్వర్యమును మించిన తన యైశ్వర్యము, రాజ్యసంపద, యప్రతిహతమగు నాజ్ఞాచక్రము, ప్రాణములు మొదలగు నైహికమంతయు ననిత్యమని నిశ్చయించి విరక్తుఁడయ్యెను. ఓరాజా! ఆ భరతునకు విదర్భరాజ కుమారి కలు ముగ్గురు భార్యలైరి. వారిలో నొక్కొక్కతె కొక్కొక కుమారుఁడుగలిగెను. కాని భర్త యాపుత్త్రులను జూచి తనకుఁ దగినవారు కారని పల్క నదివిని కోపించి యా స్త్రీ లాపిల్లలను జంపివైచిరి. ఇట్లు తనవంశము నశించుటచే మిక్కిలి విచారించి భరతుఁడు మరుత్తులనుగూర్చి యాగ మొనర్ప, వారతనికిఁ బ్రస న్నులై భరద్వాజుఁ డనుసుతుని సమర్పించిరి. ఆ పుత్త్రుఁ డెట్లు పుట్టెనో, వానికి భరద్వాజుఁ డని పేరెట్లు వచ్చెనో, చెప్పెదను. బృహస్పతికి ఉచథ్యుఁ డనుసోదరుఁడుకలఁడు. వానికి మమత యను భార్యగలదు. ఆమెగర్భిణియై యుండగా బృహస్పతి యా మెను మోహించి సంభోగించుచుండ గర్భస్థుఁ డగుశిశువు, వల దు వల దని వారించెను. దానికిబృహస్పతి గోపించి “నీవు దీర్ఘత మస్సును బ్రవేశింతువు గాక. నీవంధుఁడ వగుదువు గాక” యని శపించి బలాత్కారముచే వీర్యమును విడిచెను. ఆగర్భస్థుఁ డగు బాలుఁడు దీర్ఘతముఁ డనిపేరుగాంచెను. లోపలనుండి యాబా లుఁ డావీర్యమును గాలితోఁ దన్నివేయ నది భూమియందుఁబడి కుమారుఁడయ్యెను. ఆమమత భర్తకు భయపడి బాలుని విడిచి పోవుచుండెను. అది చూచి బృహస్పతి “ ఓమూఢురాలా! ఈ బాలుని విడిచిపోదువేమి? ఇరువురకుఁ బుట్టినవాఁడు గావున వీఁడు

ద్వాజుఁ డనఁబడును. వీనిని నీవుభరింపక తీఱదని" పల్కెను. అది విని ఁగూమమత "ఓ బృహస్పతీ ! ఈద్వాజుని నీ వేభరింపు"మని పల్కి వెడలిపోయెను. ఆబృహస్పతియు నిర్దయుఁడై యాబాలు నివిడిచిపోయెను. ద్వాజుని నీవేభరింపుమని యొండొరులతో వివదించుకొని విడిచిపోయిరి. కాన యాబాలుఁడు భరద్వాజుఁ డను నామము దాల్చెను. దేవతలు వానిఁగొనివచ్చి భరతునకొసంగిరి. ఆ బాలుఁడు వితథమైన భరతవంశమునకు దత్తుఁడగుటవలన వితథుఁడను వేఱొక నామమును దాల్చెను. ఇది యిరువదవ యధ్యాయము.

గర్గరంతిదేవవంశాదులు.

ఓరాజా ! ఆవితథునకు మన్యువును, మన్యువునకు బృహత్క్షత్త్రుఁడు, జయుఁడు, మహావీర్యుఁడు, నరుఁడు, గర్గుండు నను నేవురు కుమారులును, గల్గిరి. వారిలోనరునకు సంకృతియు, సంకృతికి గర్గు, రంతిదేవు లనునిద్దఱుకొమరులును సంభవించిరి. ఓరాజా ! వారిలోరంతిదేవుని కీర్తి భూలోకమును స్వర్గలోకమునుగూడ నావరించెను. ఆ రంతిదేవుఁడు తన సంచితార్థమంతయు నర్థుల కుఁబంచిపెట్టి నిర్ధనుఁడై దైవప్రాప్తమగువస్తువులచే నాఁకటిఁ బుచ్చుచు, ధైర్యముచెడనీక కుటుంబముతోఁగూడఁ గృశించి జలపానము నైనఁజేయక నలువదియెనిమిది దినములనుగడపెను. అంత నాఁటియుదయమున దైవవశమువలన ఘృతపాయసములును, నన్నపానములును బ్రాప్తింపఁగా క్షుత్పిపాసలచే వడఁకుచుఁ దనకుటుంబముతోఁగూడఁ దినుటకు సంసిద్ధుఁడైన రాజుం డ నొకయతిథివచ్చె. ఆ రంతిదేవుఁడు వచ్చిన యతిథినాదరించి

శ్రద్ధాళువై సకలభూతములును భగవదాత్మకములే యని నిశ్చయించి యా యాహారములోఁ గొంతభాగ మతనికి నొసఁగ నతఁడు భుజించి సంతసించి వెడలిపోయెను. తక్కిన యాహార మును గుటుంబమునకు విభజించి తిన యత్నించుచుండ శూద్రుఁ డగు నొకవృషలుఁ డేతెంచెను. వాఁడు దానమున కనర్హుఁ డైనను లేదనక యున్నయన్నములో నొకభాగ మతనికిచ్చి, వాఁడు సంతుష్టుఁడై చన్నపిమ్మట రంతిదేవుఁడు తన కుటుంబము తో నున్నదాని నారగింప దొరకొనుచుండఁగాఁ గుక్కలతోఁ గూడ వేఱొకయతిథివచ్చి "ఓరాజా! నేనును, నా కుక్కలును మిక్కిలి యాఁకొనియున్నారము. ఆ యాహారమును మాకర్పిం పు" మని యాచించెను. అంతట రంతిదేవుఁ డాతని నాదరించి గౌరవపూర్వకముగా నవశిష్టమిచ్చి వానిభగవంతునిఁగా భా వించి నమస్కరించెను. ఇఁక జలముమాత్రము మిగిలియుం డెను. అదైన నొక్కరికిమాత్రమే సరిపడును. దానిని ద్రావ సిద్ధపడి యుండ నొకచండాలుఁడు వచ్చి "ఓమానవనాథా! నేను జండాలుఁడను. మిక్కిలి దప్పిగొనియున్న వాఁడను. ఆ యుదకము లిచ్చిరక్షింపు" మని ప్రార్థించెను. ఆ రంతిదేవుఁడు దీనములయి శ్రమకరములైన వానివచనములు విని మిక్కిలి జాలిపడి యమృత తుల్యము లగుమాటలతో నిట్లనియె. "ఓపు ల్కసా! నేను బ్రహ్మలోకాదుల నపేక్షింపను. మోక్షమును వాంఛింపను; కాని,క్షుత్పిపాసలచేఁ బీడితు లయినశరీరుల మనో దుఃఖములునన్నుఁబొందుఁగాక"యని కోరుచున్నాను. మఱియు జీవింపఁదలంపుగొన్న వారి జీవములు నిలుచునట్లు జలాదుల నొసంగినవాని కాఁకలి, దప్పి, శ్రమము, గాత్రకంపము, దైన్య

ము, క్లమము, శోకము, విచారము, మోహము మొదలగు వికారములలో నొకటేనియుఁ గలుగఁజాలవు. కావున యాచకులకు నా ప్రాణమీవలసి వచ్చిన నిచ్చెద''నని పల్కి దయాళువై పిపాసచేఁ జావసిద్ధుఁడైన యా చండాలునకా పానీయ మర్పించెను. అంత బ్రహ్మాది దేవతలు రంతిదేవుని సద్గుణములకు సంతసించి యతనికిఁ బ్రత్యక్షమై, ''నీసద్గుణమును బరీక్షించుటకై విష్ణుమాయయే వృషలాది రూపముగా వచ్చినది'' యని చెప్పి ప్రకృతి పురుష వివేకము నొసంగిన, రంతిదేవుఁడు భక్తితో స్వీకరించి, వారలకు నమస్కరించి, దేహమందును, దదనుబంధులయందును, మమత్వమును విడిచి యైహిక సుఖములందుఁగాని యాముష్మిక సుఖములందుఁగాని మనస్సును జొప్పింపక కేవలము వాసుదేవునియందుఁజేర్చెను. అన్యఫల మపేక్షింపకుండఁ జిత్తము వాసుదేవునియందుఁ జేర్చుటచే రంతిదేవునకుఁద్రిగుణాత్మకయగు మాయ, స్వప్నమువలె నగోచరమయ్యెను. ఓరాజా ! ఆ రంతిదేవుని ప్రభావమునకు మెచ్చుకొని యతని ననుసరించిన యోగులెనా రాయణభక్తులై ముక్తి చెందుచుండ నతఁడు ముక్తుఁడయ్యెనని వేఱ చెప్పవలయునా ? ఇఁక గర్గుని వంశమును వినుము. గర్గునకు శినియు, శినికి గార్గ్యుండును గల్గిరి. అతనివలన బ్రాహ్మణకులమేర్పడినె. మహావీర్యునకు దురితక్షయుండును, దురితక్షయునకుఁ ద్రయ్యారుణియుఁ గలియుఁ బుష్కరారుణియు, నను ముప్వురు కొమరులును గల్గిరి. వారును బ్రాహ్మణులయిరి. బృహత్క్షత్రునకు సుహోత్రుఁడును, సుహోత్రునకు హస్తియు సంభవించిరి. ఆ హస్తియే తనపేర హాస్తినపురమును నిర్మించెను. అతని కజమీఢుడు, ద్విమీఢుఁడు, పురుమీఢుఁ డనుముప్వురు

ప్రభవించిరి. వారిలో నజమీఢుని సంతతివారగు ప్రియమేధాదులు బ్రాహ్మణులైరి. అజమీఢునకు బృహదిషుఁడను మఱియొక కొమరుఁడు గలఁడు. ఆబృహదిషునకు బృహద్ధనువును, బృహద్ధనువునకు బృహత్కాయుఁడును, వానికి బృహద్రథుఁడును, వానికి విశదుఁడును, విశదునకు ఫేనజిత్తును, ఫేనజిత్తునకు రుచిరాశ్వుఁడు, దృఢహనువు, గాశ్యుఁడు, వత్సుఁడు ననునలువురు కొమరులును సంభవించిరి. వారిలో రుచిరాశ్వునకుఁ బ్రాజ్ఞుఁడును, బ్రాజ్ఞునకుఁ బృథుసేనుఁడును, వానికిఁ బారుఁడును, బారునకు నీపుఁడును జన్మించిరి. ఆనీపునకు నూఱుగురు కొమరులు జనించిరి. ఇంతియకాక నీపుఁడు* శ్రీశుకుని కన్యకయగు కృత్విని జేపట్టి యామెయందు బ్రహ్మదత్తునిఁగనియె. బ్రహ్మదత్తుఁడు సరస్వతియను భార్యయందు విష్వక్సేనునిఁగనెను. అతఁడే జైగీషుని యుపదేశమునుబొంది యోగశాస్త్రమును రచించెను. ఆ విష్వక్సేనున కుదక్సేనుఁడును, వానికి భల్లాదుఁడును జనించిరి. వీరు బార్హద్రిషవులను రాజులైరి. ద్విమీఢునకు యవీనరుఁడును, వానికిఁ గృతిమంతుండును, గృతిమంతునకు సత్యధృతియు వానికి

---

* ఇట శ్రీశుకుని కుమారయు చెప్పుటచే శ్రీశుకునకు సంతానముగలదని చెప్పబడినది. ఈసంగతియె హరివంశాదులందుఁ గూడఁ జెప్పఁబడినది. "పారాశరసుతోత్పన్నశ్శుకోనామ మహాయశాః । వ్యాసాదరణ్యాం సంభూతో విధూమాగ్నిరివ జ్వలన్ । సతస్యాం పితృ కన్యాయా మిరిణ్యాంజనయిష్యతి । కృష్ణం గౌరం ప్రభుం శంభుం తథాభూతశ్రుతం జయం । కన్యాం కీర్తిమతీం షష్ఠీం యోగినీం యోగమాతరం । బ్రహ్మదత్తస్య జననీం మానుషీమ్॥" అని యున్నది. దీని యోజింప శుకమహాముని గూడ నొకప్పుడు గార్హస్థ్య మవలంబించెనని తెలియఁదగినది.

దృఢనేమియు దృఢనేమికి సుపార్శ్వుఁడును, సుపార్శ్వునకు సుమతియు, సుమతికి సన్నతిమంతుఁడును, సన్నతిమంతునకుఁ గృతియు జనించిరి. ఆకృతియె హిరణ్యనాభునివలన యోగమును, నాలువిధములగు సామసంహితలను బఠించి ప్రవర్తింపఁజేసెను. అతని కుగ్రాయుధుఁడును, వానికి క్షేమ్యుఁడును, క్షేమ్యునకు సువీరుఁడును, సువీరునకు రిపుంజయుఁడును, వానికి బహురథుఁడును జన్మించిరి. హస్తికొడు కగుపురుమీఢునికి సంతతిలేదయ్యె. అజమీఢుఁడు నళినియను భార్యయందు నీలునిఁగనియె. నీలునికి శాంతియు, శాంతికి సుశాంతియు, సుశాంతికిఁ బురుజుండును, బురుజునకు నర్కుఁడును, నర్కునకు భర్మ్యాశ్వుఁడును, భర్మ్యాశ్వునకు ముద్గలుఁడు యవీనరుఁడు, బృహదిషువు, కాంపిల్యుఁడు, సృంజయుఁడు నను నేవురు సుతులు నుదయించిరి. భర్మ్యాశ్వుఁడు వారినిజూచి "సుతులారా! మీరు నాపంచదేశములను బాలింపఁజాలుదు" రనిచెప్పెను. అందుచే వారు పంచాలు రనునామమును ధరించిరి. ముద్గలునివలన బ్రహ్మవంశము ప్రబలెను. దాన జనించినవారు మౌద్గల్యులని పేరొందిరి. దానిని సంగ్రహముగా వివరింతును. వినుము. భర్మ్యాశ్వపుత్రుఁడైన ముద్గలునకు దివోదాసుఁ డనుకుమారుఁడును, నహల్యయను కూఁతురును జనించిరి. అం దహల్యను గౌతముఁడు పెండ్లాడి శతానందునిఁ గాంచెను. శతానందునకు సత్యధృతి యుదయించె. వాఁడు ధనుర్వేదవిశారదుఁడయ్యె. అతనికి శరద్వంతుఁ డుదయించె. అతఁ డొకనాఁ డూర్వశిని జూడ రేతస్సు స్ఖలితమై శరస్తంబమునఁ బడియె. దానివలన నొకబాలుఁడును బాలికయుఁ బొడమిరి. శంతనుఁడు మృగయార్థము వనమున సంచరించుచు

వారిఁగని కృపతోఁదెచ్చి కృపుఁడనియు, గృపియనియుఁ బేరు పెట్టెను. అందుఁ గృపి ద్రోణాచార్యునకుఁ బత్నియయ్యె. ఇది యిరువదియొకటవయధ్యాయము.

చంద్రవంశానుక్రమము.

ఓరాజేంద్రా! దివోదాసునకు మిత్రాయువును, మిత్రాయువునకుఁ జ్యవనుఁడు, సుదాసుఁడు, సహదేవుఁడు, సోమకుఁడు నను నల్వురు సుతులునుబొడమిరి. వారిలోఁ గనిష్ఠుఁడగు సోమకునకు జంతుఁడు మొదలగు నూఱ్వురు జనించిరి. వారిలోఁ బృషదుడు కనిష్ఠుఁడు. వానికి ద్రుపదుఁడును, వానికి ధృష్టద్యుమ్నాది సుతులును, ద్రౌపది యనుసుతయు జన్మించిరి. అందు ధృష్టద్యుమ్నునకు ధృష్టకేతు వుదయించె. వీరు పంచాలురలోఁ జేరిన ముద్గలుని సంతతివారగుటంజేసి పాంచాలురని వాసికెక్కిరి. అజమీఢునకు ఋక్షుఁ డనువేఱొక కొమరుఁడుగలఁడు. వానికి సంవరణుఁడును, వానికిఁ దపతి యనుసూర్యపుత్రియందుఁ గురురాజు నుదయించిరి. ఆతనిఁబట్టియె కురుక్షేత్రమను నామముగలిగె. ఆ కురువునకుఁ బరీక్షిత్తు, సుధనువు, జహ్నువు, నిషధుఁడు నను నలువురుపుట్టిరి. వారిలో సుధనువునకు సుహోత్రుఁడును, సుహోత్రునకుఁ జ్యవనుఁడును, వానికిఁ గృతియుఁ, గృతికి ఉపరిచరుఁ డగువసువును, వానికి బృహద్రథుఁడును, కుసుంభుఁడును, మత్స్యుఁడును, ప్రత్యగ్రుఁడును జేదిపుఁడు నను కొమరులును జన్మించిరి. వారిలో బృహద్రథునకుఁ గుశాగ్రుఁడును, వానికి ఋషభుఁడును, వానికిఁ బుష్పవంతుఁడును, బుష్పవంతునకు హితుఁడును, హితునకు జహువును సంభవించిరి.

ఆ బృహద్రథునకు వేఱొకభార్యయందు రెండుశిశుఖండము లుదయించెను. తల్లి వానిని బాఱవైవఁగా జరయను రాక్షసి వానితోఁ నాడుకొనుచు సంధించి "జీవింపు, జీవింపు" మని పల్కినవి బాలుఁడై జీవించి జరాసంధుఁ డనునామము దాల్చెను. ఆ జరాసంధునకు సహదేవుఁడును, వానికి సోమాపియు, వానికి శ్రుతశ్రవుఁడును గలిగిరి. కురుపుత్రుఁడైన పరీక్షిత్తునకు సంతానము లేదు. వానితమ్ముఁడగు జహ్నువునకు సురథుఁడును, సురథునకు విదూరథుఁడును, వానికి సార్వభౌముఁడును, వానికి జయత్సేనుఁడును, వానికి రాధికుఁడును, రాధికునకు ద్యుమంతుఁడును, వానికిఁ గ్రోధనుఁడును, గ్రోధనునకు దేవాతిథియు, వానికి ఋక్షుఁడును, ఋక్షునకు దిలీపుఁడును, దిలీపునకుఁ బ్రతీపుఁడును, బ్రతీపునకు దేవాపి, శంతనుఁడు, బాహ్లికుఁడు ననుముగ్గురు తనయులు వొడమిరి. వారిలో దేవాపి రాజ్యమొల్లక తపమొనర్పనడవికేఁగెను. శంతనుఁడు రాజయ్యె. అతఁడే పూర్వజన్మమున మహాభిషుఁ డనుపేరనొప్పె. అతఁ డీజన్మమున వృద్ధులను స్పృశించి వారికి యౌవన మలవడఁజేసి శాంతినిగల్గించి సుఖము విస్తారముగాఁ గూర్చుటంజేసి శంతనుఁడను నామమును సార్థకముచేసికొనియె. శంతనుఁడు రాజ్యమును బాలించుచుండఁగా ద్వాదశవర్షక్షామము సంభవించె. అతఁడు విప్రులనుబిలిచి దాని కారణమడుగ "జ్యేష్ఠుఁడు, భార్యను నగ్నిహోత్రమును స్వీకరింపకుండఁ జిన్నవాఁడు స్వీకరించినఁ బరివేత్తయనఁబడు. నీవట్లొనరించుటంజేసి పరివేత్తవైతివి. ఇంతియకాక నీవు రాజ్యమునకుఁ దగవు. నీ విప్పుడు మీయన్నకు రాజ్యమొసఁగితివేని యనావృష్టిదోషంబు తొలంగు" నని

చెప్పిరి. శంతనుఁ డదివిని వనమున కేఁగి యన్నకు నమస్కరించి
రాజ్య మేలుకొమ్మ ని ప్రార్థించెను. కాని, యంతకుఁ బూర్వమే శం
తనునిమంత్రి యశ్మరాదుఁ డనువాఁడు బ్రాహ్మణులను బిలిచి య
డవిలోనున్న దేవాపికిఁ బాషండమత ముపదేశింపుఁ డనిపంచెను.
వారట్లుచేసిరి. దేవాపి పాషండమతము నాశ్రయించి వేదముల
నిందించి యా పాపముచే రాజ్యమున కనర్హుఁడయ్యె. అది శంతు
నుఁడు దెలిసికొని పురమునకు మరలివచ్చె. ఇప్పుడు శంతనుఁడు
దోషభాక్కు గానందున వర్షము గురిసె. ఆ దేవాపి యోగ మా
శ్రయించి కలాప మను గ్రామమున నివసించియుండి కలియు
గాంతమున నశించిన చంద్రవంశమును కృతయుగాది యందు
మరల విస్తరింపఁజేయును. బాహ్లికునకు సోమదత్తుఁడును, సోమ
దత్తునకు భూరియు, భూరిశ్రవుఁడు, శలుఁడను వారు మువ్వు రుద
యించిరి. శంతనుఁడు బ్రహ్మశాపవశమున మానుషత్వముదాల్చి
నగంగనువరించి భీష్మునిఁగాంచెను. అతఁడు బ్రహ్మజ్ఞాని. అతఁడు
ధర్మవిదులలోఁ బ్రధానుఁడు ; పరమభాగవతోత్తముఁడు ;
వీరాగ్రగణ్యుఁడు; పరశురామునిఁగూడ యుద్ధమున నోర్చిన
జోదు. అతఁడు మహాపురుషుఁ డని తెలియుము. శంతనుఁడు గం
గాదేవి యంతర్ధానముచెందిన పిమ్మట దాశకన్యకయగు సత్య
వతిని వరించి చిత్రాంగదచిత్రవీర్యు లనునిరువురఁగనియె. వా
రిలోఁ జిత్రాంగుఁడు గంధర్వరాజుచే నిహతుఁడయ్యె. ఓరా
జేంద్రా ! ఆసత్యవతియందే పరాశరుని తేజంబున నారాయ
ణాంశసంభూతుఁ డగుకృష్ణద్వైపాయనుఁ డుదయించి వేదము
లను విభజించి వ్యాసుఁ డని ప్రఖ్యాతిగాంచెను. ఆమహాముని పై
లాదు లగు తనశిష్యులనెల్లమాని పుత్రుఁడ నైననాకుఁ బరమ

గుహ్యమైన యీభాగవతపురాణ ముపదేశించెను. భీష్ముఁడు విక్రమముచే స్వయంవరమునుండి కాశీరాజు కుమారికలగు నంబి కను, నంబాలికనుగానివచ్చి విచిత్రవీర్యునకుఁ బెండ్లిచేసెను. అతఁడు మిక్కిలి కాముఁడై సర్వదా వారితోవిహరించుచు క్షయ రోగగ్రస్తుఁడై మృతుఁడయ్యె. అంత సత్యవతి యుపదేశమున వ్యాసుఁడు తనసోదరుని భార్యలతో సంగమించి యంబికయందు ధృతరాష్ట్రుని, నంబాలికయందుఁ బాండుని, దాసియందు విదురు నిఁబుట్టించెను. అందు ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారియందు నూర్వురు తనయులును దుశ్శల యనుకూఁతురును గల్గిరి. వారిలోదుర్యోధ నుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు. పాండుఁ డరణ్యమున మృగరూపములఁదాల్చి క్రీడించుచున్నమునిదంపతులలో మునినిజంపి శపింపఁబడి సం తానముగల్గింప నసమర్థుఁడై యుండ నతని యనుమతిచే నాప్పన ధర్మానిలేంద్రుల నుపాసించి వారియనుగ్రహమున ధర్మజభీమా ర్జునులఁ బడసెను. అనంతరము మాద్రియు నశ్విదేవతల ప్రసా దమువలన నకులసహదేవులను గనియెను. పంచపాండవులకును ద్రౌపదియం దొక్కొకపుత్త్రుఁడు జన్మించెను. కాని వారంద ఱు పుత్త్రకులై భారతయుద్ధాంతమున నశ్వత్థామచే హతులైరి. వారు క్రమముగాఁ బ్రతివింధ్యుఁడనియు, శ్రుతసేనుఁడనియు, శ్రుతకీర్తియనియు, శతానీకుఁడనియు శ్రుతకర్మయనియుఁ బిలు వఁబడిరి. ధర్మరాజునకుఁ బౌరవియను భార్యయందు దేవకుఁడు జన్మించెను. భీమునకు హిడింబయందు ఘటోత్కచుఁడు, గాళి యను భార్యయందు సర్వగతుఁడును గలిగిరి. సహదేవునకు విజ యయందు సుహోత్రుండుగలిగె. నకులునకుఁ గరేణు మతియం దు నిరమిత్రుఁ డుదయించె. అర్జునున కులూపియం దిరావంతుఁ

డును, జిత్రాంగదయందు బభ్రువాహనుఁడును, సుభద్రయందు నీతండ్రియగు నభిమన్యుఁడును సంభవించిరి. మహాపరాక్రమ శాలియగు నభిమన్యున కుత్తరయందు నీవు జన్మించితివి. నీవు తల్లిగర్భములో నున్నప్పుడు కుటిలుఁడైన యశ్వత్థామ యస్త్రాగ్నిచే దహింపఁబడియుఁ గృష్ణుని మహిమంబున బ్రదికితివి. నీకు జనమేజయుఁడు, శ్రుతసేనుఁడు, భీమసేనుఁడు, ఉగ్రసేనుఁడు నను సుతులుసంభవించిరి. వీరిలో జనమేజయుఁడు నీవు తక్షకునివలన మృతిగాంచిత వని తెలిసికొని కోపించి సర్పయాగమొనర్చి సకల సర్పములను సంహరించును. పిమ్మట నతఁడు కావషేయుని బురోహితునిఁగాఁ జేకొని సకలదిశలను జయించి యశ్వమేధము లాచరించును.అతని సుతుఁడు శతానీకుఁడు యాజ్ఞవల్క్యునివలన వేదములను, కృపాచార్యునివలన నస్త్రవిద్యను, శౌనకునివలన నాత్మజ్ఞానమును నభ్యసించును. ఆశతానీకునికే సహస్రానీకుఁడు సంభవించు. వాని కశ్వమేధజుఁడును, వాని కసీమకృష్ణుఁడును, వానికి నిశ్చక్రుఁడును సంభవింతురు. హాస్తినపురము గంగానదిచే నష్టముకాఁగా నిశ్చక్రుఁడు కౌశాంబిని రాజధానిగాఁ జేసికొని పాలించు. ఆనిశ్చక్రునకు ఉక్తుఁడును, వానికిఁ జిత్రరథుఁడును, వానికి శుచిరథుఁడును, శుచిరథునకు వృష్టిమంతుఁడును, వానికి సుషేణుఁడును, సుషేణునకు సునీతుఁడును, సునీతునకు నృచక్షువును, వానికి సుఖీనలుఁడును, సుఖీనలునకుఁ బరిప్లవుఁడును, వానికి మేధావియు, మేధావికి సునయుఁడును, వానికి నృపంజయుఁడును, వాని కూర్వుఁడును వానికి నిమియు,నిమికి బృహద్రథుఁడును వానికి సుదాసుఁడును, సుదాసునకు శతానీకుఁడును, వానికి దుర్దమనుఁడును, దుర్దమనునకు విహీనరుఁడును, వానికి దండపా

ణియు, వానికి నిధియు, నిధికి క్షేమకుఁడును, క్షేమకునకు బ్రహ్మ క్షత్రుఁడును సంభవింతురు. వాఁడపుత్త్రకుఁడయి దేవతల యను గ్రహమున క్షేమకుఁడను సుతునిఁగాంచును; కాని వానితోఁడ వంశమంతరించును. ఇఁక ముందుసంభవించెడి మాగధరాజు లను గూర్చి చెప్పెదను వినుము. జరాసంధునకు సహదేవుఁడును, వానికి మార్జాలియు, మార్జాలికి శ్రుతశ్రవుఁడును, వానికయుతా యువును, వానికినిరమిత్రుఁడును, నిరమిత్రునకు సునక్షత్రుఁడును, వానికి బృహత్సేనుఁడును, బృహత్సేనునకుఁ గర్మజిత్తును, గర్మజి త్తునకు శ్రుతంజయుఁడును, వానికి శుచియు జన్మింతురు. ఆశుచియే విప్రుఁడగును. ఆశుచికి క్షేముఁడును, క్షేమునకు సువ్రతుఁడును, సు వ్రతునకు ధర్మనేత్రుఁడును, ధర్మనేత్రునకు దృఢసేనుఁడును, వాని కి సుమతియు, సుమతికి సుబలుఁడును, సుబలునకు సునీథుఁడును సు నీథునకు సత్యజిత్తును, సత్యజిత్తునకు విశ్వజిత్తును, వానికిఁ బురం జయుఁడును బ్రభవింతురు. వీరు బార్హద్రథులని వాసిగాంతురు. వీరివంశ మింకొక వేయువత్సరముల పర్యంతమును నిలిచి తరు వాతనాశన మందును. ఇది యిరువదిరెండవయధ్యాయము.

పూరునిపుత్రుఁడైన అనునివంశము; యదువంశవర్ణనము.

ఓరాజేంద్రా! యయాతి చతుర్థ సుతుఁ డగుననునకు సభా నరుఁడు, చక్షువు, పరోక్షుఁ డనుమువ్వురు పొడమిరి. వారిలో స భానరునకుఁ, గాలనాభుఁడును, వానికి సృంజయుఁడును, సృంజ యునకు జనమేజయుఁడును, వానికి మహాశాలుఁడును, వానికి మహామనుఁడును, వాని కుశీనరుఁడు, తితిక్షువునను నిరువురు పుత్త్రు లును జన్మించిరి. అం దుశీనరునకు శిబి, వనుఁడు, క్రిమి, దర్పుఁడు

ననునలువురుగల్గిరి. వారిలోశిబికి వృషదర్భుఁడు, సువీరుఁడు, మద్రుఁడు, కేకయుఁడు ననునల్వురు సుతులుగల్గిరి. ఉశీనరుని సోదరుఁడగు తితిక్షువునకు వృషద్రథుఁడును, వానికి హేముఁడును, హేమునకు సుతపుఁడును, సుతపునకు బలియు, వానికంగుఁడు, వంగుఁడు కళింగుఁడు, సింహుఁడు, పుండ్రుఁడు ఆంధ్రుఁడు ననునార్వురును జనించిరి. వారిలోనంగునకు ఖనపానుఁడును, ఖనపానునకు హావిరథుఁడును, వానికి ధర్మరతుఁడు, వానికిఁ జిత్రరథుఁడును సంభవించిరి. ఆచిత్రరథునకే రోమపాదుఁ డనునామాంతరముగలదు. అతనికి మిత్త్రుఁ డగుదశరథుఁడు శాంతయను కూఁతు సంతతిగా నిచ్చెను. రోమపాదుఁ డొకప్పుడు ద్వాదశవర్షక్షామము పట్టినపుడు విభాండకసుతుఁ డగునతనిఁ దెప్పించుటకు గణికల నంపఁగా వారు సంగీతముచేతను నృత్యముచేతను వాద్యవిశేషములచేతను నాలింగనాదులచేతనునతని వశ్యునిఁగాఁ జేసికొనివచ్చిరి. అతఁడే శాంతను వరించెను. ఆఋశ్యశృంగుని యనుగ్రహమున రోమపాదుఁడు పుత్రకామేష్టిచేసి సంతానము నొందెను. ఆఋశ్యశృంగుని యనుగ్రహమున దశరథుఁడుగూడఁ బుత్త్రులను బడసెను. ఆరోమపాదునకుఁ జతురంగుఁడు, వానికిఁ బృథులాక్షుఁడు, వానికి బృహద్రథుఁడు, బృహత్కర్ముఁడు, బృహద్భానుఁ డను మువ్వురును జన్మించిరి. వారిలో బృహద్రథునకు బృహన్మనుఁడును, బృహన్మనునకు జయద్రథుఁడును, వానికి సంభూతియందు విజయుఁడును, విజయునకు ధృతియు, ధృతికి ధృతవ్రతుఁడును, వానికి సత్యకర్ముఁడును, సత్యకర్మునకు రథుఁడు నుదయించిరి. ఆరథుఁ డనపత్యుఁడై కుంతీదేవి చిన్నతనమున సూర్యు నుపాసించికొడుకునుగని భయపడి పెట్టెలోఁబెట్టి నదిలోవిడువఁగాఁ బ్రవా

హావశమునఁ గొట్టుకొనివచ్చి యొద్దచేరి బ్రతికియున్న యాబాలునిఁ గుమారునిఁగాఁ జేకొనియె. అతఁడు కర్ణుఁడనం బరఁగె. ఆతనికి వృషసేనుఁడు సంభవించె. ఓరాజా ! ఇఁక యయాతితృతీయపుత్రుఁ డగుద్రుహ్యునిసంతతిని వినుము. ద్రుహ్యునకు బభ్రుఁడును, వానికి సేతుఁడును, సేతున కారబ్ధుఁడును, వానికి గాంధారుఁడును, గాంధారునకు ఘర్మ్యుఁడును, ఘర్మ్యునకు ఘృతుఁడును, ఘృతునకు దుర్మదుఁడును, దుర్మదునకుఁ బ్రచేతసుఁడును, వానికి నూర్వురు సుతులును జన్మించిరి. వారుత్తరదిక్కు నాశ్రయించి మ్లేచ్ఛాధిపతులైరి. యయాతి ద్వితీయపుత్రుఁ డగు తుర్వసునకు వహ్నియు, వహ్నికి భాగుఁడును, భాగునకు భానుమంతుఁడును, వానికి సుభానుఁడును, సుభానునకుఁ గరంధముఁడును, గరంధమునకు మరుత్తును సంభవించిరి. అతఁ డపుత్రకుఁడై పూరువంశజుఁ డయిన దుష్యంతునిఁ బుత్రునిఁగా స్వీకరించెను. అయిన నతఁడు రాజకాముకుఁడై తుదకుఁ బూరువంశమునకే చెందెను. ఓరాజా ! యయాతికి జ్యేష్ఠపుత్త్రుఁ డగుయదువు వంశమును వర్ణించెద వినుము. అది పుణ్యదాయకమైనది. విన్నవరుల పాపములను హరించును. యదువంశమున భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడై యవతరించుటంజేసి యాపుణ్యవంశమును గూర్చి విన్నవారు సకల పాప విముక్తులగుదురు. ఓరాజా ! యదువునకు సహస్రజిత్తును, క్రోష్టువు, నలుఁడు, రిపుఁడు నను నల్వురుదయించిరి. అందు సహస్రజిత్తునకు శతజిత్తును, వానికి మహాహయుఁడు, వేణుహయుఁడు, హేహయుఁడు నను మువ్వురు సుతులుగల్గిరి. వారిలో హేహయునకు ధర్ముఁడును ధర్మునకు నేత్త్రుఁడును గల్గిరి. ఆనేత్త్రునకుఁ గుంతియను నామాం

తరము గలదు. అతనికి సోహంజియు, సోహంజికి మహిష్మంతుఁడు, వానికి భద్రసేనకుఁడు, భద్రసేనునకు దుర్మద ధనకు లనునిరువురుఁగల్గిరి. వారిలో ధనకునకుఁ గృతవీర్యుఁడుఁ,గృతాగ్నియుఁ,గృతవర్మయుఁ, గృతౌజుఁడు నను తనయులును సంభవించిరి. వారిలోఁ గృతవీర్యున కర్జునుఁడు జన్మించె. అతఁడు సప్తద్వీపాధిపతియై హర్యంశ సంభూతుఁ డగుదత్తాత్రేయునివలన నణిమాది సిద్ధులను బొందెను. ఓరాజా ! యాగములను, దానములను, దపమునను, యోగమునను, వీర్యమునను, జయాదులను నర్జునుని సాటి చెందురాజు వే ఱొకఁడులేఁడు. అప్రతిహతబలుఁ డయినకార్తవీర్యుఁడు ప్రతిదినమును దత్తాత్రేయుని స్మరించుకొనుచు నెనుబది యైదువేలవత్సరములు రాజ్యమేలెను. ఆదత్తాత్రేయుని స్మరణమువలన సకలసంపదలను దులఁదూఁగుచు నింద్రియ సుఖములను బూర్ణముగా ననుభవించెను. అతనికి వేగురుసుతులు జన్మించిరి. కాని వారిలో నైదుగురుదప్పఁ దక్కినవారందఱును యుద్ధమునఁ బరశురామునిచే హతులైరి. అందు జీవించినవారు జయధ్వజుఁడు, శూరసేనుఁడు, వృషణుఁడు, మధుఁడు, ఊర్జితుఁడు నను నామములుగలవారు. అందు జయధ్వజునకుఁ దాళజంఘుఁడును, వానికి నూర్వురుకొమరులును బ్రభవించిరి. వారందఱును నౌర్వుఁడనుముని తేజమున నశించిరి. వారిలో వీతిహోత్రుఁ డనువానికి మధువును, మధువునకు వృష్ణి మొదలగు నూర్వురుసుతులును జన్మించిరి. వారు మాధవులనియు, వృష్ణులనియు, యాదవులనియు వాసిగాంచిరి. యదుసుతుఁడు క్రోష్టు వనువానికి శ్వాహితుఁడును శ్వాహితున కురుశంకుఁడును,వానికిఁ జిత్రరథుఁడును, వానికి శశిబిందువును బుట్టిరి. ఆ శశిబిందుఁడు మహాయోగియై గుణాధి

కుఁడై * యాయాజాతులందుఁ బ్రసిద్ధములగు వస్తువులనుబొంది
చక్రవర్తియై దిగ్విజేతయై ప్రకాశించెను. అతనికిఁ బదివేవురు
భార్యలు గలరు. వారియం దామహాయశునకుఁ బదివేలలక్షల
కొమరులు సంభవించిరి. పృథుశ్రవుఁడు మొదలగువా రార్వురు
ప్రధానులు. వారిలో ధర్ముఁ డనువాని కుశనుఁడుదయించె అతఁడు
నూఱశ్వమేధముల నొనర్చెను. వానికి రుచకుఁడును, వానికిఁ
బురుజిత్తు, రుక్ముఁడు, రుక్మేషుఁడు, పృథుఁడు, జ్యామఘుఁడు నను
నేవురును బుట్టిరి. వారిలో జ్యామఘునకు శైబ్యయను భార్యగ
లదు. అతని కామెయందు సంతానముగలుగలేదు. భార్యకుభ
యపడి వేఱొకదానిఁ జేపట్టఁడయ్యె. ఇట్లుండ నతఁ డొకప్పుడు
శత్రువులను జయించి వారియింటనుండి యొక కన్యకను దెచ్చియు
సభార్యగా వరించి రథముపై గూర్చుండఁబెట్టి తెచ్చుచుండెను.
శైబ్య యాకన్యనుజూచి కోపముతో "ఓ వంచకా! నా స్థానమున
నీని నెట్లుచేర్చితి" వని పలికెను. అదివిని జ్యామఘుఁడు భయ
పడి "సుందరీ! ఇది నీకుఁ గోడలు గానుండు" ననిన "గొడ్రాల నగు
నాకుఁ గోడలగు టెట్లు?" ట్లని ప్రశ్నించెను. అది విని రాజు "ప్రస్తుత
మున లేకపోయినను ముందు నీకుఁ బుత్రుఁడు జనింపఁగలఁడనఁగా

* దీనికి మూలము "చతుర్దశ మహారత్న" అని యున్నది. అనగా గజ
ములు, హయములు, రథములు, అస్త్రములు, బాణములు, నిధులు, మాలికలు, వస్త్ర
ములు, ద్రుమములు, శక్తులు, పాశములు, మణులు, ఛత్రములు, విమానములు
ను నీ పదునాల్గువస్తువులందును శ్రేష్ఠములగునవి కలవాఁడు చతుర్దశమహాత్ముఁ
డని పిలువఁబడును. ఈయర్థమే మార్కండేయపురాణమునఁ జూపఁబడినది. "గజ
వాజిరథాస్త్రేషు నిధిమాలాంబరద్రుమాః । శక్తిపాశమణి ఛత్రవిమానాని
చతుర్దశ"

నామె సంతసించెను. అంతఁ జిరకాలమునుండి యతనిచే నారాధితులగు విశ్వేదేవులును బితరులును నతనిఁ గరుణించి పుత్త్రునను గ్రహించిరి. కొంతకాలమునకు శైబ్య గర్భముదాల్చి కుమారునిఁ గనియె. అతఁడు విదర్భుఁ డనునామమునుధరించి యాకన్యను వరించెను. ఇది యిరువదిమూఁడవయధ్యాయము.

వసుదేవుని వంశక్రమము.

ఓరాజా! ఆవిదర్భున కాభామయందుఁ గుశుఁడు, క్రథుఁడు, రోమపాదుఁడు నను ముగ్వురు సుతులుగల్గిరి. వారిలో రోమపాదునకు బభ్రువు, బభ్రువునకుఁ గ్రతువు, వానికిఁ గుశికుఁడు, వానికిఁ జేదియు. వానికిఁ జేద్యుఁడు మొదలగువారునుసంభవించిరి. విదర్భుని కొడుకగు క్రథునకుఁ గుంతియు, వానికి వృష్ణియు, వానికి నిర్వృతియు, నిర్వృతికి దాశార్హుఁడును, వానికి వ్యోముఁడును, వ్యోమునకు జీమూతుఁడును, జీమూతునకు వికృతియు, వికృతికిఁ దీవ్రరథుఁడును, వానికి నవరథుఁడును, నవరథునకుదశరథుఁడును, వానికి శకునియు, శకునికిఁ గరంభుఁడును, గరంభునకు దేవరాతుఁడును, దేవరాతునకు దేవక్షత్త్రుఁడును, వానికి మధువును, వానికిఁ గురువశుఁడును, గురువశునికిఁ బురుహోత్త్రుఁడును, బురుహోత్త్రునికి సాత్వతుఁడును, సాత్వతునకు భజమానుఁడు, భజి, దీప్తుఁడు, వృష్ణి, దేవావృధుఁడు, అంధకుఁడు, మహాభోజుఁడు నను నేడ్వురును జన్మించిరి. వారిలో భజమానున కొకభార్య యందు నిమ్రోచియుఁ, గంకణుఁడు, వృష్ణియు ననుముగ్వురును, వేఱొకభార్యయందు శతజిత్తు, సహస్రజిత్తు, అయుతజిత్తు నను ముగ్వురును సంభవించిరి. దేవావృధుఁడనువానికి బభ్రువను సు

తుఁడు జన్మించె. ఆజనకపుత్త్రుల మహిమను దెలుపుచు నార్యు
లు శ్లోకములనుబఠింతురు. వానియర్థంబు దెలిపెదను వినుము.
దేవా పృథు బభ్రువుల సుగణసముదయము దూరమునం దెట్లు
వినుచున్నామో, యట్లె సమీపమునకువచ్చి చూచుచున్నాము.
వారిని బోలినవా రెచ్చటను లేరు: వారివంశమునఁ బుట్టినవారు
బదునాల్గువేలయఱువదియేవురు. వారందఱును దేవాపృథు
బభ్రువుల మహిమవలన ముక్తిఁ జెందిరి. సాత్వతి కొడు కగుమ
హాభోజుఁ డతిధర్మాత్ముఁడు. ఆతనికి భోజు లనునృపులుపుట్టిరి.
వృష్ణికి సుమిత్రయుధాజిత్తులను వా రుదయించిరి. వారిలో
యుధాజిత్తునకు శినియు, ననమిత్త్రుఁడు ననువార లుదయించిరి.
వారిలో ననమిత్త్రునకు నిఘ్నుఁడును, నిఘ్నునకు సత్రాజిత్తు,
ప్రసేనుఁ డనువారును గల్గిరి. అనమిత్త్రునకు శినియను వేఱొకసు
తుఁడు గలఁడు. ఆశినికి సత్యకుఁడును, వానికి యుయుధానుఁ
డును, వానికి జయుఁడును, జయునకుఁ గుణియు వానికి యుగం
ధరుఁడును బ్రభవించిరి. అనమిత్త్రునకుఁ బృశ్నియను మఱి
యొక తనయుఁడు గలఁడు. ఆపృశ్నికి గాందిని యను భార్య
యందు శ్వఫల్కుఁడు, చిత్త్రకుఁడు ననునిరువురు సుతులు
గల్గిరి. వారిలో శ్వఫల్కునకు అక్రూరుఁడు, అసంగుఁడు, సార
మేయుఁడు, మృదురుఁడు, మృదుపచ్ఛివుఁడు, వర్మదృక్కు, ధృష్ట
వర్మ్ముఁడు, క్షత్రోపేక్షుఁడు, అరిమర్దనుఁడు, శత్రుఘ్నుఁడు, గంధ
మాదుఁడు, ప్రతిబాహుఁడు ననుపన్నిద్దఱుతనయులు సంభ
వించిరి. వారలకు సుసారయను నొకతోఁబుట్టువుకలదు. అం
దక్రూరునకు దేవవంతుఁడు, నుపదేవుఁడు ననుసుతు లిర్వురు
సంభవించిరి. ఉరుశంకుని కుమారుఁ డగుచిత్త్రరథునకు శశిబిం

డుఁడుగాక పృథువు, విదూరథుఁడు మొదలగువారు పెక్కురు గలరు. సాత్వతునిసుతుఁ డగువృష్ణికిఁ గుకురుఁడు, భజమానుఁడు, శుచి, కంబలుఁడు ననువారుదయించిరి. వారిలోఁ గుకురునకుఁ విలోముఁడును, విలోమునికిఁ గపోతరోముఁడును జన్మించిరి. ఆతనికిఁ దుంబురుఁడు హితుఁడయ్యె. సాత్వతుని సుతుఁ డగునంధకునకు దుందుభియు, వానికి దరిద్యోతుఁడును, దరిద్యోతునకుఁ బునర్వసువు, నతని కాహుకుఁ డనుసుతుఁడును, నాహుకి యనుసుతయు నుద్భవించిరి. ఆహుకునకు దేవకుఁడు, నుగ్రసేనుఁడు నను తనయులు సంభవించిరి. అందు దేవకునకు దేవవంతుఁడు, ఉపదేవుఁడు, సుదేవుఁడు, దేవవర్ధనుఁడు నననల్వురుసుతులు గల్గిరి. వారికి ధృతదేవయు, శాంతిదేవయు, నుపదేవయు, శ్రీదేవయు, దేవరక్షితయు, సహదేవయు, దేవకియు నను నేడ్వురు తోఁబుట్టువులు గలరు. వారిని వసుదేవుఁడు పరిగ్రహించె. ఉగ్రసేనునకు గంసుఁడు, సునాముఁడు న్యగ్రోధుఁడు, కహ్వుఁడు, శంకుఁడు, సుభువు, రాష్ట్రపాలుఁడు, విసృష్టుఁడు, తుష్టిమంతుఁడు నను కొడుకులును, గంసయుఁ, గంసవతియు, గంకయు, శూరభువును, రాష్ట్రపాలికయు ననుకూఁతులును జన్మించిరి. వారిని వసుదేవుని సోదరులు దేవభాగాదులు వరించిరి. చిత్రరథుని తనూజుఁ డగు విదూరథునకు, శూరుండును, శూరునకు ధ్వజమానుఁడును, వానికి శిమియు శిమికి స్వయంభోజుఁడును, వానికి హృదీకుఁడు, వానికి దేవబాహుఁడు, శతధనువు, కృతవర్మ యనుముగ్గురు తనయులు నుదయించిరి. దేవమీఢుని సుతుఁ డగుశూరునకు మారిష యనుభార్యయందు వసుదేవుండును, దేవభాగుండును, దేవశ్రవుండును, నానకుండును, సృంజయుండును,

శ్యామకుండును, గంకుండును, నసీకుండును, వత్సకుండును, వృకుండును నను పదుగురు పుత్త్రులును; బృథయు, శ్రుతదేవయు, శ్రుతకీర్తియు, శ్రుతశ్రవసయు, రాజాధిదేవియు నను కూఁతులేవురును బుట్టిరి. వారిలో వసుదేవుఁడు పుట్టునమయమున నానకములును, దుందుభులును మింట మ్రోసినవి. కావున నే యతఁ డానకదుందుభియని పిలువఁబడు. వసుదేవుని జనకుఁడగు శూరుఁడు, తన చెలికాఁడగు కుంతిభోజకుఁ డపుత్త్రకుఁడై నందున నతనికిఁ బృథను దత్తనుగాఁ జేసె. కుంతిభోజున కీయఁబడుట చేత నే పృథ కుంతియనునామమునొందె. ఆకుంతి దూర్వాసునిఁ బరిచరించి యతనియనుగ్రహమున దేవహూతి యనువిద్యను బొంది దానిఁబరీక్షించుటకై సూర్యునిఁ బిలిచిన నతండు ప్రత్యక్షమయ్యె. ఆమె యతనిఁజూచి "ఓదేవా! నేను మంత్రపరీక్షార్థము పిలిచితిని; కానివేఱొండుగాదు. నన్నుక్షమించి మగలి పొమ్ము" అని ప్రార్థించిన సూర్యుఁడిట్లనియె "ఓసుందరీ! దేవసందర్శనమెప్పుడును వ్యర్థముకాదు. కావున దేవతుల్యుఁ డగు కుమారుని నీకుఁ గలిగించెదను. అయిన నీకన్యాత్వము చెడకుండ వరమొసంగెద" నని పలికి యామెకు గర్భమునుగల్గించి వెడలి పోయెను. తోడనే కుంతికి రెండవసూర్యునివలెఁబొల్చు నొక తనయుఁడు సంభవించె. అంతఁగుంతి లోకాపవాదమునకు జంకి యాసుతుని నదిలోవిడిచెను. ఆకుంతినే నీప్రపితామహుఁడగుపాండురాజుద్వాహమయ్యె. కుంతి సోదరియగు శ్రుతదేవను గరూష కుమారుఁడు వృద్ధశర్మ చేపట్టె. మునిశాపమువలన నాదంపతులకు దంతవక్త్రుఁ డనుదైత్యుఁడుదయించె. దానిసోదరియగు శ్రుతకీర్తిని గేకయుండు వరించి దానియందు సంతర్దనుఁడు మొద

లగు నేపురుతనయులను గనియె. వారు కేకయునకుఁ బుట్టిన వారగుటచేఁ గైకయు లనిపిలువఁబడిరి. రాజాధిదేవిని జయత్సేనుఁడు పెండ్లియాడి విందానువిందులను గనియె. దమఘోషుఁడనుచేదిరాజు శ్రుతశ్రవసను బరిణయమై దానియందు శిశుపాలునిఁగనియె. ఆశిశుపాలుని వృత్తాంతము నీకిదివఱకే తెలియఁ జెప్పితిని. వసుదేవుని సోదరుఁడగు దేవభాగునకుఁ గంసయందుఁ జిత్రకేతు బృహద్బలు లనుపుత్త్రులుసంభవించిరి. అట్లే దేవశ్రవునకుఁ గంసవతియందు సువీరుండు నిషుమంతుఁడును జన్మించిరి. వాని సోదరుఁడయినకంకునకుఁ గంకయను భార్యయందు, బకుండును, సత్యజిత్తును, బురుజిత్తును బ్రభవించిరి. వానిసోదరుఁడగు సృంజయునకు రాష్ట్రపాలికయందు వృష దుర్మర్షణాదులు జనించిరి. వాని సహజుఁడయినశ్యామకునకు శూరభు వనుభార్యయందు హరికేశుఁడు హిరణ్యాక్షుఁడును జన్మించిరి. వత్సకు మిత్రకేశియను నచ్చరయందు బకాదులు సంభవించిరి. వాని సోదరుఁడగు వృకునకు దూర్వాక్షి యనునాతియందుఁ దక్ష పుష్కరస్వాదులు జన్మించిరి. వాని యనుజుఁడగు ననీకుఁడు సుధామయందు సుమిత్త్రుఁడు, అనీకపాలుఁడు మొదలగు వారినిగనియె. వానితమ్ముఁడగు నానకుఁడు కర్ణికయనుదానియందు ఋతధామునిజయునిఁ బుట్టించె. ఓరాజా! వసుదేవునికిఁ బౌరవి, రోహిణి, భద్ర, మదిర, రోచన, యిళ, దేవకి యనునేడ్వురుభార్యలు గలరు. వారిలో రోహిణియందు బలరాముండును, గదుండును, సారణుండును, దుర్మదుండును. విపులుండును, ధ్రువుండును, కృపుండును సంభవించిరి. పౌరవియందు సుభద్రుఁడును, భద్రబాహుండును, దుర్మదుండును, భద్రుండును, భూతాదులగు

మఱికొందఱును బ్రభవించిరి. మదిరయందు నందుఁడును, నుప
నందుఁడును, కృతకుఁడును, శూరుఁడు మొదలగువారును జన్మిం
చిరి. భద్రకు వేశియనువాఁ డుదయించె. రోచనయందు హస్తుఁ
డు, హేమాంగదుఁడు మొదలగువారుసంభవించిరి. ఇళయం
దురువల్కాద్యులు ప్రభవించిరి. ఇంతియకాక వసుదేవునకు ధృ
తదేవి యనుభార్యయందుఁ ద్రిపృష్ఠుఁడును, శాంతిదేవయందుఁ
బ్రశ్రముఁడు మొదలగువారును, ఉపదేవయందుఁ గల్పవర్షా
దులగు పదుగురు సుతులును, శ్రీదేవయందు వసుఁడు హంసుఁ
డు మొదలగు నార్వురుకుమారులును, దేవరక్షితయందు గదా
దులగుతొమ్మండ్రుసుతులును, సహదేవయందు శ్రుతముఖాదులగు
నెనమండ్రు తనయులును, దేవకియందుఁ గీర్తిమంతుఁడును సు
షేణుఁడును, భద్రసేనుండును, ఋజువును, సమదనుండును,
భద్రుండును, సంకర్షణుండును బుట్టిరి. వీరలేకాక యతని కా
దేవకియందు నారాయణావతారమగు కృష్ణుఁడును, మహాభాగ
యగు సుభద్రయును జన్మించిరి. ఆసుభద్రయే నీకుఁ బితామహి
యయ్యె. ఓరాజా! ఎప్పుడు లోకమున ధర్మము నశించి యధ
ర్మమభివృద్ధిగాంచునో యప్పుడెల్ల భగవంతుఁ డవతరించును.
కావున నీయుగమున దుష్టశిక్షణమొనర్చుటకై భగవంతుఁడు
కృష్ణుఁడై యవతరించె. ఆపరమేశ్వరుఁ డిట్లవతరించుటకును,
దుష్టశిక్షణాదికర్మముల నొనర్చుటకును స్వీయసంకల్పముతప్ప వే
ఱొక కారణములేదు. భగవంతుఁడు జగమునకు సృష్టిస్థితిలయము
లుగలిగించు. అతఁడట్టి వ్యాపారము లొనర్చుట జీవులనను గ్రహిం
టకేకాని వేఱుకాదు. అదియెట్లందువేని వినుము. పరమేశ్వ
రుఁడు లోకమును బాలింప రామకృష్ణాద్యవతారములను దా

ల్పఁగా జీవులు నిత్యమును వారిసందర్శనాదులనంది స్వర్గాదిసుఖములనుగాక కేవలము మోక్షమునే పొందుదురు. కావున భగవంతుని చేష్టితములు జీవులననుగ్రహించుటకే కాని స్వప్రయోజనార్థముకాదు. ఈయుగమున రాజాధములు పెక్కురు ప్రబలి రాక్షసతుల్యులై సేనాధిపతులై భూమికి భారముగల్గింప దానిఁ దొలఁగించుటకై పరమేశ్వరుఁ డవతరించెను. బ్రహ్మాదుల కయినను దురూహములగు చేష్టితములనొనర్చుకృష్ణుఁడు బలరామసహితుఁడై పూతనా శిశుపాలాదులను సంహరించెను. కలియుగమున సంభవించు తనభక్తుల ననుగ్రహించుటకు దుఃఖహరమును బుణ్యావహమునగుకీర్తిని విస్తరింపఁజేసెను. అతని కీర్తి కర్ణపేయమై పుణ్యతీర్థములవలె నెల్లెడలనొప్పుచున్నవి. భక్తులు తమకర్ణములను నంజలులచే గ్రహించి స్పృశించినచో వారికర్మవాసనలన్నియు వెంటనే నశించును. ఆకృష్ణుఁడు భోజాంధక మధు శూరసేన దాశార్హులను వారికేకాక కురుదేశస్థులకుఁగూడ నాశ్చర్యమొదవించు కర్మముల నొనర్చుచు, మందహాసముచేతను, గడకంటి చూపులచేతను, మృదువచనముల చేతను, గమనవిలాసములచేతను, మనోహరమగు నాకారము చేతను మానవలోకమును సంతసింపఁజేసెను. మకరకుండలములచే సుందరములగు శ్రవణములచేతను, కపోలములచేతను, మిక్కిలి రమణీయమై, మందహాసశోభితమై, యున్న యాకృష్ణుని వదనారవిందమును నిత్యము సందర్శించియుండియు స్త్రీలును బురుషులును దనివిచెందక కన్నులకు నిమేషముగల్గించిన నిమిని మిక్కిలి నిందించుచుందురు. ఓరాజేంద్రా! ఆకృష్ణుఁడు లీలామానుషవిగ్రహమునుదాల్చి వ్రేపల్లెయందుఁ బెరుఁగుచుఁ

బూతనాదు లగుపెక్కండ్ర దుష్టులనుసంహరించి వేలకొలంది స్త్రీలనుబెండ్లాడి వారిలో నొక్కొక్కతయందు నూర్వురేసి తనయులను బడసి తన యాజ్ఞారూపమగు వేదమును జనులందుఁ బ్రవర్తింపఁజేసి యందఱవలనను బూజలను గ్రహించె. ఇంతే కాక యతఁడు కురుపాండవులకుసంభవించిన సమరమున దుష్ట పార్థివులను, వారిసైన్యములనుగూల్చి భూభరమును దగ్గించి యర్జునునకు జయమిచ్చి, యుద్ధవునకుఁ దత్త్వ ముపదేశించి వైకుంఠమున కరిగెను. ఇది యిరువదినాల్గవయధ్యాయము.

ఇది శ్రీమత్కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిప్రణీతమైన యాంధ్రవచన భాగవతమున నవమస్కంధము సమాప్తము.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

